

DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

İSKANDİNAV KLÂSİKLERİ: 8

DÜNYA NİMETİ

I

Knut Hamsun

KNUT HAMSUN

DÜNYA NİMETİ

I

(Markens grøde)

Bu eseri Behçet NECATİGİL dilimize çevirmiştir.

İSTANBUL 1964 - MİLLİ EĞİTİM BASIMEVİ

Bu tercümenin her türlü basım ve yayım hakları

Millî Eğitim Bakanlığına aittir.

Bakanlığın müsaadesi alınmadıkça bu tercümenin,
metni tamamen, kısmen veya değiştirilerek alınamaz.

DÜNYA NİMETİ

I

BİRİNCİ KISIM

I

Bataklıklardan geçerek ormana giren bu uzun patikayı kim mi açtı? O adam, buralara gelen o ilk insan açtı. Ondan önce bu yol yoktu henüz. Sonraları bazı hayvanlar; bataklıklardan, çamurlu topraklardan geçen bu belli belirsiz izleri takip ettiler ve onları daha görünür hale soktular; aradan zaman geçti, bazı Lâponlar bu keçiyolunun farkına vardılar ve ren geyiklerine bakmak üzere dağdan dağa geçtikleri sırada bu yoldan gittiler. Kimsenin değil, herkesin malı olan bu geniş bataklıktan, bu sahipsiz topraklardan geçen yol; işte böyle ortaya çıktı.

Adam, kuzeyden yana yürüyordu. Yanı sıra bir torba, içinde yol azığıyla birkaç alet edevat bulunan bir torba taşıyordu. Adam güçlü kuvvetli ve iri yarıydı, kızıl bir sakalı vardı, ellerinde ve yüzünde ufak ufak yara izleri bulunuyordu. Yara izleri, çalıştığı işten yoksa bir dövüşten mi kalmaydı? Belki hapishaneden kaçmıştı da saklanmak istiyordu, belki bir filozoftu da rahat huzur arıyordu; her neyse, şurası besbelli ki o, bu korkunç ıssızlığın ortasında bir insan, yürüyerek geliyordu. Yürüyor, boyuna yürüyordu; çevre sessizlik içinde, ne bir kuş, ne bir hayvan sesi; zaman zaman kendi kendisiyle birkaç kelime konuşuyordu. "Hey Allah'ım!" diyordu. Yolunun üstünde bataklıklara, barınılabilir yerlere veya ormanın açıklık kesimlerine geldikçe torbasına bırakıyor, etrafı dolaşarak toprağın durumunu gözden geçiriyor, bir süre sonra dönüp yine torbasını omuzluyor, yine yola koyuluyordu. Bu böyle bütün gün sürdü, güneşe bakarak vakti hesap ediyordu, gece oldu. Adam fundaların üstüne uzanıp koluna yaslandı, uyudu.

Birkaç saat sonra yine yola koyuldu. Hey Allah'ım! Yine dosdoğru kuzey yönünde yürüdü, güneşe bakıp vakti hesapladı, öğlen molası verip biraz bayat ekmek ve keçi peyniri yedi, üstüne dereden su içtikten sonra yoluna devam etti. O günü de hep böyle yürümekle geçirdi, çünkü ormanda barınılabilecek bir sürü yeri incelemesi gerekiyordu. Ne arıyordu? Bir arazi, bir toprak mı? Köylerden kaçan bir göçmendi belki; çünkü çevresine dikkatle ve gözleyerek bakıyor, bazen de bir tepeye tırmanıp oradan civarı araştırıyordu. İşte yine güneş batmak üzere.

Şimdi çeşitli ağaçlarıyla uzayıp giden bir vadinin batısında bulunuyordu; bu kısımda yapraklı ağaçlar ve otlaklar da göze çarpıyor ve arazi saatlerce bu şekilde uzuyordu. Hava kararıyordu, ama adam hafiften bir ırmak şırıltısı işitti; bu hafif şırıltı, onun üzerinde canlı bir şey etkisi yaptı, ona cesaret verdi. Tepeye çıkınca alacakaranlıkta önüne serili vadiyi ve vadinin üzerinde güneye doğru genişleyen gökyüzünü gördü. Orada yattı, uyudu.

Sabahleyin orman ve otlakla örtülü bir arazinin ayaklarının altında uzayıp gittiğini gördü. Aşağı indi: İşte yeşil bir yamaç, ta ilerde ırmaktan bir kısım ve bir sıçrayışta ırmağı aşıp geçen bir tavşan gördü. Adam, ırmağın bir tavşan sıçrayışından daha geniş olmamasına sevinmiş gibi, memnun, başını salladı. Kuluçkada bir karatavuk birdenbire kanatlarını çırparak ayaklarına doğru atıldı ve adama sert sert tısladı, adam tekrar başını salladı: "Burada hayvanlar da var, kuşlar da; bu da fena değil!" dedi. Çay üzümü fidanlarına, keçiyemişi sürgünlerine, yedi uçlu yıldız çiçeklerine ve boyları daha alçak eğrelti otlarına bata çıka ilerliyordu. Arada bir durup da bir demir parçasıyla toprağı eşecek oldu mu bazen orman toprağıyla karşılaşıyor, bazen yapraklar ve çürümüş dallarla binlerce yıldan bugüne gübreleşmiş bataklık toprağı buluyordu. Adam başını salladı, burada yerleşecekti, evet, burada yerleşecek, kararını vermişti. O civarda iki gün daha gezdi, dolaştı; ama akşamları hep bu yamaca

döndü. Geceleri, çam dallarından yaptığı bir yatakta uyuyordu; kendi evindeydi sanki hatta bir kaya çıkıntısı altında kendisine şimdiden bir sığınak bulmuştu.

İşin zor tarafı, bir yer bulmak olmuştu, kimsenin olmayan, kendisinin olan yeri bulmak. Şimdi çalışma günleri sükun etti. Adam derhal biraz uzaktaki ormanlarda, hazır suları çekilmeden, akkayın ağaçlarından kabuk soymaya koyuldu. Kabukları üst üste istif ediyor, üzerlerine taşlar oturtuyor ve kurutuyordu. Biriktirip büyük bir yük meydana getirdikçe alıyor, millerce uzaktaki köye götürüp yapı malzemesi diye satıyordu. Sonra içlerinde yiyecek, içecek, alet edevat bulunan yeni yeni torbalarla, barındığı yamaca dönüyordu: Un, pastırma, bir tencere, bir bel getiriyor; bıkip usanmadan o yolu gidip geliyor ve yükler altında eziliyordu. Doğuştan bir hamal, ormanlarda sefer eden bir mavnaydı sanki. Sanki çok yol yürümekten, çok şey taşımaktan hoşlanıyordu; sanki sırtta yük olmadan yürümek tembel harcıdır, bana yakışmaz diye düşünüyordu.

Günün birinde yurduna, sırtındaki o ağır yükten başka, iplerinden çekerek getirdiği, iki keçi ve bir genç teke ile döndü. Keçilere, sanki birer inekmişler gibi seviniyor ve çok iyi bakıyordu. Yoldan geçen ilk yabancı geldi: göçebe bir Lâpon. Lâpon keçileri gördü ve orada yerleşmiş bir adamla karşılaştığını anladı, dedi ki:

Burayı kendine yurt mu edineceksin?

Adam "Evet" cevabını verdi.

Adın ne?

Isak. İşlerimi görecektir bir kız arıyorum, bildiğin biri var mı?

Yok, ama uğrayacağım yerlere söylerim.

Evet, yap şu işi! Evcil hayvanlarım olduğunu, fakat bunlara bakacak kimsem bulunmadığını söyle

Demek ki adı Isak, evet, Lâpon bunu da söyleyecekti. Meğer yamaçtaki adam kaçak değilmiş, ismini söylemişti. Ne kaçağı canım? Öyle olsa izini bulurlardı. O, yorulmak nedir bilmeden çalışan bir adamdı sade. Keçilerine kışlık ot topluyordu; toprağı ekilip biçilir hale sokmaya, bir tarla açmaya, taşları ayıklamaya, taş duvarlar çekmeye başladı. Sonbaharda kendine bir konut yaptı bitirdi: bir toprak kulübe, ek yerleri fırtınalarda çatırdamayan, yangınlarda yanma tehlikesi olmayan sağlam, sıcak bir kulübe vücuda getirdi. Bu yuvanın içerisine girebiliyor, kapısını kapatıp içerde kalabiliyor yahut civardan bir kimse geçtikçe kapı aralığında durup evinin efendisi sıfatıyla yolculara görünebiliyordu. Kulübe iki kısma ayrılmıştı; bir bölüğünde kendisi barınıyordu, öbüründe hayvanları. Ta dip tarafta, kayanın altında kendisine bir ot ambarı yapmıştı. Her şeyi vardı her şeyi.

Yoldan baba-oğul iki Lâpon daha geçiyordu. Durdular, iki elleriyle uzun değneklerine dayanıp kulübeyi, işlenmiş toprağı gözden geçirdiler ve yukarı yamaçtaki keçilerin çingirak seslerini dinlediler.

"Günaydın!" dediler. "Buraya beyler efendiler gelmiş anlaşılın!" Lâpon kısmı daima yaltaklanmaktan hoşlanır.

"İşlerimi görecektir bir kız arıyorum, bildiğiniz biri var mı?" dedi Isak. Akli fikri hep aynı şeydeydi çünkü.

"Sana yardım edecek bir kız mı istiyorsun? Yok ki. Ama araştıralım hele."

"Evet, zahmet olmazsa. Evim barkım, tarlam hayvanım olduğunu; fakat kendime yardımcı bir kız bulamadığımı söyleyiverin, kuzum!"

Kayın kabuklarıyla aşağı köye indikçe böyle bir yardımcı kız soruşturmuş, ama bulamamıştı. Bir dul kadın, yaşları geçkin birkaç kız; onu şöyle bir süzmüşler, fakat kendisine yardım vadinde

bulunmayı gözlerine alamamışlardı; acaba niçin, Isak mana veremiyordu buna. Sahiden mi anlamıyordu? İnsanlardan fersahlarca uzak bir yerde, en yakın insan topluluğuna bir günlük yolda, Allah'ın dağında, bir erkek yanında, gidip de kim çalışırdı? Hem sonra adamdı. Güzellikten, sevimlilikten eser de yoktu hani, ne gezer! Söz söylediği zamanlar, gözleri gökyüzüne dikili bir tenor da değildi, asla; konuşunca biraz hayvanca ve kaba bir sesle konuşuyordu.

Eh, ne çare, bir başına kalması gerekiyordu.

Kışın koca koca ağaç tekneler yaptı; gidip köyde satıyor ve yiyecek, alet edevat dolu torbalarla karlar içinde yürüyerek yurduna dönüyordu. Zahmetli günlerdi bunlar; sırtında ağır bir yük vardı. Öyle ya, evinde hayvan besliyordu, onları uzun zaman yüzüstü bırakamazdı. Bu işi nasıl hallediyordu? Mecburiyetler insana akıl öğretir; kuvvetli ve yıpranmamış bir zekâsı vardı, hep bu zekâyı işletiyordu. Başlangıçta evini bırakıp giderken keçileri salıveriyor, böylece hayvanlar da ormandaki dallardan karınlarını doyuruyorlardı. Ama sonra bir başka çare daha buldu. Irmağın üstüne büyük bir tahta kova yerleştirdi: Kovanın içine ince bir su sızıyor, aradan on dört saat geçince kova doluyor ve artık taşacak hale gelince dibe çökmesi için yeterince ağırlaşmış oluyordu. Kova batarken, bu sefer ot ambarıyla bağlantısı olan bir ipi çekiyor, ambarda bir delik açılıyor, içerden dışarıya üç keçinin önceden ayrılmış yiyeceği dökülüyor, keçilerin otları da böylece önlerine geliyordu.

Isak, bu işi bu şekilde başarıyordu.

Hoş bir buluş, belki de bir Tanrı ilhamı; adamın yardımına koşmuştu. Sonbahar sonlarına kadar işler yolunda gitti, sonra kar yağdı, derken yağmurlar, derken yine kar, sürüp giden kar başladı; işte o vakit keçilere ot veren tesisat bozuldu: Kova yağmurla doluyor ve ambar deliği vaktinden önce açılıveriyordu. Adam kovanın ağzına bir kapak koydu; durum bir süre daha düzeldi, ama kış başlayıp da su sızıntısı donunca tesisat büsbütün işlemez oldu.

O vakit keçiler de, adam da mahrumiyetin ne olduğunu öğrenmek zorunda kaldılar.

Zahmetli günlerdi bunlar; adam bir yardımcı bekliyor, ama kimseyi bulamıyordu. Fakat durum böyle diye ümitsizliğe düşmedi. Yerini yurdunu geliştirmeye devam etti; kulübesine bir pencere açtı, iki parça cam taktı. Etrafını görebilmek için ocakta ateş yakmak külfetinden kurtulması, hayatına acayip ve aydınlık bir gün kattı; artık içerde oturabiliyor ve gün ışığında ağaçtan tekneler yapabiliyordu. Hayatına neşe ve aydınlık girmişti. Allah büyük! Hiç kitap okumuşluğu yoktu, ama zihni çok vakit Tanrı ile meşgul oluyordu, başka türlü yapamazdı, ruhunda iman ve tazim hisleri yer etmişti. Yıldızlı gök, ormanın hışırtısı, ıssızlık, kar yığınları, toprağın üstünde ve üzerindeki kuvvetler; onu çok kere gündüzleri düşüncelere, huşulara gark ediyor; kendini günahkâr görüp sofulaşıyor, pazarları mübarek günün şerefine yıkanıyor; ama başka günlerdeki gibi, o gün de çalışmasına devam ediyordu.

Bahar geldi, ufacık tarlasını hazırladı ve patates dikti. Şimdi hayvanlarının sayısı artmıştı; keçiler ikiz doğurmuşlar, büyük küçük hepsi dahil sayıları yediyi bulmuştu, ilersini düşünerek hayvanların damını genişletti, oraya da birkaç parça cam taktı. Dam daha aydınlık, her bakımdan daha ışıklı oldu.

Günlerden bir gün yardımcı çıkageldi. Kendini toparlayıp ortaya çıkmadan önce yukarda yamaçta uzun zaman dolaştı, durdu. Kulübeye gelip edene kadar akşam oldu, ama sonunda kulübeye kadar geldi: Uzun boylu, koyu elâ gözlü bir kızdı bu; etli butlu, iri yarıydı; kuvvetli, sağlam elleri vardı; bir Lâpon kızı olmadığı halde ayaklarına Lâpon çarıkları geçirmiş, sırtına dana postundan bir dağarcık almıştı. Yaşı bir hayli geçkine benziyor, kibarcası otuzuna yaklaşmış bulunuyordu.

Neden korkacaktı? Selâm verdi, arkasından da hemen ilâve etti: "Dağı aşacağım da hani bu yoldan

geçiyordum."

"Ya!" dedi adam. Kızın sözlerini iyi anlayamıyordu, kız çapraşık konuşuyor, üstelik de yüzünü öte yana çeviriyordu.

"Öyle!" dedi kız. "Ne uzun yol!"

Adam: "Evet!" cevabını verdi. "Dağın öte yakasına mı gideceksin?"

"Evet."

"Orada ne yapacaksın?"

"Bizimkiler orada."

"Ya, demek sizinkiler orada? Adın ne senin?"

"Inger, ya seninki?"

"Isak."

"Ha, demek Isak. Burada mı oturuyorsun? "

"Evet, burada oturuyorum, işte gördüğün gibi."

Kız, beğenmiş: "Fena değil!" dedi.

Isak'ın zamanla zekâsı gelişmişti; aklından kızın herhalde birisinin sözüyle geldiği, hatta evinden ailesinden ayrılıp dosdoğru buraya gelmiş olacağı, daha ileri gitmek niyetinde olmadığı düşüncesi geçti. Kız, onun bir kadın yardımcıya ihtiyacı olduğunu duymuştu ihtimal.

"Gir içeri de dinlen!" dedi.

Kulübeye girdiler, kızın yol azığından yediler, Isak'ın keçilerinin sütünden içtiler; sonra kızın, bir kese içinde yanında getirdiği kahveden pişirdiler. Yatmadan önce kahvelerini içerlerken keyifleri tam yerine gelmişti. Geceleyin Isak, yatakta kıza karşı arzu duydu ve ona sahip oldu.

Sabah olunca kız kalkıp gitmedi, bütün gün orada kaldı, çalıştı, keçileri sağdı, tahta kap kaçağı ince kum serpererek temizledi. Bundan böyle hep orada kaldı. Kızın adı Inger'di, erkeğin adı Isak.

Tek başına yaşayan adam için şimdi başka bir hayat başlamıştı. Karısının çapraşık konuşması ve tavşan dudaklı oluşu dolayısıyla yüzünü hep öte yana çevirmesi; biricik derdi idi, ama halinden şikâyet için sebep miydi bu? Zaten bu sakat ağız da olmasaydı kız hiç ona gelir miydi? Onun kısmetiydi bu yarık dudak. Ya kendisi, kusursuz muydu sanki? Kızıl sakalı ve tıknaz vücuduyla Isak, korkunç bir değirmen ecinnisine, çizgileri eciş bücüş yapan bir cam gerisinde durmuş bir kimseye benziyordu. Hem sonra yüzünde böyle bir ifadeyle dolaşan bir başkası daha var mıydı bakalım? Sanki her an parlayıverecekmiş sanırdı onu gören. Inger'in onu bırakıp kaçmaması bile az şey değildi doğrusu.

Inger, onu bırakıp kaçmadı. Isak, kulübeden uzaklaşıp gidiyor ve dönüp geldiği vakit Inger'i kulübede buluyordu; kulübe ve Inger, birleşmiştiler.

Isak şimdi bir ikinci can daha beslemek zorundaydı, ama değerdı bu; kulübeden eskisine göre daha uzun zaman uzak kalabilir, gidip gelebilirdi. Meselâ ırmak vardı, şu sevimli ırmak, şirin görünümü yanında derindi de, hızlı hızlı akıyordu; küçümsenecek bir ırmak değildi bu, yukarda dağlarda büyük bir gölden çıkıyordu herhalde. Isak olta edinip bu göle gitti; akşamları eve dönüşünde yanı sıra bir yığın alabalık, som balığı alıp geliyordu. Inger onu büyük bir hayranlıkla karşılıyor, ne yapacağını şaşıyor, ellerini çırparak haykırıyordu. "Aman, ne hoş şeyler!" diyordu. Övgüsünden erkeğinin ne kadar sevinç ve gurur duyduğunu seziyordu herhalde, nitekim gönül alıcı daha başka sözler de söylüyordu: "Hiç böylesini görmemiştım, nasıl oldu da tutup getirdin, doğrusu aklım almıyor..." gibi sözler.

Başka bakımlardan da Isak için bir nimetti Inger. Gerçi yüzü güzel değildi ve kafasız bir kadındı, ama bir akrabasının yanında kuzularıyla birlikte iki koyun bırakmıştı; onları aldı, geldi. Kulübeye getirilebilecek en lüzumlu şeydi bunlar: Yünleriyle, kuzularıyla iki koyun, yani etli canlı dört hayvan; hayvan sayısı büyük ölçüde çoğalmış oldu, bu çoğalış mükemmel bir şeydi doğrusu. Inger ayrıca elbiseleriyle, kendisine ait başka şeyleri de getirmişti: bir ayna; üzerinde zarif birkaç boncuk bulunan bir kurdele, yapağı tarakları ve bir çıkırık getirmişti. Bak, eğer Inger böyle devam ederse döşemeden tavana kadar her taraf dolacak ve bütün bu eşya, kulübeye sığmayacaktı! Isak, bu dünya nimetleri karşısında tabii çok heyecan duydu; ama doğuştan az konuşur bir adam olduğu için bu konuda fikrini söylemek ona ağır geldi; dışarıya, evin önüne çıktı, hava durumuna bakıp sonra yine içeri girdi. Evet, besbelli büyük bir bahtiyarlığa ermişti; gönlünde gittikçe artan sıcak bir arzunun, bir yakınlık yahut bir aşkın veya başka bir kelimeyle isimlendirilebilecek bir hissin yükseldiğini duyuyordu.

"Bunca şeyi alıp gelmene ne lüzum vardı?" dedi.

"Başka bir yerde daha çok eşyam var. Sonra benim bir de Sivert dayım vardır, annemin kardeşi, hiç ismini işittin mi?"

"Hayır."

"Zengin adamdır, bucak kasadarı."

Aşk akıllıyı aptal eder; Isak kendine göre şirin gözükmek istedi ve çok aşırı gitti.

"Ha, ne diyordum," diye başladı, "patatesleri sen çapalama. Akşam eve dönünce ben yaparım."

Ve baltasını alıp ormana yollandı. Inger onun ormanda ağaç kestiğini duydu; çok uzak değildi orman ve çatırtılardan, Isak'ın koca koca ağaçları devirdiğini anladı. Sesleri bir süre dinledikten sonra dışarı çıkıp patatesleri çapaladı. Aşk, aptalı akıllı eder.

Akşam üstü Isak, ipe takılı arkasında sürüye sürüye getirdiği, koskoca bir tomrukla eve döndü, ilâhi hoyrat, saf Isak! Tomruk bahanesiyle ortalığı alabildiğine gürültüye, boğuyor; Inger dışarı çıksın da kendisine hayran olsun diye öksürüp aksırıyordu.. İsteddiği de oldu, nitekim Isak gelince Inger: "Sen çıldırdın mı?" diye bağırды, "Ne adamsın!" Adam hiç cevap vermedi. Aklına bile gelmemişti. Ortada henüz bir kütük varken adamlığından bahsetmek, konuşmaya değmezdi ki! Inger: "Ne yapacaksın bu ağacı?" diye sordu. Isak, kendisine bir süs vererek: "Ha, bunu henüz ben de bilmiyorum!" cevabını verdi.

Ama derken Inger'in patatesleri çapalamış olduğunu gördü, bu işte Inger'in, kendisi kadar hamarat olduğu anlaşılıyordu. Fakat bu, hoşuna gitmemişti; tomruğun ipini çözdü ve uzaklaşmaya başladı. "Yine mi gidiyorsun?" diye sordu Inger. Gücenmiş bir sesle Isak: "Evet!" cevabını verdi.

İkinci bir kütükle döndü geldi, oflayıp puflamadı. gürültü patırdı etmedi; sadece öküz çeker gibi, kütüğü kulübenin önüne kadar çekti, orada bıraktı.

Yaz boyunca kulübenin önüne daha birçok ağaçları sürüyüp getirdi.

II

Günlerden bir gün Inger, dana postundan dağarcığına yine azığını koydu ve: "Bizimkilere tekrar şöyle bir uğrayayım hele!" dedi.

Isak "Ya!" cevabını verdi.

"Evet, onlarla bir iki şey konuşmam lâzım."

Isak, İnger çıkarken beraber çıkmadı; kulübede daha epey zaman oyalandı, durdu. Sonunda kapı eşiğine çıkıp da hiç de merak etmiyormuş gibi davranmasına rağmen içinde bir tedirginlik duyduğu vakit Inger, ormanın eteğinde gözden kaybolmak üzereydi. "Ha, dönmeyecek misin?" diye seslenmekten kendini alamadı. "Dönmeyecek miyim?" diye karşılık verdi Inger, "Galiba alay ediyorsun." "Ya."

Sonra Isak, yine yalnız kaldı. Hey Allah'ım! İçinde bu çalışma gücü ve bu çalışma şevki varken kulübeye girip çıkmakla yetinemez, ortalarda dönüp durmakla edemezdi; onun için çalışmaya başladı, kütüklerin dallarını kopardı, her birini sağlı sollu kesip düzledi. Akşama kadar bu işlerle uğraştı, sonra keçileri sağıp yatağına girdi.

Kulübede bir ıssızlık, bir sessizlik hüküm sürüyor; balçık döşemeden ve kerpiç duvarlardan doğru yüzüne endişeli bir sükût çarpıyordu. Ama çırkık ve yapağı tarakları yerli yerindeydiler; kurdelesıyla boncuklar, çatı altında bir kesenin içinde saklı duruyorlardı. Inger, hiçbir şeyini götürmemişti. Fakat Isak öylesine sersemde ki aydınlık yaz gecesinde karanlıktan korkuyor, pencere camları gerisinde türlü türlü hayallerin belirip kaybolduklarını görüyordu. Dışarının aydınlığına bakılırsa saatin aşağı yukarı iki olduğu sıralarda, iyisi mi kalkayım, dedi, kalkıp kahvaltı etti. Hem gündüzün yemeği de yapılmış olur, yarın pişirme derdiyle zaman kaybetmem, diye düşünerek bir koca tencere bulgur pişirdi. Akşama kadar da patates tarlasını genişletmek amacıyla yeni topraklar açtı.

Tam üç gün sıra ile ağaç kesti, toprak açtı, dördüncü gün Inger gelirdi herhalde. Geldiği vakit Inger'in, hazır balık bulması hani fena olmaz, diye düşündü; ama asıl yolu izlemek ve dağda Inger'le karşılaşmak islemediği için, göle dolambaçlı bir yoldan gitti. Bu arada dağın bilmediği kısımlarına vardı; oralarda boz renk kayalar, çok esmer çakıllar, içlerinde ya kurşun, ya bakır bulunan gayet ağır taşlar gördü. Bu taşlarda çok şey vardı herhalde, belki de gümüşle altın vardı; ama bu işlerden anlamıyordu, onun için aldırış etmedi. Balıklı göle vardı; gecenin sivrisinek dolu havasında balıklar oltaya kolayca takılıyorlardı, yine bir yığın alabalıkla som balığı tuttu; Inger şaşıracaktı. Gün ışıırken, geldiği dolambaçlı yollardan geri dönüyordu ki yanına yerdeki çakıllardan birkaç tane aldı, esmer renkteki taşlar yer yer koyu mavi benekli ve çok ağırdılar.

Inger gelmemişti, gelmedi. Dördüncü gündü bu. Isak keçileri sağdı; onlarla henüz yalnız olduğu, bu iş için başka kimsesi bulunmadığı zamanlardaki gibi, keçileri sağdı; sonra çakılların, taşların bulunduğu tepeye çıktı ve bir duvar için elverişli bir sürü taşı avlusuna aldı geldi. Yapacak bir sürü işi vardı doğrusu.

Beşinci akşam gönlünde hafif bir kuşku, yatağına girdi; ama çırkıkla yapağı tarakları, hem sonra boncuklar, oldukları yerde duruyorlardı ya canım! Kulübede aynı ıssızlık; ne bir ses, ne bir seda! Saatler uzadıkça uzuyordu; derken dışarıda ayak seslerine benzer bir ses işitince, bu benim kuruntumdan başka bir şey değil, diye düşündü. Terk edilmişliği içinde: Allah büyük!" dedi ve bu lâfları Isak, anlamını gerçekten hissetmedikçe söylemezdi de. Şimdi ayak seslerini yeniden işitiyordu, az sonra pencerenin önünden bir şeyin süzülüp geçtiğini gördü, inan olsun bir şeydi bu ama boynuzlu

bir şey! Yatağından fırladı, kendini kulübeden dışarı attı ve bir şey gördü. "Allah'ım sana sığındım!" diye mırıldandı ve Isak kendini mecbur hissetmedikçe böyle bir şey söylemezdi de. Bir inek gördü, Inger'le beraber bir ineğin ahırın içine girip kaybolduklarını gördü.

Inger'in hayvan damında hafiften inekle konuştuğunu duymasaydı gözlerine cidden inanamayacaktı; ama Inger'in sesini işitiyordu, aynı anda içinde kötü bir şüphe uyandı: "Yarabbi sen bilirsin!" Elbet ki mükemmel, anasının gözü bir kadındı bu Inger; ama canım bu kadarı fazlaydı artık, fazla! Çıkrıktı, taraklardı, hadi neyse; boncuklarda da bir kibarlık kokusu vardı, peki bunlara da ses çıkarmayalım. Fakat bir inek; belki yolda, belki de bir köylünün otağında bulunmuş, ortadan kaybolduğu sahibince anlaşılıp aranacak bir inek!

Inger, hayvan damından çıktı, gururla gülümseyerek: "Sade ineğimi alıp geldim!" dedi.

"Ya!" diye cevap verdi Isak.

"Çabuk dönemedim, yanımda inekle dağı aşmak zor oldu, gebe hayvan."

"Bir inek getirdin ha?" dedi Isak.

"Evet!" cevabını verdi Inger, dünya nimetleriyle patlayacak derecede doluydu. "Yoksa sana yalan mı söylediğimi sanıyorsun?"

Isak kötü ihtimallerden korkuyordu, ama kendini tuttu, sadece: "Gel de biraz bir şey ye!" dedi.

"İneği gördün mü? Güzel, değil mi?"

Isak: "Çok iyi!" dedi ve elinden geldiğince kayıtsız görünmeye çalışarak: "Bu ineği nerden aldın?" diye sordu.

"Adı Altınboynuz. Başladığın bu duvarı ne yapacaksın? Kendini harap ediyorsun, harap! Gel de ineğe bak hele!"

Dışarı çıktılar, Isak don gömlekle idi, ama olsun, kılı kırk yararcasına ineği gözden geçirdiler; başına, memelerine, beline, böğrüne bir bir baktılar; kırmızı, beyazlı, eti budu yerinde bir inekti bu.

Isak ihtiyatla sordu: "Kaç yaşında tahmin ediyorsun?"

"Ne tahmini?" diye cevap verdi Inger. "Elifi elifine tam dördüncü yazında. Onu ben kendim büyüttüm; herkes daha o zaman, doğduk doğalı gördüğümüz buzağıkların en şirini budur, derlerdi. Ne dersin, inek için yemimiz var mı?"

Isak ona inanmaya başlamıştı, inanmak da istiyordu zaten: "Yem mi. yemimiz ona yetişir?" cevabını verdi.

Sonra içeri girdiler, yiyip içip yattılar; fakat daha uzun zaman ineği, bu büyük olayı konuştular.

"Ne dersin güzel inek, değil mi? Yakında ikinci defa buzağılacak. Adı Altınboynuz. Uyuyor musun, Isak?"

"Hayır."

"Düşün hele, beni hemen tanıdı, dün peşim sıra kuzu gibi geldi. Bu gece bir süre dağda durup dinlendik."

"Ya."

"Ama onu bütün yaz otağa bağlamak lâzım, yoksa kaçıp gider, ne de olsa inek inehtir."

Isak nihayet: "Evvelce nenleydi?" diye sordu.

"Bizimkilerin yanında, onlar bakıyorlardı. Vermek istemediler, ben alıp götürürken çocuklar ağlaştılar."

Inger'in böyle mükemmel yalan söylemesi mümkün müydü? Tabii ki doğruyu söylüyordu, inek

onundu. Şimdi çiftlik zenginlikle, refahla dolmuştu; yakında hiçbir eksik kalmayacaktı. Ah bu Inger. Isak onu seviyordu, o da Isak'ı seviyordu, kanaatkardılar, tahta kaşık devrinde yaşıyorlardı ama memnundular. Uyuyalım diye düşündüler ve uyudular. Şafak sökerken yeni bir güne uyandılar; savaştacak sürü sürü iş vardı önlerinde; evet savaş ve sevinç vardı, hayat böyledir zaten.

Örneğin, şu kütükler vardı. Isak, bu kütükleri yerleştirmeyi denesin miydi? Köyde iken öteye beriye bakmış, yapı nasıl kurulur, bir fikir edinmişti; bir köşe geçmesi yapabilirdi. Acaba onsuz da olur muydu? Şimdi çiftliğe koyunlar gelmişti, bir inek gelmişti, keçiler çoğalmıştı, daha da çoğalacaklardı, hayvanlar kulübenin bir bölümüne sığmıyorlardı, bir çözüm yolu bulmak gerekiyordu. En iyisi hemen başlamak, hazır patatesler çiçeklenmeden, ot biçme mevsimi gelmeden işe girişti; Inger'in zaman zaman yardımı gerekiyordu.

Isak geceleyin uyandı ve kalktı. Inger uyuyordu, yol yorgunluğuyla sağlam ve derin uykulara dalmıştı. Isak, tekrar hayvan damına gitti, inekle, sonu yersiz iltifatlarla biten konuşmalara girişmedi, ama onu tatlılıkla okşadı ve acaba başkasının hayvanı olduğunu gösteren bir işareti, bir damgası var mı diye yeni baştan iyice gözden geçirdi. Fakat işaret falan bulamayınca ferahlamış, damdan dışarı çıktı.

Yapı tomrukları işte orada duruyordu. Kütükleri bir bir alıp bir dörtgen şeklinde duvarın üstüne dizmeye koyuldu: bir büyük dörtgen oturma odası için, bir küçük dörtgen yatak odası için. Bu öyle eğlenceli bir işti, onu öylesine meşgul ediyordu ki saati unutmuştu. Şimdi kulübenin baca deliğinden dumanlar yükseliyordu. Inger dışarı çıktı, kahvaltının hazır olduğunu söyledi: "Ne yapıyorsun burda?" diye sordu. Isak: "Kalktın mı?" diye cevap verdi.

Bakındı şu Isak'a, esrarlı tavırlar takınıyordu; ama Inger'in sorusu, merakı ve yaptığı işi büyültmesi pek de hoşuna gitmişti. Kahvaltısını ettikten sonra, dışarı çıkmadan, bir hayli kulübede oturdu. Ne bekliyordu?

"Bakın şu işe, otura kaldım!" dedi sonunda ve ayağa kalktı. "Hem de bunca işim varken!" dedi.

"Bir ev mi yapıyorsun?" diye sordu Inger. "Cevap veremez misin?"

Isak lütfen cevap verdi, öyle ya kendini büyüdükçe büyümüş hissediyordu, çünkü bir ev yapıyor, her şeyi kendisi yönetiyordu; bunun için şöyle cevap verdi: "Görüyorsun ki inşaat yapıyorum.

"Öyle, öyle."

"Başka ne yaparım? Sen koskoca bir inek getirdin, benim de inek için bir damım olmalı, değil mi?"

Zavallı Inger'cik; onun gibi, yaratıcı Isak gibi insanüstü bir zekâsı yoktu ki: Hem sonra daha Isak'ı tanıyıp anlamamış, henüz onun konuşma tarzına alışmamıştı. Inger sordu: "Yoksa dam mı yapıyorsun?"

Isak: "öyle!" dedi.

"Sen beni aldatıyorsun galiba, çünkü bir ev yapsan daha iyi olmaz mı?"

Isak: "Ya, demek bu fikirdesin?" diye cevap verdi ve yüzüne, mahsus aptalca bir ifade vererek, evet, sanki Inger'in sorusu karşısında akli başına gelmiş gibi Inger'e baktı.

"Değil mi ya, o vakit kulübe de bütün bütün hayvanların olur."

Isak düşündü, sonra: "Sahiden öyle", dedi. "en iyisi de bu!"

Bir zafer kazanan Inger: "Görüyorsun ki ben de büsbütün boş kafalı değilim!" dedi.

"Değilsin. Peki, bir oturma odasıyla yanında bir yatak odasına ne dersin?"

"Yatak odası mı? O vakit bizim ev de başkalarınınkinden aşağı kalmaz. Allah bize o günleri de gösterebilir!"

Nitekim o günleri gördüler. Isak kenar geçmelerini kesti, kütükleri dörtgen halinde yerleştirdi, üstelik uygun taşlar kullanarak bir de ocak yaptı; ama en az bu sonuncu işte başarılı oldu, ara sıra kendinden hiç de memnun kalmıyordu. Ot biçme mevsimi başlayınca yapıdan aşağı inmesi gerekti. Uzak yamaçlara ot biçmeye gidiyor, sonra ağır yükler halinde otları eve taşıyordu.

Yağmurlu bir günde, aşağıya köye gideceğini söyledi.

"Ne yapacaksın orada?" diye sordu Inger. "Doğrusu ben de pek bilmiyorum!" cevabını verdi.

Gitti, tam iki gün görünmedi, sonra taşıya çeke bir yemek sobası getirdi: Mavna, sırtında bir yemek sobası, ormanlarda yelken açıp gelmişti.

"Kendine zulmediyorsun!" dedi Inger. Isak, yeni evin görünüşünü bozan ocağı yıktı ve yerine, getirdiği mutfak sobasını kurdu. "Herkesin yemek sobası yoktur", dedi Inger, "ama şimdi bizim var!"

Ot biçme mevsimi devam ediyor, Isak eve yığın yığın ot taşıyordu; çünkü ormanlarda ot yazık ki çayırıldaki gibi değildir, çok daha az olur. Evin yapımıyla artık yalnız yağmurlu günlerde uğraşabildiği için iş yavaş ilerliyor ve Ağustosta Isak bütün otu kayanın altına iyice yerleştirdiği vakit yeni ev, ancak yarı yarıya kurulmuş bulunuyordu.

Eylülde Isak, Inger'e: "Bu böyle yürümez", dedi, "bana kalırsa sen aşağıya köye gitmeli, bana yardım edecek bir adam getirmelisin!" Inger ise son zamanlarda biraz göğüs darlığı çekiyor, eskisi gibi hızlı yürüyemiyordu; ama tabii verilen görevi yapmağa hazırlandı.

Fakat o aralık kocası fikrini değıştirdi, eski kibrine döndü, her işini tek başına yapmak istedi. "Bunun için başkalarına başvurmaya değmez!" dedi, "Ben kendim yapar, bitiririm."

"Hayır, sen yapamazsın!" dedi Inger.

"Yok, yaparım, sen bana sade direklerde yardım et."

Ekim ayı gelmişti ki Inger: "Ben artık dayanamıyorum!" dedi. İşte bu, kötü oldu. Güz yağmurları başlamadan evin örtülmesi için çatı kirişlerinin mutlaka konması gerekiyordu, kaybedecek vakit kalmamıştı. Inger'in nesi vardı acaba? Hasta olmasın sakın?

Vakit vakit keçi sütünden peynir yapıyordu, ama otlaktaki Altınboynuz ineğı, günde birkaç kere başka başka yerlere bağlamaktan gayri bir iş de görmüyordu. "Tekrar köye inişinde büyük bir sepet yahut bir sandık, olmazsa bunlara benzer bir şey getir!" demişti Inger. Isak: "Ne yapacaksın?" diye sormuş, sadece, lâzım, cevabını almıştı.

Isak çatı kirişlerini iplerle yukarı çekiyor, Inger de bir eliyle direklerin kalkmasına yardım ediyordu; sırf orada bulunması bile Isak için bir yardımdı sanki. İş yavaş yavaş ilerliyordu, hem zaten öyle pek yüksek bir çatı da değildi bu, ama kirişler evin küçüklüğüne göre acayip şekilde büyük ve kalındılar.

Sonbaharın iyi havaları az çok devam ediyordu, Inger bütün patatesleri topraktan tek başına topladı ve Isak nihayet yağmurlar başlamadan önce çatıyı bitirdi. Şimdi artık keçiler geceleri kulübede onların yanında kalıyorlardı, bu da oluyordu, her şey oluyordu. Onlar bundan şikâyetçi değildiler. Isak köy yolculuklarından birine daha hazırlandı. Inger yeniden: "Bana büyük bir sepet, yahut bir sandık getir!" dedi, sesinde alçakgönüllü bir isteğın yankısı duyuluyordu. "Camlarıyla birlikte birkaç pencere ısmarlamışım, onları almam lâzım!" cevabını verdi Isak. Sonra sesinde bir üstünlük: "Hem iki de boyalı kapı ısmarlamıştın!" diye ekledi.

"Eh, sepet dursun öyleyse."

"Ne yapacaksın sepeti?"

"Ne mi yapacağım? Gören gözün yok mu senin?"

Derin derin düşüncelere dalmış, Isak yola çıktı, iki gün sonra da dönüp geldiği vakit bir pencere, oturma ve yatak odaları için birer kapı getirmedi sade; hayır, göğsünden aşağı Inger'in sandığı da sarkıyor ve içinde çeşit çeşit yiyecek bulunuyordu.

"Allah vere de bir gün bunca yükün altında ölmesen!" dedi Inger.

"Haha, ben mi öleceğim!"

Isak kendini yorup öldürmekten öylesine uzaktı ki cebinden, içinde neft yağı bulunan bir ilâç şişesi çıkardı ve tekrar iyileşmesi için bundan bol bol içmesini tavsiye ederek şişeyi Inger'e uzattı. Şimdi artık getirdim diye yiğitlik taslayabileceği pencere ve boyalı kapılar hazır duruyordu, sıcağı sıcağına yerlerine yerleştirmeye koyuldu. Hey gidi bu küçük kapılar, ikisi de kullanılmıştı; ama allı beyazlı boyalarla güzelce boyanmıştı ve odaları, duvar tabloları gibi süslediler.

Onlar artık yeni eve taşındılar, hayvanlar da bütün bütün kulübeye dağıtıldı. İneğin yanına, yalnızlık hissetmesin diye, kuzularıyla birlikte bir ana koyun verildi.

Allah'ın dağındaki insanlar, artık işi ilerletmişler, hem de çok ilerletmişlerdi!

III

Yumuşak kaldığı sürece Isak, toprakları kırıp kırıp taş ve kök kütükleri çıkardı; gelecek yıla tarla hazırladı, sonra toprak donunca ormana gidip yığın yığın çeki odunu kesti.

"Ne yapacaksın bunca odunu?" diye soruyordu Inger ve Isak: "Doğrusu ben de pek biliniyorum!" cevabını veriyor, ama pekâlâ biliyordu. Yılların loş ormanı evin hemen yanı başında bulunuyor ve çayırın genişlemesine set çekiyordu; hem sonra Isak, bu çeki odunlarını kışın bir yolunu bulup köye indirmeyi, yakacak odunu olmayanlara satmayı düşünüyor, bunun çok iyi bir fikir olduğundan emin, harıl harıl ağaç kesiyor, kestiklerini çeki odunu şekline sokuyordu. Inger çok vakit dışarı çıkıp onu seyrediyor ve Isak buna karşı kayıtsızmış, Inger buna hiç de mecbur değilmiş gibi davranıyordu; fakat Inger, Isak'ın bundan hoşlandığını pekâlâ hissediyordu.

Ara sıra aralarında dikkate değer konuşmalar geçiyordu: "Evden dışarı fırlayıp burada tir tir titremekten başka işin yok mu senin? diyordu Isak. Inger: "Üşümüyorum", cevabını veriyordu, "ama sen bu çalışma ile kendini hasta edeceksin!"

"Git, oradaki ceketimi al da giy!"

"Ne lüzum var, zaten burada durmamalıyım, Altınboynuz neredeyse yavrulayacak."

"Ya, demek Altınboynuz yavruluyor?"

"Bilmiyor musun? Ee, ne dersin, buzağıyı büyütecek miyiz?"

"Sen istediğini yap, ben bilmem."

"Ama buzağıyı kesip de yememiz doğru değil, bu belli bir şey. Çünkü o zaman elimizde yine bir tek inek kalır."

"Hem ben de çok iyi biliyorum ki, sen buzağıyı kesmemizi hiç istemezsin."

Bu münzevi insanlar; kaba saba, içgüdülerine pek bağlı olmakla beraber birbirlerine, hayvanlara, toprağa karşı ne iyiydiler!

Derken Altınboynuz buzağıladı. Allah'ın dağında önemli bir gün oldu bu; sonsuz bir sevinç, büyük bir bahtiyarlık oldu. Altınboynuz, bol bol bulamaç içti.. Isak, unu sırtına vurup getirmişti; fakat: "Unu esirgeme!" diyordu, işte sevimli bir buzağı; başından geçen mucizenin şaşkınlığı içinde gül pembe bir buzağı güzeli, oracıkta yatıyordu. Birkaç sene sonra o da ana olacaktı. "Buzağı yaman bir inek olacak!" dedi Inger, "Acaba ne isim koyalım?" Az çok çocuktu Inger, böyle bir durumda hiç te kafası işlemiyordu. "Ne isim mi koyalım?" dedi Isak, "Gümüşboynuz'dan daha uygun isim bulamazsın sen."

Derken ilk kar düştü ve kar katılaşp da üzerinde yürünebilir hale gelince Isak, aşağıya köye indi. Her zamanki gibi esrarlı tavırlar takınmıştı, ne yapmak istediğini Inger'e söylememişti. Büyük bir sürprizle döndü geldi: Bir beygir, bir de kızak getirdi. "Galiba şaka ediyorsun", dedi Inger, "bu beygiri bir yerden çalmadın ya?"

"Ben mi beygir çalacağım?"

"Yani bir yerde mi buldun demek istiyorum."

Ah, Isak o anda: "Bu benim beygirim, bizim beygirimiz!" diyebilseydi! Ne çare, bir süre için ödünç almıştı, çeki odunlarını köye bu beygirle indirecekti.

Isak odunları köye götürdü, yerlerine çeşit çeşit yiyecek, un, ringa balığı alıp geldi. Günün birinde kızığa bir dana yüklemiş olarak döndü, o sıra köyde yem darlığı olduğu için danayı âdeta sudan ucuza almıştı. Cılız ve tüylüydü hayvan, doğru dürüst böğüremiyordu bile, ama sakat falan değildi, iyi bakılırsa çabuk serpilebilirdi, iki yaşını sürüyordu. Inger: "Senin getirmediğin şey yok!" dedi.

Öyle, Isak her şeyi alıp geliyordu. Çeki odunu verip aldığı lâta ve tahtaları getirdi; bir bileği taşı, bir gözleme sacı, alet ve edevat getirdi; hepsini de odunla değişmişti. Inger zenginlikten kabarıyor, her seferinde: "Daha mı getiriyorsun?" diyordu, "Şimdi bir danamız ve aklımıza gelebilecek her şeyimiz var!" Ve Isak günün birinde cevap verdi: "Yok, artık hiçbir şey getirmeyeceğim."

Artık uzun zaman için her şeyleri tamam olmuştu, emniyettediler. Acaba Isak ilkbaharda neler yapmayı düşünüyordu? Odun kızağının arkasında yürürken belki yüz defa düşünüp taşınmıştı: Yamaçta yeni yeni topraklar açmak istiyordu; araziye tarla haline koymak, çeki odunu hazırlayıp yazın kurutmak ve gelecek kışa yine böyle köye inmek istiyordu. Hesap uygun düşüyordu; eksikliği gediği yoktu. Ve Isak yine belki yüz defa bir başka şeyi, yani Altınboynuz ineği düşünmüştü. Nerden gelmişti, kimin malıydı? Inger gibi bir kadın daha bulunamazdı; ah, ne yaman şeydi o; her şeyi istiyordu, Isak'ın ondan istediği her şeyi, o da istiyor ve bundan memnurluk duyuyordu.

Ama günlerden bir gün biri gelip Altınboynuzu geri verin diyebilir, ipinden çekip götürebilirdi. "Beygiri bir yerden mi çaldın, yoksa bir yerde mi buldun?" diye sormuştu Inger. Inger'in aklına ilk gelen bu olmuştu. Inger'e inanmak pek öyle doğru değildi, ne yapmalıydı, Isak bunu da düşünmüştü. Üstelik de tutmuş, Altınboynuz için, bu belki de çalınmış inek için, bir de yavru boğa almıştı.

Şimdiyse beygirin geri verilmesi gerekiyordu. Ne yazık; çünkü beygir ufak telek, tostoparлак pek cana yakın bir hayvandı. Inger teselli ederekten: "Yazık," dedi, "ama onunla önemli işler başardın!" Isak: "Asıl baharda bende olmalıydı. O zaman beygire öyle ihtiyacım olacak ki!" cevabını verdi

Gün ışıırken son odun yüküyle yavaş yavaş yurdundan ayrıldı ve tam iki gün görünmedi. Yaya olarak tekrar yurduna dönmüş, evin önüne gelmişti ki garip bir ses işitti. Ne olabilirdi? Kulak vererek durdu. Çocuk viyaklaması... Fesuphanallah, ta kendisi, ama korkunçtu ve tuhaftı ve Inger hiçbir şey söylememişti.

Isak evden içeri girdi, ilkin sandığı gördü; şu üzerinde çok konuşulmuş, hani göğsüne asarak getirdiği sandığı gördü. Sandık şimdi iki iple çatı altına asılmış; çocuğa bir beşik, bir salıncak olmuştu. Inger yarı giyinik ortada dolaşıyordu; evet, bak hele, ineği ve keçileri de sağmıştı!

Çocuk susunca Isak: "Bu işleri hep sen mi becerdin?" diye sordu.

"Evet, oldu bitti."

"Ya!"

"Gittiğin gün akşamüstü doğdu."

"Ya!"

"Bir sandığı asmam kalmıştı, gerisi hep hazırды; ama bu iş bana ağır geldi, sonradan bulantı hissettim."

"Niçin bana bundan hiç bahsetmedin?"

"Vaktini tam bilir miydim? Bir oğlan oldu."

"Demek, oğlan!"

"Adını ne koysam, bilmem ki!" dedi Inger.

Inger, Isak'ın, çocuğun küçük, kırmızı yüzüne bakmasına müsaade etti: kaşı gözü yerindeydi, dudağı yarık değildi, başında sık saçları vardı. Sandığında yatışıyla, yeriyle, haliyle ufacık, şirin bir toramandı bu. Isak bir tuhaf olmuştu, kendini bayağı halsiz hissediyordu; değirmen ecinnisi mucizenin önünde duruyordu; mucize bir zamanlar kutsal bir sis içinde doğmuştu, ufacık bir çehrede hayat bulup bir sembol oluyordu. Aylar, yıllar; bu mucizeden bir insan meydana getirecektiler.

"Gel de biraz bir şey ye!" dedi Inger...

Isak ağaç kesiyor, çeki odunu istif ediyor. Şimdi eskisine göre işi ilerletmiştir. Bir bıçkısı var. Bıçkısıyla yakacak odunu kesiyor, odun yığınları büyüdükçe büyüyor, onları sağlı sollu yerleştiriyor, koca bir mahalle kuruyor. Şimdi Inger daha çok eve bağlıdır, gidip de çalışan erkeğine bakamaz, ama buna karşılık Isak, Inger'e kaçamak ziyaretlerde bulunuyor. Bir sandığın içinde böyle minicik bir yavru ne kadar da maskara şey! Çocuğa bu kadar düşkün olacağı Isak'ın aklına mı gelirdi? Hem sonra canım ufak bir çocuktu bu, yatsın yattığı yerde! Ama ne de olsa insandı, bağrıışlarına kayıtsız kalamıyordu.

"Yok elini sürme!" diyordu Inger. "Ellerin reçinelidir!" diyordu. "Benim mi? Ellerim reçineli mi? Çıldırıldın galiba!" cevabını veriyordu Isak. "Evin yapılması biteli elimde reçine ne arar? Ver çocuğu da sallayıp uyutayım!"

"Olmaz, o şimdi uyur..."

Mayısta bu münzevi yurda dağın öte yakasından yabancı bir kadıncağız geldi, Inger'in akrabasıymış; iyi hoş karşıladılar. "Yanımızdan gitti gideli Altınboynuz ne âlemde, görmek istedim!" dedi. Inger çocuğa doğru mahzun mahzun mırıldandı: "Bak seni soran var mı? Böyle bir yavruyu kimse sormuyor!"

"Ha, o mu? Onu elbet görüyorum, ne gürbüz çocuk, gördüm, gördüm! Biri bana geçen yıl seni burada erkeğinle, çocuğunla, malınla mülkünle bulacağımı söyleseydi, Inger, doğrusu..."

"Benden bahsetme, değmez. Ama işte erkeğim, beni o halimde alan erkek işte bu."

"Nikâhınız oldu mu? Ya, daha nikâhlanmadınız mı?"

"Bakalım, çocuk vaftiz edilirken..." dedi Inger. "Nikâhlanalım istedik, ama bir türlü elimiz değmedi, ne dersin Isak?"

"Ha, nikâh... Tabii."

"Otlar biçildikten sonra buraya gelemiz misin, Oline?" diye sordu Inger, "Biz yokken sen hayvanlara bakarsın."

Misafir: "Olur, hayhay!" diye söz verdi.

"Seni de eli boş döndürmeyiz."

"Evet, biliyorum... Ha, yapı işlerine hâlâ devam ediyorsunuz, bakıyorum da... Şimdi ne yapıyorsunuz? Yaptıklarınız yetişmiyor mu?"

Inger başını salladı: "Kendisine sor, ben bir türlü öğrenemiyorum."

"Ne mi yapıyorum?" dedi Isak, "Söylemeye değmez. Lâzım olur, kullanırım diye küçük bir sundurma yapıyorum. Fakat sen Altınboynuzu soruyordun, görmek ister misin?"

Hayvan damına gittiler, inekle buzağıyı gösterdiler. Oline, yavru boğayı pek yaman buldu, hayvanlardan ve ahırdan memnun kaldığını anlatmak istercesine başını salladı: "Çok güzel!" dedi. "Hele bu temizlik arasan bulunmaz. İyi ve tecrübeli hayvan bakımında Inger'e her zaman kefil olurum."

Isak sordu: "Altınboynuz eskiden senin yanındaydı demek?"

"Öyle, ta doğdu doğalı! Hoş bende değildi ya, oğlumun yanında duruyordu ama; ha o, ha ben. Hatta anası hâlâ bizim ahırda."

Isak uzun zamandan beri bundan daha sevinçli bir haber işitmemişti, rahat bir nefes aldı. Altınboynuz hakkıyla kendisinin ve Inger'in ineğiymiş şimdi. Doğrusu istenirse şüpheden kurtulmak için acıklı bir çözüm yolu bulmuş, sonbaharda Altınboynuzu kesmeye, derisindeki kılları kazıyarak

boynuzlarını toprağa gömmeye, böylelikle Altınboynuza ait bütün izleri ortadan kaldırmaya yarı yarıya karar vermişti. Şimdi buna hacet kalmamıştı. Inger'le öyle iftihar etti ki: "Temizlik mi? Tabii, onun gibisi yoktur!" dedi, "Ne mutlu bana ki, böyle becerikli bir kadına düştüm!"

Inger'in akrabası: "Zaten başka türlü beklenmezdi!" dedi.

Dağın öte yakasından gelen bu kadın, sözü sohbeti yerinde bu sevimli hatun, Oline adındaki bu anlayışlı insan; onların yanında sadece birkaç gün kaldı ve küçük odada yattı. Giderken Inger ona koyunlarının yününden biraz bir şey verdi, ama Oline bunu her nedense Isak'tan sakladı.

Çocuk, Isak ve karısı... Her şey yine eski haline döndü; günlük çalışmalar, küçüklü büyüklü birçok sevinçler başladı; Altınboynuz bol bol süt veriyordu, keçilerin oğlakları vardı, keçiler de bol bol süt veriyorlardı; Inger beyazlı kırmızılı bir sürü peynir yapıp dinlendirmeye bıraktı. Kalıp kalıp peynir yaparak satmayı, yerlerine bir dokuma tezgâhı almayı tasarlıyordu. Hey gidi Inger, kumaş dokumasını da biliyordu!

Isak ise bir sundurma yaptı, anlaşılan onun da düşündükleri vardı. Çifte kaplamalı yeni yapıyı kulübenin bitişiğine kurdu, sundurmaya bir de kapı açtı, dört camlı ve küçük bir pencere yaptı; sonra sundurmanın üzerine şimdilik eğreti bir çatı çekti, çatının üzerini akkayın kabuklarıyla kapamayı, donmuş toprakta buzların çözülüp de çimenlerin sökülebileceği zamana bıraktı. Yalnız en lüzumlu kısımlar yapılmıştı; yere tahta döşeme, duvarlara rendelenmiş tahta koymamış, ama bir beygir için bir yer hazırlamıştı, bir de yemlik yaptı.

Güneşin tepelerdeki karları çözmesi ve Isak'ın sundurma damını çimenlerle örtmesi Mayıs sonunu buldu, şimdi artık yeni bina tamamlanmıştı. Derken bir sabah vakti bir günlük yemek yedi, yanına ayrıca kazık alarak kazmayı küreği sırtlayıp köye doğru yollandı.

Inger arkasından: "Dört arşın basma getirir misin?" diye seslendi. Isak: "Basmayı ne yapacaksın?" cevabını verdi.

Artık hiç dönmeyeceğe benziyordu. Inger her gün sanki bir gemi bekliyormuş gibi havaya, rüzgârın ne yandan estiğine bakıyor, geceleri dışarı çıkıp etrafa kulak kabartıyor ve çocuğu kucaklayıp Isak'ı aramaya gitmeyi düşünüyordu. Isak, bir beygir ve bir arabayla nihayet dönüp geldi. Kapı önünde: "Petro!" diye seslendiği duyuldu ve beygirin kuzu gibi uslu durmasına, tanıyarak kulübeye doğru kişnemesine rağmen Isak evden içeri bağırdı: "Dışarı gel de şu beygiri tut biraz!"

Inger dışarı çıktı. "Bu da nesi? dedi, "Yine ödünç alabildin, demek? Bunca zamandır nerde kaldın? Bugün tam yedi gün oldu!"

"Nerde kalacağım, arabamla geçebilmek için birçok yerlerde önce yol açmam lâzım geldi. Sana şu beygiri tut biraz dedim!"

"Arabanla mı? Benim anladığım, arabayı satın almadın ya?"

Isak hiç sesini çıkarmıyor; içindekini dışarı vermemekten şişmiş, öylece duruyordu. Yük arabasını boşaltmaya başladı; ortaya bir saban, bir tarla sürgüsü, çiviler, yiyecekler, bir bel ve bir çuval ekimlik buğday çıktı. "Çocuk nasıl?" diye sordu Isak.

"Çocuğun bir şeyi yok, ben sana arabayı satın mı aldın diye soruyorum. Bense beri yanda dokuma tezgâhı diye çırpınıp duruyordum!" dedi Inger; ama şaka ediyordu, Isak'ın dönüp evine gelmesine çok sevinmişti.

Isak, yine uzun zaman sustu, kendi işine dalmıştı. Düşünüp taşınıyor; bu eşyayı, bu aletleri nereye yerleştirsem diye etrafa bakınıyor; bunca şeye çiftlikte bir yer bulmak pek öyle kolaya benzemiyordu. Ama Inger fazlası sormaktan vazgeçip de beygirle sohbete başlayınca Isak susmayı bıraktı ve:

"Sen atı, arabası, sabanı, sürgüsü ve daha da başka şeyleri olmayan çiftlik gördün mü hiç?" dedi. "Madem bilmek istiyorsun, öğren o halde; beygiri, arabayı, daha ne varsa hepsini paramla aldım." Bunun üzerine Inger yalnız başını sallayabildi ve: "Yarabbi sen bilirsin!" dedi.

Şimdi artık küçülmüş ve cesaretsiz değildi Isak, sanki yüce bir bey gibi Altınboynuzun bedelini ödemişti: Buyurun... yuvarlak hesap, tarafımdan bir beygir! Kolları öyle kuvvetliydi ki sabanı bir daha kaldırdı, bir elinde götürüp evin duvarı dibine koydu. Böylesine bir beydi o! Sonra yeni aldığı sürgüyü, beli, yabayı; bütün bu pahalı tarım aletlerini, bu kıymetli mücevherleri yeni binaya taşıdı. Mükemmeldi, tam teçhizat, daha bir eksik kalmamıştı!

"Öyle, evelallah bir de dokuma tezgâhı alırız", diyordu, "yeter ki sağlığım yerinde olsun, işte basma, dükkânda yalnız bu maviyi buldum."

Isak derin bir kuyuya benziyor, suyunu verdikçe veriyordu. Köyden her dönüşünde aynı durum.

Inger: "Ne yazık ki Oline buradayken bütün bunları göremedi!" dedi.

Ne kadar da gösterişçi şeyler, şu kadınlar! Erkek küçümseyerek gülümsedi. Öyle ama bütün bu cici şeyleri Oline'nin de görmesini Isak da isterdi doğrusu.

Çocuk ağlamaya başladı.

"Çocuğun yanına git!" dedi Isak. "Beygir artık sakinleşti."

Koşumunu çıkarıp hayvanı ahıra götürdü: Atını ahırına koydu. Yemledi, kaşağıladı, okşadı. Ata, arabaya ne kadar borçlanmıştı? Müthiş, çok para, büyük borç; ama yaz bitene kadar bu borç kalmayacaktı ki. Karşılığında çeki odunu vardı; geçen seneki yapıdan kalma, bir parça kuru akkayın kabuğu ve nihayet daha birkaç tane iyi tomruk vardı. Ama bunlar yetişmiyordu. Sonra sonra enerjisi ve cesareti biraz azalınca zaman zaman korku ve kaygının acı saatleri başladı, şimdi her şey yaza ve sonbahara bakıyordu.

Günler tarla işleriyle tarlanın arttıkça artan işleriyle doluyordu. Yeni yeni toprakları köklerden, taşlardan temizledi, sürdü, gübreledi, sürdü, çapaladı. Toprak topaklarını elleriyle, topuklarıyla ezip ufaladı, hamarat bir çiftçiydi, tarlayı kadife gibi düzlemişti. Sonra birkaç gün bekledi ve hava yağmura çalınca buğdayını ekti.

Nice yüzyıllardır ataları buğday ekiyorlardı. Yumuşak, rüzgârsız bir akşam vakti huşu içinde yapılan bir işti bu; en uygunu mümkünse belli belirsiz serpiştiren, incecikten bir yağmur altında yapmalıydı bunu; hele yaban kazlarının gökyüzünden geçtikleri sırada! Patates yeni bir üründü; onda sırlı bir taraf, dinî bir taraf yoktu. Toprağa dikilmesini; kahve gibi yabancı diyarlardan gelen bu patateslerin; bu güzel, bu mükemmel, ama şalgam soyundan olan bu besin maddesinin toprağa konmasını kadınlar ve çocuklar seyredebilirlerdi. Buğdaysa ekmek demektir; buğday veya buğdaysızlık, hayat veya ölüm demektir. Isak başı açık ve İsa adına tarlada yürüyor ve buğdayını ekiyordu; elleri olan bir ağaç kütüğü gibiydi, ama ruhuyla bir çocuk. Tohumu her serpişinde olanca kollayışını kullanıyor, gönlünde bir hoşnutluk, bir kulluk hissediyordu, işte, şimdi buğday filizlenecek, çok taneli başaklar haline gelecektir; dünyanın her yerinde buğday ekilirken bu böyle olur. Doğuda, Amerika'da, Gudbrandstal'de... Ah, şu dünya ne kadar büyüktü; Isak'ın tohum ektiği şu minicik tarla ise her şeyin merkezi oluyordu. Elinden buğday yelpazeleri açılıyordu. Bulutlu ve uygundu gökyüzü; incecik, toz gibi bir yağmur yağacağa benziyordu.

IV

Bahar, güz işleri derken günler gelip geçmiş; ama Oline görünmemişti.

Isak artık tarlalarını ekmiş bulunuyordu; ot biçmek için iki tırpan, iki tırmık hazırladı; ot yüklemek üzere arabasının üstüne uzun bir kerevet yaptı; kış için bir yük kızağı yapmak amacıyla ayaklar ve elverişli tahtalar kesti, işe yarar birçok şeyler yaptı.

Oturma odasının duvarındaki iki rafa gelince, onları da Isak takmış; üzerlerine nihayet aldığı bir takvimle yemek karıştıracağı, kepçe gibi pek kullanılmayan çeşitli şeyleri koymuştu. Inger, bu iki rafın çok güzel olduğunu söylüyordu.

Inger, her şeyi çok güzel buluyordu, işte, artık Altınboynuz kaçıp gitmeye yeltenmiyor; buzağıyla, yavru boğayla oyalanıyor ve Allah'ın günü ormanda otluyordu. İşte, keçiler öyle semizlemişlerdi ki ağır memeleri âdeta yerde sürünüyor. Inger mavi basmadan bir zıbın dikti, aynı kumaştan bir de başlık yaptı; bundan daha güzel bir şey gören var mıydı, çocuğun vaftiz elbisesiydi bu. Bebek uslu uslu yatıyor, gözleriyle yapılan işi izliyordu; hayli büyümüştü artık; madem adı ille Eleseus olmalıymış, sonunda Isak da eh demiş, kabul etmişti. Minik zıbın yapılıp bitince iki arşın uzunluğundan bir de kuyruğu olduğu görüldü, arşınlar paraya çıkıyordu, ama ne çare, çocuk ilk evlâttı madem. Isak: "Boncuk gerdanlık takılacaksa işte tam sırası!" dedi. Ha, Inger onları da düşünmüştü, boşuna ana olmamıştı, saftı ve iftihar ediyordu şüphesiz. Boncuklar çocuğun boynuna yetişmedi, fakat başlığın önünde güzel görüneceklerdi; Inger de tuttu, boncukları başlığa taktı.

Ama Oline gelmek bilmiyordu.

Hayvanlar olmasa evi bırakıp hep birden giderler, çocuğu vaftiz ettirip üç dört gün sonra da geri dönebilirlerdi. Nikâh işi olmasaydı Inger yalnız da gidebilirdi.

"Nikâhı daha sonraya bırakamaz mıyız?" dedi Isak. Fakat Inger cevap verdi: "Eleseus'un evde kalıp da süt sağması için on, on iki sene ister!"

Eh, şimdi Isak'ın, zekâsını kullanması gerekiyordu. Aslında bu işler başından başlanılarak yapılmamıştı ve nikâh da belki vaftiz işi kadar gerekliydi; Isak bunu ne bilsin. Kuraklık başlayacağı benziyordu; yaman, berbat bir kuraklık; yağmur imdada yetişmezse tarlalardaki ürünler yanıyordu, ama her şey Allah'ın elindeydi. Isak köye gidip kendisine bir yardımcı aramak için hazırlandı. Yine fersahlarca yolu tepmesi gerekiyordu.

Bütün bu zahmet bir nikâh, bir vaftiz yüzündendi! Dağ başındaki insanların büyüklü küçüklü bir sürü kaygıları vardı!

Derken Oline çıkageldi...

Şimdi artık nikâhlıydılar, vaftiz yapılmış, her şey yoluna girmişti, hatta çocuğun meşru olması için nikâhı önce kıydırmayı bile ihmal etmemişlerdi. Fakat kuraklık devam ediyordu; küçük buğday tarlaları, o kadife halılar yanıyordu, ama niçin? Her şey Allahın elindeydi. Isak çayırıklarını biçti, ama toprağı baharda gübrelemiş olmasına rağmen hiç de yüksek ot yoktu üzerlerinde. Çok uzak yamaçlardaki otları da biçti, boyuna biçti; biçmekten, kurutmaktan ve otları eve çekmekten yorulmadı; çünkü şimdi bir beygiri, çok sayıda hayvanı vardı. Lâkin Temmuz içinde buğdayları da biçmesi icabetti; yem olmaktan başka işe yaramazdılar. İşte böyle, artık her şey patateslere bakıyordu.

Patatesler ne halde? Patates; yabancı diyarlardan gelme, olmasa da olur, kahve gibi bir şey miydi sade?

Yok, patates eşi bulunmaz bir üründü; kurakta kalır, ıslakta kalır, yine de büyür. Havaya kafa tutar,

çok dayanıklıdır, insanlardan şöyle böyle bakım gördü mü bire on beş verir, işte, patatesten üzümdeki kan yok, ama kestanedeki et var; patates ateşte kızartılır, suda haşlanır, her işe kullanılır. İnsan ekmek yokluğu çekebilir, patatesi varsa aç kalmış değildir. Patates sıcak külde közlenip bir akşam yemeği olabilir, suda haşlanıp kahvaltı yerine geçebilir. Yanına başka şey ister mi? Çok az. Patates kanaatkardır; bir tabak süt, bir ringa balığı, ona çok bile. Zengin, üstüne tereyağı yer; fakir, onu bir tabakta biraz tuza banar. Isak patatesi pazar yemeği olarak, Altınboynuzun sütünden alınmış çiğ kaymakla yedi. Hey gibi hor hakir görülmüş, mübarek patates!

Fakat şimdi patatesler de tehlikeye giriyordu.

Isak günde belki yüz defa havaya bakıyordu. Maviydi gökyüzü. Bazı akşamlar yağmur yağacağa benziyordu. O zaman Isak içeri giriyor ve: "Ah, acaba bu sefer yağacak mı ki!" diyordu. Ama birkaç saat sonra bütün ümitler kayboluyordu.

Kuraklık şimdi yedinci haftasını sürüyordu ve müthişti sıcak. Patatesler bütün bu zaman içinde çiçeklerini dökmediler; hallerinde bir gayri tabilik, acayip bir ihtişam okunuyordu. Tarlalar uzaktan karla kaplanmışa benziyordu. Bunun sonu neye varacaktı? Takvim bir ipucu vermiyordu; bugünün takvimi eski takvimlere benzemiyor, hiçbir işe yaramıyordu. Derken hava yine yağmura döner gibi oldu ve Isak, içeri Inger'in yanına gelip: "Allah izin verirse bu gece yağmur yağacak!" dedi.

"Belirtiler var mı?"

"Var, hem sonra beygir de koşumunda silkiniyor."

Inger kapıdan baktı ve: "Evet, eli kulağında!" dedi. Toprağa birkaç damla yağmur düştü. Saatler geçti, yattılar, Isak geceleyin bakmak için dışarı çıktığı vakit gökyüzü maviydi.

"Hey Allah'ım!" dedi Inger. "Ne yapalım, hiç değilse yarın son parti yaprakların olsun kuruyacak." Ve kendini elden geldiğince bununla teselli etti.

Evet, Isak yaprak da toplamıştı ve şimdi en iyilerinden bir sürü yaprak sahibiydi. Kıymetli bir yemdi bu; otlara yaptığını yapmış, ormanda üzerlerini akkayın kabuklarıyla örtmüştü. Yalnız ufak bir parti, henüz dışarıda açıkta duruyordu; bunun için derin bir tasa içinde cevap verdi: "Onları içeri almayacağım; kurusun kavrulsun, bana ne!"

"Ne söylediğini bilmiyorsun!" dedi Inger.

Nitekim ertesi gün Isak yaprakları içeri almadı, bir kere içeri almam demiş bulunuyordu, içeri almadı. Yapraklar dışarıda kalabilirdi; değil mi ki yağmur yağmıyordu, ne yapalım, varsın dışarıda kalsın! Şayet güneş bütün bütün yakıp kavurmazsa Noel'den önce bir gün içeri çekiverirdi.

Kendini çok derinden, alabildiğine incinmiş hissediyor; kapı önünde oturup malını, mülkünü, topraklarını seyretmekten ve bütün hepsinin sahibi olmaktan artık bir zevk duymuyordu, işte patates tarlaları, delicesine çiçek açmışlardı ve kuruyorlardı; şu halde yapraklar da oldukları yerde kalabilirlerdi, varsın kalsınlar! Ama canım, canım Isak... Belki de Isak o büyük saflığında ufacık, kurnazca bir gizli maksat taşıyor; belki de bu işi hesaplı yaparaktan ayın şu yeni dönümünde mavi göklere meydan okumayı deniyordu.

Akşamüstü yine yağmur yağacak gibi oldu. "Yaprakları içeri çekseydin!" dedi Inger. "Niçinmiş?" diye sordu Isak ve hiçbir şey dinlemek istemiyormuş gibi yaptı.

"Öyle, öyle, sen işin alayındasın ama ola ki yağmur yağar."

"Bu yıl yağmur yağmayacak, görmüyor musun!"

Fakat geceleyin sanki camlar baştanbaşa karardı, sanki camlara meçhul bir şey çarpıyormuş da camlar ıslanıyormuş gibi oldu.

Inger uyandı: "Yağmur yağıyor!" dedi, "Camlara bak!"

Isak burun kıvrarak soludu: "Ne yağmuru?" dedi, "Bu yağmur değil. Neden bahsediyorsun?"

"Ah, alayı bırak!" dedi Inger.

Isak alay ediyordu, evet. Oysa ki yalnız kendini aldatıyordu. Elbette yağmur yağıyordu, hem de şiddetli sağanak halinde. Fakat Isak'ın yaprakları adamakıllı ıslanmıştı ki yağmur dindi. Gökyüzü tekrar mavileşti. Dik kafalı ve asi Isak: "Yağmur yağmayacağını sana önceden söylemiştim!" dedi.

Bu sağanağın patateslere hiç faydası olmadı, günler gelip geçiyordu. Maviydi gökyüzü. Isak odun kızağını yapmaya koyuldu. Bütün gayretini bu işe harcıyordu. Kibrini kırdı; aciz, alçak gönüllü, sıırıkları, tahtaları rendeledi. Allah büyük, işte günler gelip geçiyordu; çocuk büyüyor, Inger peynir ve yağ yapıyordu, hani öyle berbat değildi durumları; dağ başındaki hamaratlar, eh bu bereketsiz yılı da atlatırlardı. Hem zaten dokuz hafta sonra asıl yağmur, bereketli bir yağmur da geldi; bütün gün, bütün gece yağmur yağdı; on altı saat boyunca sel gibi yağmur yağdı, gökyüzünün dibi delinmişti. Bu, iki hafta önce olsaydı Isak: "Çok geç!" derdi. Şimdiyse Inger'e: "Gör bak, bu yağmur patatesleri yine de az çok kalkındırır!" dedi. "Öyle, şüphesiz!" diye cevap verdi Inger, teselli ederek. "Hatta bütün diriltir!"

Ve gün gün durum daha da düzeldi; her gün sağanak halinde yağmur düşüyor, otlar sanki bir mucizeyle tekrardan yeşeriyor, patatesler çiçekleniyordu; evet, evet, hatta eskisinden daha çok çiçekleniyor ve saplarda iri iri taneler büyüyordu. Bunun böyle olması da lâzımdı zaten; ama dipte köklerde ne olduğunu kimsecikler bilmiyor, Isak bakmaya cesaret edemiyordu. Derken bir gün Inger yanına geldi: Bir patates kökünde yirmi tane yumru bulmuştu. "Büyümeleri için önümüzde daha beş hafta var!" Ah bu Inger; teselli etmek, bol bol oyalamaya çalışmak hep ona düşüyordu! Dudağı yarık olduğu için sesi de berbat çıkıyor, fişirdar gibi konuşuyordu; buhar koyuveren bir supap gibiydi sanki şu var ki Inger'in tesellisi, Allahın dağlarında bir nimet oluyordu. Sonra içi yaşamak sevinciyle coşuyordu Inger'in... "Tahtadan bir karyola yapıversen!" dedi Isak'a.

"Ya!" dedi Isak. "Hani pek acelesi de yok!" dedi Inger.

Patatesleri toplamaya koyuldular ve geleneğe uyarak bu işi Michaelis gününe kadar bitirdiler. Bu yıl yine de iyi kapanıyordu; patatesin pek öyle havaya bakmadığı, çok dayanıklı olduğu, yine de yetiştigi görüldü. Tabii inceden inceye hesaplasalardı bu yıl için orta, iyice denemezdi; ama bu sene, kılı kılına hesap aranacak sene değildi ki. Bir gün bir Lâpon geçiyordu da çiftlikteki bunca patatese bakmış şaşakalmış: "Köylerin durumu çok daha berbat!" demişti.

Isak'ın önünde yine birkaç hafta vardı, soğuklar başlayıp da topraklar donmadan önce yeni yerleri tarla yaptı. Isak hayvanları tarlalarda canlarının istediği yerde otlatıyor, onların yanında çalışmaktan, cıngırak seslerini dinlemekten hoşlanıyordu. Bu onu hani işinden de alıkoymuyor değildi, çünkü boğa gelip gelip boynuzlarıyla yaprak kümelerine tosluyor, yahut keçiler yukarı aşağı her yere dağılıyor, hatta kulübenin damına çıkıyorlardı.

Sözün kısası küçüklü büyüklü bir sürü dert!

Günün birinde Isak bir haykırış işitti. Inger kucağında çocuk evin önünde duruyor ve boğa ile küçük inek Gümüşboynuzu gösteriyordu: Hayvanlar çiftleşiyorlardı. Isak elindeki çapayı bir yana attığı gibi koştu geldi, ama geç kalmıştı, olan olmuştu. Bakındı şu şırfıntıya, ne de erken başlamıştı, henüz bir yaşındaydı, daha altı ay isterdi, hay şırfıntı hay! Isak buzağıyı alıp dama götürdü, ama besbelli geç kalmıştı. "Eh, eh", dedi Inger, "hani bir taraftan da fena değil. Yoksa ana kız, ikisi de sonbaharda gebe olurdu." Ah bu Inger, yok, hayır, kafası işlemiyordu; ama sabahleyin

Gümüüşboynuzla boğayı beraberce dışarı salarken ne yaptığını biliyordu belki de.

Kış geldi; Inger yünleri taradı, eğirdi; Isak çeki odunlarını vadiye indirdi, kurumuş odunları kızağına doldurup doldurup götürüyordu; bütün borçlar ödenmiş; artık at, araba, saban, sürgü kendi malı olmuştu, Inger'in keçi sütünden yaptığı peynirleri aldı, vadiye indi ve karşılığında dokuma ipliği, tezgâh, çıkırık ve çıkırık takımı alıp geldi; tekrardan un ve yiyecek, tekrardan tahta, kereste ve çivi getirdi; hatta günün birinde bir lâmbayla döndü. "Sen sahiden çıldırdın!" dedi Inger. Fakat lâmbanın geleceğini çoktandır sezmişti. Geceleyin lâmbayı yaktılar, cennetteymiş gibi oldular, küçük Eleseus şüphesiz bunu güneş sanıyordu. Isak: "Bak, nasıl da şaşırdı!" dedi. Bundan böyle Inger, yününü lâmba ışığında eğirebiliyordu.

Isak, gömleklik bez ve Inger'e yeni ayakkabı getirdi. Inger yünlerini boyamak için renk renk boyalar istemişti, onları da getirdi. Derken günün birinde, aman Yarabbi, bir saatle çıkagelmesin mi?

Ne, ne? Bir saat! Inger şaşıra kaldı, bir süre ağzını açıp bir söz söyleyemedi.

Isak kollayışlı elleriyle saati duvara astı, vakti tahmin edip ayarladı, ağırlığını düzenledi ve saat çaldı. Çocuk gözlerini bu tok sestten yana çevirdi, sonra annesine baktı. "Sen de şaştın ya!" dedi annesi ve yavruyu kucığına aldı, duygulanmıştı. Çünkü bu yalnızlıktaki bunca güzel şeylerin hiçbirisi, bütün bu kasvetli kış boyunca işleyen ve vakti hatasız bildiren duvar saatiyle boy ölçüşemezdi.

Odunların hepsi elden çıkmıştı. Isak tekrar ormana gidip yeniden odun kesti, kış için çeki odunu yığınlarından meydana gelme mahallesini açtı, şehrini kurdu. Şimdi artık evinden uzaklaştıkça uzaklaşıyor, büyük ve geniş bir saha işlenip ekilmeye hazır bulunuyordu; artık toprağı bütün bütün ağaçsız bırakmamaya, bundan sonra yalnız tepeleri kurumuş çok yaşlı ağaçları kesmeye karar verdi.

Tabii Inger'in niçin ikinci bir yatak sözü ettiğini de çoktandır anlamıştı, şimdi bu işi şüphesiz daha fazla geciktiremezdi, elini çabuk tutmalıydı. Karanlık bir akşam vakti ormandan eve dönünce her şeyi olup bitmiş, aileyi çoğalmış buldu: bir oğlan daha doğmuştu. Inger yatakta yatıyordu, ilâhi Inger! Sabahleyin Isak'ı aşağıya köye yollamak istemiş: "Şu beygiri kımıldat biraz!" demişti, "Yerinde durup eşinmekten başka işi yok!" Isak ise: "Böyle saçma şeylere harcayacak vaktim mi var?" demiş ve gitmişti. Şimdi anlıyordu ki, Inger onu başından savmak istemişti; ama sebep? Yakınında bulunsaydı iyi olmaz mıydı? "Bu nasıl iş, insana duyurmuyorsun bile!" dedi Isak. Inger: "Artık kendine bir kerevet yapmalı ve bitişik odada yatmalısın!" cevabını verdi.

Ama iş kerevetle bitmiyor, yatak takımı da istiyordu. Ellerindeki hayvan postu bir taneydi, gelecek sonbahardan önce bir ikincisini de bulamazlardı; o vakit bir iki koyun keserlerdi ama iki koyun postu bile, bir yorgan olamazdı ki. Isak'ın hali perişandı, geceleri soğuktan donuyordu. Kaya altındaki otların içine gömülmeyi deniyor, ineklerin yanında yatmaya çalışıyordu, yersiz kalmıştı. Neyse ki Mayıs geldi; derken Haziran, Temmuz...

Gariptir, sadece üç yılda burada ne işler başarılmamıştı: Kendilerine bir ev, hayvanlara ahır ve sürülmüş topraklar. Isak şimdi yine ne yapısı yapıyordu? Yeni bir sundurma, bir samanlık mı, yoksa eve bitişik yeni bir kısım mı? Sekiz pus uzunluğunda çivileri çaktıkça ev güm güm ötüyor ve Inger zaman zaman dışarı çıkarak yavrulara acımasını rica ediyordu. "Ha, yavrular! Şu sıra oyala onları! Onlara ninni söyle, Eleseus'un eline ver kova kapağını, o da gürültü etsin! Kalın çivilerin çakılması biter nerdeyse; işte şuraya, yapıyı eve bağlayan şu kalasların üzerine çakmak lâzım. Bu bitince iş, yalnız tahtalarla iki buçuk pusluk çivilere kalacak, iş ona kalsın!"

Hiç çekiç kullanmadan olur muydu? Şimdiye kadar ringa balığı fiçisini, unu ve öbür yiyecekleri açıkta kalmasınlar diye ahırda tutuyorlardı; fakat pastırmaya ahır kokusu sinmişti, ihtiyaçların başında

kiler geliyordu. Çocuklarduvara vurulan şöyle birkaç çekiç darbesine alışmalıydılar; Eleseus biraz çelimsiz olmuştu, ama öbür oğlan boru üfleyen bir melek gibi meme emiyor ve bağırmadığı zamanlar uyuyordu. Yaman oğlan! Adının Sivert olmasına Isak itiraz etmek istemedi, yine aklından Jacob ismi geçiyordu, ama belki de Sivert en iyisiydi. Bazı zamanlar Inger haklıydı, Eleseus'a rahibin ismi konmuştu, kibar bir isimdi bu; Sivert ise Inger'in dayısının ismiydi: Şu bucak kasadarı olan bekâr, zengin ve mirasçısız dayı beyin ismi. Çocuğa, Sivert adını koymaktan daha iyi iyilik mi olurdu?

Yine bahar çalışmaları başladı ve Pfingsten'den önce her şey toprağa kondu. Ortada yalnız Eleseus varken, Inger kocasına yardım için hiç vakit bulamamış, ilk çocuğu onu öylesine meşgul etmişti. Şimdi iki çocukluyken yabancı otları yoluyor, daha birçok şeyler yapıyordu; Isak patates dikerken saatlerce yardım ediyor, havuç ve şalgam dikiyordu. Böyle bir kadın kolay kolay daha bulunamazdı. Hem sonra dokuma tezgâhında bezi de yok muydu? Bir anını boş geçirmiyor, odasına koşup birkaç masura sağıyor, kış çamaşırı yapmak üzere yarı yün karışık bir bez dokuyordu. İplik boyandıktan sonra kendisine ve çocuklara mavi, kırmızı elbiselik bezler dokudu; sonra daha başka boyalar da katarak Isak için yatak takımı yaptı. Çok lüzumlu, faydalı ve gayet dayanıklı şeyler yapıyordu.

İşte Allah'ın dağındaki aile artık işi iyice büyütmişti ve bu yıl iyi giderse gerçekten gıptaya değer bir refaha erecektiler. Daha neleri eksikti? Tabii bir ot ambarı, ortasında harmanlığı olan bir samanlık... Ama bu geleceğin işiydi, öbür gayeler gibi buna da erişilecekti. Evet, zamanla! Şimdi küçük Gümüşboynuzun bir buzağısı, keçilerin oğlakları ve koyunların kuzuları olmuştu, otlakta ufak ufak yavrular kaynaşıyordu. Ya kendileri? Artık Eleseus kendi ayacıklarıyla istediği yere yürüyordu ve küçük Sivert vaftiz edilmişti. Ya Inger? Herhalde gebeydi yine, karnı şişmiş görünüyordu. Hem çocuk onun için neydi ki? Hiçbir şey: yani çok şey, şirin insan yavrusu! Çocuklarıyla iftihar ediyor ve Tanrının herkese böyle tumbul, şirin yavrular bağışlamadığını sezdiriyordu. Inger gençliğini tadıyordu. Biçimsiz bir yüzü vardı ve bütün çocukluğunu toplum sürgünü bir insan olarak harcamıştı. Dans etmesini, çalışmasını bildiği halde delikanlılar yüzüne bakmamışlar, ondaki kadınlık cevherine burun kıvrımışlar, ondan yüz çevirmişlerdi. Devrini şimdi şimdi yaşıyor, serpilip gelişiyor, durmadan en parlak çağını sürüyordu, gebeydi. Evin erkeği Isak ağırbaşlı bir adamdı ve öyle kaldı, ama başarıyordu ve memnundu. Inger gelmeden önce hayatı nasıl, ne ile çekilir hale getirdiği çok şüpheliydi: patatesle, keçi sütüyle, hatta tesadüfe bağlı isimsiz yiyeceklerle katlanmıştı hayata. Şimdi her şey vardı, onun durumunda, bir erkeğin arzu edebileceği her şey.

Yine büyük kuraklık oldu, yine verimsiz bir yılla karşılaştılar. Köpeğiyle oradan geçen Lâpon Os-Anders; köy halkının, bütün ürünü, hayvan yemi olarak kullanmak üzere biçtiklerini bildirdi. "Demek bütün ümitlerini kestiler, öyle mi?" diye sordu Inger.

"Evet, ama bunun yerine ringa balığından yana işleri rast gitti. Sivert dayın kıyı sahibidir ya, bundan o da hissesini alacak, önceden de mutfağına, kilerine bir şeyler atmıştı zaten. Tıpkı senin gibi Inger."

"Öyle, çok şükür, hiçbir şikâyetim yok. Bizimkiler benim için ne diyorlar?"

Os-Anders başını sağa sola salladı ve yaltaklanarak, bunu söylemenin pek kolay olmadığını bildirdi. "Bir tas şekerli süt istiyorsan söyle hele!" dedi Inger.

"Masrafa girme. Köpeğe verecek biraz bir şeyin var mı?"

Süt geldi, köpeğe yiyecek de geldi. Lâpon, oturma odasından bir çalgı sesi duydu, kulak kabarttı; Bu ne?"

"Bizim duvar saati çalışıyor!" dedi Inger. gururdan patlayacaktı nerdeyse.

Lâpon, başını yine sağa sola salladı ve: "Eviniz, atınız, rahatınız var; söyler misin kuzum, neyin eksik?" dedi.

"Yok, Tanrıya ne kadar şükretsek azdır."

"Oline sana selâm söyledi."

"Ya. O ne âlemde?"

"Eh, şöyle böyle. Kocan nerde senin?"

"Tarlada."

Lâpon: "Diyorlar ki o burayı parasıyla almamış!" diye ortaya bir lâf attı.

"Almamış mı? Kim söylüyor bunu?"

"Öyle diyorlar."

"Kimden almalıymış? Burasının sahibi yok ki."

"Öyle, tabii!"

"Buralara, bu toprağa kocam az mı alın teri döktü."

"Sizin arazi devletin malıymış."

Inger bundan bir şey anlamadı ve: "Evet, olabilir", dedi, "yoksa bunu Oline mi söyledi?"

"Kim olduğunu hatırlamıyorum!" cevabını verdi Lâpon, ve fıldır fıldır gözleriyle dört bir tarafına bakındı. Inger onun bir şeyler dilenmeyeişine hayret ediyordu, Os-Anders her zaman dilenirdi, bütün Lâponlar dilencidir. Ama Os-Anders oturuyor, kısa toprak piposunu doldurup ateşliyordu. Ama ne pipo! Lâpon tüttürüyor ve öyle dumanlar çıkarıyordu ki kırış kırış yüzü bir kabuk parçası gibi görünüyordu. "Bunlar senin çocukların mı diye sormaya ne hacet!" dedi, daha da yaltaklanarak, "çünkü sana çok benziyorlar. Ne şirin şeyler, tıpkı senin küçüklüğün."

Oysa Inger cılız, özürlü doğmuştu; berbat, işe yaramaz çıkmıştı: Söylenenin tersineydi gerçek, ama yine de göğsü gururla kabardı. Bir Lâpon bile bir ana kalbini mutlandırabilir. "Torban bu kadar dolu olmasaydı biraz bir şeyler koyardım!" dedi Inger.

"Yok, masrafa girme!"

Inger, kucağında çocuk, içeri gitti; Eleseus Lâponun yanında, dışarıda kaldı. İkisi iyi anlaşıyorlardı. Lâpon çocuğa torbasından tuhaf bir şey gösterdi, tüylü bir şey; Eleseus onu okşuyor, köpekse havlayıp inliyordu. Inger elinde biraz azıkla dışarı çıktığı vakit hafif bir feryat kopardı ve kapı eşiğine çöktü, kaldı. "O da ne?" diye sordu.

"Hiç, tavşan."

"Tavşan olduğu belli."

"Senin küçük görmek istedi de. Onu bugün benim köpek yakalayıp öldürdü."

"Al şu yiyeceği!" dedi Inger.

Öteden beri denenmiştir: En az iki kıtlık yılı üst üste gelir. Isak sabrı öğrenmişti, kaderine boyun eğiyordu. Ekin tarlalarda yanıyor, ot durumu şöyle böyle gidiyor, patatesler kendilerini belki toplayacağı benziyorlardı; buna göre işler iyi değildi, ama sıkıntı da yoktu. Isak'ın elindeki çeki odunu ve tomruklar daha tükenmemişti; onları köye götürüyor, bütün kıyı boyunda ringa avı iyi sonuçlandığı için halkın elinde odun olarak para bulunuyordu. Buğdaydan ürün alamayışında bir hikmet vardı sanki çünkü içinde harman yeri bulunan bir samanlığı olmadıktan sonra, bu buğdayı nasıl harmanlayacaktı? Öyle, hikmetinden sorulmaz, her şeyin sonu hayırla biter!

Bir başka mesele vardı, yeni bir şey ortaya çıkmıştı ve onu pirelendiriyordu. Şu Lâponun yazın buraya gelip de Inger'e söylediği sözler... Parasıyla almamış! Para veripte mi alacaktı, neden? Toprak burada öylece duruyordu, orman da duruyordu; Isak toprağı değerlendirmiş, dağların ortasında kendisine bir ev kurmuş; ailesini, hayvanlarını besliyor, kimselere bir borcu olmadan çalışıp çabalıyordu. Aşağıya köye indikçe tekrar tekrar gidip Lensmann'la görüşmeyi düşünüyor, fakat bu işi hep başka zamana bırakıyordu. Lensmann, pek öyle sevilmiyordu. Isak da konuşkan değildi zaten. Varıp da ne söyleyecek, ziyaretine sebep ne gösterecekti?

Derken bir kış günü çiftliğe Lensmann'ın kendisi geldi; yanında bir de adam vardı ve içi evrak dolu şişkin bir çanta taşıyordu. İşte gelen, Lensmann'ın, Geissler'in ta kendisiydi. Lensmann ormanken tarla haline konmuş, dümdüz, karlar altında, büyük ve açık yamacı gözden geçirdi ve herhalde bütün o geniş düzlüğün toprağını baştanbaşa işlenmiş sanarak: "Yahu, muazzam bir mülk burası!" dedi, "Sen buraya bedavadan mı konacaksın?"

Oldu mu olanlar! Isak iliklerine kadar ürperdi ve cevap veremedi.

Lensmann: "Bana gelip araziye satın alacaktın!" dedi.

"Evet."

Lensmann; kıymet takdirinden, hudut tayininden, vergiden bahsediyor, "Hükümet vergisi" diyordu; Isak şöyle böyle anlamaya başladıkça bu işi büsbütün mantıksız bulmamaya çalışıyordu. Lensmann, yanındaki adama takıldı: "Ee, bilirkişi, çiftliğin yüz ölçümü ne kadar?" dedi. Ama cevabı beklemeksizin sahayı gelişigüzel yazıverdi. Sonra Isak'a ot yüklerini, patates tonlarını sordu. Ya hudut tayini nasıl olacaktı? Bu adam boyu karda hududu adım adım ölçemezler, yazınsa buralara hiç gelemezlerdi. Isak ne kadar yeri kendine otlak ve orman olarak kararlaştırmıştı? Isak bilmiyordu, o ana kadar gözünün gördüğü yerleri kendi malı saymıştı. Lensmann: "Hükümet hudut kor!" dedi, "Ne kadar toprak alırsan o kadar para verirsin!"

"Hu, evet".

"Öyle, gözünün görebildiği yeri değil, sana lâzım olan kısmı alırsın!"

"Evet".

Inger süt çıkardı, Lensmann'la yoldaşı içtiler. Inger gidip daha getirdi. Bu Lensmann için mi sert adam diyorlardı? Lensmann, hatta Eleseus'un saçını bile okşadı ve: "Taşlarla mı oynuyor? Göreyim şu taşları!" dedi. "Bu ne acaba? Çok ağır, içinde maden olmalı!"

Isak: "Yukarda dağda bunlardan çok var!" dedi.

Lensmann, asıl meseleye döndü, Isak'a: "Senin için galiba güney ve batı tarafları iyi!" dedi. Meselâ güneyden çeyrek mil!"

Lensmann'ın yoldaşı: "Nee, çeyrek mil ha!" dedi hayretle. Lensmann, gayet kısa: "Sen olsan iki yüz

arşın toprakla bile başa çıkamazsın!" cevabını verdi. Isak sordu: "Çeyrek milin parası ne tutar?"

"Bilmiyorum", cevabını verdi Lensmann, "bunu kimse bilmez. Ama ben ucuz bir fiyat teklif edeceğim. Zaten burası fersahlarca içerde, dağ başında çok sapa bir yer."

"Öyle, amma çeyrek mil ne demek!" dedi Lensmann'ın yoldaşı, tekrar.

Lensmann, güneyden çeyrek mil yazdı ve sordu: "Ya yukardan, dağ tarafından?"

"Eh, göle kadar olsun, yukarda büyük bir göl var!" dedi Isak.

Lensmann yine yazdı. "Peki, kuzeyden?"

"Orası pek işe yaramaz, bataklıktır, doğru dürüst orman yok!" dedi Isak.

Lensmann, kendi görüşüne göre, çeyrek milin yarısını yazdı. "Doğudan?"

"Orası da pek önemli değil. Sade İsveç'e uzanan dağlar var."

Lenhmann yazdı.

Yazması bittikten sonra hepsini bir çırpıda hesapladı ve: "Tabii, büyük arazi, aşağıda köyde olsaydı kimse alamazdı!" dedi ve: "Hepsi dahil yüz taler teklif ediyorum, ne dersin?" diye yoldaşına sordu. Adam "Sudan ucuz!" cevabını verdi. "Yüz taler, ha!" dedi Inger "Bu kadar araziye ne yapacaksınız?"

"Öyle, çok fazla!" dedi Isak. Lensmann'ın yoldaşı söze karıştı: "Ben de bunu dedim, bu kadar araziye ne yapacaklar?"

Lensmann: "Tarla yaparlar" dedi.

Oturmuş, zahmet çekmiş ve yazmıştı; ikide bir odada çocuk ağlıyordu; bütün hepsini yeni baştan yazmayı canı istemiyordu, ancak gece yarısı evinde olabilirdi, hatta sabaha karşı. Bunun için kararını vermiş, kâğıdı cebine soktu ve yoldaşına, gıdip kızağı koşmasını emretti. Sonra Isak'a dönerek: "Aslında burayı bedava almalısın, bu kadar şey yaptığın için de üste sana para vermeliler!" dedi, "Bunu da teklif edeceğim. Bakalım, hükümet tapu senedi için ne isteyecek?"

Isak gönlünde neler hissediyordu, Allah bilir. Yurdu ve muazzam gayreti için yüksek bir fiyat biçilmiş olmasına hiç itirazı yoktu sanki, her halde yüz taleri zamanla ödemek ona mümkün görünüyordu, bunun için artık ağzını açmadı; eskisi gibi çalışabilir toprağı sürer ve çok yaşlı ağaçları kesip çeki odunu yapabilirdi. Isak, sağa sola bakınanlardan değildi; tesadüf yâr olsun diye ağzını açıp durmuyor, çalışıyordu.

Inger, Lensmann'a teşekkür ederek hükümet katında kendilerinden yana olmasını rica etti.

"Elbette. Ama karar benim elimde değil ki, bere sade raporumu vereceğim. Bu yavru kaç aylık?"

"Altı ayını dolduruyor."

"Kız mı, oğlan mı?"

"Oğlan."

Lensmann, sert değildi; yalnız baştan savma, üstünkörü iş görmüştü, o kadar. Mutemedi olan bilirkişiyi, mübaşir Brede Olsen'i dinlememiş; bu önemli işi rastgele, istediği gibi düzenlemişti; Isak'la karısının ve belki de, sayısız kişileriyle ikisinden gelecek soyun kaderini tayin eden bu muazzam işi gelişigüzel halledivermiş, kâğıda şöylece yazıvermişti. Şu var ki Lensmann, çiftliktekilere karşı çok dostça davrandı, cebinden ıslıl ıslıl bir para çıkararak küçük Sivert'in eline tutuşturdu, sonra başıyla selâm vererek dışarı çıkıp kızağa doğru yürüdü.

Birdenbire sordu: "Buranın adı ne?"

"Adı mı?"

"Yani buraya neresi deniyor? Bir isim vermek lâzım."

Inger'le Isak bunu düşünmemişlerdi, birbirlerine baktılar.

"Sellanraa desek nasıl?" diye sordu Lensmann. Bunu şüphesiz uyduruvermişti, belki de bir isme bile benzemiyordu, fakat tekrarladı: "Sellanraa!" Başıyla onayladı ve kızak yola çıktı.

Her şey rastgele; hudut tayini, fiyat, isim...

Birkaç hafta sonra Isak, köye inince Lensmann'ın başının dertte olduğunu işitti. Çeşitli paraların nerde olduğunu araştırmışlar, Lensmann bu paraların hesabını veremeyince kendisini valiye şikâyet etmişlerdi. Bak şu işe, bazıları hayatta sarhoş gibi yalpalya yalpalya yürürler de ölçülü adımlarla gidenlerin yanına gelince yere kapaklanıverirler!

Isak son odun yükünü köye indirdiği bir günde odunlarını satmış, yurduna dönüyordu ki kızağına Lensmann'ı da alması gerekti. Lensmann, elinde bir yol çantası, ormandan karşısına öylece çıkıvermiş ve: Beni de yanına al!" demişti.

Bir süre gittiler, ikisi de konuşmuyordu. Lensmann, ara sıra bir şişe çıkarıyor, bir yudum içiyordu; şişeyi Isak'a da uzatmış, fakat Isak içmem deyip teşekkür etmişti. "Bu yolculukta midemden korkuyorum!" dedi Lensmann.

Derken Isak'ın çiftlik işlerinden söz açtı ve: "İşi yüksek makama arzettim, iltimasta bulundum", dedi, "Sellanraa, hoş isim. Aslında bu arazi sana bedava verilmeliydi; ama ben öyle yazsaydım hükümet arsızlaşır, kendileri bir fiyat korlardı. Ben elli taler yazdım."

"Ya, demek yüz taler yazmadınız?"

Lensmann kaşlarını çatı ve düşündü, sonra: "Hatırladığıma göre elli taler yazdım!" dedi.

"Şimdi nereye gidiyorsunuz?" diye sordu Isak.

"Vesterbotten'e, karımın ailesinin yanına."

"Bu mevsimde mi? Oranın yolu, gidilemeyecek kadar bozuktur."

"Zararı yok, giderim. Bana bir süre yoldaşlık eder misin?"

"Hayhay. Yalnız gitmeniz doğru değil."

Çiftliğe geldiler ve Lensmann, küçük odada yattı. Sabahleyin şişesinden bir yudum alarak: "Bu yolculukta midemi harap ediyorum şüphesiz!" dedi. Değişmemişti, geçen gelişindeki gibiydi, iyiliksever ve tok sözlüydü; fakat biraz dalgın görünüyor, kendi kederiyle pek ilgilenmiyordu; belki de bütün bütün ümitsiz değildi durumu. Isak bütün yamacın değil de ancak küçük bir parçanın, bir iki tarlanın sürülü olduğunu söyleyince Lensmann sevindirici bir cevap verdi, dedi ki: "Ben o zaman burada oturmuş, yazarken bunun farkındaydım. Ama benim arabacı Brede anlamaz bu işlerden, eşeğin biridir. Hükümetin bir cetveli vardır. Bu kadar geniş bir arazide bu kadar yük ot, bu kadar ton patates olduktan sonra hükümetin cetveli, burayı verimsiz toprak, ucuz toprak gösterir. Ben senin tarafını tuttum, bu oyunlu işte ben de canla başla çalışıyorum. Ah, şu memlekette senin gibi iki, üç bin adamımız olsaydı!" Lensmann başını salladı, sonra Inger'e döndü: "Bu yavru kaç aylık?"

"Dokuzuncu ayına bastı."

"Oğlan değil mi?"

"Evet, oğlan."

Lensmann, Isak'a: "Sen de var kuvvetini göstermeli, mümkün olduğu kadar çabuk şu çiftlik işini halletmelisin!" dedi. "Bir adam daha var, bura ile köy arasındaki yolun ortalarında toprak satın almak istiyor; o da olunca fiyat pahalaşır. Sen hele bir satın al da sonradan pahalılaşsın varsın. Hem sen

çalışmalarından da biraz bir şey kazanırsın. Bu sapa yerlere ilk adımı sen attın!"

Tavsiyelerden dolayı Lensmann'a minnettardılar; bu işi siz kendiniz sonuçlandıramaz mısınız, diye sordular. Lensmann cevap olarak; üzerine düşeni yaptığını, gerisinin artık hükümetin bileceği bir iş olduğunu söyledi. Sonra açıktan açığa: "Ben artık Vesterbotten'e gidiyorum, bir daha buraya dönmeyeceğim!" dedi.

Inger'e bir çil para verdi, ama bu çok fazla paraydı gerçekten. "Köydeki aileme biraz kesimlik hayvan götürmeyi unutma, buzağı yahut koyun. Karım parasını ekler. Ara sıra da bir iki kalıp keçi peyniri bırakıver, bizim çocuklar çok severler!" dedi.

Isak, Lensmann'ı dağın öte yamacına kadar götürdü; tepelerde kar katılaşmıştı, iyi yürünebiliyordu. Lensmann, Isak'a tam bir taler bahşış verdi.

Böylece Lensmann Geissler başını alıp gitti, bir daha da köye dönmedi. Herkes: "ha dönmüş, ha dönmemiş!" diyor, ona güvenilmez bir adam, serüven düşkününü gözüyle bakıyorlardı. Cahil falan değildi, hayır; okumuş bir adamdı, çok şey bilirdi; ama böyleyim diye kurumundan geçilmez ve başkalarının parasını harcardı. Kaymakam Pleym'den aldığı şiddetli bir yazı üzerine savuşup gittiği söyleniyordu, fakat ailesine bir zarar gelmedi; bir karısı, üç çocuğu vardı; bunlar uzun zaman köyde kaldılar. Zaten çok geçmeden para açığı İsveç'ten gönderilince ailenin rehinliği de ortadan kalktı ve aile, artık mecburiyet dolayısıyla değil, kendi gönül rızasıyla, isteyerek köyde kaldı.

Isak'la Inger için bu Geissler, hiç de kötü adam değildi, aksine! Allah bilir, yeni Lensmann bu işe karşı nasıl davranacaktı? Sonunda bu çiftlik işi ta başından başlamasın, sakın!

Kaymakam, kâtiplerinden birini köye Lensmann olarak gönderdi. Kırk yaşlarında bir adamdı bu, bir Vogt'un oğluydu, adı Heyerdahl'di; fakirliğinden ötürü okuyup da memur olamamış, bir mahkemeye postu sererek orada tam on beş yıl kâtiplik etmişti; evlenmeye bir türlü para bulamadığı için de bekârdı; bu kâtip önceki kaymakamdan Pleym'e kalmış, o da ona öteden beri aldığı aynı sefil maaşı vermişti. Heyerdahl maaşçığını alıyor, kâtipliğine devam ediyordu. Neşesiz, duygusuz adamın biri olmuştu; ama dürüst, kendisine güvenilir, hem de kabiliyeti derecesinde öğrendiği işlere aklı yatar bir adam. Şimdi Lensmann olduktan sonra gururu da bir hayli artmış bulunuyordu.

Isak, bir cesaret, ona gitti.

"Sellanraa meselesi... Ha, o iş hükümetten geri geldi. Memur beyler birçok hususlar hakkında tafsilât istiyorlar; Geissler'in elinde bu iş çorbaya dönmüş, çorbaya!" dedi Lensmann. "Hükümet-i celile bu arazinin muazzam böğürden sahaları olup olmadığını öğrenmek istiyor. Sonra ormanda büyük ağaçlar var mıdır? Dağların çevresinde acaba muhtelif maden filizleri, çeşitli madenler bulunuyor mu? Büyük bir dağ gölünden bahsediliyor, acaba içinde balık var mı? Gerçi bu Geissler bazı izahat vermiş, vermiş ama ona itimat edilmez ki, ben burada onun yazdıklarını bir bir tahkik etmeliyim. Yani mümkün olduğu kadar yakın bir zamanda senin çiftliğe, Sellanraa'ya gelerek her şeyi tetkik edip kıymet biçeceğim. Kaç mil çekiyor sizin orası? Hükümet-i celile tahdidin noktası noktasına yapılip yapılmadığını öğrenmek arzusundadır."

"Hudut tayinini yazdan evvel yapmak çok zor olur!" dedi Isak.

"Yok, yok, yapılır. Cevap hususunda hükümeti yaza kadar bekletmemiz caiz değil!" diye ilâve etti Meyerdaahl. "Önümüzdeki günlerde sizin oraya geleceğim. Bu vesile ile hükümet kanalından bir başka adama da, yerleşmek istediği toprağı satmış oluruz."

"Bu dediğiniz adam, yarı yoldan benim topraklara kadar olan kısmı satın alacak biri vardı, o mudur?"

"Bilmiyorum, ama belki de odur. Buradan birisi, benim bilirkişim ve mübaşirimdir. Satın alma işi için Geissler'e müracaat etmiş de Geissler, sen iki yüz arşın toprağı bile süremezsın, diyerek teklifini kabul etmemiş. O da bunun üzerine vilâyet mahkemesine yazmış, şimdiyse mesele fikir ve mütalâamı bildirmem için bana havale edildi. Ah bu Geissler!"

Lensmann Heyerdahl, çiftliğe geldi ve bilirkişi Brede'yi de yanı sıra getirdi. Bataklığı geçerlerken çok ıslanmışlardı, erimekte olan bahar karlarına bata çıka tepeye doğru hududu adımlamak işinde daha da ıslandılar. Geldiklerinin ilk günü Lensmann harıl harıl çalıştı; ikinci günü yorgun argın, yamacın aşağısına indi ve ta aşağıda durarak sadece seslenip işaret etmekle kaldı. Yok hayır, artık dağları bata çıka dolaşmanın lâfi edilmez oldu ve: "Böğürtlen sahalarını dönüşte tahkik ederiz!" dedi Lensmann.

Hükümet birçok sorular sormuştu, önlerinde herhalde yeni bir cetvel vardı, bu soruların içinde bir anlamı olan tek soru, ormanla ilgili olandı. Doğru, içinde biraz büyük ağaçları bulunan bir ormandı bu ve Isak'ın çeyrek mili içine giriyordu; ama satılık yapı kerestesi çıkarılamaz, şahsi ihtiyaçları ancak karşılardı. Hem sonra burada kerestelik ağaç bulunsaydı bile bunu fersahlarca aşağıya köye kim indirecekti? Bunu yapsa yapsa değirmen ecinnisi Isak yapabilirdi: Kışın köye birkaç tomruk götürüp yerine kalas ve tahta alan Isak.

Sonunda Geissler denen bu dikkate değer adamın, hiç de yabana atılamaz bir plân çizmiş olduğu anlaşıldı. Yeni Lensmann oturmuş, selefine bir kulp takmaya, yanlışını bulmaya çalışıyordu, ama bu gayretinden vazgeçmek zorunda kaldı. Yalnız, Geissler'den daha sık, yoldaşı ve bilirkişisinden akıl danışıyor ve hareketini onun sözlerine göre ayarlıyordu. Aynı bilirkişi ise, hükümetten sahipsiz arazi satın almayı aklına koydu koyalı, eski fikrinden caymış ve meseleye yeni bir gözle bakmaya başlamıştı. Lensmann: "Bu fiyata ne dersin?" diye sordu. "Alacak adam için elli taler çok bile!" cevabını verdi bilirkişi. Lensmann oturaklı cümlelerle dilekçeyi kaleme aldı. Geissler şöyle yazmıştı: "Bundan böyle senelik vergileri de tesviye edecek olan mezkûr şahıs; satış bedeli olarak — on sene zarfında ve taksitle ödenmek şartıyla — ancak elli taler verebilecek durumda olduğunu söylemektedir. Hükümet bu teklife razı olmadığı takdirde, mezkûr şahıs, toprağından ve meydana getirdiği eserden feragat etmek zorundadır." — Heyerdahl ise şöyle yazdı: "Şahs-ı mezkûr, zatına ait olmayan ve lâkin imarı babında gayret-i azîme sarf ettiği araziye 50 — elli — taler mukabilinde temellük ve işbu bedel-i iştirayı hükümetin takdir-i lütufkâranesine muallâk bir müddet-i muayyenede tesviye etmeyi tekeffülü hükümet-i celileye bahürmet-i azma arz ü istida eyler."

Lensmann Heyerdahl, Isak'a: "Bu araziye sana temin etmeye muvaffak olacağımı sanıyorum!" dedi.

VI

Koca boğa bugün köye götürülüyor. Artık dev gibi olmuştur, çok para eder, çiftlikte daha fazla durması doğru değil. Isak onu köye götürüp satacak, yerine küçük, toraman bir dana getirecektir.

Bunun böyle olmasını Inger istedi ve Inger'in, Isak'ı başka gün değil de bugün göndermesinde bir maksat vardı.

"Gideceksen bugün git!" dedi. "Boğa semirdi, tavlı hayvanların fiyatı baharda yüksektir, boğayı şehre gönderirler, şehirde müthiş para eder."

"Öyle, doğru!" dedi Isak. Inger: "Yalnız bir tehlike var, ya boğa vadiye inerken azarsa?" diye devam etti. Isak cevap vermedi.

"Ama bir haftadır biraz biraz dışarı çıkardık, etrafı gördü, dışarıya alıştı." Isak cevap vermedi, fakat kemerine büyük bir bıçak sokarak boğayı damından çıkardı.

Dev misin mübarek; boğa hem tosun gibiydi, hem de korkunç; böğürleri yürürken löpür löpür titriyordu! Bacakları hayli kısaydı; yürüdükçe körpe ağaçları göğsüyle kırıp geçiyor, bir lokomotif benziyordu. Boynu biçimsiz denecek derecede kalın, heybetliydi ve bu boyunda bir fil kuvveti vardı.

"Azıp da sana saldırmasa bari!" dedi Inger. Isak, ancak neden sonra cevap verdi: "Eh, o vakit ben de yolda keser, götürüp etini satarım."

Inger kapı eşiğine oturdu. Midesi bulanıyor, yüzü alev alev yanıyordu. Isak gidene kadar ayakta güçlükle durabilmişti; kocası şimdi boğa ile birlikte ormana girmiş bulunuyordu ve Inger tehlikesizce inleyebilirdi. Çat pat konuşmaya başlamış olan küçük Eleseus soruyor: "Anne, acı?"

"Ya, acı!"

Çocuk anasını taklit ediyor, kendi böğrünü tutuyor, o da inliyor Sivertcik uyumaktadır.

Inger. Eleseus'u alıp içeri giriyor. Yerde oynasın diye çocuğun eline öteberi veriyor; kendisi yatağa yatıyor. Vakti gelmiştir. Bir an bile kendini kaybetmiyor, Eleseus'u kolluyor, gözlerini beşiğe çeviriyor, duvardaki saate bakıyor. Bağırıyor, hafiften kımıldıyor bağırılarında kendiliğinden bir çekişmedir gidiyor, birdenbire içlerinden bir ağırlık, kopup kayıyor. Hemen hemen aynı anda yatağında yabancı bir haykırış duyuyor: sevimli bir ses ağlamaktadır. Ve artık Inger için rahat huzur kalmamıştır, yatağında kalkmıyor, bacaklarına doğru bakıyor. Ne mi görüyor? Görüyor ve o anda yüzü kül gibi oluyor, bakışları saplanıp kalıyor; ne bir algı, ne bir anlam; ruhunun ta derinlerinden ulumaya benzeyen korkunç, tüyler ürpertici bir inilti kopuyor.

Başı yastığa düşüyor. Aradan bir dakika geçiyor, telâş içindedir, yataktaki ağlama artıyor, Inger tekrar doğruluyor ve bakıyor... Allah'ım, sen bilirsin, bu ne korkunç şey, hiç acımıyor musun, üstelik de kız doğdu!

Isak belki daha yarım mil gitmemişti, çiftlikten ayrılalı ancak bir saat olmuştu. Inger, on dakika içinde çocuğu doğurdu ve boğup öldürdü...

Üçüncü gün Isak döndü, geldi ve açlıktan ölmek üzere cılız bir dana getirdi, hayvan ipinden çektikçe zar zor yürüyebiliyordu, Isak bu yüzden yollarda gecikmişti.

Inger: "Nasıl oldu?" diye sordu, fakat hayli bitkin ve hastaydı Inger.

Eh, şöyle böyle olmuştu. Ama sonuncu yarım milde boğa azmış, Isak onu bağlayıp köye bir yardımcı getirmeye gitmişti. Dönüp geldikleri vakit de boğanın, ipini koparıp kaçtığını görmüşler, uzun zaman aramışlardı. Fakat yine de her şey yolunda gitmişti. Şehir için kesimlik hayvan toplayan tüccar, boğaya iyi para vermişti. Isak: "İşte yeni dana!" dedi, "Çocukları çıkar da varın, bakın!"

Her yeni hayvana karşı aynı ilgi. Inger danayı gözden geçirdi, eliyle yokladı ve parasını sordu. Küçük Sivert'i dananın sırtına bindirdiler. "Boğaya acıdım" dedi Inger, "Tosun gibiydi! Onu iyi kesseler bari!"

Günler bahar işleriyle doluydu, hayvanlar dışarı salıverilmişlerdi, boş damda ekimlik patateslerle dolu sandıklar, kutular duruyordu. Isak o sene eskisinden daha çok buğday ekmiş ve tohumu toprağa iyi yerleştirmek için bütün gücünü bu işe harcamıştı; tarhlar yapmış, Inger de bu tarhlara havuç, şalgam tohumları ekmişti. Her şey eskisi gibi yapıliyordu.

Inger karnını şişkin göstermek için bir süre göbeğine bir ot yastık bağladı. Gün gün ot miktarını azalttı, derken kılıfı bütün bütün çıkardı. Derken günün birinde bu, Isak'ın dikkatini çekti ve Isak hayretle sordu: "Bu nasıl iş? Bu sefer bir sonuç çıkmadı mı?"

"Hayır", dedi Inger, "çıkmadı".

"Peki niçin?"

"İşte öyle. Ne dersin Isak, bu toprakları ne kadar zamanda sürebileceksin?"

"Yoksa çocuk düştü mü?"

"Eevet".

"Ya, sana bir şey olmadı ya?"

"Olmadı. Ha, Isak, ikide bir aklımdan geçiyor, domuz beslesek nasıl olur?"

Çok sakıngan olan Isak, neden sonra: "Evet, bir domuz lâzım!" dedi. "Her bahar bunu ben de düşünüyorum. Ama yemeklik ve yemlik fazla patatesimiz, fazla buğdayımız olmadıkça domuza yiyecek nerde? Bakalım bu sene belki."

"Bir domuzumuz olsa çok iyi olur."

"Öyle."

Günler geçiyor. Yağmur yağıyor, tarla ve çayır güzelleşiyor, bu yıl iyi sonuçlar beklenebilir! Küçüklü büyüklü olaylar birbirini izliyor; yemekler, uykular, çalışmalar ve yüzlerin tertemiz yıkandığı, saçların tarandığı ve Isak'ın Inger tarafından örölüp dikilmiş, kırmızı renkte yeni mintanını giydiği pazarlar... Derken bir şey, bu düzgün hayatın akışını bozan büyük bir hâdise oluyor. Bir dişi koyun, kuzusuyla birlikte bir kaya yarığına sıkışıp kalmıştır; öteki koyunlar akşamüstü dönüp geliyorlar, Inger sürüde ikisinin eksik olduğunu hemen anlıyor. Isak kalkıp aramaya gidiyor. Aklından geçen ilk düşünce şu olmuştur: "Şayet bir kaza olmuşsa iyi ki pazara rastladı, işimden kalmış olmayacağım!" Isak saatlerce arıyor, otlagın ucu bucağı yoktur, yürüdükçe yürüyor. Beri yanda bütün ev telâş içindedir; anne, çocuklarını, şu kısa kelimelerle susturuyor: "İki koyun yok, susun!" Hepsi tasayı paylaşmaktadır; bu küçük ailenin hepsi, hatta inekler bile olağanüstü bir şey olduğunu fark ediyor ve böğürüyorlar, çünkü Inger arada bir dışarı çıkıyor ve karanlık çökmeye başladığı halde ormana doğru seslenerek koyunları çağırıyor. Dağ başında bir hâdisedir bu, ortak bir felâkettir. Inger çocukları yatırdıktan sonra kendisi de çıkıyor, o da aramaya başlıyor; sesleniyor, ama cevap alamıyor, Isak çok uzaklarda olmalı.

Koyunlar nerde acaba, ne oldular? Yoksa yollarda ayı mı var? İsveç'ten, Finlândiya'dan dağlara kurt sürüleri mi indi? İkisi de değil. Isak kayıp hayvanları bir kaya kenarında buldu: Ana koyun bir kaya yarığına sıkışıp kalmış, bir bacağını kırıp memesini de fena yaralamıştı. Uzun zaman o halde kalmışa benziyordu, çünkü ağırca yaralanmış olmasına rağmen etrafındaki otları köklerine kadar dişlemişti. Isak koyunu çekip çıkardı, koyunun ilk işi kendisine yiyecek aramak oldu. Kuzu hemen anasının memesine yapıştı; yaralı meme için en iyi tedavi, içindeki sütü boşaltmak oluyordu.

Isak taşlar aradı; bu hain geçit başka bir koyunun daha bacağını kırmasını diye, tehlikeli yarığı taşla tıkadı. Sonra kayış askısını çıkardı, koyuna sarıp bağladı, yırtılmış memeyi yerine yerleştirdi. Sonra hayvanı omuzlayıp evin yolunu tuttu. Kuzu, peşi sıra koşup geliyordu.

Ya sonra? Sonra tahta destekler, katranlı bezler. Birkaç gün içinde koyun hasta ayağıyla deprenmeye başladı; yara karıncalanıyor, iyileşiyordu. Evet, her şey, her şey düzeldi; işler yeni bir hâdise, çıkıncaya kadar yolunda gitti.

Günlük yaşayış, göçmenlerin hayatını tamamıyla dolduran işler. Ah, bunlar hiç de beylik şeyler değildi, kaderdi bu; mutluluk, rahat ve huzur idi bu.

İlkbahar çalışmalarıyla yazlık işler arasındaki zamanı Isak, yeni devrilmiş bir iki ağacı budayıp yontmaya harcadı; bu ağaçlardan herhalde bir şey yapmak istiyordu. Ayrıca işe yarar birçok kaya parçaladı ve çiftliğe getirdi. Taşlar biriktikçe üst üste koyup bir duvar yapıyordu. Bir yıl önceki durum olsaydı Inger merak eder, erkeğinin maksadını sorup öğrenmek isterdi; fakat şimdi kendi işleriyle uğraşıyor, artık soru falan sormuyordu. Inger eskisi gibi hamarattır; evi, çocukları, hayvanları çekip çeviriyor; ama şimdi türkü çağırmaya da başlamıştır, eskiden çağırmazdı. Eleseus'a bir akşam duası öğretmiştir, bu da daha önce yapmadığı bir şey. Isak onun soru sormasını bekliyordu, başardığı işlere karşı Inger'in duyduğu merak ve gösterdiği hayranlıktır ki onu memnun ve önemli bir adam çizgisine çıkarmıştı. Fakat şimdi Inger yanından geçip gidiyor ve olup olacağı: "Kendini öldürüyorsun!" demekle kalıyordu. Isak, son çocuk onu herhalde fazla sarstı, diye düşünüyordu.

Oline tekrar çıkageldi. Geçen seneki gibi olsaydı hoş geldin, safa geldin denirdi; ama şimdi başkaydı durum. Inger, daha gelir gelmez, Oline'ye kötü kötü bakmaya başladı; her nedense Inger ona düşman kesilmişti.

Oline: "Hani düşündüm de şöyle böyle tam vaktinde orada olurum dedim!" diye dokundurdu.

"Nasıl tam vaktinde? Anlamadım."

"Hani, üçüncü çocuğun vaftiz zamanı geldi de. Ne oldu o iş?"

"Ha", dedi Inger, "hiç zahmet etmeseydin!"

"Ya!"

Derken Oline, iki oğlanın da tosun gibi ve güzel olduklarını övmeye başladı; Isak'ın çalışkanlığından, galiba yeni bir bina yapmakta olduğundan söz açtı: "Burası yaman oldu", dedi, "böyle bir çiftlik daha da bulunmaz. Söylesene kuzum, kocan şimdi ne binası yapıyor?"

"Ben bilmem, kendisine sor!"

"Ne sorayım, üstüme ne vazife!" dedi Oline, "Nasılsınız, bir bakayım diye geldim; sizleri gördükçe seviniyor, içimde bir ferahlık duyuyorum. Altınboynuzu ne sorarım, ne de ismini ağzıma alırım, zaten rahatına diyecek yoktur."

Bir süre güzel güzel konuştular, Inger'in nefreti yavaş yavaş geçiyordu. Duvar saati alımlı alımlı çaliverince Oline'nin gözleri yaşardı, şu fakir ömürcüğünde hiç böyle bir kilise çalgısı dinlemediğini söyledi. O anda Inger tekrar zenginleştiğini ve fakir akrabasına karşı gönlünün yüceltiğini duydu: Gel benimle odaya, sana dokuma tezgâhımı göstereyim!" dedi.

Oline bütün gün çiftlikte kaldı. Isak'la konuşuyor, onun yaptıklarını övüyordu: "İşittiğime göre dört yandan da birer mil arazi satın almışsın, buraları bedavadan senin olamaz mıydı? Bunu sana kim çok gördü?"

Isak şimdi eksikliğini duyduğu övgülere kavuşmuş bulunuyor, kendisini tekrar daha fazla alkışlanmış ve yükseklerde hissediyordu: "Hükümetten satın alıyorum!" dedi.

"Öyle, ama hükümet sana karşı yırtıcı hayvan gibi davranmamalıydı, ah bu hükümet!" Şimdi bu yaptığın ne?"

"Daha belli değil. Önemli bir şey olmayacak."

"Kendini öldürüyor, durmadan yapı kuruyorsun; boyalı kapıların, odanda duvar saatin var; galiba bir salon yapıyorsun!"

"Ah, bırak alay etmeyi!" dedi Isak. Ama hoşlanmasına da hoşlandı ve Inger'e: "Misafirimize biraz kaymaklı bulgur pişirsene!" dedi.

"Olmaz", cevabını verdi Inger, "sütü yayığa daha yeni koydum."

Oline: "Alay etmek mi?" dedi, "Ben cahil bir kadını, sadece anlamak istedim!" diyerek acele acele araya lâf karıştırdı. "Eh, şayet salon olmayacaksa geniş bir samanlık kuruyorsun anlaşılan. Tarlaların var, çayırların var, her çeşit ürün alıyorsun, tıpkı Tevrat'ta yazdığı gibi: burada yağ bal akıyor."

Isak: "Bu yıl sizin oralarda durum nasıl?" diye sordu.

"Eh, şöyle böyle; Tanrı bu yıl olsun ateşini salmaz, ekinler kavrulup yanmaz inşallah, Rabbim günahlarımı affetsin! Her şey Rabbimin elindedir, o neye kadir değil ki. Fakat sizin buradaki bolluk bizim taraflarda hiçbir yerde yok, ne gezer!"

Inger, diğer bazı akrabalarını, özellikle kasadar Sivert dayısını soruyor; ailenin en ileri gelen ferdi odur; dalyanı, kayıkhanesi var; bunca servetini artık ne yapacağını âdeta bilmemektedir.

Bu yarenlik sırasında Isak gitgide düşünceye dalıyor, yeni yapı plânı unutulmuştur. Nihayet: "Eh, madem bilmek istiyorsun, Oline" diyor, "küçük bir samanlık yapmak istiyorum, ortasına bir de harman yeri yapmaya çalışacağım."

Oline: "Benim de aklımdan geçmişti", diyor "akıllı insanlar, ilerisini gerisini düşünürler; hiçbir şey ihmal etmezler. Şurada hiçbir ibrik, hiçbir kap yok ki önceden düşünüp ettikten sonra getirmiş olmayasın. Harman yeri ha, pes!"

Isak bir koca bebektir, Oline'nin dalkavuklukları beynine vuruyor ve az çok gülünç oluyor. "Evet, bu yeni binada bir harman yeri olsun istiyorum; niyetim, gayem bu!" diyor. Hayran hayran: "Harman yeri ha? pes!" diyor Oline ve başını sallıyor.

"Tabii, harmanlayamadıktan sonra buğday ne işimize yarar." diyor Isak. Oline cevap veriyor: "Dedim ya, her şeyi kafanda iyiden iyiye düşünüyorsun sen!"

Inger yine içerlemiştir, ikisinin arasındaki konuşma onu sinirlendirmiş olmalı ki birdenbire: "Kaymaklı bulgur mu?" diyor, "Nerden bulacakmışım kaymağı? Irmakta kaymak mı var yoksa?"

Oline tehlikeyi savuşturuyor: "Canım Inger'ciğim, beni yanlış anlama! Kaymaklı bulgurun yok diye benden özür dilemeye, bunun lâfını bile etmeye ne lüzum var? Çiftlikten çiftliğe sürten benim gibi biri için!"

Isak biraz daha oturuyor, sonra: "Oturup kaldım", diyor, "oysa duvar için taş kıracaktım."

"Doğru, böyle bir duvara epey taş gider!"

"Epey mi??" diye karşılık veriyor Isak. "Ne kadar getirsem yetişmeyecek sanki."

Isak gidince iki kadın arasındaki gerginlik gevşiyor; akrabaları, ahabaları üzerine konuşacak çok şeyleri var. Saatler geçiyor. Akşamüstü Oline hayvanların ne kadar çoğalmış olduğunu görüyor. İki inek, bir dana, iki buzağı ve koskoca bir davar keçi, koyun. "Bunun sonu ne olacak?" diyor Oline, gözleri açılıyor.

Gece çiftlikte kalıyor.

Fakat ertesi günü kalkıp gidiyor. Inger, onun koltuğuna yine bir çıkın sıkıştırmıştır. Isak taş ocağındadır, Oline ona görünmemek için düz yoldan gitmiyor. Aradan iki saat geçiyor, Oline dönüp geliyor, eve giriyor ve soruyor: "Isak nerde?"

Inger bulaşık yıkamaktadır. Oline'nin taş ocağında bulunan Isak'la çocukların yanından geçmiş olacağını hissediyor; aklına kötü şeyler geliyor. "Oline, Isak'ı ne yapacaksın?" diye soruyor.

"Yok, pek önemli değil! Ama ona Allah'a ısmarladık demedim de."

Bir sessizlik oluyor. Oline, yürüyecek halde değilmiş gibi, düpedüz bir kerevete çöküyor. Çok önemli bir şey olmuş da yıkılıp kalıverecekmiş gibi tavırlar takınıyor. Inger, kendisini daha fazla tutamıyor; yüzünün çizgileri gerilmiştir, yüzünde hiddet ve dehşet okunmaktadır. Diyor ki: "Os-Andres bana senden bir hediye getirmişti. Teşekkür ederim."

"Ne hediyesi?"

"Bir tavşan!"

Sesinde acayip bir dostluk, Oline: "Ne diyorsun?" diye cevap veriyor.

Gözleri dönmüş bir halde Inger: "inkâra kalkma!" diye bağıyor. "Şu tahta kepçeyi suratının ortasına yapıştırırım senin! Al işte!"

Yapıştırdı mı? Evet, elbette. Ve Oline Inger'in bu vuruşu karşısında sendelemeyip, aksine meydan okurcasına: "Ayağını denk al! Ben bildiğimi bilirim!" diye haykırdığı için, Inger kepçeyi bir daha yapıştırıyor ve Oline'yi yere yıkıp altına alıyor, dizini kadının göğsüne bastırıyor.

"Beni öldürecek misin?" diye soruyor Oline. Korkunç yırtık ağız, üzerine eğilmiştir; elinde kütük gibi bir tahta kepçe, dev gibi güçlü kuvvetli bir kadın, göğsüne abanmıştır. Oline yediği dayaktan yara bere içindedir, ötesi berisi kanıyor, ama yine de teslim olmuyor. Homurtusunu artırıyor: "Ha, beni de mi boğacaksın?"

"Evet, boğacağım seni!" diye cevap veriyor Inger ve habire vuruyor. "Alındı! Geberteceğim seni!"

Artık Oline'nin, kendi sırrını bildiğinden yüzde yüz emindir; artık ona her şey vız gelir: "Al bu da ağzına, seni gidi hayvan ağızlı!"

"Kiminki? Sensin hayvan ağızlı!" diye inliyor Oline. "Rabbim senin ağzını haç gibi yarmış."

Oline pek dayanıklı, alt edilemeyecek derecede inadına dayanıklı olduğu için Inger dayaağı kesmeye mecbur kalıyor, bir şeye yaradığı yok ki, kendi yoruluyor, o kadar. Ama Oline'yi tehdit ediyor: evet, burnuna dayadığı tahta kepçeyle Oline'yi tehdit ediyor; daha da yapıştırmış öylesine yapıştırmış ki Oline ömrünce unutamazmış! "Bir de mutfak bıçağım var, onu da şimdi görürsün!" diyor.

Bıçağı, ekmek bıçağını almak istiyormuş gibi doğruluyor; ama artık ilk kızgınlığı geçmiştir, artık yalnız ağzını kullanıyor. Oline de kalkıyor, yine kerevete oturuyor; morarmış, sararmış yüzü şiş bere içindedir. Saçlarını geriye itiyor, başörtüsünü düzeltiyor, tükürüyor, dudakları şişmiştir, "Hayvan karı!" diyor.

"Ormana gittin de karış karış araştırdın ha!" diye bağıyor Inger; "Saatlerce aradın da ufacık mezarı buldun ha! Keşke o topraklarda kendine bir delik açaydın!"

Oline: "Görürsün sen!" diye cevap veriyor, gözleri intikam hırsıyla parlıyor. "Artık ağzımı açmayacağım; ama sen de artık büyük, küçük odalardan, çalar saatlerden olacaksın!"

"Bu senin elinde değil!"

"Ha ha, bu işi ben yapacağım, ben!" diyor Oline.

İki kadın çekişmeye devam ediyorlar. Oline öyle kaba ve farfara değildir, şirretliğine rağmen âdeta sakindir, fakat amansız ve tehlikeli. "Çıkınımı almaya gidiyorum, ormanda bıraktığıma pişman oldum. Yünü geri vereceğim, al da başına çal!"

"Ya, yoksa onu çaldım mı sanıyorsun?"

"Ne yaptığını sen kendin bilirsin."

Bunun üzerine yine çekişmeye başlıyorlar. Inger yünü kestiği koyunu göstereceğini söylüyor. Oline sakın ve soğukkanlı cevap veriyor: "Öyle, ama kim bilir ilk koyunu nereden getirdin?"

Inger, ilk koyunlarıyla kuzularının nerde, kimin yanında durmuş olduğunu söylüyor. "Sana söylüyorum!" diye Oline'yi tehdit ediyor: "ilk ve son, ağzını tut!" Oline, metelik vermiyormuş gibi: "Ha ha!" diye gülüyor, her zaman için cevabı hazırdır, teslim olmuyor. "Ağzımı mı? Ya senin ağzın?" Inger'in yarık dudağını gösteriyor ve: "Bu ağızdan Allah da tiksindir, insanlar da!" diyor. Inger hırsından soluyarak karşılık veriyor ve Oline'ye şişmanlığından dolayı, şiş göbek, diye küfrediyor: "Ne alçak şiş göbeksin yok mu! Gönderdiğin tavşan için de teşekkür ederim!"

"Tavşan mı? Ah keşke her işte bu tavşan işindeki kadar suçsuz olsaydım! Nasıldı bu tavşan!"

"Tavşan nasıl olurmuş?"

"Senin gibi! Tıpkı senin gibi! Tavşana bakmana hacet yok."

"Yallah, defol buradan!" diye bağılıyor Inger. "Tavşanı Os-Anders'le sen gönderdin. Sana ceza verdireceğim."

"Vay, demek, ceza verdireceksin?"

"Çekemiyorsun; mallarımdan hiçbirini bana yakıştıramıyor, hasedinden çatlıyorsun!" diye Inger devam ediyor. "Evlendim evleneli, Isak'a, bunca şeye kavuştum kavuşalı, kıskançlığından gözüne uyku girmiyor. Yarabbi sana sığındım, sen benden ne istiyorsun? Çocukların adam olmamışlarsa kabahat benim mi? Benim çocuklarımla tosun gibi oluşlarını, seninkilerden daha güzel isimlerini çekemiyorsun; benimkilerin soyu daha temizse ben ne yapayım?"

Oline'yi öfkeliendirecek bir şey varsa o da buydu. Bunca çocuk doğurmuştu, çocuklarından başka da bir şeyi yoktu, ama onlar da öylesineydi işte. Oysa Oline onların iyiliğinden bahseder, onlarla övünür, uydurma meziyetlerinden dem vurarak kusurlarını gizlerdi. "Ne dedin, ne dedin?" diye Inger'e cevap verdi. "Utan da yerin dibine geç, ayol! Benim çocuklarım seninkilerin yanında melektir, melek! Sen benim çocuklarımla adını nasıl ağzına alırsın? Yedisi de küçüklüklerinde melek gibiydiler, şimdi büyüdüler, hepsi de tosun gibi oldular. Kendini kolla, anladın mı?"

"Ya hapse, hapsilere girmede mi, bu ne peki?" diye soruyor Inger.

"Bir şeycik yapmamıştı ki, çiçek gibi masumdu o!" diyor Oline. "Şimdi de Bergen'de evli, şapka ile geziyor. Sen kendini düşün!"

"Ya Nils ne oldu?"

"Sana cevap vereceğim diye yorulacağım mı, ayol?" Peki sen ormana birisini gömdün, ne yaptın onu? Boğdun ha?"

Inger: "Haydi yallah, çek arabanı!" diye bağılıyor ve yeniden Oline'nin üzerine yürüyor.

Fakat Oline kaçmıyor, ayağa bile kalkmıyor. Bu meydan okurcasına pervasızlık karşısında Inger'in eli kolu tekrar bağlanıyor, sadece: "Dur şimdi satırı alıp gelirim!" diyor.

"Kalsın daha iyi," diyor Oline, "zaten ben gidiyorum. Fakat akrabanı evinden kovduğunu düşün de hayvanlığını anla!"

"Eeh, haydi çek arabanı!"

Ama Oline gitmiyor. İki kadın daha epeyce çekişiyorlar; duvar saati saat başlarını, saat ortalarını çaldıkça Oline alaylı alaylı gülüyor ve Inger'i deli divane ediyor. Nihayet her ikisi bir parça yatışıyorlar, Oline kalkıp gitmeye hazırlanıyor. "Yolum uzun" diyor, "akşam da oldu! Ne aptallık ettim de evden yanıma biraz yiyecek almadım."

Inger cevap vermiyor, artık kendine hâkimdir; bir leğene su koyuyor ve diyor ki: "Gel de silin şurada!" Oline, gitmeden önce yüzünü gözünü silmesi gerektiğini anlıyor; ama nerelerinin kanadığını bilmediği için yanlış yerleri yıkıyor. Inger bir süre onu seyrediyor; sonra gösteriyor: "Şurası... Şakağını da sil, yok öbür şakağını; işaret ediyorum, baksana!" Oline: "Senin neresini gösterdiğini ben nereden bileyim?" cevabını veriyor.

"Ağzının kenarında da var. Sudan mı korkuyorsun?" diye soruyor Inger.

Sonunda Inger yaralıyı kendisi yıkıyor, ona bir peşkir atıyor.

Oline: "Ne diyecektim," diye söze başlıyor, bir yandan da kurulanıyor, artık yine eskisi gibi tamamen sakindir: "Çocuklarla Isak şimdi ne yapacaklar?" diyor.

"Isak biliyor mu?" diye soruyor Inger.

"Tabii biliyor! Üstüme geldi, gördü."

"Ne dedi?"

"Ne desin? O da, ben de şaşırıp kaldık."

Sustular.

Inger: "Ah, ah, bütün bu işler hep senin yüzünden!" diye sızlanarak ağlamaya başlıyor.

"Ah, keşke her işte bundaki kadar suçsuz olsam!"

"Os-Anders'e soracağım, bunu böyle bil!"

"Sor!"

Meseleyi sakın kafa ile görüşüyorlar, Oline'nin intikam hırsı azalmışa benziyor. Ah, o birinci sınıf hilebazın biridir, her şeyin çaresini bulmaya alışkındır, Inger'in derdine ortakmış gibi davranıyor: "Bu iş meydana çıkarsa Isakla çocuklara cidden yazık olur!" diyor. "Öyle!" diyor Inger, daha da ağlıyor. "Gece gündüz hep bunu düşünüyorum!" Ansızın Oline'nin aklına bir çare geliyor: Inger'in yerine çalışabileceğini, Inger hapse girecek olursa kendisinin gelip burada kalabileceğini söylüyor.

Inger ağlamasını kesiyor, âdeta birdenbire kulak kabartıyor ve düşünüyor. "Yok, sen çocuklara bakmazsın!" diyor.

"Ben mi çocuklara bakmam? Alay mı ediyorsun?"

"Bakar mısın?"

"Tabii, sevdiğim bir şey varsa o da çocuk."

"Evet, kendi çocuklarını seversin, ama benimkileri? Hem sonra sırf beni mahvetmek için bana tavşan gönderdiğini düşünecek olursam, bu işte hep sen suçlusun."

"Ben mi?" diye soruyor Oline. "Suçlu ben miyim yani?."

Inger hıçkırığa hıçkırığa: "Sensin!" cevabını veriyor. "Bana en büyük canavarlığı sen yaptın, senden hiç bir iyilik ummuyorum. Hem buraya gelirsen benim bütün yünlerimi de çalarsın. Keçi peynirleri de peş peşe seninkilere gider, benimkilere değil."

"Sen hayvansın!" diyor Oline.

Inger ağlıyor, gözlerini silip ara sıra bir iki söz söylüyor. Oline: "Tabii, ısrar etmem," diyor, "zaten

oğlum Nils'in yanındayım, yine orada kalırım. Ama sen hapse gidip de Isak yavrucağızlarla bir başına kalınca gelir, onlara bakarım!" Bu işin hani fena olmayacağını ballandırıyor. "İnşallah iş o kadar kötüye varmaz ya. Hele bir düşün!" diyor.

Inger kolu kanadı kırılmış, ağlıyor, başını sallayıp önüne bakıyor. Bir uyurgezer gibi kilere gidiyor ve misafire yolluk hazırlıyor. "İstemez, masrafa girme!" diyor Oline. Inger: "Azıksız dağı aşamazsın!" cevabını veriyor.

Oline gittikten sonra Inger usulca dışarı çıkıyor, etrafına bakınıyor, kulak kabartıyor. Taş ocağından ses seda gelmiyor! Biraz daha ilerliyor, çocukların sesini işitiyor: taşlarla oynuyorlar. Isak oturmuş, küreğini bacaklarının arasına almış, bir sopaya dayanır gibi küreğe dayanmıştır. Isak oturmaktadır.

Inger usulca ormanın eteğine doğru gidiyor. Toprağa ufak bir haç sokmuştu; haç yere düşmüş, duruyor; ama durduğu yerde çimenler koparılmış, toprak eşelenmiştir. Inger çömelip toprağı düzeltiyor, oraya oturuyor.

Oline'nin, küçük mezarı ne derece açtığını merak edip görmeye gelmişti; oturup kalıyor, çünkü hayvanlar henüz eve dönmemişlerdir. Inger ağlıyor, başını sallayıp önüne bakıyor.

Günler geçiyor.

Ekinlere elverişli bir hava, güneşli sağanaklar; bunun sonucu, ürün gelişip serpiliyor. Ot biçmeyi bitirmek üzeredirler, hayli otları oluyor, koyacak yer bulamıyorlar âdeta; kaya çıkıntısının altına, ahıra, evin kenarlarına tıktırıyorlar; kileri bütün bütün boşaltıp dama kadar otla dolduruyorlar. Inger sabah akşam bir yardımcı, bir destek gibi çalışıyor, onsuz olmuyor. Isak yağmurlu zamanlarda yeni samanlığın çatısını kurmaya, ne olursa olsun yapının güney yüzünü tamamlamaya çabalıyor, o zaman hiçbir ot açıkta kalmayacaktır. Yapı ilerliyor, iyi bir şey olacak!

Büyük, acıklı olayın hatırası, getirdiği tasalarla birlikte devam ediyordu; suç işlenmişti, cezasız kalamazdı. İyilikler çokluk iz bırakmadan gider, kötülükler peşleri sıra cezaları sürükler. Isak hâdiseyi ta başından serinkanlı karşıladı ve karısına sadece: "Bunu nasıl oldu da yaptın?" diye sordu. Inger hiç cevap vermedi. Bir süre sonra Isak tekrar sordu: "Onu boğdun mu?"

"Evet!" dedi Inger. "Bunu yapmayacaktın." "Öyle!" dedi Inger. "Anlayamıyorum, niçin yaptın?" "Tıpkı bana benziyordu!" dedi Inger.

"Ne gibi?" "Ağzı benziyordu."

Isak uzun uzun düşündü, sonra: "Hu!" dedi.

İlkin bu konuda konuştukları bu kadarla kaldı. Günler eski sükûnetlerinde geçip de yığın yığın otun içeri taşınması, yerleştirilmesi gerekince ve hele tarla işleri çoğalınca işlenmiş suç; zihinlerde gitgide gerilere çekildi. Fakat bütün bu süre içinde yine de onların ve bütün çiftliğin üzerinde varlığını duyurdu. Karı koca, Oline'nin susacağını hiç ummuyorlardı, bu pek şüpheliydi. Hem Oline sussa bile dilsiz tanıklar: evin, duvarların yahut ormanda ufacık mezarın çevresindeki ağaçlar dile gelmeyecekler miydi? Os-Anders çıtlatabilir, Inger kendisi uykuda veya uyanıkken ağzından kaçırabilirdi. Kendilerini en kötü ihtimallere hazırlıyorlardı.

Isak meseleyi serinkanlı düşünmekten gayrı ne yapabilirdi? Inger'in, doğuracağı zamanlar niçin yalnız kalmak istediğini şimdi anlıyordu. Inger her seferinde çocuğun kusurlu doğabileceği korkusunu, bu büyük korkuyu tek başına atlatmak, tehlikeyi tek başına karşılamak istiyordu. Aynı şeyi üç defa tekrarlamıştı. Isak başını sallıyor, zavallı Inger'in felâketine çok üzülmüyordu. Isak, Lâponla gönderilen tavşan meselesini öğrenince Inger kocasının gözünde temize çıktı. Bu öğreniş ikisi arasında büyük bir aşka çılgınca bir aşka yol açtı; tehlike hissiyle birbirlerine sokuluyorlardı. Kadın erkeğe karşı katıksız bir tabiat kızı lezzetiyle doluyor ve erkek, bu değirmen ecinnisi, bu kaba saba adam; çılgına dönmüş bir halde, kadınına hudutsuz bir arzu duyuyordu. Inger ayakkabı olarak yalnız Lâpon çarığı giyiyor, ama kendisinde Lâponluğa benzer bir taraf bulunmuyordu; kısacık, sarı, solgun değil, uzun boylu ve heybetliydi. Şimdi yaz dolayısıyla eteği belinde, yalın ayak, baldırı çıplak dolaşıyor ve Isak bu çıplak baldırlardan gözlerini bir türlü ayıramıyordu.

Inger bütün yaz boyunca kilise şarkılarından parçalar okudu, Eleseus'a da dualar öğretti; Hristiyanlığına rağmen bütün Lâponlardan öğreniyor ve yoldan geçenlere bu kanaatini açıkça söylüyordu: "Sizi yine birisi gönderdi, dağarcığınızda tavşan var, değil mi? Yallah, gidin buradan!"

"Tavşan mı? Ne tavşanı?"

"Ha, işitmedin mi Os-Anders ne yaptı?"

"Yoo."

"Ben söyleyeyim de işit. Gebeliğimde buraya bir tavşan getirdi."

"Olur şey değil. Sana bir zarar geldi mi?"

"Sana ne, haydi git buradan! Al şu lokmayı, çek arabanı!"

"Birazcık köselen yok mu, şu çarıklarına yama yapayım?"

"Yok, ama daha duracak olursan sopayı yersin."

Lâpon kısmı aciz, miskin dilenir de hiçbir şey koparamazsa gözünü intikam hırsı bürür ve tehdide kalkar. Günün birinde iki çocuklu bir Lâpon karı koca, çiftliğe uğradılar, çocukları dilenmeye eve yolladılar, çocuklar dönüp geldiler: "Evde kimse yok!" dediler. Karı koca, bir süre durup Lâponca bir şeyler konuştular, sonra erkek bakmak için eve girdi ve çıkmadı. Bunun üzerine kocasının arkasından karısı da içeri daldı, sonunda çocuklar da girdiler; hepsi oturma odasında durmuşlar, Lâponca fısıldaşıyorlardı. Adam kafasını uzatıp bitişik odaya baktı, orada da kimse yok. O anda duvar saati çalmaya başladı, şaşırmış bir halde durup saati dinlediler.

Inger, çiftliğe yabancılarının geldiğini hissetmiş olacak ki yamaçtan doğru koşa koşa indi. Lâpon olduklarını, üstelik de hiç tanımadığı kimseler olduklarını görünce uluorta: "Burada ne arıyorsunuz?" dedi, "Evde kimse olmadığını görmediniz mi?"

"Gördük, ama..." dedi adam.

"Yallah, defolun buradan!"

Lâponlar ağır ve isteksiz çıkıyorlar. "Durduk da saati dinledik!" diyor erkek. "Ne de güzel çaldı." Kadın soruyor: "Bize verecek ekmeğin yok mu?"

"Nerden geliyorsunuz?" diye soruyor Inger.

"Öte yakadan, Vatnan'dan. Bütün gece yürüdük."

"Nereye gidiyorsunuz?"

"Dağın öte yamacına."

Inger içeri giriyor, biraz azık hazırlıyor; dışarı çıkınca kadın başlık için biraz kumaş, bir yumak yün, bir parça peynir dileniyor; Inger'in vereceği her şey işine yarar. Inger'in vakti yoktur, Isak ve çocuklar biçilen çayırdadırlar. "Haydi, gidin!" diyor.

Kadın yaltaklanmaya başvuruyor: "Otlakta sürünü gördük, gökte yıldız gibi, ne çok hayvanın var!"

Adam da: "Çok yaman!" diyor. "Çok yaman! Bir çift eski çarığın yok mu?"

Inger evin kapısını kilitliyor, işine dönmek üzere yürümeye başlıyor. Derken adam, arkasından bir şeyler söylüyor; Inger duymazlığa gelip yoluna devam ediyor, ama pekâlâ duymuştur: "Tavşan alıyormuşsun, öyle mi?"

Yanlışı anlaması imkânsızdı. Lâpon bunu belki kötü niyetle sormamıştı; belki bir başkası bu adama bir oyun oynamış; belki de adam kendi bile bile, mahsus sormuştu; ne olursa olsun Inger bir ihtar almış oluyor, kader geldiğini haber veriyordu...

Günler geçiyordu. Onlar dayanıklıydılar, gelen gelsindi; işlerini yapıyor ve bekliyorlardı. Ormandaki hayvanlar gibi koyun koyuna yaşıyorlar, uyuyor, yiyip içiyorlardı. Mevsim ilerlemişti, yeni patateslere baktılar: İri iri ve unluydular. Darbe, inecek darbe neye inmiyordu? Ağustos sonlarıydı, nerdeyse Eylüle giriyorlardı, tehlikeyi kış boyunca da atlatacaklar mıydı? Hep tetikteydiler, akşamları günün hâdisesiz geçmiş olmasına sevinerek inlerinde birbirlerine sokuluyorlardı. Ekim ayına kadar zaman böyle geçti, derken Lensmann, yanında bir adam, elinde bir evrak çantası, çıkageldi ve kanun odadan içeri girdi.

Soruşturma, zaman istiyordu, Inger ayrı olarak sorguya çekildi. Her şeyi olduğu gibi söyledi;

ormandaki mezarı açıp boşalttılar, ufak ceset incelenmeye gönderildi: Eleseus'un vaftiz, elbisesine sarılmış, başına boncuklu başlık giydirilmişti.

Isak'ın dili şimdi âdeta tekrar çözülmüştü, "öyle, öyle, şimdi bizim durumumuz alabildiğine berbat!" dedi. "Sana yine de aynı şeyi söylüyorum, bunu yapmayacaktın!"

"Doğru!" diye tasdik etti Inger.

"Nasıl da yaptın?"

Inger cevap vermedi.

"Nasıl da kıydın?"

"Tıpkı bana benziyordu. Yüzüstü kapadım..."

Isak başını salladı.

"Derken oluverdi!" diye Inger devam etti, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Isak bir süre sustu. Sonra: "Ağlama, ağlama, iş işten geçti!" dedi. Inger; "Ensesinde kumral saçları vardı!" diye hıçkırıyordu..

Mesele böylece yine kapanmış oldu.

Yine günler geçti. Inger tevkif edilmemiş, hükümet anlayış göstermişti. Lensmann Heyerdahl başka birisini nasıl sorguya çekerse Inger'i de aynı şekilde sorguya çekmiş ve sadece: "Böyle bir hâdisenin zuhuru, çok elim!" demişti. Inger'in, kendisini kimin haber verdiği sorusunu: "Hiç kimse, öteki beriki çıtlattı sade!" diye cevaplandırmış ve: "Bazı Lâponlara biraz açmış olmayasın?" demişti. Inger cevap vermişti: "Evet, Os-Anders'in marifetini birkaç Lâpona anlattım; Os-Anders yaz ortalarında bir gün bana bir tavşan getirdi, bu yüzden karnımdaki çocuk tavşan dudaklı oldu. Bu tavşanı bana Oline gönderdi, bunda hiç şüphem yok." Lensmann orasını bilmiyordu; ama ne olursa olsun böyle bir cehaleti, böyle batıl inancı zapta geçiremezdi. "Ben karnındayken annem de bir tavşan görmüş!" demişti Inger...

Samanlığın yapılması bitmişti: içinde sağlam sollu ot koymaya birer bölme, ortasında bir harman yeri olan geniş bir ambardı bu. Kiler ve diğer geçici muhafaza yerleri boşaltıldı, otlar samanlığa taşındı. Buğdayları biçtiler, çatkılarda kurutup samanlığa çektiler. Inger havuçları, şalgamları topladı. Böylece bütün ürünler içeri alınmış bulunuyordu. Şimdi her şey yolunda gidebilirdi, çiftlikte bet bereket hüküm sürüyordu Isak soğuklar başlamadan önce yeni topraklar hazırlıyor, buğday tarlasını genişletiyordu; toprak açmaktan yana üstüne kimse yoktu, işinin eriydi. Kasımda Inger: "Şimdi altı aylık olacaktı, hepimizi tanıyacaktı!" dedi. Isak: "Ne yaparsın, olan oldu!" diye cevap verdi.

Kışın yeni samanlıktaki harman yerinde Isak, buğdayı harmanladı; Inger saatlerce ona yardım ediyor, çocuklar otlar üzerinde oynayırlarken harman sopasını Isak gibi kullanmasını biliyordu. Başaklardan iri iri taneler dökülüyordu. Yılbaşına doğru yol kızağa elverişli bir hale girdi ve Isak, çeki odunlarını köye götürmeye hazırlandı; şimdi devamlı müşteri bulmuştu; yazın kurutulmuş odun iyi para etti.

Bir gün, birlikte kararlaştırdılar ve Isak Altınboynuzun yavrusu semiz danayı önüne katıp birkaç kalıp peynirle bayan Geissler'e götürdü. Bayan pek sevindi, getirdiklerinin parasını sordu. "Para istemez", dedi Isak "Lensmann parasını evvelce ödemişti." Bayan Geissler duyulandı: "Allah razı olsun, ödemişti demek!" dedi. Sonra Isak'a, Eleseus'la Siverte götürmesi için resimli kitaplar, çörekler, oyuncaklar verdi. Isak eve dönüp de getirdiklerini Inger'e gösterince Inger yüzünü çevirip ağlamaya başladı. "Ne var?" diye sordu Isak. "Hiç!" dedi Inger. "Şimdi bir yaşında olacaktı, bunları o da görecekti." Inger'i tescili için "öyle", dedi Isak, "ama nasıldı, biliyorsun! Hem sonra bu iş de

hayırlısıyla kapanır inşallah. Ben Geissler'in nerde olduğunu öğrendim." Inger kulak kabarttı: "Ya, acaba o bize yardım edebilir mi?" diye sordu.

"Bilmem."

Daha sonra Isak buğdayı değirmene götürüp öğüttürdü, unu aldı, eve geldi. Sonra yine ormana giderek gelecek yılın çeki odunu için ağaç kesti. Hayatı mevsimine göre tarladan ormana, ormandan tarlaya, işlerin birinden öbürüne koşmakla geçiyordu. Yerleştikleri yerde şimdi kendisi altı, Inger'se beş yıldır çalışıyorlardı. Eğer böyle giderse her şey yoluna girmişti, ama durum böyle devam etmeyecekti. Inger mekiğini sağlı sollu kullanıp bez dokuyor, hayvanlara bakıyor, candan yürekten kilise ilâhileri söylüyordu; ama hey Allah'ım, sesi yok muydu sesi, tokmaksız bir çan gibi çıkıyordu!

Yollar geçilebilir hale gelince sorgusu yapılmak üzere Inger'i köye getirttiler. Isak çiftlikte kalmaya mecbur oldu. Yalnızlığında İsveç'e geçerek Geissler'i arayıp bulmayı düşünüyordu; iyilik sever Lensmann, Sellanraa'lıların derdine yine belki bir çare bulabilirdi. Fakat Inger döndü, geldi: Inger her şeyi bir bir sormuş, giyeceği hükmü az çok öğrenmiş bulunuyordu. Aslında müebbet hapis, madde bir, fakat... Kanunun yüce yargıç kürsüsü önüne çıkmış, her şeyi olduğu gibi itiraf etmişti; köyün iki tanığı ona acıyarak bakmışlar ve yargıç onu tatlılıkla sorguya çekmişti; ama ne olursa olsun bu aydın kanun adamlarıyla başa çıkamazdı. Adaletin yüce temsilcileri işlerinin ehlidirler, maddeleri ezber bilirler, hepsi akıllarındadır, zekidir onlar. Vazife vazifedir, ama anlayışsız da değildirler, hele merhametsiz hiç değil. Inger mahkemeden yana şikâyet etmiyordu; tavşan işini hiç açmamış, fakat ağlaya ağlaya: "Çocuğum kusurluydu, sağ bıraksaydım ona asıl o zaman kötülük etmiş olurdum!" diye itirafta bulununca yargıç ciddî bir tavırla, hafiften başını sallamış: "Fakat", demişti, "sen de yarık dudaklısın, ama durumun hiç de fena değil!" Inger sadece: "Evet, Allah'a şükür!" cevabını vermiş, çocukluğunun ve gençliğinin gizli acılarından hiçbirini açıklamamıştı.

Fakat yargıç yine de bazı şeyler hissetmiş olmalıydı; nitekim onun da, sürüyüp durduğu sakat bir ayağı vardı, ömründe hiç dans edememişti. "Hüküm mü? Hayır, bunu, şimdiden söyleyemem. Aslında müebbet hapis, fakat... Bilmem ki daha aşağı basamağa indirebilecek miyiz, ikinci yahut üçüncü basamağa; böyle olunca on beş seneden on iki seneye yahut on iki seneden dokuz seneye kadar hapis. Birkaç kişi oturmuş, ceza kanunundaki sertlikleri hafifletmekle meşguller; ama bir türlü bitiremediler. Hayırlısı!" demişti yargıç.

Inger durgun bir tevekkül içinde dönüp gelmişti, onu tevkif etmeye lüzum görmemişlerdi. Aradan birkaç ay geçti; Isak bir akşamüstü balık tutmaktan eve döndüğü vakit Lensmann'la yeni mübaşiri, Sellanraa'ya gelmiş ve gitmiş bulunuyorlardı. Inger, Isak'ı çok içten çok candan karşıladı, hiç de fazla balık tutmamış olmasına rağmen kocasını övdü.

"Ha ne diyecektim, buraya yabancılar mı geldi?" diye sordu Isak.

"Yabancılar mı? Neye sordun?"

"Dışarıda yeni yürünmüş de. Çizme izleri var."

"Başka kim gelecek; yanında birisi, Lensmann geldi."

"Ya! Neye gelmişler?"

"Düşün bakalım."

"Seni götürmeye mi?"

"Ne götürmesi? Yok, sadece hükmü bildirdiler. Sana şunu söyleyeyim ki Isak, Allah bize acıdı, korktuğum kadar değilmiş."

Isak merak içinde: "Ya", dedi, "demek fazla değil, öyle mi?"

"Hayır değil, yalnız birkaç sene."

"Yani ne kadar?"

"Ya, ya, sen buna çok diyeceksin; ama ben hiç değilse başımı kurtardığım için Allaha şükrediyorum."

Inger kaç yıl olduğunu söylemedi. Geceleyin Isak, Inger'den kendisini ne zaman götüreceklerini sordu; ama Inger bilmediğini söyledi yahut biliyordu da söylemek istemedi. Şimdi yine kara kara düşünüyordu; işler ne olacak, bilmiyorum ama herhalde Oline gelir, diyor; Isak da bundan başka çıkar yol bilmiyordu. Sahi, Oline nerde kalmıştı? Her sene gelirken bu sene gelmemişti. Onların bütün işlerini altüst ettikten sonra niyeti hiç görünmemek miydi? Tarla işlerini bitirdiler, ama Oline görünmedi. Gidip getirmeli miydi yoksa? Ah, o şiş göbek, o hayvan karı sallana sallana kendi gelirdi, kendi!

Nitekim günün birinde çıkageldi. Ne domuz kadın! Sanki onlarla arasında hiçbir hâdise geçmemişti, hatta söylediğine göre Eleseus için bir çift yollu çorap bile örmüştü. "Dağın bu yakasında ne haldesiniz, bir bakayım dedim!" diye söze başladı. Ötesini berisini bir çıkın yapıp ormana bırakmış, burada kalmaya hazırlanmış olduğunu anladılar.

Akşamleyin Inger, kocasını bı kenara çekti ve: "Geissler'i gidip bulsam demiyor muydun? İşte şimdi boş vaktin var!" dedi. "Öyle", cevabını verdi Isak, "Oline hazır burada, yarın erkenden yola çıkarım." Inger için kendisine minnettar olduğunu söyledi ve: "Bütün paranı da yanına al!" dedi.

"Ya! Sen saklasan olmaz mı?"

"Hayır."

Inger. Isak'a bolca yolluk hazırladı; Isak daha gecedен kalkarak eksiklerini tamamladı. Inger onu kapıya kadar götürdü, ağlayıp sızlamadı, yalnız: "Beni götürmeye her gün gelebilirler!" dedi.

"Bir bildiğin mi var?"

"Yoo, nerden bileyim? Hem daha vakit vardır, ama... Ah, sen şimdi Geissler'i bulsan da o sana bir yol gösterse!"

İş bu raddeye geldikten sonra Geissler ne yapabilirdi? Hiç. Fakat Isak yine de gitti.

Ama yok, Inger'in bir bildiği vardı şüphesiz. Oline'ye de birisiyle o haber göndermişti belki. Isak İsveç'ten dönüp geldiği vakit Inger'i götürmüş bulunuyorlardı, iki çocuğun başında Oline kalmıştı.

Eve dönüşünde bu, Isak için üzücü bir haber oldu; Inger! diye seslendi, cevap alamadı. "Gitti mi?" diye sordu. "Evet!" dedi Oline.

"Hangi gün?"

"Senin gittiğin gün."

Isak şimdi anlıyordu: Hükmün yerine getirilmesinde Inger yine yalnız olmak istemiş, bütün parasını yanında götürmesini Isak'tan bunun için rica etmişti.

Ah, Inger bu büyük yolculuğa çıkarken yanında birkaç kuruş bulunsaydı fena mıydı?

Her yanda çocuklar, Isak'ın getirdiği sevimli ve sarı domuz yavrusu karşısında büyülenip kaldılar. Isak bundan başka bir şey de getirmemişti zaten. Geissler'in adresi değişmişti. Geissler şimdi İsveç'ten ayrılıp Drontheim'e gitmişti. Domuz yavrusunu ise İsveç'ten buraya, Isak kollarında getirmişti; onu şişeden sütle beslemiş, dağda koyun koyuna yatmıştı. Bunu getirirken Inger'i sevindireceğini düşünmüştü; şimdiyse hayvanla Eleseus ile Sivert oynuyorlar, ondan çok hoşlanıyorlar, bu da Isak'ı biraz olsun oyalıyordu. Üstelik Oline, Lensmann'ın selâmını söylemiş, onun: "Hükümet Sellanraa'nın satılması işini nihayet karara bağladı, Isak daireme gelip parayı

ödesin, tamam!" diye haber bıraktığını bildirmişti. İyi bir haberdi bu ve Isak'ı en derin üzüntülerinden kurtarmaya yetti. Gerçi hayli yorgundu, yol yürümekten ayakları tutulmuştu, ama yeniden yanına azık aldı, derhal köye indi. Inger'i de belki henüz orada bulurum gibilerden hafif bir ümit de besliyordu.

Ama bu ümidi boşa çıktı. Inger sekiz seneliğine gitmişti. Isak gönlünde bir yalnızlık, bir garipseme hissetti; Lensmann'ın dediklerini yarım yamalak anlıyordu: "Böyle bir hâdisenin vukua gelişine esef edilir. Ümit ederim ki bu Inger'e ders olacak; onun uslanmasına, bundan böyle çocuklarını boğmamasına yarayacaktır."

Lensmann Heyerdahl, geçen seneden beri evli bulunuyormuş. Karısı ana olmak, çocuk doğurmak istemiyor; çok teşekkür ederim, hacet yok, diyormuş. Nitekim çocuğu da yokmuş.

Derken Lensmann: "Sellanraa işini de nihayet bir neticeye bağlayabiliriz!" dedi. "Hükümet-i celile satış hususundaki tekliflerimi kısmen tasvip etti."

"Ya!" dedi Isak.

"Gerçi uzun sürdü, fakat gayretim semeresini aldığma memnunum! Yazdıklarımın cümlesi, aşağı yukarı noktası noktasına kabul edildi."

"Demek noktası noktasına!" diye tekrar etti Isak, ve başını salladı.

"İşte senetler. Önümüzdeki meclis toplantısında okutturabilirsin."

"Ya!" dedi Isak. "Ödeyeceğim para ne kadar?"

"Senede on taler. Bu noktada ufak bir tashihat icra etmişler, beş taleri on taler yapmışlar. Bilmem bu işe sen ne dersin?"

"Vermeye çalışırım!" dedi Isak.

"On senede ödemek şartıyla."

Isak ürkmüş bir halde gözlerini açtı.

"öyle, hükümet ancak bu şekle razı oluyor", dedi Lensmann. "Bu kadar geniş, bakım görmüş, ekilmiş böyle bir arazi için de hani çok para değil bu!"

Isak'ın cebinde bu sene için on taler'i vardı, bu bu parayı çeki odunuyla Inger'in biriktirdiği keçi peynirlerini satarak kazanmıştı. On taler'i verdi, kendine de ayrıca biraz bir para kaldı.

"Talihin varmış da karının işlediği suçu duymadılar", diye devam etti Lensmann. "Yoksa bir başka müşteriye satarlardı."

"Ya!" dedi Isak, sonra sordu: "Demek tam sekiz seneliğine gitti, öyle mi?"

"Evet, çaresiz, adaletin yerine gelmesi lâzım. Hem sonra cezası da hafif mi hafif. Şimdi senin yapacağın ilk iş, devletin arazisi ile kendi toprakların arasına, görülecek tarzda bir hudut çizgisi çekmektir. Benim gösterdiğim ve zaptıma kaydettiğim işaret noktalarına göre düz çizgi üzerinde kök, gövde ne varsa ağaçları sök, çıkar. Odunları senindir. Ben sonra ilerde gelir, nasıl olmuş bakarım."

Isak yurduna döndü.

Seneler çabuk mu geçiyor? Evet, ihtiyarlayan için.

Isak ne ihtiyardı, ne de yorgun; seneler ona uzun geliyordu. Çiftliğinde çalışıyor ve kızıl sakalını istediği gibi salıveriyordu.

Zaman zaman bir Lâpon geçtikçe yahut hayvanların arasında şu veya bu hâdise çıktıkça Allahın dağındaki biteviyelik bozuluyor, bir değişiklik oluyordu. Günün birinde birkaç adam geldi; Sellanraa'da kalıp yorgunluk çıkardılar, yemek yediler, süt içtiler ve Isak'la Oline'den dağ yolu üzerine bilgi edindiler, bir telgraf hattı yapacağız, diyorlardı. Bir başka sefer Geissler göründü, evet ta kendisi: Geissler. Canlı çevik, köyden doğru yürüye yürüye yukarıya, çiftliğe geldi; yanında madencilik aletleri, kazma kürek taşıyan iki de adam vardı.

Hey gidi Geissler! Eskisi gibiydi, hiç değişmemişti. Merhaba dedi, çocuklarla yarenlik etti, eve girip çıktı, tarlalara baktı, ahırın, samanlığın kapılarını açıp içerlerine göz gezdirdi. "Mükemmel!" dedi. "Isak, o küçük taşlar duruyor mu?"

"Küçük taşlar mı?"

"Evet, küçük ağır taşlar vardı, hani son gelişimde çocuk elinde oynuyordu?"

Taşlar kilerdeydi, fare kapanında ağırlık yerine kullanıyorlardı, gidip getirdiler. Lensmann'la iki adam taşları incelediler, konuştular, tak tak taşlara vurdular, avuçlarında ağırlıklarına baktılar. "Kara bakır!" dediler. "Bizimle gelip taşların bulduğun yeri gösterir misin?" diye sordu Lensmann.

Hep beraber dağa gittiler, taşların yeri öyle uzak değildi; ama birkaç gün o civarlarda dolaşp maden araştırdılar, oradan buradan kaya dinamitlediler. Çiftliğe dönüşlerinde iki ağır çuval dolusu taş getirdiler.

Bu aralık Isak, Geissler'e durumunu olduğu gibi anlattı: ayrıca çiftlik bedelinin elli yerine yüz taler olarak tespit edildiğini söyledi. Geissler işi büyötmeyerek: "Eh bunun önemi yok!" dedi. "Senin taşlarının içinde binlerce lira değerinde hazine var belki de."

"Ya!" dedi Isak.

"Fakat sen senetlerin mahkemece tasdiki işini mümkün mertebe çabuk tamamlamalısın."

"Ya!"

"Hükümetin bir engel çıkarmaması için... Anlıyor musun?"

Isak anlıyordu: "Evet, peki; ama Inger işi çok fena!" diye cevap verdi.

"Ha, şu mesele!" dedi Geissler ve âdeti değilken uzun uzun düşündü: "Bu dava, ihtimal yeniden ele alınabilir ve her şey ortaya çıkacak olursa cezası azalabilir belki. Fakat biz af da istesek aşağı yukarı aynı sonucu elde edebiliriz."

"Ya, siz bu fikirde misiniz?"

"Fakat af için şimdilik bir teşebbüse girişemeyiz; çünkü aradan zaman geçmesi gerekir. Ha, ne diyecektim: Sen bizim hanıma bir dana ile beş on peynir götürmüşsün, hepsi için borcum ne?"

"Hiç. Evvelce ödemiştiniz."

"Ben mi ödemiştim?"

"Bize bunca yardımınız dokundu."

Kesin bir sesle Geissler: "Yok, olmaz!" dedi ve ve masanın üzerine birkaç kâğıt taler bıraktı: "Al şunları!"

Parasız hiçbir şey almak istemeyen bir adamdı Geissler, anlaşılan iç cebinde de daha hayli banknotu vardı, öylesine şişkindi göğsü. Sahiden de bu kadar zengin miydi, Allah bilir!

Yalnız kendi dertlerini düşünen Isak: "Mektup geldi", dedi, "iyiymiş."

"Ha, karın, öyle ya!"

"Evet, küçük kızı doğurduktan sonra rahata kavuşmuş... Hiç özürsüz, topaç gibi bir kızı olmuş."

"Mükemmel!"

"Evet, oradakiler de ona yardım ediyor, onu herkes seviyormuş, mektubunda yazıyor."

Geissler: "Bu ufak taşları madenden anlayan birkaç kişiye göndereceğim, bakalım içlerinde ne var? Eğer yeteri kadar bakır çıkarsa çok para alırsın." dedi.

"Ya!" dedi Isak. "Sizce af talebine ne zaman teşebbüs etmeliyiz?"

"Aradan hele biraz vakit geçsin. Dilekçeyi ben sana yazarım, zaten bir zaman sonra ben yine buraya geleceğim. Ne dedin, buradan gittikten sonra karının bir çocuğu mu oldu?"

"Evet."

"O halde onu buradan gebeyken götürdüler, öyle mi? Bunu yapmaya yetkileri yoktu."

"Yok muydu?"

"Yoktu, belirli bir zamandan sonra serbest bırakılması için bu da ayrı bir sebep teşkil eder."

Minnettar bir sesle Isak: "Ah ne iyi olur!" dedi.

Inger'in gebeliği yüzünden resmî makamlar arasında uzun uzun yazışmalar olduğunu Isak bilmiyordu. O zamanlar iki sebepten dolayı Inger'i tevkif etmemişlerdi. Bir kere onu koyacak yerleri yoktu, sonra hükümet anlayışlı davranmak istiyordu. Bundan çok işler çıkabilirdi. Daha sonra Inger evinden alınıp götürülürken kimse gebe olup olmadığını sormamış, o da hiçbir şey söylememişti, ihtimal kara günlerinde çocuğunun yakınında bulunması için mahsustan sesini çıkarmamış, uysal hareket edersem çocuğu ara sıra gösterirler belki, diye düşünmüştü. Yahut da hiç aldırış etmemiş, kendisini gebeliğine rağmen evden alıp götürmelerine kayıtsızca boyun eğmişti.

Isak arazisinde çalışıyor, tarlalarını kurutup hafiften sürüyordu. Kendi topraklarıyla devletin arazisi arasındaki sınırı ortaya çıkardı ve bu hudut münasebetiyle kestiği ağaçlardan bir sene yetecek kadar çeki odunu elde etti. Fakat artık kendisini övgüleriyle teşvik eden Inger olmadığı için bu işleri hevesle değil, daha çok alışkanlıkla yapıyordu. Nitekim iki meclis toplantısında da senetlerinin tasdikini yaptıramamıştı, çünkü bu işe öyle pek önem verdiği yoktu artık. Ancak sonbaharda birden kendini topladı. Uzun zamandan beri onda bir hal, bir eksiklik vardı. Hâlâ sabırlı ve temkinliydi; evet, orası doğru; ama doğuştan öyle olduğu için sabırlı, temkinli oluyordu. Keçi ve dana derisi namına ne varsa topladı, hepsini ırmağa bastı, daha sonra tüylerini kazıyarak bir bir tabakladı, çarık yapmak için işlenecek hale getirdi. Kıs gelip de daha ilk kar düşünce bu iş de ortadan kalsın diye gelecek mevsimin tohumunu bir kenara ayırdı, hazır durması daha iyiydi çünkü; intizamı seven bir adamdı. Ama şimdi neşesiz, yalnız bir adam olmuştu, ah gizlemekte ne fayda, tekrardan tam manasıyla bekâr bir adam olmuştu.

Süslenip gösterecek kimsesi olmadıktan sonra pazarları yıkanıp kırmızı mintanını giyerek odasında oturmakta Isak için artık ne saadet olabilirdi? Günlerin içinde en uzun pazar günleriydi, pazarlar onu tembelliğe ve hüznü düşüncelere mahkûm ediyorlardı; arazisinde tembel tembel gezinmekten, yapılması gereken şeyleri gözden geçirmekten gayrı ne yapabilirdi? Her seferinde çocuklarını da yanına alıyor ve daima ikisinden birini kollarında taşıyordu.

Onların konuşmalarını dinliyor, sorularını cevaplandırmaktan hoşlanıyordu.

Başka kimsesi olmadığı içindir ki ihtiyar Oline'ye katlanıyordu. Hem aslında fena kadın değildi Oline. Yünleri tarayıp eğiriyor; çorap, avcı eldiveni örüyor; peynir de yapıyordu, fakat eli uğurlu değildi, işlerini gönülden yapmıyordu; öyle ya, eline aldıklarının hiçbirisi öz malı değildi ki. Söz gelişi, Inger'in zamanında Isak, köydeki mağazadan gayet güzel bir kutu almış, duvardaki rafa koymuşlardı: Kilden yapılmış, kapağında kabartma bir köpek kafası olan bir kutu, bir nevi tütün kutusu; Oline, bir gün kutunun kapağını kaldırdı ve yere düşürüverdi. Inger küçük bir sandık içine küpe çiçeği filizleri dikip bırakmış, sandığın üstünü de camlarla kapatmıştı; Oline camları çıkardı, sonra tekrar koyarken sıkı sıkı bastırdı. Ertesi gün bütün filizleri kurumuş, ölmüş buldular. Bütün bunlara bakıp tahammül etmek Isak için hani hiç de kolay olmadı ve Isak suratını astı, onda yumuşak veya silik bir taraf zaten bulunmadığı için yüzünden ihtimal tehlikeli manalar çıkıyordu. Oline bana mısın demedi, dili ne güne duruyordu, Isak'a karşı geldi: "Benim ne kabahatim var?" dedi. "Orasını bilmem!" cevabını verdi Isak, "Ama elini sürmemeliydin!"

"Onun çiçeklerine artık elimi sürmem!" dedi Oline; fakat ne çare, çiçekler kurumuştular.

Ya şimdi Lâponlar Sellanraa'ya neye böyle sık, eskisinden daha sık gelip duruyorlardı? Os-Anders'in ne işi vardı, yoldan geçip gidemez miydi? Bir yaz mevsiminde iki kere dağı aşıp geliyordu; ren geyikleri yoktu ki onlara bakmaya geliyor diyelim, nerde; dilenerek, öbür Lâponları dolaşarak geçiniyordu. O çiftliğe gelecek oldu mu Oline bütün işi bırakıyor, Os-Anders'le bir olup köy halkının dedikodusunu yapmaya koyuluyor, Os-Anders kalkıp giderken dağarcığı tıklım tıklım dolu oluyordu. Isak buna iki sene sabretti, sesini çıkarmadı.

Derken Oline yine yeni ayakkabı istedi ve Isak o anda susmasına son verdi. Mevsim sonbahardı, Oline ayaklarına Lâpon çarığı yahut takunya geçireceği yerde her gün deri kundura giyiyordu. Isak: "Bugün hava güzel!" dedi. Haha, başlıyordu. "Evet", dedi Oline. Isak sordu: "Bı sabah peynirleri on tane diye saymadın mı, Eleseus?"

Eleseus: "Evet!" dedi.

"Ama şimdi dokuz tane."

Eleseus tekrar saydı ve küçük aklıyla düşündü, sonra: "Bir de Os-Anders'in aldığı, etti on!" dedi.

Odada bir sessizlik oldu. Derken küçük Sivert de saymak istedi, o da ağabeysinin sözlerini tekrarladı: "Etti on!"

Odada yine sessizlik oldu. Oline'nin nihayet açıklaması icabetti: "Evet, Os-Anders'e ufacık bir peynir verdim, bundan bir şey çıkacağı aklımdan bile geçmedi. Çocuklar küçük, ama ne yaman olacakları şimdiden belli. Kime çektiklerini anlar gibiyim! Şüphesiz sana değil Isak, bundan eminim!"

Isak bu imayı karşılıksız bırakamazdı: "Çocukların nesi var!" dedi. "Fakat söyler misin kuzum, Os-Anders bana ve aileme ne gibi iyilikler etti?"

"Ne gibi iyilikler mi?" dedi Oline.

"Evet."

"O mu? Os-Anders mi?" diye tekrarladı Oline.

"Evet, ne gibi iyilikler etti ki kendisine peynir borçlu olayım?"

Oline düşünmeye vakit bulmuştu, şu cevabı verdi: "Daha neler, Isak! Os-Anders'ı buraya ben alıştırdı isem Allah canımı alsın!"

Pes! Isak, evvelce çok defa yaptığı gibi yelkenleri suya indirdi.

Oline teslim olmadı: "Ya ben şimdi bu kış arifesinde yalınayak dolaşacaksam, Allahın kundura

yapılınsın diye halk ettiği matahtan alamayacaksam açıkça söyle şunu!" dedi. "Üç dört hafta var, ayakkabı lâfi ediyorum da hâlâ ne gördüm, ne ettim. Hâlâ ortalıkta bunlarla dolaşıyorum."

Isak cevap verdi: "Takunyaların nesi var ki giymiyorsun?"

Oline şaşırır gibi oldu: "Nesi mi var?" diye sordu.

"Evet, ben de bunu soruyorum."

"Takunyaların mı?"

"Evet."

"Yünleri tarayıp eğirten benim; hayvanlara bakan, çocukları büyüten benim; bunları hiç söylemiyorsun, bunlardan hiç bahsetmiyorsun. Lânet olsun; hapislerde yatan karın, karların üstünde yalın ayak dolaşmazdı herhalde."

"Hayır, takunya giyerdi!" dedi Isak. "Kiliseye yahut kibar kimselere gideceği vakit de ayaklarına çarık geçirirdi."

"Öyle, öyle", diye cevap verdi Oline, "Karın tabii benden daha iyiydi!"

"Tabii, elbette. Yazın çarık giydiği zamanlarda da içine kuru ottan başka bir şey koymazdı. Ama sen bütün sene çorap, ayakkabı giyiyorsun."

Oline: "Gelelim bu işe", dedi, "takunyalarımı giymenin de zamanı gelecek. Demek kendi nalınlarımı giyip eskitmenin bu kadar acelesi varmış, doğrusu bilmiyordum."

Yavaştan ve sesini hafifleterek konuşuyor, ama gözlerini yarı yarıya kapatıyordu; ah öyle akıllı, öyle kurnazdı ki o! Devam etti: "Biz Inger'e cin dölü derdik, benim çocuklarımın arasında sürttü durdu da bildiklerini hep o vakitler öğrendi, iyiliğimizin mükâfatı bu mu? Bergen'deki kızım şapka giyiyor diye şimdi aşağıda, güneyde o da aynı şeyi yapar ihtimal. Belki de kendisine bir şapka almak için Drontheim'e bile gitmiştir, güleyim bari!"

Isak ayağa kalktı, çıkıp gitmek istedi. Fakat artık Oline kalbini açmış bulunuyor, içinin bütün karalığını gösteriyor, etrafına karanlıklar saçıyordu: "Diyebilirim ki kızlarımın hiçbirinde ejderha suratı yok, ama yine de iyidirler, yine de. Çocuk boğazlamayı herkes beceremez ki."

"Yeter artık, sözlerine dikkat et!" dedi Isak ve hissini ifade edebilmek maksadıyla ilâve etti: "Seni gidi cadı karı seni!" dedi.

Fakat Oline sözlerine dikkat etmiyordu, hayır. "Güleyim bari!" deyip tavana baktı ve bazı kimseler gibi öylesine yarık dudakla ortalarda dolaşmanın fazla bir şey olduğunu çıtlattı. Bunun da bir haddi varmış.

Isak nihayet kendini sağ salim dışarı atınca rahat bir nefes aldı. Oline'ye kösele ayakkabı almaktan gayrı ne yapabilirdi! Ormana gelip yerleşmiş bir adamdı, Tanrılara benzeyen tarafı yoktu ki kollarını göğsünde kavuştursun da hizmetkârına: "Git!" diyebilsin! Oline gibi, evinin işlerine bakan ve onsuz olunamaz bir kadın; kendisini emniyette görebilir, dilediğini söyleyip istediğini yapabilirdi.

Geceler serindir, ayın on dördü, bataklıklar donuyor, öyle ki insan icabında üzerlerinde yürüyebilir: gündüzün güneş onları tekrar yumuşatıyor, o vakit yürünemez oluyorlar. Isak serin bir gecede Oline'ye ayakkabı ısmarlamak için aşağıya köye gitmekte, Bayan Geissler'e de iki kalıp peynir götürmektedir.

Tam yarı yolda yeni sahibi, gelip arazisine yerleşmiş bulunuyor. Evini yaptırmak için köyden dülger getirttiğine göre varlıklı bir adam olacak, üstelik kumlu bataklığın bir kısmını sürdürüp patates dikmek üzere gündelikçi de tutmuştur; ama kendisi hiç iş görmüyor yahut pek az çalışıyor. Mübaşir ve mahkeme hademesi Brede Olsen'dir bu; şayet doktor çağırılacak yahut rahibin hanımı evinde bir

domuz kestirecek olsa ona başvurulur. Brede Olsen daha otuz yaşında yoktur, ama aslında keza henüz çocuk olan karısından başka dört de çocuğa bakar. Eh, Brede'nin geliri pek öyle fazla değildir herhalde, ıskara maşa olmak, haciz işlerine gitmek pek kâr bırakmaz şüphesiz. Brede şimdi çiftliği denemek niyetinde. Evini yaptırabilmek için bankadan para almıştır. Çiftliğinin adı Breidablick; oraya bu debdebeli ismi Lensmann Heyerdahl'ın karısı verdi.

Isak çiftliğin önünden geçiyor, içeri girmeye vakit ayırmıyor; fakat sabahın çok erken bir saati olmasına rağmen çocuklar pencerede sıkışık durmuş, dışarıya bakıyorlar. Isak hızlı hızlı geçip gidiyor, yarın gece toprak donmuşken yine buralara dönmüş olmayı düşünüyor. Bu dağ başlarında insan pek çok şey düşünmeli, en iyisi hangi programı uygulayacağına kesin karar vermelidir. Gerçi şimdi öyle pek fazla işi yoktur, ama evde Oline'ye bıraktığı çocuklarını özlemektedir.

Böyle yürüyüp dururken elinde olmaksızın buralara ilk gelişini düşünüyor. Zamanlar geçip gitmiş, ama şu son iki yıl geçmek bilmemiştir; Sellanraa'da pek çok şey yolundadır, ama bir şey var ki fena, Allah için fena! Ya demek burada yeni bir çiftlik meydana gelmiş; Isak burasını iyi biliyor, ilk gelişinde bakıp da sonra vazgeçtiği esaslı yerlerden biridir burası. Köye daha yakın, evet ama ormanı pek iyi değil, düzlük ama bataklığı var; toprak kolay sürülür, fakat kurutması zor. Brede'cik bataklık araziye sürmekle tarla sahibi olamaz ki. Peki bu ne demektir, acaba Brede samanlığın yanında alet edevatı ve arabası için bir sundurma yapmayacak mıydı? Isak tam evin önünde, açıkta, iki tekerlekli bir yük arabası görmüştü.

Isak kunduracıya siparişini veriyor, fakat Bayan Geissler geziye çıkmıştır; bu yüzden Isak peynirlerini bakkala satıyor. Akşamleyin yurduna dönmek için yola koyuluyor. Toprak dondukça donuyor, bataklığın üzerinde yürümek kolaylaşıyor; ama Isak'ın yürüyüşü ağırdır. Allah bilir, Geissler bir daha ne zaman gelir; madem karısı da gitmiş, belki artık hiç gelmez. Inger de hâlâ yoktu, zaman geçip gidiyordu.

Isak, Brede'lere dönüşte de uğramıyor; hayır, Breidablick etrafında bir kavis çizerek görünmeden yürüyüp gidiyor. Kimse ile görüşmek istemiyor, sadece yoluna devam etmek istiyor. Brede'nin arabası yine açıkta durmaktadır. "Hep orada mı duracak ki?" diye düşünüyor Isak. "Eh, herkesin malı kendine!" Isak'ın da bir arabası, üstelik bir sundurması var; ama bunları var demek eksiği yok demek değil ki; yuvası yarım, bir zamanlar tamdı, şimdiyse yarım.

Gün ortası o kadar yol almıştır ki artık yamaçtaki evini görebiliyor, görüyor ve iki günlük bir yolculuktan yorgun, bitkin olmasına rağmen içinde bir ferahlık hissediyor. Binalar olduğu gibi duruyor. Bacadan duman çıkıyor, çocuklar dışarıda, onu görür görmez koşup geliyorlar. Isak içeri giriyor, odada iki Lâpon oturmaktadır. Oline şaşırmış bir halde tabureden kalkıyor ve: "Aa... Ne çabuk geldin!" diyor. Oline ocakta kahve pişirmektedir. Kahve mi? Evet, kahve!

Isak evvelden de biliyordu: Os-Anders veya başka Lâponlar uğrayıp giderler, aradan zaman geçer; Oline, Inger'in küçük ibriğinde kendine kahve pişirir. Bu işi Isak'ın ormanda yahut tarlada olduğu zamanlarda yapar; Isak ansızın eve dönüp gelecek oldu mu görür ve susar. Ama bilir ki her seferinde evden ya bir yumak yün, ya bir kalıp peynir eksilmiştir. Bu yüzden, bu alçaklığı için şimdi Oline'yi kavrayıp elleriyle paramparça etmeyişi, iyi kalpliliğinden ötürüdür. Evet, velhasıl Isak hakikatte daima daha iyi bir insan olmaya çalışmaktadır; ama bunu yaparken rahatını, huzurunu düşünüyormuş, yahut aklından Allah'ın, Inger'i daha çabuk geri göndereceğini geçiriyormuş, o ayrı mesele. Isak derin düşüncelere dalmaya, batıl inançlara karşı ilgi duyar; ondaki köylü kurnazlığı bile saftır. Söz gelişi şu sonbaharda ahırın kerpiç damı beygirin üzerine çökeceğe benziyordu; Isak birkaç defa kızıl bıyığını ağzına alıp çiğnemiş, sonra şakaya kızmayan bir insan gibi gülümseyerek damı doğrultup altına

atkılar dayamış ve ağızından tek kötü kelime çıkmamıştı. Karakterinin bir başka belirtisi: Erzaklarını koyduğu kiler, yalnız dört köşesinden yüksek taş ayaklar üzerinde duruyordu. Temel duvardaki büyük delikten küçük kuşlar kilere giriyor, oraya buraya uçuşup dışarı çıkacak yolu bulamıyorlardı. Oline kuşların yiyecekleri gagaladığından; pastırmanın üstünde gezinip, hatta üzerine daha başka işler de becerdiklerinden şikâyet etti. Isak: "Kuşların içeri girip de çıkacak yolu bulamayışları da fena!" dedi, o arada bunca işi varken taş kırıp duvardaki açıklığı doldurdu.

Allah bilir; bunu yaparken ne düşünmüş, acaba böyle iyi kalpli davranırsa Inger'e tez günde kavuşacağını mı ummuştu?

Seneler geçip gidiyor.

Yine Sellanraa'ya bir amele başı ve iki işçiyle, bir mühendis geldi; yine dağdan geçecek telgraf hattının yolunu ölçtüler ve sonunda hattın Isak'ın evinin yakınından geçeceğini, ormandan doğru da kestirme bir yol açılacağını söylediler. Anlattıklarına bakılırsa bu işin hiçbir zararı yoktu; bu bölgeler canlanacak, dünya görecek, şenlenecekti.

Mühendis: "Burası iki vadinin birleştiğı nokta olacak; her iki tarafın hatlarına bakmak işini belki de sana teklif ederler!" dedi.

"Ya!" dedi Isak.

"Karşılık olarak senede yirmi beş taler alırsın."

"Ya!" dedi Isak, "Peki, yapacağım iş nedir?"

"Hattın bozulmasını önlemek, koptukları zaman telleri tamir etmek, hattın içine giren çalıları kesmek. Senin duvara küçük, şirin bir makine koyarız; sana ne zaman iş düşeceğini makine gösterir. O vakit her işini bırakıp hemen yola çıkarsın."

Isak düşündü, sonra: "Kışın bu işi, yapabilirim!" dedi.

"Olmaz, bütün sene kollamak lâzım; kış, yaz, her zaman."

Fakat Isak durumu açıkladı: "Bahar, yaz, sonbahar benim tarla işlerim var; başka şeye bakamam!" dedi.

Mühendis bir süre Isak'ı süzdü, sonra şu soruyla hayretini açığa vurdu: "Tarlandan daha mı çok kazanacaksınız?"

"Ne kazancı?" dedi Isak.

"Yani telgraf hattının tamiriyle uğraşacağın günlerde tarlada çalışınca daha mı çok para kazanacaksınız?"

"Bilmem", dedi Isak. "Ama ben tarlalar olduğu için buradayım. Bunca insan benim elime bakıyor, insandan çok da hayvanım var. Bizim ekmeğimiz topraktan çıkıyor."

Mühendis: "Peki, peki, biz de başkasını buluruz!" dedi.

Bu tehdit; başka bir şeye değil, âdeta yalnız Isak'ın kalbinin ferahlamasına yaradı; mühendis beyin teklifini reddetmiş olmayı pek istemiyordu, açıkladı: "Benim bir beygirim, beş ineğim, bir boğam var. Sonra yirmi koyun, on altı keçi sahibiyim. Yiyeceğimiz hayvanlardan çıkıyor; yünlerinden, postlarından faydalanıyoruz; hepsi de yem ister."

Mühendis: "Evet, şüphesiz!" diyerek sözü kesmek istedi.

"Öyle. Benim dediğim de şu: Ot biçme mevsiminde telgraf hattına bakmaya gidecek olursam hayvanların yemini nasıl sağlarım?"

Mühendis: "Artık bırakalım bunu. Bu işi Brede Olsen'e, aşağıdaki adama veririz! O herhalde seve seve kabul eder!" dedi, sonra adamlarına dönerek: "Hadi gidelim!" emrini verdi.

Oline, Isak'ın dik başlı ve akılsız olduğunu sesinden anlamış olmalı ki bundan yararlanmak istedi: "Ne dedin, Isak? On altı keçi mi? Hepsi hepsi on beş değil mi?"

Isak ona, o Isak'a baktı; Oline Isak'ın ta gözlerinin içine bakıyordu.

"Keçiler on altı değil mi?"

"Yoo!" diye cevap verdi Oline, ve Isak'ın bu cahilliğı karşısında şaşkın, ümitsiz, yabancılara

baktı. "Ya!" dedi Isak hafifçe ve dişleri arasına bıyıklarından bir tutam alıp çiğnemeye başladı.

Mühendisle adamları gittiler.

Isak Oline ile bozuşmaya, onu belki de dövmeye niyetli olsaydı şimdi mükemmel bir fırsat, ah bulunmaz bir fırsat çıktı denebilirdi. Odada yalnızdılar, çocuklar yabancılarla birlikte koşup gitmiş, gözden kaybolmuştu. Isak odanın ortasında duruyor, Oline ocak başında oturuyordu. Isak hesaplaşmak niyetinde olduğunu Oline'ye hissettirmek için bir iki öksürdü. Fakat susuyordu. Bu onun ruhundaki kuvveti gösteriyordu. Kaç keçisi olduğunu Isak kendisi bilmesin, sayılarını parmaklarıyla sayamasın; bu kadın kaçık mıydı? Ahırdaki, her gün haşır neşir olduğu, her gün konuşup anlaştığı hayvanlardan, on altı keçiden biri kaybolsun; olur iş mi? Dün Breidablick'in hanımı buraya gelmiş, sağına soluna bakınıp duruyordu ya; anlaşılan Oline keçinin birini herhangi bir şeyle değişmişti.

"Öhö!" dedi Isak, daha da söyleyecekleri vardı tabii. Oline ne suç işlemişti? Doğrudan doğruya bir cinayet değil belki, ama yine de o civarlarda bir şey. Isak tam bir ciddiyetle on altıncı keçinin lâfını edebilirdi. Fakat ne olursa olsun burada, bu odanın ortasında durup susamazdı, asla. "Öhö!" dedi, "Ya, demek keçiler şimdi on beş taneden fazla değil, öyle mi?"

Oline tatlılıkla: "Evet" cevabını verdi. "Bir de kendin say, ben on beşten yukarı çıkaramadım."

İşte o anda Isak o işi yapabilir, yani kollarını uzatıp tuttuğunu koparan elleriyle Oline üzerinde şeklen mühim bir değişiklik vücuda getirebilirdi. Bunu yapabilirdi; yapmadı, ama kapıya doğru ilerleyerek yüksek sesle: "Şimdilik söyleyeceğim bu kadar!" dedi ve sanki gelecek defa daha açık konuşmayı ihmal etmeyecekmişcesine dışarı çıktı.

"Eleseus!" diye seslendi.

Nerdeydi Eleseus, çocuklar neredeydiler? Babaları onlara bir şey sormak istiyordu, artık kocaman olmuşlardı, gözleri her şeyi görüyordu. Isak onları samanlıkta buldu; içperlere sokulmuşlar, iyice saklanmışlardı; ama ürkek bir fısıltı yüzünden yerlerini belli ettiler. Sonra iki suçlu gibi ortaya çıktılar.

Mesele şuydu: Eleseus mühendise ait bir boyalı kalem parçası bulmuş, fakat peşlerinden koşup da sahibine vermek istediği vakit adımlarını açarak giden büyüklerin yukarı ormana dalmış olduklarını görmüş, olduğu yerde kalmıştı. Belki bana kalır, diye düşünmüştü; ah, kalem kendisinin olsaydı! Sorumluluğu paylaşmak için Sivert'ciği de yanı sıra sürüklemiş, her ikisi ganimetleriyle birlikte samanlığın bir köşesine girmişlerdi. Ah, bu ufacık kalem parçası! Hayatlarında unutulmayacak bir macera, bir mucizeydi bu! Yongalar bulmuşlar, üzerilerine çeşit çeşit çizgiler çizmişlerdi; kalemin bir ucu kırmızı, öbür ucu mavi yazıyordu; kalemi kullanma işini sıraya koymuşlardı. Babalarının yüksek sesle ve ısrarla seslendiğini duydukları vakit Eleseus: "Yabancılar kalemi almak için dönüp geldiler!" diye fısıldadı. Sevinçleri birdenbire yok oldu, ruhlarından ansızın siliniverdi; küçücük kalpleri ürkek ürkek atmaya, hızlı hızlı çarpmaya başladı İki kardeş ortaya çıktılar; Eleseus kolunu uzatıp elindeki kalemi, kırmadıklarını göstermek için babasına doğru tuttu; bu kalemi hiç görmemiş olsalardı ne iyi olurdu.

Karşılarında mühendisi görmeyince gönülleri ferahladı, bunca üzüntüden sonra içlerinde sahici bir rahatlık hissettiler.

Babaları: "Dün buraya bir kadın geldi mi?" diye ordu.

"Geldi."

"Aşağı çiftliğin hanımı, öyle mi? Giderken gördünüz mü?"

"Gördük."

"Yanında bir keçi var mıydı?"

Çocuklar: "Hayır", dediler, "ne keçisi?"

"Evine dönerken yanında keçi götürmedi mi?"

"Hayır, nasıl keçi?"

Isak düşündü, kendi kendine inceden inceye düşündü, akşamüstü hayvanlar otlaktan döndükleri vakit keçileri bir kere saydı: on altı çıktı. Tekrar saydı, beş kere saydı: on altı keçi vardı, eksik yok.

Isak ferah bir nefes aldı: Ne demektir bu? Anlaşılan Oline karısı, on altıya kadar saymasını bilmiyordu. Ona öfkeli öfkeli: "Neler de uyduruyorsun? İşte keçi on altı tane!" dedi. Oline masum bir tavırla: "On altı tane mi?" diye sordu.

"Evet." "

"Ya, demek öyle..."

"Hesabına diyecek yok senin!"

Bunun üzerine Oline, sakın ve gücenmiş, şu cevabı verdi: "Eh, madem keçiler tamam, Rabbime şükürler olsun! Oline içlerinden birini kesip yememiş demek ki! Kendi payıma pek memnun oldum!"

Oline bu oyunu ile Isak'ın zihnini çelerek meseleyi kafasından söküp atmasını becermiş oldu. Isak hayvanları artık saymadı, koyunları saymayı da aklından geçirmedi. Tabii Oline öyle fena bir kadın değildi; az çok ev işlerini de görüyor, hayvanlarına bakıyordu; bir kusuru: aptaldı gayet, ama bunun zararı Isak'a değil kendisine dokunuyordu. Varsın burada kalsın, günlerini burada geçirsin; üzerinde durmaya bile değmezdi. Fakat böyle bir hayatın içinde Isak olmak, gam kasavet çekmekti çaresiz.

Seneler geçmişti. Evin üstünde otlar bitmiş, hatta yapılışı hayli yıl sonra olan samanlığın damı bile yeşermiş, ormanın yerlisi tarla faresi kilere çoktandır teşrif etmişti. Çiftlikte arı kuşları ve ufak ufak başka kuşlar uçuşuyor, yamaçta yaban horozları görülüyor, hatta karga ve saksagağanlar gelmiş bulunuyordu. Fakat en unutulmayacak hâdis, son yaz mevsimine rastladı: Deniz kıyısından doğru martılar uçup geldiler ve Allahın dağındaki bu toprakların üstüne indiler. Çiftlik bütün yaratıklar arasında böylesine ün salmıştı. Ne dersiniz, Martıları gördükleri zaman Eleseus ile küçük Sivert neler düşündüler acaba? Hey gidi uzak yerlerin yabancı kuşlarıydı bunlar; sayıca pek fazla değil, ama az mı, altı tane; hepsi birbirine benzeyen beyaz beyaz kuşlar; tarlaların üzerinde geziniyorlar, zaman zaman otları koparıyorlardı. Küçükler: "Baba, bu kuşlar niye gelmiş?" diye sordular.

"Denizde fırtına çıkacağını anlamışlar da ondan!"

Ah, ne esrarlı, ne meraklı bir hâdiseydi bu!

Isak çocuklarına bir sürü, daha başka iyi şeyler de öğretiyordu. Okula gidecek çağa gelmişlerdi; ama okul ta aşağıda, köyde, buradan bir kaç mil uzaktaydı, gitmek çok zordu. Pazar günleri Isak kendisi, çocuklara alfabeyi öğretti; ama bundan ilerisine geçmek onun harcı değildi, yok hayır, bu doğuştan çiftçi adam bu iş için yaratılmamıştı. Bu yüzden "din hocası" kitabı ile İncil rafta, keçi peynirlerinin yanında olduğu gibi duruyordu. Isak çocuklarını büyütürken belki de kitap bilgiçliklerinin cahili kalmanın, insanlar için az çok bir kuvvet olduğunu düşünüyordu. İki çocuk onun en büyük sevinciydiler; çocuklar daha küçükken, Isak onlara dokunmak istedikçe, anneleri, elleri reçineli diye Isak'ı bundan alı kordu; Isak zaman zaman bunu hatırlıyordu. Hey gidi reçine, dünyanın en temiz şeyiydi bu! Katran, keçi sütü ve meselâ, ilik, bunlar da halis ve mükemmeldiler; ama reçine, çam reçinesi... ah, ondan bahsetmeyiniz!

Evet, nitekim çocuklar bir kir pas, bir cahillik cennetinde gezip tozuyorlar, fakat binde bir yıkanacak oldular mı güzelleşiyorlardı; hele küçük Sivert yaman bir delikanlıydı âdeta, fakat Eleseus

daha narin, daha cevherliydi. Eleseus: "Peki ama martılar fırtına çıkacağını nerden biliyorlar?" diye sordu. Babaları: "Hava onları hasta eder!" cevabını verdi, "Fakat hava martılara sinekler kadar dokunmaz!" diye devam etti. "Romatizmaya mı tutuluyorlar, gözleri mi kararıyor, yoksa başka türlü mü; bir şey oluyor işte. Ama sineğe sakın vurmayın, daha fazla azar. Bu dediğimi unutmayın çocuklar! At sineği daha başkadır, o kendiliğinden ölür. Yazın günün birinde hiç görünmeden çıkıp gelir, derken bakarsın yok, anlarsın ki yine gözden kaybolmuş!"

Eleseus: "Peki nerde kalır?" diye sordu.

"Nerde mi kalır? İçindeki yağ donar, olduğu yerde kalır!"

Her gün yeni yeni dersler öğreniyorlardı: Yüksek kayalardan aşağı atlayacak oldular mı dillerini kollamaları lâzımdı; yoksa dişlerinin arasına girer, ısırırlardı. Büyüyüp de kiliseye gidecekleri vakit güzel güzel kokmak gerekirse yamacın yukarısındaki tarhunlardan sürüneceklerdi. Babaları ilim irfan saçıyor; çocuklarına taşlardan, çakmak taşından bahsediyor; beyaz taşın boz taştan daha sert olduğunu, ama çakmak taşı bulacak olursa bir de kav mantarı aradığını, bulunca da küllü suda kaynatıp kav yaptığını, sonra çakıp ateş çıkardığını anlatıyordu. Onlara aydan bahsediyor; yarım ayı iç tarafına doğru sol elleriyle tutacak gibiyseler ayın büyümekte olduğunu, yok bu işi sağ elleriyle yapacak gibiyseler ayın küçülmekte olduğunu söylüyordu: Aklınızda kalsın, çocuklar! Isak günün birinde başka zaman pek yapmadığı şekilde açıldı ve çocuklara pek garip, akıl ermez görünen şeyler söyleyerek; bir devenin cennete girmesi, bir insanın iğne deliğinden geçmesinden daha zordur sonucuna varan bir hikmet ortaya attı. Bir başka sefer de meleklerdeki nurdan bahsediyordu; melekler kunduralarının ökçelerine nalça yerine yıldız çakarlar, dedi. Bunlar saf masum derslerdi, çiftliğe uygun düşüyorlardı, köydeki öğretmen işitseydi gülümserdi; ama Isak'ın çocukları böylece hayallerini oldukça kuvvetli besliyorlar, kendi dar dünyaları için yetiştirilip eğitiliyorlardı; bundan daha iyisi mi olurdu! Sonbaharlarda hayvan kesilirken çocuklar çok meraklıydılar, kesilecek hayvanlar için büyük korku duyuyorlar, yürecikleri derin bir üzüntüyle doluyordu. Bunun için Isak kendisi bir eliyle hayvanı tutuyor, bir eliyle de kesiyor, Oline ise kanı karıştırıyordu. Şimdi sıra beyaz ve sakallı ihtiyar tekeye gelmişti; iki çocuk evin köşesinde duruyor, başlarını uzatıp bakıyorlardı.

"Bu yıl rüzgârlar yaman esiyor!" dedi Eleseus ve yüzünü döndürüp gözyaşlarını sildi. Sivert'cik açıktan açığa ağlıyordu, kendini tutamayarak: "Ah zavallı ihtiyar teke!" dedi.

Teke kesildikten sonra Isak, çocuklarının yanına geldi, onlara şu dersi öğretti! "Kurbanlara acımayın, onlara zavallı hayvan demeyin, siz böyle dersiniz hayvan canını kolay teslim edemez. Aklınızda kalsın!"

İşte böylece seneler geçmişti, tekrar bahar geliyordu.

Inger yine bir ara iyi olduğunu, cezaevinde çok şeyler öğrendiğini yazmıştı. Bebek şimdi koca kız olmuş, 15 Kasım'da doğduğu için adına Leopoldine koymuşlar. Kızın elinden her şey geliyormuş; tığ işinde, dikişte harikaymış, kumaş yahut kanaviçe üzerine çok güzel şeyler işliyormuş.

Bu son mektubun dikkate değer tarafı, Inger'in onu heceleye heceleye kendi eliyle yazmış olmasıydı. Isak bu kadarını yapamazdı, mektubu köydeki bakkala okutması gerekti; ama bir kere de kafasına girince iyice oturdu, eve dönüp geldiği vakit mektubu ezber biliyordu.

Büyük bir törende gibi masa başına geçti, mektubu önüne yaydı, oğullarına okudu. Yazılı şeyleri güldür güldür okuyabildiğini Oline'ye de göstermiş oldu, ama ona ayrıca tek lâf söylemedi. Mektubu bitirince: "Eleseus, Sivert, işittiniz ya bu mektubu ananız kendisi yazmış, bakın neler öğrenmiş. Küçük kız kardeşiniz de bizim hepimizden fazlasını biliyormuş. Aklınızda kalsın, çocuklar!"

Oğlanlar uslu uslu oturuyor, hayranlık duyuyorlardı. "İşte buna diyecek yok!" dedi Oline.

Ne demek istiyordu? Inger'in sözlerinin doğruluğundan mı şüphe ediyordu? Yoksa Isak'ın okuyuşuna mı güvenmiyordu?" Yüzündeki tatlı ifadeyle böyle cinaslı konuştuğunda Oline'nin gerçek niyetini keşfetmek kolay değildi. Isak ona hiç aldırmamaya karar verdi.

Her iki çocuğa: "Ananız dönüp gelince yazı yazmasını siz de öğrenmelisiniz!" dedi.

Oline, kurusun diye sobanın yanına asılmış bir iki parça çamaşırıyla meşgul oluyor; bir tencereyi sağa sola çekiyor, çamaşırları çevirip tekrar asıyor, çok işi varmış gibi tavırlar takınıyordu. Fakat bütün bu sürece için için düşünmüştü: "Bu orman çiftliği cennet gibi oldu, insan yarım libre kahve alır da öyle gelir!" dedi. Isak: "Kahve mi?" diye sordu, kelime ağzından kendiliğinden çıkıvermişti. Oline istifini bozmadan cevap verdi: "Şimdiye kadar kahveyi hep kendi paramla biraz biraz ben aldım."

Kahve, Isak için bir rüya, bir masal, bir ebekuşağı idi sanki! Tabii Oline alay ediyordu, Isak ona kızmadı; fakat yavaş düşünceli bu adam, sonunda Oline'nin Laponlarla öteberi değiştiğini hatırladı ve öfkeli öfkeli; "Pekâlâ, ben sana kahve alırım", dedi, "Yarım libre mi dedin? İstedğin bir libre olsun. Vallahi de billâhi de getiririm!"

"Bunda alay edilecek bir taraf görmüyorum, Isak!" dedi Oline. "Kardeşim Nils'de kahve var, Breidablick'de Brede'lerde kahve var."

"Öyle, çünkü onların evinde süt yok, azıcık olsun süt bile yok da ondan!"

"Eh, orasını bilmem, hem üstüme ne vazife. Fakat sen bu kadar bilgili olasın, kâğıtlardaki yazıları ren geyiği koşar gibi okuyabilesin de şimdi her evde kahve bulunduğunu bilmeyesin, imkânsız!"

"Ah, kocakarı!" dedi Isak.

Oline tabureye oturdu, hiç susacağa benzemiyordu: "Inger'e gelince", dedi, "dur hele, acaba böyle başımdan büyük lâfları ağzıma almama müsaade var mı ki?"

"İstedğini söyle, umurumda değil."

"Evine dönecek, öğrenmediği şey kalmamış. Şapkasına boncuklar, kuş tüyleri de takmış mı?"

"Eh, herhalde takmıştır."

"Alâ!" dedi Oline, "öyleyse bunca büyüklüğe eriştiği için gelsin de biraz bana teşekkür etsin."

Isak' ın ağzından: "Sana mı?" sözü çıktı.

Oline, uysal, cevap verdi: "Öyle ya, onun buradan gitmesi için ben de karınca kararınca yardımda bulunmadım mı?"

Bunun üzerine Isak ağzını açamaz oldu, kelimeler boğazında takıldı kaldı; sessiz oturuyor, önüne bakıyordu. Doğru mu işitmişti? Oline sanki pek tabî bir şey söylemiş gibi görünüyordu. Hayır, söz yarışında Isak yaya kalmıştı.

Düşünceli düşünceli dışarıya, dolaşmaya çıktı. Oline denen bu hayvan karı şirretlikle besleniyor, şirretlikle semizliyordu. Isak: "Ah, bu karıyı daha ilk seneden kafasına vurup öldürmedim, ne aksilik!" diye düşünüyor, kendi kendine caka satıyordu. Kendimi o zaman gösterecektim, diye düşündü. Göstermek mi? Ah, evet, kimse ondan daha korkunç olamazdı.

Derken bunun peşinden komik bir sahne oldu: Isak hayvan damına gidip keçilerini saydı; keçilerin hepsi, oğlaklarla birlikte orda, sayıları tamam. Isak inekleri, domuzu, on dört tavuğu, iki buzağıyı saydı. Kendi kendine yüksek sesle: "Bak hele, koyunları unutuyordum!" dedi. Koyunları da saymaya başladı; sayıları tam gelecek mi, sanki merak ediyormuş gibi bir tavır takınıyordu. Ama bir koyunun eksik olduğunu pekâlâ biliyordu; peki bunu uzun zamandır biliyordu da neye bilmiyormuş gibi

davranıyordu? Şöyleydi durum: Oline o zaman onun zihnini karmakarışık etmiş, keçiler tamam olduğu halde bir keçiyi eksik söylemişti. Isak o zaman işe ustaca el koymuş, ama hiçbir sonuç alamamıştı. Oline ile yaptığı çekişmelerden bir sonuç çıkmazdı zaten. Ancak sonbaharda hayvan keserken bir dişi koyunun eksik olduğunu hemen anlamış; fakat derhal bunun hesabını istemeyi gözüne alamadığı gibi, aradan vakit geçince de yine bir türlü sormaya cesaret edememişti.

Ama bugün kızgındı, evet. Isak bugün kızgındı, Oline onu öfkelenmişti. Isak koyunları bir daha saydı, üzerlerine teker teker işaret parmağını basarak yüksek sesle sayıyor, dışarıda olup da kapıdan dinliyorsa Oline de işitsin istiyordu. Ve yine yüksek sesle Oline hakkında kötü şeyler de söylüyordu: "Böylesine koyuna bakmak görmedimdi, hayvanın biri durup dururken ortadan sır oluyor; bir dişi koyun yok! Düzenbaz, hırsız sürtük, yapar mı yapar! Ah, Oline kapı arkasında olsa da bir güzel ödü kopsa!"

Isak hayvan damından çıkıp ahıra gitti, beygire de baktı; oradan eve giderek hesaplaşmayı düşünüyor, öyle hızlı yürüyordu ki sırtındaki saltası dalgalanır gibi kabarıyordu. Ama Oline pencereden bakıp bazı şeyler hissetmiş olmalı ki sakın ve emin, kapı önüne çıktı; ellerinde süt kovaları, hayvan damına gidiyormuş gibi yaptı.

"Basık kulaklı dişi koyunu ne yaptın?" diye sordu Isak.

"Dişi koyunu mu?"

"Evet, burada olsaydı şimdi iki kuzusu olacaktı, ne yaptın? Hep ikiz kuzuluyordu. Böylece sen beni üç koyundan ettin, anlıyor musun?"

Oline bu suçlandırma karşısında ezilmiş, mahvolmuştu; başı sallanıyor, bacakları gövdesinin ağırlığını çekemeyerek nerdeyse eriyeyeceğe benziyor, öyle ki Oline nerdeyse yıkılıp bir yerini incitecek gibi görünüyordu. Ama bütün bu süre içinde kafası işlemişti; hazır cevaplığı onu daima kurtarmış, her zaman için kârlı çıkarmıştı; şimdi de kurtarmalıydı.

Serinkanlı: "Keçileri ben çalışıyorum, koyunları ben çalışıyorum", dedi, "peki ama bunları ne yapıyorum, bilsem bari. Onları kesip de yiyor muyum?"

"Ne yaptığını sen kendin bilirsin!"

"Ya, Isak şayet evinde bol bol yiyecek içecek olmasa hayvanlarını çalmaya mecbur kalırdım. Ama arkandan da söylerim, Allah için, bunca yıldır buna muhtaç olmadım."

"Ee, öyleyse ne yaptın koyunu? Os-Anders'e mi verdin?"

"Os-Anders mi?"

Oline ellerindeki süt kovalarını uluorta yere bırakıverdi, ellerini çırpıtı: "Ah keşki her işimde bu işteki kadar suçsuz olsam! Kuzuları da vardı deyip durduğun koyun hangi koyun? Basık kulaklı keçilerden biri mi yoksa?"

"Seni kocakarı seni!" dedi Isak ve bırakıp gitmek istedi.

"Sen çok tuhaf adamsın, Isak. Çeşit çeşit bunca hayvanın, ahırında kum gibi sürülerin var da hâlâ doymuyorsun! Benden hangi koyunu, hangi kuzuları istediğini bilir miyim? Rabbimin lütuf ve inayetinden dolayı, bin göbek sonrası torunların bile Allah'a şükretmelidir. Şu yaz mevsimiyle kışın bir kısmı geçsin hele, koyunların sana yine kuzular; o vakit şimdikinin üç misli kuzun olur!"

Ah bu Oline!

Isak bir ayı gibi homurdana homurdana çekti gitti, içinden: "Ben ne aptalmışım, ilk gününden şu kadını vurup öldürseydim ya!" diyor, kendi kendisine ağzına gelen küfrü savurup duruyordu: "Enayiym ben, fişkıyım ben, fişkî! Ama daha vakit var, bekle hele, şimdi hayvan damına gitsin.

Onunla bu akşam hesaplaşmak akıl kârı değil, ama yarın, en doğrusu yarın! Üç koyunum gitti gider!
Bir de tutmuş, kahve ısmarlıyor, kahve!"

Meğer ertesi gün büyük bir hâdise olacaktı; Çiftliğe misafirler geldi, Geissler geldi. Bataklıklarda henüz yaz nerde, ama Geissler yol mol umursamıyordu; konçları geniş ve cilâlı, o çalımlı çizmelerini ayaklarına geçirmiş, yaya olarak çıkagelmişti; ellerinde sarı eldivenleri vardı, kibarlaşmıştı. Köyden bir adam valizini taşıyordu.

Isak'ın dağlık arazisinden bir kısım, yani bir bakır ocağı satın almak için geldiğini söyledi ve Isak'a bunun için ne kadar para istediğini sordu: "Inger'in de selâmı var," dedi, "hamarat kadın, kendisini sevdirmiş; ben Drontheim'den geliyorum, onunla orada konuştum. Isak, sen buralarda yaman işler görmüşsün!"

"Evet. Ya, demek Inger'le konuştunuz?"

"Şu karşıdaki ne? Bir değirmen mi yaptın? Buğdayını kendin mi öğütüyorsun? Mükemmel. Son gelişimden beri daha bir hayli toprak sürmüşsün."

"Nasıl, iyi mi bari?"

"İyi. Ha evet, karın iyi. Sen şimdi beni dinle. Gel hele, küçük odaya girelim!"

Oline birçok sebeplerden dolayı önlemek isteyerek: "Olmaz, içerisi karmakarışık!" dedi.

Ama iki adam yine de küçük odaya gidip arkalarından kapıyı kapadılar. Oline oturma odasında tek başına kaldı, hiçbir şey işitemedi. Lensmann Geissler oturdu, ellerini şak diye dizlerine vurdu. Isak'ın kaderi şimdi onun elindeydi: "Bakır olan yeri satmadın ya?" diye sordu.

"Hayır."

"Alâ. Ben alıyorum. Inger'le de, başkalarıyla da görüştüm. Inger çok yakında serbest bırakılacak, evrak şimdi kralda!"

"Kralda ha?"

"Kralda. Karına gittim, yanına gitmek benim için zor olmadı, uzun uzadıya konuştuk: "Ee, Inger, iyi misin, rahat mısın?" dedim. "Evet, hiçbir şikâyetim yok!" dedi. "Evini özledin mi?" diye sordum. "Eh, orası öyle!" dedi. "Yakında evine kavuşacaksın!" dedim. Sana şunu söyleyeyim ki Isak, yaman kadın; ağlamak, sızlamak arama, aksine gülümsüyor, gülüyor. Ha, ameliyat edip dudağını da bitştirmişler. "Eh hoşça kal," dedim, "artık burada çok durmazsın, benden sana söz!" dedim.

Sonra müdüre gittim, hele beni kabul etmesin de görelim. "Sizin burada bir kadın var; çıkması, evine gitmesi lâzım!" dedim, "Inger Sellanraa!" — "Inger mi?" dedi, "evet, iyi bir kadın. Ah onu keşki burada yirmi yıl tutsam!" dedi. "Yağma mı var," dedim, "zaten fazla kaldı." — "Fazla mı kaldı?" dedi, "Siz bu meseleyi yakından biliyor musunuz?" — "Evet, ta esasından biliyorum, ben o zaman orada Lensmann'dım!" dedim. "Buyurun, oturun!" dedi. Sanki oturtmayacakmış gibi! "Inger'e elimizden geldiği kadar bakıyoruz," dedi müdür, "tabii küçük kızına da bakıyoruz. Ya, demek Inger sizin taraftan? Yardım ettik, bir dikiş makinesi edindi, atölyede kalfalığını yaptı, ona birçok şeyler öğrettik; iyi bez dokumasını, iyi dikiş dikmesini, kumaş boyamasını, terzilik etmesini öğrendi. Nasıl, burada fazla mı kaldı dediniz?" Ne cevap vermem lâzım geldiğini biliyordum, ama biraz bekledim, sonra: "Evet," dedim, "bu işte hır aksaklık oldu, vakayı tekrardan incelemek lâzım. Ceza kanunundaki değişikliklerden sonra şimdi Inger belki de tamamen beraat eder. Gebeyken ona bir tavşan göndermişler." Müdür: "Tavşan mı?" diye sordu. "Evet," dedim, "çocuk bu yüzden tavşan dudaklı oldu." Müdür gülümsedi: "Ya demek böyle!" dedi, "Şu halde sizce bu noktaya gereğince önem verilmedi, öyle mi?" Ben: "Evet," diye cevap verdim, "bu noktaya zerre kadar temas edilmedi bile."

— "Eh, bu pek öyle önemli değil." — "İnger için çok önemli!" — "Bir tavşandan böyle kerametler beklenir mi dersiniz?" — Dedim ki: "Bir tavşandan ne gibi kerametler beklenir, sizinle bunu tartışacak değilim, müdür bey! Gebeyken bir tavşan görmesi, tavşan dudaklı bir kadın üzerinde nasıl bir tesir yapar; budur mesele!" Müdür bir süre düşündü, sonra: "Öyle ama biz burada sadece mahkûmları cezaevimize kabul etmekle mükellefiz!" dedi, "Hükmü değiştiremeyiz. Hükme göre İnger, müddetini henüz doldurmamıştır."

Bunun üzerine derhal söylenmesi lâzım şeyi söyleyip bir çıkış yaptım: "İnger Sellanraa'nın tevkiğinde hatalar oldu!" dedim. "Ne hatası?" dedi. "Bir kere gebe iken götürülmesi asla doğru değildi!" dedim. Müdür gözlerini dikip yüzüme baktı, sonra: "Doğru!" dedi, "Fakat bu, cezaevimizi ilgilendirmez!" — "İkincisi," diye devam ettim, "Gebeliğinin, cezaevine girişinden ancak iki ay sonra anlaşılması doğru değildi." Sözlerim tam yerini buldu, müdür sesini çıkarmadı. Biraz sonra: "İnger'e vekâlet etmeye yetkiniz var mı?" diye sordu. "Var!" dedim. Müdür: "Söyledim ya, burada İnger'den pek memnunuz, kendisine de ona göre davranıyoruz," diye gevezeliğe başladı ve İnger'in öğrendiği şeyleri tekrar, bir bir sayıp döktü: "Evet, hatta yazı yazmasını da öğrendi!" dedi. Küçük kızı da birisinin yanına, iyi bir yere vermişler vesaire. Ben de İnger'in evinde durum şöyle şöyle diye anlattım: İki küçük çocuk, çocuklara bakması için tutulmuş bir yardımcı kadın, falan falan. "Yanımda kocasının yazdığı bir açıklama var," dedim, "Mesele yeniden mi incelenmeli, yoksa İnger'in suçunun affi için teşebbüse mi geçilmeli, her neyse, yapılacak müracaata bu açıklama da eklenebilir!" Müdür: "Açıklamayı görebilir miyim?" dedi. "Yarın ziyaret saatinde size getiririm!" cevabını verdim.

Isak dikkatle dinliyordu, yabancı diyarlara ait meraklı bir masal gibiydi bu. Gözleri Geissler'in ağzına yapışmış kalmıştı sanki.

Geissler anlatmaya devam etti: "Otele döndüm, bu işi üzerime aldım, bir açıklama yazıp altını Isak Sellanraa diye imzaladım. Fakat cezaevinde bir haksızlık filân yapıldığından söz açtım zannetme. Asla! Orasına dokunmadım. Ertesi gün kâğıdı alıp gittim. Müdür hemen: "Buyurun, oturun!" dedi. Yazdığım dilekçeyi okumaya başladı, zaman zaman başını sallayarak tasdik ediyordu, sonunda: "Mükemmel!" dedi, "Davanın yeniden görülmesi için kâfi değil, fakat..." — "Fakat yine yanımda olan bir ek yazı ile birlikte kâfidir!" dedim, bu lâf da tam yerine oturdu. Müdür acele acele: "Meseleyi dünden beri düşündüm ve gördüm ki İnger'in affi konusunda bir dilekçe vermek için kâfi sebepler var!" dedi. "Bu işi icabında destekler misiniz, müdür bey?" diye sordum. "Yardım edeceğim, candan yardım edeceğim!" dedi. Başım la teşekkür ettim ve: "Bu takdirde affa uğrayacağı muhakkaktır," dedim, "talihsiz bir koca ve annesiz, bir aile namına size teşekkür ederim." Müdür: "Zannetmem ki yurduzdan başkaca bilgi istetmemiz lâzım gelsin," dedi, "Nasıl olsa İnger'i tanıyorsunuz, değil mi?" Meselenin âdeta sessiz sedasız halledilmesinin sebebini anlıyordum: "Oradan bilgi istemek, bu işin uzamasından başka bir şeye yaramaz!" dedim.

"İşte sana bütün hikâye, Isak!" Geissler saatine baktı. "Şimdi gelelim işimize. Beni tekrar bakır ocağına götürür müsün?"

Isak bir taş, bir kütük gibiydi. Konunun birinden öbürüne anında geçemedi. Hayretler içinde, derin düşüncelere dalmış, oturmuş kalmıştı; derken başka sorular da sordu; dilekçenin krala gitmiş olduğunu, meclisin ilk toplantılarından birinde karara bağlanması mümkün olduğunu öğrendi: "Çok iyi!" dedi.

Geissler, Geissler'in yol arkadaşı ve Isak dağa gittiler, birkaç saat kaldılar. Bu kısa zaman içinde Geissler, uzun dağ boyunca bakır damarının uzayıp yönünü inceledi, satın almak istediği arazinin hudutlarını tayin etti. Geissler bir tavşan gibi koşuyordu. Fakat hiç de aptal değildi bu adam; acele

hükümlerinde, gariptir, en ufak bir hata bulunmuyordu.

Yeni maden örnekleriyle dolu bir çuvalla birlikte çiftliğe döndüğü vakit mürekkep, kalem kâğıt istedi, yazacağını yazmaya oturdu. Fakat yazarken hep öyle acele etmiyor, arada bir lâf atıyordu: "Ya. Isak, sattığın tepeye bu sefer çok para alamayacaksın; ama yine de birkaç yüz taler'in var" diyor ve yazmaya devam ediyordu: "Bana hatırlatmayı unutma da gitmeden şu senin değirmene de bir bakıvereyim!" dedi. Derken dokuma tezgâhına çizilmiş mavi, kırmızı birkaç çizgi gördü ve: "Kim yaptı bu resmi?" dedi. Evet, Eleseus bir beygir ve bir teke resmi yapmıştı; Eleseus, renkli kalemiyle, kâğıdı olmadığı için tezgâha, tahtaların üstüne resimler çiziyordu. Geissler: "Hiç de fena değil!" dedi, Eleseus'e bir çil para verdi.

Geissler bir süre daha yazdı, sonra: "Şimdi artık yakında şu Allah'ın kırından buralara yeni yeni göçmenler gelir!" dedi. Arkadaşı: "Geldiler bile!" cevabını verdi.

"Kim geldi?"

"Başta Brede, aşağıdaki Breidablick'in sahibi."

Geissler küçümsercesine: "Ha, şu!" dedi.

"Evet, arazi satın alan daha birkaç kişi var."

"Bari bir işe yarasalar!" dedi Geissler ve o anda iki çocuğun da odada olduklarını fark edince küçük Sivert'i kendine çekti, bir çil para da ona verdi. Ne tuhaf adamdı bu Geissler! Gözleri iltihaplanmışa benziyor, göz kenarları kırmızı bir halkayla çevrilmiş görünüyordu. Bu, gece uykusuzluklarından olabilirdi, ama bazen da sert içkilerden ileri gelir, insanda işleri kötü gidiyor etkisi bırakmıyor, bir yandan dereden tepeden konuşurken bir yandan da şüphesiz hep önündeki senedi düşünüyordu; nitekim birdenbire yine kalemine sarıldı, bir süre daha yazdı.

Artık yazacağını yazıp bitirmişe benziyordu.

Isak'a döndü: "Evet, dediğim gibi, bu işten zengin olmayacaksın. Ama alacağın para sonradan çoğalır. O şekilde yazalım ki ilerde daha fazla alasın. Fakat şimdilik derhal iki yüz taler alacaksın."

Isak olup bitenleri tamamıyla anlayamıyordu, ama iki yüz taler şüphesiz yeni bir mucize, mükemmel bir paraydı doğrusu. Bu parayı herhalde kâğıt üzerinde almış olacaktı. Tabii, para olarak değil; fakat buna da eyvallah diyor, o asıl başka şeyler düşünüyordu; sordu: "Affedilecek mi dersiniz?"

Geissler: "Karın mı?" cevabını verdi, "Köyde telgraf olsaydı çoktan serbest bırakılıp bırakılmadığını Drontheim'e sorup öğrenirim."

Isak telgraftan bahsedildiğini duymuştu, tuhaf şeydi bu, yüksek direklerin üstünde bir tel, şeytan işi. O anda Geissler'in büyük sözlerine karşı kalbinde güvensizliğe benzer bir his uyandı, itiraz etti: "Ya kral olmaz derse?"

O zaman açıklamaya yazdığım eki gönderirim, içinde hepsi var, o vakit İng'er'i yüzde yüz bırakırlar. Merak etme!"

Sonra tepeye ait satış sözleşmesine yazdıklarını okudu: Elden iki yüz taler, ilerde bakır ocağının işletilmesi veya başkasına satılması halinde muntazaman yüksek yüzdelik. Geissler: "Şuraya imzala!" dedi.

Isak hemen imzalayacaktı, ama yazı yazmasını bilmiyordu; bütün ömrünce harfleri yalnız, ağaçlara tahtalara kazıymıştı. Bakındı, Oline karısı da durmuş seyrediyordu! Isak kalem denen bu yere batası, hafifçecik şeyi eline aldı; ucunu aşağıya doğru tutarak yazdı, ismini yazıverdi. Onun peşinden bu ismin altına Geissler bir şeyler ekledi, herhalde bir not düştü, Geissler'in arkadaşı da tanık olarak

kâğıdı imzaladı.

Tamam.

Fakat Oline put gibi hep olduğu yerde duruyordu, ama aslında asıl şimdi kaskatı kesilip kalmıştı. Dur bakalım!

Isak: "Masaya yemek getir, Oline!" dedi, kâğıdın üstüne ismini yazdığından beri ihtimal biraz burnu da büyümüştü. "Allah ne verdiyse, kusura bakmazsınız!" dedi Geissler'e.

Geissler: "Güzel bir et suyu kokusu geliyor", dedi, "bak buraya Isak, işte para!" Ve Geissler kalın, şişkin cüzdanını çıkarıp içinden iki deste banknot aldı, sayıp masanın üstüne koydu: "Sen de say!" dedi.

Odada çıt çıkmıyordu.

"Isak!" dedi Geissler.

"Eh, hani..." dedi Isak ve ezilmiş bir halde: "Bu benim hakkım değil... Yaptığınız bunca şeyden sonra..." diye mırıldandı. Geissler, kısaca: "On onluk, yirmi de beşlik!" dedi, "Umarım ki günü gelince sana çok daha fazla pay çıkacak."

Oline o anda kendine geldi. Bir mucize olmuştu. Masaya yemek getirdi.

Ertesi sabah Geissler ırmak kenarına gidip değirmeni gözden geçirdi. Her şey küçük ölçüde, kabataslak bitştirilivermişti; evet, hatta bu değirmen masal cüceleri için yapılmışa benziyordu; ama insanların kullanabileceği kadar da sağlam, işe yarardı. Isak misafirini ırmağın daha yukarılarna götürdü, ona ikinci bir çağlayan gösterdi; orada da biraz çalışmış bulunuyor, Allah sağlık, esenlik verirse küçük bir hızar yapmak istiyordu.

"Tek derdimiz, okul bize çok uzak!" dedi. "Çocukları köyde bir yere pansiyon vermem lâzım."

Çevik Geissler, bunda pek öyle üzülecek bir taraf göremedi: "Tam sırası, bu bölgeye gelip yerleşecek göçmen sayısı bundan sonra gittikçe artar; artınca da buraya yeni bir okul açılır!" dedi.

"Ah, bu bizim çocuklar büyüdükten sonra olacak iş."

"Peki, çocukları köye bıraksan ne çıkar? Çocukları, yiyeceklerini alır, köye inersin; üç veya altı hafta sonra da onları alıp dönersin, senin için işten değil!"

"Evet, öyle!"

Doğru, işten değildi, Inger gelmiş olsaydı! Evi, çiftliği, yiyeceği, ayrıca birçok güzel şeyleri vardı; şimdi eline çok para da geçmişti, üstelik de demir gibiydi vücutça. Hele bu sapasağlam oluşu; her bakımdan gücü kuvveti yerindeydi; tam bir erkek sağlamlığı!

Geissler gittikten sonra Isak bir sürü yüksek hayallere dalmaya başladı. Öyle, çünkü bu iyi kalpli Geissler ayrılırken ona cesaretlendirici sözler söylemiş, telgraf çekme imkânını bulur bulmaz kendisine hemen haber göndereceğini bildirmişti. İki hafta sonra postadan bir sor, demişti. Yalnız bu bile önemli bir şeydi ve Isak arabasına oturacak bir kerevet yapmaya koyuldu: Tarla işleri sırasında kaldırılıp, köye inilirken tekrar konacak bir kerevet. Fakat yapılması bitince kerevet o kadar beyaz ve yeni oldu ki biraz koyu bir renge boyanması gerekti. Üstelik yapılacak daha neler vardı, neler! Bütün çiftliğin boyanması gerekiyordu. Isak otu üst kata çıkarabilmek için ayrı bir giriş köprüsü olan büyük bir zahire ambarı yapmayı yıllardır düşünmemiş miydi? Hızarını hemen yapıp bitirmek, bütün arazisi etrafına çit çekmek, dağdaki göle bir kayık yapmak istemiyor muydu? Birçok şeyler yapmaya niyet etmişti. Ama neye yarar, gücü kuvveti bin katına bile çıksaydı yine zaman yetişmiyordu, zaman. Göz açıp kapamadan pazar günü geliveriyor, hemen arkasından yine pazar oluveriyordu.

Ama Isak boya işini muhakkak yapmak istedi. Binalar şimdi üstsüz başsız, çıplak ve soluktular.

Tarla işleri başlayana kadar henüz vakti vardı, asıl bahar daha başlamamıştı, küçükbaş hayvanlar dışarıya çıkıyordu, ama donmuş toprak henüz hiçbir tarafta çözülmemişti.

Isak birkaç düzine yumurta paket ederek köye satmaya götürdü, yağlı boya alıp geldi. Bu boya, binanın birine, samanlığa yetti; samanlık kırmızıya boyandı. Isak yeni boyalarla birlikte ev için sarı toprak boyası aldı. Oline her gün: "Evet, dediğim gibi, çiftlik şimdi kibarlaştı!" diye mırıldanıp duruyordu. Hey gidi Oline, Sellanraa'daki günlerinin nerdeyse bitmek üzere olduğunu şüphesiz anlıyordu; buna tahammül edebilecek kadar kuvvetliydi, dayanıklıydı; ama yine de acı duyuyordu hani. Son zamanlarda adamakıllı çalıp çırpmasına rağmen Isak onunla hesaplaşmıyordu. Hatta ona genç bir koç hediye etti; çünkü Oline onun yanında uzun zamandır ne de olsa az bir ücretle çalışıyor, hem çocuklarını da horlamıyordu. Mazbut değildi, dürüst değildi, şuydu buydu; ama çocuklara karşı anlayışlı davranıyor, çocuklar ona bir şey soracak oldular mı cevap veriyor, hemen hemen her şey yapmalarına müsaade ediyordu. Peynir yaparken yanına gelecek olsalar tadına bakmalarına ses çıkarmıyor, binde bir bir pazar günü yüzlerini yıkayacağı vakit sıvışıp gitmek isteseler onları salıveriyordu.

Binalara ilk boyayı sürdükten sonra Isak köyden taşıyabileceği kadar boya getirdi, bu da az değildi hani. Binalara üç defa daha boya çekti, pencere pervaz ve çerçevelerini beyaza boyadı. Şimdi köyden dönüp de uzaktan doğru yamaçtaki yurduna baktıkça karşısında masal köşkü Soria Moria'yı görüyormuş gibi oluyordu. Allah'ın dağı kurulu yapılarla dolmuş, tanınmaz hale gelmişti; orada bereket hüküm sürüyordu, uzun bir rüyadan bir hayat doğmuştu; orda insanlar yaşıyor, binaların çevresinde çocuklar oynayıyordu. Yukarılara mor dağlara doğru güzel, büyük bir orman uzanıyordu.

Isak, yine günün birinde köydeki tüccara uğradığı vakit, tüccar ona üzerinde bir arma bulunan mavi bir zarf uzattı ve ücret olarak Isak'tan beş Schilling aldı. Lensmann Geissler'in çektiği ve merkezden posta ile gelmiş bir telgraftı bu. Hey gidi Geissler, ne tuhaf adamdı yok mu! Kısa bir telgraf çekmişti: "Inger çıktı, yakında orada. Geissler."

Şimdi dükkân Isak'ın gözleri önünde dönüyor, tezgâhla insanlar sanki gerilere, ta gerilere çekilip kayboluyorlardı. Isak kendisinin: "Rabbime şükürler olsun!" dediğini, işitmekten ziyade, hissetti.

"Eğer Inger Drontheim'den vaktinde ayrıldıysa yarın ola ki buradadır."

"Ya!" dedi Isak.

Ertesi güne kadar bekledi. Vapurun uğradığı iskeleden postayı getiren kayık geldi gelmesine, ama içinde Inger yoktu. Tüccar: "O halde ancak gelecek hafta gelir!" dedi.

Isak'ın önünde bu kadar zaman bulunması iyiydi âdeta, çünkü daha yapacak çok işi vardı. Her şeyi unutacak, tarlalarını yüzüstü bırakacak değildi ya! Çiftliğe döndü, gübre çıkardı. Bu işi çabuk bitirdi. Toprağı belle açıyor, yerin yumuşayıp yumuşamadığını günü gününe izliyordu. Artık güneş, güçlü kuvvetli, gökte belirmiş; kar erimiş, her taraf yeşillenmiş, sığırlar da dışarıya yayılmıştı. Isak bir gün tuttu çift sürdü, bir iki gün sonra da buğdayını ekip patateslerini dikti. Küçükler de tıpkı melek elleriyle patates diktiler, elleri mekik gibi işliyordu, bu işi babalarından daha çabuk bitirdiler.

Daha sonra Isak ırmak kenarında arabasını yıkadı, üzerine kereveti yerleştirdi. Sonra oğullarına köye yapacağı bir gezintiden bahsetti. Çocuklar: "Yayan gitmeyecek misin?" dediler.

"Yok, bu sefer niyetim atla, arabayla gitmek." "Biz de sizinle gelelim."

"Olmaz, siz bu sefer uslu uslu evde oturun. Artık anneniz gelecek, size çok şeyler öğretir."

Öğrenme canlısı Eleseus: "Sen kâğıda yazı yazdındı, nasıldı?" diye sordu. Babaları cevap verdi: "Pek bir şey anlamadım, insanın eli boşmuş gibi oluyor."

"Buz üstünde kayar gibi kayıyor mu?"

"Kim?"

"Yazı yazdığın kalem."

"Ha, öyle, ama onu tutup kullanmasını bilmeli."

Küçük Sivert başka türlüydü, kalem sözü etmedi, o oturmak istiyordu, sade çıkıp kerevete oturmak, atsız arabayı sürüp alabildiğine gitmek istiyordu. Nitekim dileğine kavuştu da; babaları ikisini de alıp yanı sıra bir miktar götürdü.

Isak arabayı sürdürdü, bataklık arazide bir su birikintisi başına gelince durdu; siyah ve derin bir oyuk, mavi bir su kıpırtısız yatıyordu. Isak bu su yüzünün ne işe yaradığını pek iyi biliyordu, ömründe ayna olarak ancak böyle su birikintilerinden faydalanmıştı, işte kırmızı mintanıyla, giyinişi güzel ve düzgündü bugün. Cebinden bir makas çıkarıp sakalını kesmeye başladı. Şıklık düşkünü değirmen ecinnisi; yoksa âdeta gözleri kamaştırmak için, beş yıllık top sakalını feda etmek mi istiyordu? Sakalını habire kesiyor ve suda yüzünü seyrediyordu. Bu işi şüphesiz bugün evde de yapabilirdi, ama Oline'den çekinmişti, onun gözü önünde kırmızı mintanını giymesi bile fazlaydı doğrusu. Boyuna sakalını kesiyor, tutam tutam kıllar suyun üzerine dökülüyordu. Beygir huysuzlanmaya başlayınca oldu deyip bu işe son verdi. Evet, evet, kendisini pek gençleşmiş hissediyordu. Hay Allah lâıyığını versin, eğer aklanmıyorsa enikonu incelmmişti hatta.

Daha sonra, arabayı köye sürdü.

Kayık ertesi gün geldi. Isak, tüccarın sundurması yanındaki bir kayaya oturmuş, gözetliyordu; fakat Inger yine yoktu. Hey Allah'ım, kayıktan büyük küçük bir hayli yolcu çıktı; ama içlerinde Inger yoktu, arkalara gizlenmiş, kayaya oturmuştu, ama şimdi burada daha fazla oturup durmasına sebep kalmamıştı artık; kalktı, kayığa doğru yürüdü. Dört çifte kayıktan hâlâ sandıklar, fiçılar, insanlar ve posta eşyası çıkıyor; fakat Isak hâlâ Inger'i göremiyordu. Onun yerine kayıkhanenin kapısında bir kız çocuğuyla birlikte bir kadın gördü, ama kadın Inger'den daha güzeldi, gerçi Inger de çirkin değildi ya... Fakat bak hele, bu Inger'di canım. "Hu!" dedi Isak, ve onlara doğru yürüdü. Selâmlaştılar, Inger merhaba diyerek elini uzattı; biraz üşümüş, yolculuk ve deniz tutması yüzünden sararmıştı. Isak hiç ses etmeden duruyordu, nihayet: "Hava fena değil!" dedi.

"Orada duruyordun, ben seni gördüm!" dedi Inger. "Ama yolcuların çıkmasını bekledim. Hem sen bugün köye bir işin düştü de mi geldin?"

"Evet, şey, hani..."

"Hepiniz iyisiniz ya?"

"İyiyiz, teşekkür ederim."

"İşte, Leopoldine bu! Onun yolculuğu benden daha iyi geçti. Bak, bu senin baban, hadi babana selâm ver. Leopoldine!"

Tekrardan: "Hu!" dedi Isak, gönlünde çok tuhaf şeyler hissediyordu; ah onların arasında bir yabancı gibi kalmıştı. Inger: "Kayıkta bir dikiş makinesi görürsen o benimdir, bir de sandığım var!" dedi. Isak hemen kayığa gitti; yanlarından ayrılmak, canına minnetti bu. Kayıkçılar ona sandığı gösterdiler ama dikiş makinesi için Inger'in gelmesi ve makineyi kendisinin bulup çıkarması gerekti. Makine hiç görmedikleri bir biçimde, yuvarlak kapağı, taşımak için bir kulpu olan güzel bir kutuya benziyordu. Bu civarlarda bir dikiş makinesi, olur şey değil! Isak sandığı ve makineyi yükledi, karısına: "Ben bunları bir koşu köye götüreyim, sonra hemen gelip onu taşıyım!" dedi. Inger gülümseyerek: "Kimi taşıyacaksın?" diye sordu. "Koca kız, kendi yürüyemez mi sanıyorsun?"

Hep beraber yürüyüp arabanın yanına geldiler. "Yeni bir at mı aldın?" diye sordu Inger. "Kerevetli bir de araban var, demek ki!"

"Eh, tabii. Ha, ne diyecektim, biraz bir şey yemez misiniz? Yanımda yiyecek getirdim."

Inger: "Dur hele, şu köyden çıkalım!" dedi. "Ee, Leopoldine, burada yalnız oturabilir misin?"

Fakat babası bu işe müsaade etmedi: "Yok", dedi, "tekerlerin üzerine düşebilir. İkiniz beraber

oturur da dizginleri sen kullan."

Böylece yola koyuldular, Isak arabanın peşi sıra yürümeye başladı.

Arabadakileri gözden geçiriyordu. İşte Inger gelmişti; elbisesiyle haliyle insanı yadırgatıyordu, kibarlaşmıştı; yarık dudağı düzelmiş, yalnız üst dudağında pembe bir iz kalmıştı. Artık fışırda gibi değil, ne tuhaf, çok düzgün konuşuyordu. Kurşuni, kırmızı çizgili, saçaklı bir yün başörtü; siyah saçlarına ne de güzel yakışmıştı. Oturduğu kerevetten arkaya doğru dönerek: "Bir post getirseydin iyi olurdu", dedi, "akşam serinliğinde çocuk üşüyebilir." "Ben ceketimi veririm, ormana girelim hele, gerisi kolay; postu oraya sakladım."

"Ya, demek post ormanda?"

"Evet, belki bugün gelmezsiniz diye arabaya alıp boşuna taşımak istemedim."

"Ya! Ne demiştin, çocuklar iyiler mi?"

"İyiler, teşekkür ederim."

"Şüphesiz büyüdüler, değil mi?"

"Evet, büyüdüler. Son defa patates diktiler."

"Bak hele!" dedi anneleri ve başını salladı. "Patates dikebilecek kadar oldular mı?"

"Eleseus burama geliyor, Sivert de burama!" cevabını verdi Isak, kendi vücudunda çocukların boylarını göstererek.

Küçük Leopoldine biraz yiyecek istedi. İlâhi minik kız; arabaya konmuş bir hanım böceğine benziyordu! Kuşlar gibi cıvıl cıvıl konuşuyor, garip bir Drontheim ağzıyla konuştuğu için de sözlerini babası ara sıra kendi diline çevirtmeye mecbur kalıyordu. Yüzünde oğlanlardaki hatlar, aynı kahverengi gözler, aynı uzunca yanaklar vardı; üçü de bunları annelerinden almışlardı, çocuklar analarına benziyorlardı, iyiydi böyle olduğu! Isak minik kızına karşı biraz çekingen duruyor; onun küçük ayakkabılarına, uzun ince yün çoraplarıyla kısa elbisesine baktıkça bir çekingenlik hissediyordu. Leopoldine, tanımadığı babasını selâmlarken eğilmiş ve küçücük elini uzatmıştı.

Ormana varınca dinlendiler, yemek yediler, atı yemlediler ve Leopoldine elinde ekmeği, fundalıklar arasında sekip sıçramaya başladı.

Inger kocasını gözden geçirerek: "Çok değişmemişsin!" dedi. Isak önüne baktı ve cevap verdi: "Ya öyle mi? Ama sen pek kibarlaşmışsın!"

Inger yarı şaka: "Ha ha! Yok, ben artık ihtiyarladım!" dedi. Isak'ın kendini pek emin hissetmediği açıkça görülüyordu; çekingen duruyor, ürkmüşe benziyordu. Sahi, karısı kaç yaşındaydı? Otuz yaşından daha genç olamazdı, yani otuzdan yukarı da olamazdı, imkânsız. Isak yemek yemekte olduğu halde, küçük bir funda dalı kopardı, ağzına alıp onu da çiğnemeye başladı. Inger gülerekten: "Ne", dedi. Fundayı da mı yiyorsun?" Isak fundayı ağzından çıkarıp attı, ağzına yemekten bir lokma aldı, sonra gidip atı arka ayakları üstüne kaldırdı. Inger bu sahneyi hayretle izledi, atın iki ayaküstünde durduğunu gördü: "Bunu neye yapıyorsun?" diye sordu. Isak: "Beygir öyle uysal ki!" dedi ve hayvanı salıverdi. Bunu neye yapmıştı? Herhalde içinde kuvvetli bir arzu duymuş, belki de şaşkınlığını bu şekilde gizlemek istemişti.

Sonra yine yola çıktılar, bir süre üçü de yayan yürüdüler. Bir çiftlik göründü. Inger: "Bu ne?" diye sordu.

"Brede'nin çiftliği, burayı o satın aldı."

"Brede mi?"

"Buraya Breidablick deniyor. Büyük bataklıklar var, ama orman az."

Breidablick'i geçtikten sonra bu konuda daha da konuştular; fakat Isak, Brede'nin arabasının yine açıkta durduğunu görmüştü.

Derken çocuğun uykusu geldi, babası onu kollayarak kucağına aldı, taşımaya başladı. Yürümeye devam ettiler, Leopoldine az sonra uyudu, Inger: "Posta sarıp arabaya koyalım, istediği kadar uyusun!" dedi. Babası arabada çok sarsılacağını söyledi, iyisi mi taşımaya devam etti. Bataklık araziye bitirmişler, ormanın içerlerine girmişlerdi, Inger: "Ptro!" diyerek atı durdurdu, Isak'ın kucağından çocuğu aldı, sandıkla dikiş makinesini yan yana koyacak olursa, Leopoldine'nin, arabanın gerisinde yatabileceğini söyledi: "Ne sarsılır, ne sallanır; seninkisi saçma!" dedi. Isak, Inger'in söylediklerini yaptı, küçük kızını posta sararak başının altına ceketini koydu. Yola devam ettiler.

Karıkoca yayan gidiyorlar, öteden beriden konuşuyorlardı. Güneş akşam geç vakte kadar kaybolmadı, hava sıcaktı. Inger: "Oline nerde yatıyor?" diye sordu.

"Küçük odada."

"Ya, peki çocuklar?"

"Büyük odada, kendi yataklarında. Odada iki kerevet var, sen giderken de öyleydi ya!"

Inger: "Hep sana bakıyorum", dedi, hiç değişmemişsin. Omuzların bu dağlardan ne yükler taşımıştır, ama hiç de çökmemiş."

"Çökmez. Ha, ne diyecektim, bunca yıldır sıkıntı çekmedin ya?"

İlâhi Isak, heyecan içindeydi, bunu sorarken sesi titriyordu. Inger halinden şikâyetçi olmadığını söyledi.

Aralarında muhabbetli bir konuşma başladı. Isak: "Yorgun musun, arabaya binsek daha iyi değil mi?" diye sordu. Inger: "Yok, yorgun değilim!" cevabını verdi. "Ama ne oldu bana bilmiyorum, deniz tutması geçtikten sonra açlığım deşildi."

"Biraz bir şey daha yer misin?"

"Yerim, eğer yoldan kalmazsak yerim."

İlâhi Inger, karnı öyle aç değildi şüphesiz; ama yine Isak'ı düşünüyordu, Isak funda dalı ile yemeğini yarıda bırakmıştı.

Bu akşam vaktinde hava sıcak, ortalık aydınlık olduğu, önlerinde daha uzun bir yol bulunduğu için yeniden yemek yemeye başladılar.

Inger sandığından bir paket çıkardı ve: "Çocuklara bir iki şey aldım!" dedi. "Gel şu çalılığa gidelim, orada güneş var."

Çalının altına oturdular, Inger çocuklara aldığı şeyleri gösterdi: Tokalı, güzel pantolon askıları; içinde örnekler bulunan yazı defterleri, ikisine birer kurşun kalem ve birer çakı. Inger'in kendisinin de çok hoş bir kitabı vardı: "Bak üzerinde ismim yazılı, bu bir dua kitabı. Bunu bana müdür hediye etti!" dedi. Isak bütün bunların karşısında yavaş bir sesle konuşarak hayranlığını açığa vuruyordu. Inger, Leopoldine'nin yakalarını da gösterdi, Isak'a siyah, ipek gibi parlak bir boyun bağı uzattı. "Bu benim mi?" diye sordu Isak.

"Evet. senin."

Isak. kravatı kollayarak eline aldı. üzerinde parmaklarını gezdirdi.

"Güzel, değil mi?"

"Ah, çok güzel! Bunu taktım mı dünyayı dolaşabilirim!"

Fakat Isak'ın parmakları öylesine sertti ki, bu tuhaf ipeğe yer yer takılıveriyordu.

Inger'in gösterecek başka şeyi kalmamıştı, ama eşyaları tekrar paket ederken o şekilde oturdu ki bacakları görüldü: Kırmızı çizgili çoraplar giymişti. "Hu, bunlar şehir çorabı mı?" diye sordu Isak.

"Evet, şehir ipliği, ama ben kendim yaptım; şehirde bunlara örme çorap deniyor. Çok uzun, ta dizime kadar, bak..."

Az sonra Inger, kendi sesinin hafif mırıltısını duydu: "Ah sen... Hiç değişmemişsin, tıpkı eskisi gibi!"

Bir süre sonra yine yola koyuldular, Inger arabada oturuyor, beygiri idare ediyordu. "Bir paket de kahve getirdim", dedi, "ama artık bu gece tadına bakamazsın, çünkü kavrulmamış" Isak: "Bunun için kendini üzme!" cevabını verdi.

Aradan bir zaman geçince güneş battı, ortalık serinledi. Inger arabadan inip yürümek istedi. Leopoldine'yi posta daha sıkı sardılar, bu ne uyku. diye gülümsediler. Sonra karı koca konuşarak yürümeye başladılar. Inger'in konuşmasını dinlemek gerçekten bir zevkti, kimse şimdi Inger'den daha düzgün konuşamazdı.

"Dört ineğimiz var, değil mi?" diye sordu. Isak kurula kurula: "Yoo, daha fazla, sekiz tane!" cevabını verdi.

"Sekiz ha?"

"Evet, boğa ile birlikte sekiz!" "Tereyağı sattınız mı?" "Tabii, sonra yumurta da sattık." "Ya, tavuklarımız da mı var?" "Evet, tabii, sonra bir de domuz var." Inger bu işe çok şaşıtı, işittiklerini pek aklı almadı, bir an beygiri durdurdu. Isak koltuklarını kabartmış, Inger'i bütün bütün büyülemeyi aklına koymuştu: "Geissler" dedi, "bilirsin Geissler'i. Geçende buraya geldi." "Öyle mi?"

"Evet, benden bir bakır tepesi satın aldı."

"Ya! Bakır tepesi ne demek?"

"Bakırdan tepe. Yukarı dağlarda, gölün kuzey kıyısı boyunca."

"Ya! Karşılığında para da aldın ha?"

"Evet, Geissler hiçbir şeyi parasız kabul eden adam değil."

"Ne kadar verdi?"

"Hu, inanmayacaksın, ama tam iki yüz taler." Inger: "Bu kadar para aldın ha?" diye bağırdı ve beygiri durdurdu: "Petro!" "Aldım, evet. Çiftliğin parasını da çoktan ödedim."

"Ah, sen ne yaman adamsın!"

Inger'i hayran bırakmak ve ona zengin bir kadın olduğunu bildirmek, bir zevkti doğrusu: bunun için Isak ne tüccara, ne de başka bir kimseye borcu olmadığını da ekledi: "Geissler'in iki yüz taler'ine el sürmediğim gibi üstelik yüz altmış taler'im daha var!" dedi, "Her bakımdan Allaha şükretmemiz lâzım."

Geissler'den bir hayli bahsettiler; Inger serbest bırakılması için Geissler'in nasıl uğraştığını anlattı, işler öyle kolay oluvermemişti; Geissler uzun zaman didinmiş, ikide bir müdüre gelmişti; ya doğrudan doğruya meclis üyelerine ya da başka makamlara dilekçe göndermiş, ama bu işleri müdürden gizli yapmıştı; müdür bunu haber alınca kızmış, alınmıştı; doğrusu haklıydı da! Fakat Geissler buna aldırmamış; Inger'in yeniden sorguya çekilmesini, yeniden yargılanmasını, daha başka her şeyi istemiş; kral da bu yüzden af kâğıdını imzalamak zorunda kalmıştı.

Eski Lensmann Geissler, bu iki insana hep iyilik etmişti; ikisi de Geissler acaba bize karşı niçin iyi diye ara sıra düşünmüşlerdi; Geissler bütün bunları sırf bir teşekkür için yapıyordu, anlaşılır şey değildi bu. Inger Drontheim'de onunla konuşmuş, ama yine de anlayamamıştı. "Bizden başka bütün

öbür köylüler Geissler'in umurunda değildi!" dedi Inger.

"Bunu kendisi mi söyledi?" "Evet, onlara içerliyor. Alacakları olsun, dedi."

"Ya!"

"Beni kaçırdıklarına pişman olacaklar, dedi."

Artık ormandan çıkmışlardı, karşıdan Sellanraa göründü. Yapı sayısı eskisinden fazlaydı, binalar güzelce boyanmıştı; Inger şaşırıp kaldı, arabayı birdenbire durdurdu: "Yoksa burası bizim... bizim çiftlik mi?" diye bağırdı.

Sonunda küçük Leopoldine de uyandı, doğruldu. İyice dinlenmişti, arabadan indirdiler, yürümesine izin verdiler. Leopoldine; "Oraya mı gidiyoruz?" diye sordu.

"Evet, ne güzel yer, değil mi?"

İlerde evin kenarında ufak gölgeler kımıldıyordu, yolu gözleyen Eleseus ile Sivert'di bunlar; koşa koşa geldiler. Inger birdenbire soğuk almış gibiydi sanki öksürmeye, burnunu çekmeye başladı. Evet, üşütmüşlüğü hatta gözlerine de dokunmuş, gözleri de yaşarmıştı. İnsanın denizde üşümesi öyle kolaydır ki; bir nezle dersiniz, gözleriniz yaşla dolar.

Oğlanlar yakına gelince koşmaz oldular, durup hayretle bakmaya başladılar. Annelerini unutmuşlar, küçük kız kardeşlerini ise henüz hiç görmemişlerdi. Fakat babalarını... Isak yaklaşınca çocuklar babalarını tanıdılar. Babaları kocaman sakalını kesmişti.

Şimdi her şey yolunda.

Isak yulaf ekiyor, tarlayı sürgüleyip üzerinden silindir geçiriyordu. Leopoldine dışarı çıktı, silindirin üzerine oturmak istedi. Silindire oturulur mu?

Leopoldine daha çok küçük, bir şeyden haberi yok; ama ağabeyleri, babalarının silindiri üzerinde oturacak ver olmadığını ona öğretirler.

Fakat küçük Leopoldine'nin yanına gelişinden, cana yakınlığından babaları memnundur; Isak onunla konuşuyor, tarlada yürürken dikkatli olmasını yoksa ayakkabılarına toprak dolacağını söylüyor. "Aman, ne görüyorum, bugün bir mavi entari giyinmişsin! Hele bakayım, bakayım; öyle, mavi. Bak kuşağın muşağın da var senin. Kocaman gemiyi hatırlıyor musun, hani seni getiren gemiyi? Makinesini gördün mü? Hadi şimdi ağabeylerinle eve gidin de beraber oynayın!"

Oline gittikten sonra Inger evin ve ahırın işlerini yine kendi görmeye başlamış, ilk günlerde temizlik ve intizamdan yana biraz mübalâğalı davranarak her şeyin yeni bir düzene gireceğini göstermek istemişti; nitekim her tarafta büyük değişimler olmuş, hatta hayvan damındaki pencere camları yıkanıp bölmeler silinmişti.

Ama bu, ilk günlerde, ilk haftada böyle oldu; Inger sonra sonra gevşedi. Hem canım, zamanı daha faydalı işlere kullanmak varken hayvan damının köşe bucağını böyle pırıl pırıl yapmak da neydi? Inger şehirde çok şeyler öğrenmişti, bu bilgilerden şimdi faydalanabilirdi. Tekrar çıkışının, tezgâhının başına geçti; sahiden şimdi daha ustalaşmış, eli daha çabuklaşmıştı. Hatta Isak bakıyordu da, kendince, bu çabukluğu biraz aşırı buluyor; bir insanın, parmaklarını bu kadar hızlı nasıl kullanabildiğini, Inger'in kocaman elindeki bu uzun ve güzel parmaklarını böyle çabuk nasıl hareket ettiğini anlayamıyordu. Inger bir iş yaparken o işi yarıda bırakıveriyor, bir başkasına geçiyordu. Evet, Inger şimdi eskisinden daha çeşitli ve daha büyük işlerle uğraşmak zorundaydı; galiba eskisine göre biraz da tez canlı olmuş, herhalde ruhunda bir sabırsızlıktır başlamıştı.

Başta yanı sıra getirdiği çiçekler, çiçek fide ve soğanları! Bu küçük hayatları düşünmesi gerekiyordu. Pencereler küçük, pencere önleri dardı; üzerlerine saksı konulamazdı, üstelik saksıları da yoktu; Isak'ın begonyalar, küpe çiçekleri ve güller için Inger'e büyükçe kutular yapması gerekti. Aynı zamanda bir pencere yetmiyordu, koskoca bir oda için tek pencere neydi ki!

"Hem benim ütüm de yok!" dedi Inger. "Dikeceğim elbiseyi, çamaşırı ütülemeye bana bir ütü lâzım. İnsanın ütüsü olmazsa dikişleri düzgün olur mu?"

Isak köydeki demirciye iyi bir ütü yaptırmayı vaat etti. Ah, Isak her şeyi yapmak istiyordu; Inger'in isteklerini boyuna yerine getirmek istiyor, çünkü Inger'in çok şeyler öğrenmiş bulunduğunu, şimdi gayet becerikli olduğunu görüyordu, Inger'in dili de değişmiş, düzgünleşmiş, kibarlaşmıştı. Şimdi artık kocasını eskisi gibi: "Gel içeri de yemeğini ye!" diye çağırıyor, yemeğe buyur diyordu. Her şey değişmişti. Eskiden Isak olsa olsa: "Peki!" der ve daha bir süre çalışmasına devam ederek, neden sonra eve girerdi. Şimdiyse: "Peki, teşekkür ederim!" diyor, hemen geliyordu. Aşk akıllıyı aptal eder, bazen Isak üst üste: Teşekkür ederim, teşekkür ederim!" bile diyordu. Evet, şüphesiz her şey değişmişti: ama bu kibarlık gitgide biraz aşırı olmuyor muydu? Isak çiftliğin ana diliyle konuşup da "hayvan pisliği" diyecek olsa Inger, çocukları düşünerek "gübre" kelimesini kullanıyordu.

Inger çocukların üzerine titriyor, onlara çeşitli şeyler öğreterekten gelişmelerini sağlıyordu; küçük Leopoldine tığ işlerinde ustalaşiyor. ağabeyleri ise yazıda, diğer okul derslerinde ilerleye ilerleye

köy okuluna hazırlanmış oluyorlardı. Hele Eleseus okuyup yazmayı iyi beceriyor, gelgelelim küçük Sivert'in eli bu işlere işin doğrusu pek öyle yatmıyordu. Sivert bir maskara, ele avuca sığmaz bir haşarıydı; hatta anasının dikiş makinesini şöyle bir çevirivermeye kalkışıyordu; çakısıyla masada, iskemlede çentikler bile açmıştı da kendisini, çakını elinden alırız, diye korkutmuşlardı.

Hem çocuklar çiftliğin hayvanlarıyla oyalanabilirlerdi, üstelik Eleseus'un boyalı kalemi de vardı. Eleseus bu kalemi çok ihtiyatlı kullanıyor, kardeşine mecbur kaldıkça ve istemeyerek veriyordu; şu var ki zamanla bütün duvarlar resimlerle dolmuş, kalemin gitgide küçülmesi Eleseus'u düşündürmeye başlamıştı. Sonunda Eleseus, Sivert'i bir güne bağlamaya, kalemini ona yalnız pazarları ve ancak bir resim yapmak şartıyla ödünç vermeye mecbur oldu. Sivert tabii bundan memnun kalmadı; ama ne çare, pazarlığa yanaşır biri değildi Eleseus. Eleseus daha kuvvetliydi de onun için sanmayın, hayır, ama uzun kolluydu, kavgalarda kendisini kolay kurtarmasını biliyordu.

Fakat ah bu Sivert! Zaman zaman ormanda bir kar tavuğu yuvası buluyor, bir başka sefer bir fare yuvasından söz açarak böbürleniyordu; derken günün birinde ırmakta insan büyüklüğünde bir alabalık gördüğünü yumurtladı, ama bu onun uydurmasıydı şüphesiz, o siyaha beyaz demekten kendini alamazdı pek; bu âdeti bir yana, iyi çocuktu Sivert. Yavrulayınca kediye sütü o götürdü, çünkü hayvan Eleseus'a kızgın kızgın homurdanıyordu ve Sivert kalabalık kutuya, küçük kedi ayacıklarının kaynaştığı bu aile ocağına bakmaktan bıkip usanmadı.

Ya tavuklar, Sivert'in her gün gözetlediği tavuklar! İbiğiyle, çalımlı kanatlarıyla o koca horoz; öteye beriye koşuşan, gıdaklayan, kumları gagalayan, yumurtladıkları vakit etrafı birdenbire olmadık gürültülere, şamatalara boğan o tavuklar! Sonra o koca koç! Küçük Sivert şimdi eskisine göre hayli bilgi sahibiydi, fakat koçtan bahsederken: "Hey Allah'ım, şundaki şu Romalı burnuna bak!" diyemiyordu. Hayır, Sivert bunu bilmiyor, ama bundan daha iyisini biliyordu: Koçu ta küçüklüğünden, henüz bir kuzu olduğu zamanlardan tanıyor; onu seviyor; bir akraba, bir ikiz gibi onunla kaynaşıyordu. Bir seferinde Sivert'in zihninde çok eski zamanlara ait esrarlı bir hatıra uyandı: Bir an sürmekle beraber Sivert'in asla unutamadığı bir izlenimdi bu. Koç karşıda çayırda otluyordu, ansızın başını kaldırdı, artık otlamaz oldu, gözlerini ileriye dikip öylece durdu. Sivert elinde olmaksızın koçun baktığı tarafa baktı. Dikkate değer bir şey yoktu, hayır! Ama o anda Sivert, ruhunda tuhaf bir şey hissetti. Koç sanki cennet bahçelerine bakıyor, diye düşündü.

İki çocuğun ikiye de ineği vardı; bu ağır yürüyüşlü, iri yarı hayvanlar; çocukların, kendilerini her an tutup okşamalarına boyun eğiyorlar, uysallık ve cana yakınlık gösteriyorlardı. Sonra iyi bakılırsa temizliğinde pek titiz olan o beyaz domuz! Bir ses duydu mu kulak kabartan, obur, soytarı ve bir genç kız gibi işkilli domuz! Sonra teke... Sellanraa'da her zaman yaşlı bir teke bulunuyor, birinin hayatı sona erecek oldu mu yerine bir başkası geçiyordu. Hani bir teke yüzündeki o koyu tekelik ifadesi de neydi Yarabbi! Hele bugünlerde teke, sürüyle keçiye gözcülük ediyor, fakat zaman zaman bütün yanındakilerden bıkarak o düşünceli ve uzun sakallı haliyle yere uzanıveriyordu; sanki Hazreti İbrahim! Sonra birdenbire dizüstü dikiliyor, salına salına keçilerin arkasından gidiyor, gittiği yerlerde keskin bir koku bulutu bırakıyordu.

Çiftliğin günlük hayatı seyrine devam ediyor, binde bir dağı aşmak isteyen bir yolcu uğrayıp da: "Ne haber, iyi misiniz?" diye soracak oldu mu Isak'la Inger: "iyiyiz, teşekkür ederiz!" cevabını veriyorlardı.

Isak boyuna çalışıyor, çalışıyordu; yapacağı her iş için takvime danışıyor, ayın dönemlerini ve hava durumlarını kollayarak boyuna çalışıyor, çalışıyordu.

Şimdi artık az çok düzgün bir yol da meydana getirmişti; atıyla, arabasıyla ta aşağı köye kadar

gidebilirdi; fakat çok vakit sırtında bir hayli yükü yayan gidiyor, peynirleri yahut hayvan postlarını veya akkayın kabuklarını; yağı, yumurtayı; satıp satıp yerlerine öteberi aldığı bütün bu şeyleri sırtlayıp götürüyordu. Yazın arabasıyla öyle sık gidemiyordu, çünkü Breidablick'ten sonraki yol çok bozuktu. Isak yolun yapılması için Brede Olsen'in de yardımını istemiş, Brede dahi söz vermişti; ama sözünü tutmamıştı. Isak da ricasını bir daha tekrarlamadı, ağır yükleri sırtında götürmeyi yeğledi. Inger: "Anlamıyorum, nasıl yapıyorsun, ne kadar da dayanıklısın!" diyordu. Evet, Isak her şeye dayanıyordu. Çizmeleri vardı, kalın mı kalın, ağır çizmeler; tabanlarına demir çakılı, hatta kayışları çivilerle perçinliydi. İnsanın bu çizmelerle yürüyebilmesi bile olur şey değildi doğrusu!

Isak günlerden bir gün yine köye iniyordu, orda burada küçük işçi kümelerine rastladı. Taş temeller örüyorlar, üzerlerine telgraf direklerini yerleştiriyorlardı. İşçilerin bir kısmı köyün adamlarıydı, buralara çiftçilik yapmak için yerleşmiş olduğu halde Brede Olsen de onların arasında bulunuyordu. Isak: "Demek boş zamanı var!" diye şaştı.

Amele başı, Isak'a telgraf direği satıp satmayacağını sordu.

"Hayır."

"Peki, iyi para verirsek?"

"Hayır."

Hey gidi Isak; hemen kesip atıyor, çabucak cevap verebiliyordu. Direk satacak olsa eline biraz daha fazla para geçecekti, birkaç taler daha fazla; öyle ama ormanda fazla ağacı yoktu ki; kazanç bunun neresinde? Yanlarına mühendisin kendisi geldi, teklifi bir de o tekrarladı, Isak ona da hayır cevabını verdi. Mühendis: "Biz direk bulmasına buluruz" dedi, "ama senin ormanından almak, sırf kolaylık bakımından daha iyi; uzak yerlerden getirtmek zor iş de ondan."

Isak: "Direkler, tomruklar bana bile yetmiyor! cevabını verdi. "Hem kendime küçük bir hızar yapmak istiyorum; çünkü daha samanlığım, ambarım yok."

Derken Brede Olsen lâfa karıştı: "Ben senin yerinde olsaydım direkleri satardım, Isak!" dedi. Sabırlı Isak, gözlerini öfkeli bakışlarla Brede'ye dikti, cevap verdi: "Evet, öyle sanırım."

"Nasıl yani?" diye sordu Brede. Isak: "Ama ben, sen değilim ki!" dedi. İşçilerin bir kaçı bu cevap karşısında gülüştiler.

Evet, Isak'ın, komşusunu terslemekte özel bir sebebi vardı; hele bugün Breidablick'de üç koyun görmüş; içlerinden bir tanesini, Oline'nin değiş-tokuş yoluyla elden çıkardığı basık kulaklı koyunu da tanımıştı. "Varsın koyun Brede'nin olsun!" diye düşündü, yoluna devam etti. "Varsın Brede ile karısı, koyunla zengin olsunlar!"

Doğruydu da. Hızar işini öteden beri düşünüyordu. Öyle ya, daha kışın, toprak sertken, tüccarın onun için Drontheim'den getirttiği büyük döner testere ile lüzumlu takımları çiftliğe taşımıştı. Bu makine parçaları şimdi, paslanmasın diye bezir yağıyla yağlanmış, sundurmada duruyordu. Aynı zamanda yapı için lüzumlu birkaç tomruğu da çiftliğe indirmiş bulunuyordu; yapıyı kurmaya ne gün olsa başlayabilirdi, ama bu işi hep ileriye bırakıyordu. Bu da nesi? Anlayamıyordu, yoksa gücü kuvveti günden güne azalıyor muydu? Başkası olsa buna hiç de şaşmazdı, fakat Isak buna bir türlü inanamıyordu. Başı mı dönüyor, gözleri mi kararıyordu? Eskiden hiçbir işten almazdı, aynı büyüklükte bir çağlayan başında değirmenini kurduktan sonra değişmiş miydi? Hem köyden yardımcı da alabilirdi, ama önce yine yalnız başına denemek istiyor ve yarın, öbür gün bu işe başlamayı düşünüyordu; Inger'in de biraz yardım etmesi gerekirdi.

Bu işi Inger'le görüştü. "Hu," dedi, "birkaç saat boş vaktin olursa hızarın yapılmasında bana

yardım edersin."

Inger düşündü. "Bakalım, vaktim olur mu?" dedi. "Ya, demek bir hızar yapmak istiyorsun, öyle mi?"

"Evet, niyetim bu. İyice düşündüm taşındım."

"Değirmenden daha mı zor yapması?"

Isak yüksekte attı: "Çok daha zor, on kat daha zor. Ne sanıyorsun? Her şey noktası noktasına birbirine uymalı, testere tam ortada dönmeli."

Inger düşüncesizce: "Bakalım yapabilecek misin, Isak?" dedi. Isak bu sözlerden alındı, cevap verdi: "Görürüz."

"Yanına bu işlerden anlayan birini alsan olmaz mı?"

"Hayır."

"Eh, o halde sen de bunu yapamazsın!" dedi Inger ve böylece fikrini dobra dobra söyleyiverdi.

Isak elini yavaşça başına götürdü, ayının biri pençesini kaldırmıştı sanki. "Ben de asıl bundan, başaramamaktan korkuyorum ya!" dedi. "Sen bu işten anlarsın, onun için bana yardım etmelisin."

Evet, ayı hedefini bulmuştu, ama yine de zafere erişemedi. Inger başını geriye itti, inat etti, hızar işinde yardım edemeyeceğini söyledi "Ya?" dedi Isak.

"Evet, yoksa ırmağa gireyim de sağlığımla mı oynayayım? Hem makinede dikişi kim dikecek; hayvanlara, ev işlerine, bunca şeye kim bakacak?"

"Peki, peki, kalsın!" dedi Isak.

Öyle ama sırf dört tane köşe direği, iki de yanlara konacak orta direk işiydi bu; Inger kocasına yalnız bu direklerin dikilmesinde yardım edecekti, başka şeyde değil! Yoksa Inger şehirde geçirdiği uzun seneler içinde derinden derine bu kadar nazlı mı olmuştu?

Öyle, Inger çok değişmişti; artık hep ortak çıkarlarını değil, yalnız kendi şahsını düşünüyordu. Evet, yine yapağıları tarıyor; çıkırığını, tezgâhını kullanıyor; ama daha çok dikiş makinesinin başında oturmaktan hoşlanıyor; çilingir ona bir ütü yaptı yapalı dikiş dikmekte gerçekten hünerli olduğunu göstermek için hiçbir eksiği kalmamış bulunuyordu. Inger'in işi buydu. İlk küçük Leopoldine'ye birkaç elbise dikti. Isak bunları beğendi, belki de Inger'i biraz fazlaca methetti, Inger yapacaklarının yanında bunların hiç değeri olmadığını söyledi. "Fakat çok kısa!" dedi Isak. Inger: "Şehirde böyle giyiyorlar!" cevabını verdi, "senin bu işe aklın ermez!" Şu halde Isak pek ileri gitmişti, bunu karşılamak için Inger'e bir kumaş almayı vaat etti. "Mantoluk mu?" diye sordu Inger.

"İster manto, ister başka şey yap."

Inger bir manto yapmaya karar verdi, nasıl kumaş alacağını Isak'a tarif etti.

Ama mantoyu dikip bitirince giyinip bir kimseye görünmesi gerekti; bunun için oğulları okula giderlerken o da onlarla birlikte köye gitti. Bu yolculuk az faydalı olmadı, bir hayli etkisi görüldü.

Önce Breidablick önünden geçtiler; Brede'nin karısı çocuklarıyla birlikte dışarı çıktı, yoldan geçenlere bakakaldı. Inger'le iki oğlu arabaya kurulmuşlar, bey gibi gidiyorlardı; çocuklar gerçekten okula gireceklerdi, Inger'in ise sırtında kumaştan bir manto vardır. Bu manzara karşısında Breidablick'in hanımı, kalbine bir hançer saplanmış gibi oldu; hadi, mantodan malınım kalsındı, Allah'a şükür, süse düşkün değildi, ama onun da çocukları vardı; büyük kızı Barbro, ortanca oğlu Helge ve küçük Katrine, üçü de okul çağındaydılar. Tabii iki büyükler, köyde iken okuyorlardı; ama aile bu bataklıklara, bu Allah'ın kırı Breidablick'e geldi geleli çocuklar yeniden yabanlaşmışlardı.

Kadın: "Oğulların için yiyecek götürüyor musun?" diye sordu.

"Yiyecek mi, tabii. Şu sandığı görmüyor musun? O benim yol sandığım, şehirden getirdim, içi ağzına kadar yiyecek dolu."

"Neler aldın?"

"Neler mi aldım? Öğlen yemekleri için pastırma, et; öbür öğünler için de tereyağı, peynir, ekmek."

Kadın: "öyle ya, yukarda sizin işler yolunda!" dedi. Solgun yanaklı, zavallı çocukları; bu güzelim yiyeceklerin isimleri sıralanırken göz kulak kesilmişlerdi. Anneleri: "Çocukları kime bırakacaksın?" diye sordu.

"Demirciye."

"Ya!" dedi kadın. "Benimkiler de yeniden okula gidecekler, Lensmann'ın yanında kalacaklar."

"Ya!" dedi Inger.

"Evet, olmazsa ya doktora, ya rahibe bırakacağız. Brede büyüklerle iyi görüşür de ondan."

O sırada Inger mantosunu düzeltti, siyah ipek saçaklı eteklerini görünsün diye öne çekti. Kadın; "Mantoyu nerden aldın?" diye sordu. "Şehirden mi getirdin?"

"Kendim diktim."

"Öyle, dedim ya, siz yukarda para pul içinde yüzüyorsunuz."

Inger arabada yola devam ederken neşeliydi, koltukları kabarıyordu, köye vardıkları vakit bunda biraz da aşırı gitti; ne olursa olsun Lensmann Heyerdahl'in hanımı, Inger'in sırtında bir manto ile gelişine tahammül edemedi. "Sellanraa'nın kadını besbelli kendisinin kim olduğunu unutmuş!" dedi. "Yoksa altı yıllık bir ayrılıştan sonra nerden dönüp geldiği aklından çıktı mı?" Fakat Inger ne de olsa mantosunu göstermişti ya, kâfi! Hem sonra tüccarın karısı da; demircinin, öğretmenin karısı da böyle bir mantoya sahip olmaya dünden razıydılar. Eh. sabreden derviş muradına ermiş!

Çok geçmeden Inger'e müşteriler geldi. Dağın öte yamacından birkaç kadın merak edip çıkageldiler. Herhalde Oline istemeye istemeye Inger hakkında birçok şeyler anlatmıştı, gelenler Inger'in doğduğu yerlerden haberler getirdiler, bunun için de ağırlandılar; kendilerine dikiş makinesi gösterildi. Kıyı boyundan çiftler çiftler kızlar gelip Inger'e akıl danıştılar: Sonbahar başlıyordu, bir elbise yaptırarak kadar para biriktirmişlerdi; Inger onlara şehir modası üzerine bilgi verebilir, hatta bazen kumaşlarını da biçebilirdi. Bu ziyaretler sırasında Inger canlanıyor, bir gül gibi açılıyor; insan canlısı, iyiliksever oluyor, sanatındaki ustalığını göstererek kumaşları modelsiz biçiveriyordu; bazen uzun elbise kenarlarını makinesinde parasız dikiveriyor, sonra genç kızlara: "Tamam, düğmelerini artık kendin dikersin!" diye takılarak kumaşı geri veriyordu.

Daha sonra sonbaharda Inger'i hatta köye, köyün ileri gelenlerinin dikişlerini dikmeye çağırdılar. Ama bunu yapamazdı; ailesi, bakılacak hayvanları, ev işleri vardı; hizmetçisi yoktu. Nesi yoktu? Hizmetçisi!

Isak'a: "Bir yardımcım olsaydı dikişlerimle uğraşırdım!" dedi. Isak, Inger'in ne demek istediğini anlamadı. "Yardımcı mı?" diye sordu.

"Evet, evin içinde bir yardımcı, bir hizmetçi kız."

Gözleri önünde oda, herhalde fırıl fırıl dönüvermiş olmalı ki Isak, kızıl bıyıkları altından gülümsedi, Inger'i şaka ediyor sandı: "öyle, bir hizmetçimiz olmalıydı!" dedi Inger: "Şehirde her ev kadınının bir hizmetçisi var!" cevabını verdi. "Bak hele!" dedi Isak.

İşte, anlaşılan Isak öyle gönlü rahat, neşeli değildi pek, keyfi yerinde değildi; çünkü hızarı yapmaya başlamıştı, ama iş yavaş gidiyordu; Isak yan direkleri bir eliyle kaldırıp da öbür eliyle hem düz tutup hem ile eğri desteklere çivileyemiyordu. Ama oğulları okuldan dönüp gelince işler düzeldi,

çocuklar imdadına yetiştiler. Hele Sivert çivi çakmakta çok ustaydı, Eleseus ise şakul ipini kullanmasını iyi biliyordu. Bir hafta sonra Isak'la oğulları direkleri diktiler, desteklere taban tahtası gibi sağlam çivilediler. Büyük bir işin altından kalkılmıştı.

Oluyor, her şey yapılıyordu. Ama her nedense Isak şimdi akşamları çok kere kendinde bir yorgunluk hissediyordu. Sadece bir hızar yapmakla iş bitmiyordu ki, bütün öbür işlerin de yapılması gerekiyordu. Otları içeri çekmişlerdi, ama ekinleri henüz olduğu gibi duruyor, gitgide altın gibi sararıyorlardı; vakit geçmeden biçilmeli ve içeri alınmalıydılar, patates hasadı da eli kulağında bekliyordu. Şu var ki Isak oğullarından yana kendisine mükemmel yardımcıları bulmuştu, Gerçi onlara teşekkür etmiyordu, kendisi ve akranı gibi kimseler arasında bu âdet değildi, ama oğullarından çok memnundu. Bazen, ama o da binde bir, iş ortasında hep beraber bir yere oturuyorlar; babaları hangi iş önce, hangisi daha sonra yapılmalı diye oğullarıyla ciddî ciddî görüşüyordu. Eleseus ile Sivert için gururla dolu dakikalardı bunlar; ikisi de bu sırada, sonunda haksız çıkmamak için, söz söylemeden önce iyiden iyi düşünmeyi öğreniyorlardı, "Güz fırtınaları başlamadan hızarın çatısını örtemezsek iş kötü!" diyordu Isak.

Ah ne olurdu, Inger eskisi gibi olsaydı! Fakat Inger'in sıhhati işte ne yazık ki eskisi gibi değildi anlaşılan, uzun hapisane hayatından sonra bunun böyle olacağı da belliydi zaten. Inger'in düşüncelerinin değişmiş olması da başlı başına bir meseleydi doğrusu; ilâhi, Inger şimdi onu bunu hiç düşünmez olmuş, âdeta umursamaz, kayıtsız bir hal almıştı. Öldürdüğü çocuk için: "Ne aptal kadınmışım!" diyordu. "Dudağını ameliyat ettirip diktirseydik öldürmeme hacet kalmazdı." Ormana, bir zamanlar toprağını elleriyle örtüp üzerine ufak bir haç diktiği o küçük mezara da şimdi hiç gitmiyordu.

Ama Inger zalim bir ana değildi; çocuklarına iyi bakıyor, onları temiz tutuyor, çamaşır ve elbiselerini dikeyor, söküklüklerini yamamak için gece geç vakitlere kadar oturuyordu. En büyük hülyası, onların yetişip adam olmalarıydı.

Derken buğday içeri alındı, patatesler çapalanıp toplandı, sonra kış geldi. Ah ne çare, sonbahar bitmeden hızarın çatısını örtemediler. Fakat ne yapabilirlerdi sonunda ölüm yoktu ya, yaza kadar bu işin de elbet bir çaresi bulunurdu.

Kışın her zamanki işler sıraya girdi, odunlar köye götürüldü; çift çubuk aletleri, kızak, araba tamir edildi; Inger evi çekip çeviriyor, çalışıyor, dikiş dikiyordu; oğlanlar yine uzun zaman için okula gitmişlerdi. İkisi de kaç senedir bir çift kayağı beraberce kullanmaktaydılar; çiftlikteyken iki kardeş bu bir çiftle idare etmişler, biri kayarken öteki beklemiş ya da kayanın sırtına tutunup birlikte kaymıştı. Pekâlâ da olmuş, bundan daha iyisini akıllarından getirmemişlerdi; henüz masumdular. Ama aşağıda köy ile iş değişmişti, okulda kayaklardan geçilmiyordu; evet, hatta Breidablick çocuklarının her birinin ayağında ayrı kayaklar vardı. Bunun üzerine Isak, Eleseus'a da bir çift kayak yapmak zorunda kaldı; eski kayaklar da Sivert'in oldu.

Isak daha fazlasını da yaptı, oğullarına kışlık elbiseler ve yırtılmaz cinsinden çizmeler aldı. Bu işleri bitirdikten sonra da tüccarın yanına gitti, ona bir yüzük ısmarladı. Tüccar: "Yüzük mü?" diye sordu.

"Evet, parmağa takmak için bir yüzük. Öyle kibarlaştım ki karıma bir yüzük hediye etmek istiyorum."

"Gümüş mü, altın mı, yoksa altın suyuna batırılmış pirinç yüzük mü olsun?"

"Gümüş olsun."

Tüccar uzun uzun düşündükten sonra: "Madem arzu ediyorsun Isak, madem karına ele güne gösterebileceği bir yüzük hediye etmek istiyorsun." dedi, "almışken altın yüzük al."

Isak kendini tutamadı: "Ne?" dedi. Ama o da kalbinden altın yüzük almayı geçirmemiş değildi hani.

Meseleyi enine boyuna görüştüler, sonunda yüzüğün büyüklüğü ve fiyatı üzerinde anlaştılar; ama Isak yine de düşünüyor, başını sallayarak bunun pahalı düşeceğini öne sürüyordu; fakat tüccar ille halis altın olsun dedi de bir daha demedi. Isak yurduna dönerken verdiği karardan dolayı gerçi memnundu, ama aynı zamanda da aşkın insanı sürüklediği masraflardan gözü yılmıştı.

Karlı bir kış başladı; yeni yıla doğru kar sertleşince adamlar, telgraf direklerini köyden bataklıkların ötesine nakletmeye ve belirli aralıklarla yer yer yığmaya başladılar. Katar halinde beygirlerle Breidablick önünden geçiyorlar, hatta Sellanraa'yı aşıyorlardı. Sonunda dağın öte yamacından direk taşımakta olan başka ekiplerle buluştular, böylece hattın iki ucu birleşti.

Günler, hâdisesiz, birbirini izliyordu. Ne olacaktı ki? İlkbaharda telgraf direklerinin dikilmesine başlandı; Brede Olsen, çiftliğinde bahar işleriyle meşgul olacağı yerde yine işçilerle birlikte çalışıyordu. Isak tekrar: "Demek vakit buluyor!" diye şaştı.

Isak kendisi yemek yemeye uyumaya ancak vakit bulabiliyor, işleri zamanında zar zor yetiştirebiliyordu; tarlaları şimdi hayli genişlemişti.

Fakat hasat zamanından önce hızarın çatısını tamamladı. Testereyi takıp yerleştirmeye koyuldu. İşte kurup meydana çıkardığı bu ahşap yapı öyle parlak bir şey değildi, ama kütük gibi sağlam olmuştu, hazırды, büyük faydalar sağlayacaktı. Testere işliyor, testere kesip biçiyordu. Isak köye indikçe kereste fabrikasına uğramış, gözünü dört açarak işin ayrıntılarını zihnine iyice yerleştirmişti. Kurduğu gayet küçük bir hızarды, ama Isak hızarından memnundu, kapının üstüne yontarak senesini yazdı, senenin altına çiftlik armasını koydu.

O yaz Sellanraa'da her zamankinden çok, yeni yeni şeyler oldu.

Telgraf işçileri artık yukarılara kadar geliyorlardı, nitekim ilk parti bir akşam vakti çiftliğin kapısını çaldı, işçiler yatacak yer istediler. Samanlıkta yatmalarına müsaade edildi. Aradan günler

geçti, bir ikinci parti daha geldi, onlar da Sellanraa'da kaldılar. Hat çiftlikten doğru yukarılara uzatılıyor, ama işçiler geceleme için hâlâ çiftliğe geliyorlardı. Bir cumartesi akşamı, ücretleri dağıtmak üzere mühendis de çıkageldi.

Mühendis görünce Eleseus'un kalbi çarpmaya başlamıştı, boyalı kalemin hesabı sorulmasın diye hemen kapıdan dışarı sıvıştı. Ah, ne berbat anlar geçiriyordu. Sivert de gelmiyordu ki, Eleseus ondan biraz kuvvet alsın! Rengi atmış bir hayalet gibi Eleseus evin köşesini usulca kıvrıldı, nihayet anasıyla karşılaştı. Hemen ondan Sivert'ı dışarı göndermesini rica etti, işin içinden başka türlü çıkamayacaktı.

Sivert bu işi gözünde o kadar büyütmedi, hem ona göre ne var, suçun çoğu onun omuzlarında değildi ki! İki kardeş epey uzağa gidip oturdular; Eleseus: "Ne olur, suçu sen üzerine al!" dedi. "Ben mi?" dedi Sivert.

"Evet, çünkü sen küçüksün, o sana bir şey yapmaz."

Sivert düşünüyor, ağabeysinin büyük bir sıkıntı içinde olduğunu görüyor, onun kendisine muhtaç oluşundan dolayı da koltukları kabarıyordu. Büyümüş de küçülmüş gibi: "Sana belki ufak bir yardımda bulunabilirim!" dedi. Eleseus heyecanla: "Yap şu işi!" cevabını verdi, boyalı kaleminden artmış parçayı kardeşinin eline tutuşturdu: "Al, senin olsun."

Eve beraber gireceklerdi; ama Eleseus hızarda bir işi olduğunu, hayır hızarda değil, değirmende bir şeye bakacağını, çabuk da bitiremeyeceğini, epey uzun süreceğini söyledi. Sivert tek başına eve girdi.

Mühendis gümüş ve kâğıt paraların önünde oturuyor, işçilerin ücretlerini dağıtıyordu. Bu iş bitince Inger mühendisin önüne bir kase sütle bir bardak kovdu. Mühendis teşekkür etti, sütü içti. Sonra küçük Leopoldine ile konuştu duvardaki resimleri görünce: "Bunları yapan ressam da kim?" diye sordu.

Sen misin?" dedi Sivert'e. Şüphesiz mühendis misafir severliğinden dolayı Inger'e minnettarlığını göstermek istiyor, resimleri överken çocukların annesine iltifat ediyordu. Inger açıkladı. Bu resimleri oğullarının yaptığını, eve dönüp de bir çaresine bakana kadar çocukların kâğıtsızlıktan duvarları çizdiklerini, şimdiyse bunları silmeye kıyamadığını anlattı. "Duvarda kalsın varsın!" dedi mühendis. Sonra: "Kâğıt mı lâzım?" diyerek masanın üzerine tabaka halinde bir sürü kâğıt bıraktı. "Alın, ben tekrar uğrayana kadar bol bol resim yapın! Peki, kaleminiz var mı?"

Sivert, serbestçe, elindeki kalem kalıntısıyla mühendisin önüne gitti, kalemin ne kadar küçük olduğunu gösterdi. Hele bakın şu işe, mühendis Sivert'e ucu henüz açılmamış, yepyeni bir renkli kalem vermesin mi! "Bol bol resim yapın! Ama beygiri kırmızı, tekeyi de mavi yapın. Öyle değil mi, sen hiç mavi beygir gördün mü?"

Daha sonra mühendis ayrıldı, gitti.

Yine o akşam, sırtında bir torba, köyden bir adam geldi. Getirdiği birkaç şişeyi işçilere verip yine çekti, gitti. Ama o gittikten sonra Sellanraa da sessizlik diye bir şey de kalmadı, akordeon çalmaya başladı, yüksek sesle konuşuluyor, şarkı söyleniyor, çiftliğin avlusunda dans ediliyordu. İşçilerden biri Inger'i küçük bir tur yapmaya davet etti ve Inger... Evet, Inger'i anlayan nerde? Inger nazlı nazlı güldü, gerçekten de kalkıp bir iki, ortada döndü. Bu dönüşler bitince öbür işçiler de Inger'le dans etmek istediler ve Inger hayli çevik dans etti.

Inger'i anlayan nerde? Belki de o burada hayatının ilk mutlu dansını oynuyordu. Inger'i paylaşamıyorlardı, arkasında otuz erkek vardı, o ise yalnızdı, seçilecek tek kişiydi, ona baskın çıkacak başka kadın yoktu. Bu dev gibi telgraf işçileri onu yerden nasıl da kuvvetli kaldırıyorlardı!

Niçin dans etmemeli? Eleseus'la Sivert içinde küçük odada, avludaki bunca gürültüye rağmen tulumlar gibi uyuyorlardı; küçük Leopoldine ise henüz yatmamıştı, oracıkta duruyor, gözleri fal taşı gibi açılmış, annesinin sıçrayışlarını seyrediyordu.

Isak bütün bu süre içinde, akşam yemeğinden sonra gittiği tarlada bulunuyordu. Yatmak için dönüp geldiği vakit şişenin birini içsin diye ona da uzattılar, bir parça da o içti. Oturup Leopoldine'yi kucağına aldı, oynayanları seyretmeye başladı. Babacan bir sesle Inger'e: "iyi sıçra!" diyordu, "Ayaklarını iyi oynat!"

Fakat bir zaman sonra çalgıcı çalgısını kesti, dans da sona erdi. İşçiler gecenin geri kalan kısmını, ertesi günün tamamını köyde geçirmek ve ancak pazartesi sabahı dönmek üzere yola çıktılar. Çok geçmeden Sellanraa yine eski sessizliğine gömüldü; çiftlikte yalnız birkaç yaşlı işçi kalmıştı, onlar da samanlığa gidip yattılar.

Isak etrafına bakınarak, Leopoldine'yi alıp eve götürsün de yatırsın diye, Inger'i aradı, ama onu göremeyince çocuğu eve götürdü, yatağına yatırdı. Sonra kendisi de yattı.

Sabaha karşı uyandı, fakat Inger yoktu. "Acaba hayvan damında mı?" diye düşündü. Kalkıp oraya gitti. Inger, diye seslendi, cevap alamadı. İnekler başlarını çevirip Isak'a baktılar. Her taraf sessizlik içindeydi. Eski alışkanlıkla sığırları saydı, küçükbaş hayvanları saydı, dişi koyunlardan biri geceleri dışarıda kalmaktan hoşlanıyordu, şimdi yine dışarıda kalmıştı. Tekrar: "Inger!" diye seslendi. Yine cevap yok. "Bu kadın ötekilerle birlikte ta köye kadar gitmedi ya!" diye düşündü.

Yaz gecesi aydınlık ve sıcaktı; Isak bir süre kapı önünde oturdu, sonra kalkıp koyunu aramaya gitti, Inger'i gördü. Inger ormanda ha? Evet, Inger ve bir başkası. Fundaların içine oturmuşlardı; Inger adamın siperli kasketini işaret parmağında döndürüp duruyor, konuşuyorlardı; Inger'e kur yapılıyordu.

Isak yavaşça yanlarına yaklaştı. Inger başını çevirdi ve Isak'ı gördü. Kireç gibi bembeyaz kesildi, başı göğsüne düştü, elinden kasket yuvarlandı, mahvolmuştu. "Hu, koyun yine yok, biliyor musun?" dedi Isak. "Ama nerden bileceksin!"

Genç telgraf işçisi yerden kasketini aldı, yandaki koruya doğru yürümeye başladı: "Varıp ötekilere yetişeyim!" dedi. "Hayırlı geceler!" dedi ve gitti. Selâmına karşılık veren olmadı.

"Ya, demek burada oturuyorsun?" dedi Isak. "Burada mı oturman lâzım?"

Isak evden tarafa yürümeye başladı; Inger önce dizüstü, sonra ayağa kalktı ve Isak'ın peşine düştü. Böylece kocası önde, karısı arkada gidiyorlardı. Eve ulaştılar.

Inger o aralık kendini toplamaya zaman bulmuştu. Kendini topladı: "Koyuna bakmak istedim," dedi, "damda olmadığını gördüm de... Derken o adam geldi, beraber aradık. Tam oturmuştuk, sen geldin. Şimdi nereye gidiyorsun?"

"Ben mi? Koyuna bakacağım."

"Olmaz, sen şimdi yat, aramak lâzımsa ben ararım. Yat da uyu, senin dinlenmen lâzım. Hem koyun dışarıda da kalabilir, yapmadığı şey değil ya!"

Isak: "Kurtlar kuşlar parçalasın, öyle mi?" dedi, yürümeye başladı.

"Olmaz, gidemezsin!" diye bağırdı Inger, onu geri çevirdi. "Senin uyuman lâzım, ben giderim."

Isak söz tuttu, ama Inger'in gidip koyunu aramasına da asla razı olmadı; böylece ikisi birden eve girdiler.

Inger hemen çocuklara baktı. Küçük odaya geçerek yatağın başına geldi; sanki pek mâsum sebeplerle dışarıda kalmış gibi davranıyor, Isak'tan o akşam kendisine gösterilenlerden apayrı bir

muhabbet bekliyormuş gibi, biraz da kocasıyla cilveleşmek arzusuna kapılıyordu. Çünkü neden evde olmadığımı açıkladım pekâlâ! diye düşünüyordu. Ama hayır! Isak öyle kolay kolay kandırılacak adam değildi, şayet Inger gerçekten üzgün olsaydı da pişmanlığından ne yapacağını bilmeseydi dünyalar Isak'ın olurdu. Evet, Isak bundan hoşlanırdı. Bu da neydi sanki; ormanda bir an dizlerinin bağı çözülmüş, Isak tarafından görüldüğü vakit hafif bir korku geçirmişti. Bu korku böyle çabucak uçup gittikten sonra neye yarardı?

Ertesi gün pazar olmasına rağmen Isak'ın dargınlığı hiç de geçmemişti. Dışarılarda dolaşıyor; hızarına, değirmenine bakıyor; kâh çocuklarıyla, kâh tek başına, tarlalarını gözden geçiriyordu. Bir keresinde Inger de yanına katılmak isteyince Isak hemen uzaklaştı: "İrmağa doğru çıkıp bir şeye bakacağım!" dedi. Kalbini bir şeyin kemirdiği açıkça görülüyor, ama buna sessizce katlanarak gürelemiyordu. Ee, Isak ululardandı; kendisine Kenan diyarı vaat edildiği halde verilmeyen, ama yine de imanına halel getirmeyen İsrail'di söz gelişi.

Pazartesi günü öfkesi hayli hafifledi; günler geçtikçe o gecenin kızgınlığı da gitgide dağılmaya başladı. Zaman neyi düzeltmez ki; zaman bütün yaraları sargılarla, tükürüklerle, uykularla, yemeklerle iyi eder. Isak bu işten fazla bir zarar görmemişti, kendisine bir kötülük yapıp yapılmamış olduğunu bile kesin bilmiyordu; hem düşünecek başka şeyleri vardı, hasat başlıyordu. Zaten telgraf hattının kurulması da bitmek üzereydi, o vakit çiftlik yine eski sessizliğine kavuşurdu şüphesiz. Ormanın içinden geniş, aydınlık bir yol gidiyor; bu yolun ortasında telgraf direkleri, telleriyle birlikte, yukarı dağlara uzanıyordu.

Ücretlerin son defa dağıtıldığı, ertesi cumartesi günü, Isak işi öyle ayarladı ki evde bulunmadı, canı böyle istemişti. Yanına yağ, peynir alıp köye indi; ancak pazartesi gecesini geri döndü. İşçilerin hepsi birden samanlığı bırakıp gitmişlerdi, hemen hepsi; nitekim sonuncusu da, sırtında bir torba, o sırada çiftlikten sallana sallana uzaklaşıyordu; bu hemen hemen son işçi olacaktı herhalde. Ama bunun kesin böyle olmadığını Isak, henüz samanlıkta duran bir azık kutusundan anladı; kutu sahibinin nerde olduğunu bilmiyor, bilmek de istemiyor, fakat kutunun üstünde tehlikeli bir delil gibi bir kasket duruyordu.

Isak kutuyu yakaladığı gibi çiftliğin avlusuna fırlattı, peşinden de kasketi savurdu, sonra samanlığı kilitleyip ahıra gitti, pencereden bakmaya başladı "Kutu da, şapka da varsın orda dursun!" diye düşünüyordu, "Kiminse kimin, külüstür bir kutu, adam sen de!" diye düşünüyordu. "Ama herif şimdi kutusunu almaya gelirse dışarı gider, kolundan şöyle bir tuttum mu morartırım. Çiftlikten nasıl çıkılacağını gösteririm kerataya!"

Isak at ahırındaki pencereden ayrıldı, ineklerin yanına gitti, oradaki camdan bakmaya başladı, yerinde duramıyordu. Kutu bir iple bağlanmıştı, adamcağız üzerine bir kilit bile takmamıştı; ip çözülmüştü. Yoksa Isak kutuyu çok mu şiddetli kavramıştı? Nedense Isak yaptığı işin iyi mi, fena mı olduğunda da tereddüt ediyordu. Köye gitmişken, evvelce ısmarladığı yeni Reol pulluğunu da sormuştu; sürülmemiş toprakları sürmek için özellikle kuvvetli bir makineydi bu; Allah'ın bir lûtfuydu ve gelmiş bulunuyordu. Isak bu makineyle evine bet bereket yağacağını düşünerek sevinmişti, insanların teşebbüslerini yöneten yüce kuvvet, ihtimal yakınlardaydı ve Isak'ın kerem ve inayete lâayık olup olmadığını seyreliyordu. Isak, yüce kudretleri her zaman düşünürdü; nitekim bir sonbahar gecesinde Tanrıyı ormanda kendi gözleriyle görmüş ve bu, onun için, her şeyden önce, ulu akıldan çıkmayacak bir tecelli olmuştu.

Isak avluya gitti, sahipsiz kutunun başında dikilip kaldı. Hâlâ düşünüyordu, şapkasını yana iterek başını kaşıdı; yiğit, hoyrat bir hal almış, bir İspanyol'a benzemişti. Ama sonra içinden herhalde şöyle

düşündü: "Ah, ben kim, kusursuz, mükemmel adam olmak kim! İtin biriyim ben!" Sonra kutuyu ipe iyice bağladı, yerden kasketi aldı, ikisini yine samanlığa götürdü. Bu iş de bitmişti.

Samanlıktan çıkıp da evden, her şeyden uzaklaşmaya karar vermiş, değirmene doğru yürürken pencerede Inger'i göremedi, hayır. Eh, ne çare, Inger varsın istediği yerde olsun; belki de yatağındadır, hem nerde olacaktı ki? Ama o eski günlerde, çiftliğin o ilk ve temiz yıllarında, Isak'ın köyden döneceği vakitler Inger yerinde, yatağında duramaz olur; uyku uyumaz, kocasını beklerdi. Şimdi durum değişmiş, her şey değişmişti. Hem sonra yüzüğü verince de... ah, bundan ne ummuş, halbuki ne bulmuştu? Isak haddinden fazla alçak gönüllü davranmış, yüzüğün halis altın olduğunu söylemeyi aklına bile getirmemişti. "Öyle gösterişli bir şey değil!" demişti, "Parmağına tak bakalım, uyacak mı?" Inger: "Altın mı?" diye sormuş, Isak da: "Evet, ama pek ensiz!" cevabını vermişti. Inger: "Hiç de değil, enli ya!" diyeceği yerde: "Olsun, böyle iyi!" demişti. Isak cesaretsiz bir halde nihayet şunları söylemişti: "Ufak bir şey, sende kalsın!"

Fakat Inger yüzükten dolayı minnettardı; dikiş dikerken onu sağ eline takıyor, ıslıl ıslıl gösteriyordu; bazen kızlar yeni bir elbise için akıl danışmaya geldikleri vakit Inger'in müsaadesiyle yüzüğü alıyorlar, uyup uymadığına bakarak, takıp bir süre parmaklarında tutuyorlardı. Isak, Inger'in yüzükten dolayı ne kadar gururlandığını anlamıyor muydu sanki!...

Gelgelelim değirmende oturup bu uzun gece boyunca çağlayanın şırıltısını dinlemek, ruha bunaltı veriyordu. Isak bir suç işlememişti, öyleyse ne diye burada gizleniyordu, değirmenden çıkıp eve doğru yürüdü, içeri girdi.

Ve Isak o anda çok utandı; sahiden hem utandı, hem de sevindi. İçerde Brede Olsen oturuyordu; komşusu Brede, başkası değil, oturuyor ve kahve içiyordu. Evet, Inger yatmamıştı; oturmuşlar, beraber kahve içiyorlardı. Inger: "Ha, işte Isak geldi!" dedi tatlı bir sesle ve ayağa kalkarak bir fincan kahve de ona koydu. Brede aynı içtenlikle: "Akşamlar hayrolsun!" dedi.

Isak telgraf işçilerinin ayrılık eğlencesinde Brede'nin de bulunduğunu anlamıştı; Brede uykusuz görünüyordu, ama ne çıkar, keyfi ve neşesi yerindeydi. Tabii biraz yüksekte atıyor; çiftliği varken bu telgraf işine vakti olmadığını, fakat mühendis fazla ısrar ettiği için yapamam diyemediğini, hem sonra hat bakıcılığını da üzerine aldığını söylüyordu. "Parası için değil", diyordu Brede, "köyde çok daha fazla kazanabilirim, ama hatır kırmak istemedim. Evimin duvarına küçük, şirin bir alet koydular; çok eğlenceli bir şey, tıpkı telgraf gibi!"

Isak istese dahi bu palavracıya, bu tembele kızmıyor; buna karşılık bu gece vakti evinde bir yabancı yerine komşusunu bulduğu için gönlünde bir ferahlık hissediyordu. Isak'da köylülerin serinkanlılığı, onların basit duyguları, onların metaneti, onların yavaşlığı vardı; Brede'yi tasdik ediyor, onun kafasızlığına kavuk sallıyordu. "Brede'ye bir kahve daha yok mu?" diye sordu Inger'e. Inger fincana kahve koydu.

Şimdi de Inger anlatmaya başladı. Mühendisin çok iyiliksever bir insan olduğundan söz açtı, çocukların yazıp çizdikleri şeyleri gördüğünden, Eleseus'u yanına almak istediğinden bahsetti. "Yanına mı alacak?" diye sordu Isak.

"Evet, şehre götürecekmiş, Eleseus onun yazılarını yazacak, bürosunda kâtip olacakmış; Eleseus'un resimleri, yazıları o kadar hoşuna gitmiş."

"Ya!" dedi Isak.

"Evet, ne dersin bu işe? Eleseus için kilisede dine kabul töreni de yaptıracakmış. Bunlar güzel şeyler değil mi?"

"Bence de öyle!" dedi Brede. "Mühendis benim bildiğim mühendisşe söylediği şeyi lâf olsun diye söylemez."

Isak: "Biz bu çiftlikte Eleseus'suz olamayız!" dedi.

Bu sözlerden sonra odada büyük bir sessizlik, bir huzursuzluk başladı. Tabii, meram anlayacak insan değildi Isak. Nihayet Inger: "Peki ama" dedi, "ya çocuk ilerlemek istiyorsa, ya büyük adam olmaya kabiliyeti varsa?"

Tekrar bir sessizlik oldu. Fakat bu sefer de Brede gülümsedi: "Ah ne olurdu", dedi, "mühendis benim çocukların birini alsaydı! Bende çocuk sürüyle. Fakat en büyükleri Barbro, o da kız."

Inger iltifat olsun diye: "Öyle", dedi, "ama Barbro iyi kızdır."

"Evet, hiçbir kusuru yoktur!" diye Brede tasdik etti, "Barbro hamarat kızdır, şimdi Lensmann'lara hizmet edecek."

"Lensmann'lara mı?"

"Evet, söz vermeye mecbur oldum, Lensmann'ın hanımı, başımın etini yedi."

Nerdeyse sabah oluyordu. Brede yola hazırlandı. "Kasketimle yiyecek kutumu samanlığınıza bırakmıştım!" dedi ve: "işçiler ne var, ne yok alıp götürmedilerse..." sözlerini de şakadan ekledi.

Ve aradan zaman geçti.

Evet, tabii Eleseus şehre gitmiş, Inger bu işin başına çıkmıştı. Şehirde bir sene kaldıktan sonra Eleseus'a kilisede tören de yapıldı; daha sonra mühendisin bürosuna iyice yerleşerek kâtipliğini günden güne ilerletmeye başladı. Hey gidi, ne mektuplardı eve gönderdiği o mektuplar! Bazen mavi ve kırmızı mürekkeple yazılıyorlardı, tıpkı tablo gibi! Ya mektupların dili, ya o cümleler! Eleseus zaman zaman para istiyor, yardımlarını bekliyordu: Sabahları vaktinde kalkabilmek üzere köstekli bir cep saati almak için para istiyordu; şehirdeki öbür genç kâtiplerin hepsi tütün içerlermiş, tütün ve bir pipo almak için para istiyordu; cep harçlığı diye para istiyordu; sonra resim, jimnastik gibi mesleği ve mevkii için gerekli şeyler öğreniyormuş; gece dersleri dediği böyle şeyler için para istiyor, sözün kısası Eleseus şehirdeki göreviyle çok pahalıya mal oluyordu.

Isak: "Cep harçlığı da ne?" diye sordu. "Cep taşınan paranın adı mı?"

"Evet, öyle olmalı; insanın cebi boş dolaşması iyi olmaz. Ara sıra bir taler harcarsa çok mu, canım?"

Isak hiddetli hiddetli cevap verdi: "Oh ne âlâ, oraya bir taler, buraya bir taler dağıt gitsin!"

Ama Isak'ın kızgınlığı Eleseus'un yokluğundan, onun evde olmasını istediğinden ileri geliyordu "Sonunda birken beş, beşken on olur!" diye devam etti. Benim buna gücüm yetmez, sen ona yaz, bundan sonra beş para yok!"

Inger, gücenmiş: "Ya, peki!" dedi. "Bak Sivert'e, cep harçlığı diye bir şey aldığı mı var onun?" diye sordu Isak. Inger cevap verdi: "Sen hiç şehirde bulunmadın, bilmezsin, Sivert'in harçlığa ihtiyacı olmaz. Hem nasıl olsa Sivert, dayısı ölecek olursa eli boş dönmeyecek ki." "Nerden biliyorsun?" "Yok, ben biliyorum."

Ve bu az çok doğruydı da: Sivert Dayı, küçük Sivert'i kendine mirasçı yapacağını söylemişti. Sivert Dayı, Eleseus'un şehirde övünüp kurulmasına, kibarlık taslamasına içerlemiş; başını sallayarak, dudaklarını büzerek, kendi ismini taşıyan yeğenin hiç de aç kalmayacağını bildirmişti. Peki ama Sivert Dayı'nın ne gibi serveti vardı? Bakımsız bir çiftlikle bir kayıkhanesinden başka, dedikleri gibi yığın yığın parası da var mıydı? Bunu kimse bilmiyordu. Hem Sivert Dayı inatçı bir adamdı da; küçük Sivert'in ille kendi yanına gelmesini, yanında kalmasını istiyordu. Sivert Dayı'ya göre bu bir haysiyet meselesiydi: Mühendis nasıl Eleseus'u yanına aldıysa o da Sivert'i yanına almak istiyordu. Fakat küçük Sivert evi bırakıp nasıl gidebilirdi? İmkânsızdı bu. Babasının tek yardımcısıydı. Üstelik dayısının, o meşhur kasadarın yanına gitmeyi çocuk, kendi de pek istemiyordu; bir kere gitmişti de dönüp eve gelmeyi tercih etmişti. Sivert artık dine kabul edilmişti; geliyor, serpilip boy atıyor, yanaklarında ayva tüyleri çıkmaya, güçlü kuvvetli elleri sertleşmeye başlıyordu. Büyük bir adam gibi iş görüyordu.

Sivert'in yardımı olmasaydı Isak yeni samanlığı asla yapamazdı; ama şimdi samanlık; giriş köprüsü, çatı pencereleriyle, ötesiyle berisiyle, rahibin samanlığı kadar büyük, meydana çıkmıştı. Tabii yalnız direkler çatılmış, üzerlerine latalar geçirilmişti; ama köşeler, demir kenetlerle tutturulmak suretiyle, ayrıca sağlamlaştırılmış ve kendi hızarlarında biçtikleri kalın tahtalarla kapatılmıştı. Evet, bu işte küçük Sivert sade çivi çakmakla kalmamış; çatı tabanının ağır kirişlerini de, altlarında ezilircesine, tutup kaldırmıştı. Sivert, babasıyla mükemmel anlaşıyor, hep onun yanında çalışıyordu, babasına çekmişti. Beyzade ve nazlı değildi; kiliseye gideceği vakit her defasında önce

yukarı yamaca çıkıyor, güzel kokmak için biraz tarhun otu sürünüyordu. Şimdi asıl Leopoldine, onu bunu istemeye başlamıştı: kız olduğu, üstelik ailenin tek kızı olduğu için ondan, başka da ne beklenirdi ki! Artık yaz geldi geleli akşam yemeğinde önüne konan bulguru, üzerine şurup dökülmedikçe yememeye başlamıştı, hayır, bir türlü yanaşmıyordu. Üstelik çalışmadan yana pek bir şey de yaptığı yoktu hani.

Inger, bir hizmetçi kız almak tasavvurundan vazgeçmemişti: her bahar bu meseleyi yeniden açıyor, ama her seferinde de Isak bu işe hiç razı olmuyordu. Ah, Inger'in boş vakti olsaydı ne çok elbise biçip diker, ne kumaşlar dokur, işlemeli ne terlikler yapardı! Gelgelelim hâlâ da homurdanmasına rağmen Isak, şimdi eskisi gibi pek öyle inatçı görünmüyordu, daha, ilk defasında uzun bir nutuk çekmiş; bu işi de hak, hukuk duygusuyla, anladığı için ya da kibrinden dolayı değil, ne yazık ki yalnız zaafından, hiddetinden ötürü yapmıştı. Şimdiyse biraz yumuşamış, yaptığından utanmışa benziyordu.

"Evimde bir yardımcım olacaksa işte şimdi tam sırası!" dedi Inger. "Çünkü ilerde Leopoldine büyür, şu bu işi yapmaya başlar."

"Ne yardımcısı?" diye sordu Isak, "Sanki hangi işine yardım ettireceksin?"

"Hangi işime mi? Sen kendine yardım ettirmiyor musun sanki? Sivert neci?"

Bu beyinsizliğe karşı Isak ne cevap verebilirdi? "Öyle, öyle", dedi, "bir hizmetçi tutunca artık ikiniz tarlayı sürer, ekip biçer, çiftliği çevirirsiniz. Bize de Sivert'le çekip gitmek düşer."

"Ne olursa olsun", dedi Inger, "herhalde şimdi Barbro'yu yanıma hizmetçi alabilirim, Barbro, bu işi babasına yazmış."

"Hangi Barbro?" diye sordu Isak. "Yoksa Brede'nin Barbro'su mu?"

"Evet, şimdi Bergen'de."

Isak: "Brede'nin Barbro'sunu ben evime sokmam!" dedi ve ekledi: "Başka kimi alırsan al!"

Şu halde başkası için olmaz demiyordu.

Hak hele, Isak, Breidablick'in Barbro'suna güvenmiyordu; babası gibi — belki de aynı zamanda annesi gibi — havainın, düşüncesizin biriydi o; gelgeç tabiatlı, kararsızdı. Lensmann'larda çok kalmamış, yalnız bir yıl durup dine kabulünden sonra tüccarın evine kapılanmış, orada da yalnız bir sene çalışmıştı. Sonra kalbine tanrı nuru gelmiş, dindar kişi olmuştu. "Selametçiler" köye geldiği vakit Barbro da aralarına katılmıştı: koluna kırmızı bir bant bağlayıp eline bir kitaraya verdiler. Sonra o kılıkla tüccarın yatına binerek Hergen'e gitmişti. Bütün bunlar geçen sene oluyordu, şimdi Breidablick'e bir fotoğrafını göndermişti, Isak bu fotoğrafı görmüştü: Saçları kıvrır kıvrır, göğsünden aşağı uzun bir saat kordonu sarkmış, yabancı bir bayandı bu. Anasıyla babası, küçük Barbro'larıyla övünüyor, Breidablick önünden gelip geçenlere resim gösteriyorlardı; Barbro'nun ilerleyişine diyecek yoktu doğrusu, şimdi artık kolundan kırmızı bandı çıkarmış, elinden kitarayı bırakmıştı.

"Resmi götürdüm de Lensmann'ın hanımına gösterdim, bir türlü tanıyamadı!" dedi Brede. Kuşkulu bir sesle Isak: "Bergen'de mi kalacak?" diye sordu. Brede: "Ekmeğini kazandığı sürece Bergen'de kalacak!" cevabını verdi. "Chiristiania'ya gitmezse şayet!" diye de ekledi. "Burada ne yapsın? Şimdi yeni bir iş bulmuş, iki bekârın ev işlerine bakıyormuş, ikisi de kibar kâtip beylermiş. Ya aldığı para, azizim!"

"Ne kadar?" diye sordu Isak.

"Mektubunda miktarını açıkça bildirmiyor. Ama ben, bu bizim köye göre çok para olduğunu şundan anlıyorum ki, Noel hediyeleri, daha başka birçok hediyeler aldığı halde, ücretinden santim kesilmemiş."

"Ya!" dedi Isak.

"Evet! Sen onu yanına hizmetçi almak istemez misin?" diye sordu Brede.

Isak'ın ağzından: "Ben mi?" sözleri döküldü.

"Yok, yok, hehehe, hani şöyle sordum, Barbro yerinde kalsın. Ha, ne diyecektim. Yukarda telgraflarda gözüne çarpan bir şey var mı?"

"Telgraflarda mı? Yok!"

"Öyle, ben bu işi üzerime aldım alalı bozukluk falan pek olmuyor. Hem sonra duvarda aletim de var, bir bozukluk oldu mu bana gösteriyor. Fakat şu günlerde hat boyunu dolaşıp bir gözden geçirmem lâzım. Ah, yapacak iş öyle çok, öyle çok ki! Bir kişi bunların hepsinin altından nasıl kalsın? Ama madem buranın müfettişiyim, madem bu resmî görev benim üzerimde; çaresiz, üzerimde kaldıkça yapmak gerek."

Isak sordu: "Bırakmayı düşünmüyorsun ya?"

"Bilmem ki", cevabını verdi Brede, "daha karar vermedim. Ama başımın etini yiyorlar, tekrar köye dönmeliymişim!"

"Başının etini yiyen kim?" diye sordu Isak.

"Hepsi. Lensmann beni yine mübaşir yapmak istiyor, doktor kendisini öteye beriye götürmeye arabacı bulamıyor, rahibin hanımı da yol bu kadar uzak olmasa beni yanına yardımcı almak istiyor. Ee, o iş nasıl oldu Isak, sattığın tepe için sahiden o kadar para aldın mı?"

"Evet, yalan değil!" cevabını verdi Isak.

"Peki ama Geissler ne yapacaktı tepeyi? İşte olduğu gibi duruyor. Garip şey doğrusu. Aradan seneler geçti."

Isak, kendisi de ara sıra bu bilmeceyi çözmeye çalışmış, meseleyi Lensmann'la da görüşmüş, bir mektup yazmak için Geissler'in adresini sormuştu. Bu iş gerçekten, çok garipti. "Hiçbir şey bilmiyorum!" dedi Isak.

Bu tepe işinin kendisini pek ilgilendirdiğini Brede gizlemiyordu: "Sahipsiz arazide seninkiler gibi daha bir sürü tepeler varmış!" dedi. "içlerinde kim bilir neler yok, ama biz bön hayvanlar gibi hep bir yerde dönüp duruyoruz da bunları görmüyoruz. Karar verdim, bir gün yukarılara çıkıp bir araştırma yapacağım."

"Ya, peki sen kayalardan, taş çeşitlerinden anlar mısın?" diye sordu Isak.

"Eh, biraz; zaten bu işleri ona buna da sordum. Hem ne olursa olsun kendime biraz bir şeyler bulmam lâzım, çiftlik başımdaki bunca kalabalığı geçindirmiyor. Allah lâyığını versin, imkânsız mı imkânsız. Senin durumun bambaşka, senin arazinin dört bir yanı orman ve iyi toprak. Ama benimki sırf bataklık."

Isak, kısaca: "Bataklık iyi toprak olur!" dedi. "Bataklık bende de var."

Brede: "Kurutmak imkânsız!" cevabını verdi...

Fakat bataklıkları kurutmak imkânsız değildi ki. Isak aynı gün daha ilerlere doğru yürüyünce yeni yeni göçmen evlerine rastladı. İkisi daha aşağıda, köy yolunda; ama biri yukarda, Breidablick ile Sellanraa arasında bulunuyordu. Hey gidi, zamanla bu boş topraklarda faaliyet artıyordu; Isak'ın ilk geldiği sıra buralarda in cin top oynardı. Bu üç yeni göçmen dışarıklıydılar, akıllı kimselere benziyorlardı, yaptıkları ilk iş para alıp kendilerine bir ev kurmak olmadı; ilk sene geldiler, topraklarını hendeklerle çevirip gittiler, sanki ölmüşlerdi, hiç görünmediler. En iyi yol da buydu: Hendek açmak, toprağı sürüp ekmek. Isak'ın en yakın komşusu, şimdi Axel Ström olmuştu; becerikli

bir adamdı, bekârdı, Helgeland'lı idi; Isak'ın yeni Reol pulluğunu ödünç almış, bataklık arazisini bununla sürmüştü; kendine ancak ertesi sene bir kulübe ile bir ot ambarı yaptı, birkaç baş sığır edindi. Arazisine Maaneland, Ayköy, adını vermişti, çünkü üzerinde ayın parıltısına doyum olmuyordu, işlerine yardım edecek kadını olmadığı gibi, yazın bu sapa yerlerde çalışacak bir başka yardımcı bulması da zordu; ama işini parçalara ayırıp birer birer yapmak suretiyle çok doğru bir yol tutmuştu. Yoksa Brede gibi önce bir ev kurup sonra, daha nafakasını çıkarabileceği hayvanları, tarlası olmadan, karısıyla bir sürü küçük çocuğunu bu Allah'ın kırına mı getirmeliydi? Brede Olsen bataklık kurutmayı, bu ıssız toprakları tarla yapmayı ne bilirdi?

Brede Olsen, vaktini olmayacak şeylere harcamasını biliyordu; nitekim günün birinde Sellanraa'ya geldi, kıymetli madenler aramak için yukarı dağlara gideceğini söyledi. Akşamüstü dönüp geldi, ama işe yarar bir şey bulamamıştı. "Sadece bir iki ipucu" dedi ve başını salladı. Bir kere daha geleceğini, İsveç tarafındaki dağları da araştıracağını söylüyordu.

Sahiden de yine çıkıp geldi. Herhalde bu işin tadını almıştı; telgraf hattını bahane ediyor: "Bir kere gözden geçireyim diye geldim!" diyordu. Bu aralık çiftliğe karısıyla çocukları bakıyor yahut da her şeyi yüzüstü bırakıveriyorlardı. Isak çok geçmeden Brede'nin ziyaretlerinden bıktı; o gelince çıkıp dışarı gidiyor, bunun üzerine Inger'le Brede tatlı tatlı çene çalıyorlardı. Konuşacak neleri olabilirdi. Oo, Brede ikide bir köye gider, köyün ileri gelenleri hakkında her zaman için anlatacak şeyler bilirdi. Beri yanda Inger'in de meşhur Drontheim yolculuğu orada geçirdiği günler vardı; bunları anlatabilirdi. Gurbet yıllarında Inger yarenlik etmesini öğrenmişti herkesle hemencecik sohbe başlayıveriyordu. Yok Inger eski günlerin o sâf, dürüst Inger'i değildi artık Sellanraa'ya elbise biçtirmek yahut uzun bir eteği makinede çarçabuk bastırıp vermek için hâlâ kadınlar, kızlar geliyor; Inger bu arada onları da eğlendiriyordu. Oline de tekrar çıkageliyor, anlaşılan gelmeden duramıyordu; çünkü o kaypak, cıvık ve hain haliyle hem ilk, hem de sonbaharda geliyor ve her gelişinde: "Ne âlemdesiniz, hele bir bakayım dedim!" diyordu. "Ah oğlanları öyle göresim geldi ki! Ah, melek gibiydiler, onları o zaman az mı bağrıma bastımdı. Ah, ah, şimdi büyüüp delikanlı oldular; ama ne tuhaf, ben hep onların küçüklüklerini, kendilerine nasıl baktığımı hatırlıyorum. Siz yapın, yapın durun bakalım, çiftliği koca şehir haline koyun. Yeni samanlığın saçağına, rahip evindeki gibi, bir de çingirak asacak mısınız?"

Oline, Sellanraa'ya tekrar gelişinde yanı sıra bir başka kadın getirdi; ikisi ve Inger günü gün ettiler. Inger, etrafında ne kadar çok oturanı olursa makasıyla o ölçüde hızlı, iyi iş görüyor, makinesinde o kadar çabuk dikiş dikiyordu; kendine bir paye veriyor, makası veya ütüyü sallıyordu. Bu, ona cezaevindeki zamanları hatırlatıyordu, orada ne kadar kalabalıktilar. Inger sanatını marifetini nerde öğrendiğini hiç gizlemiyordu; bunları Drontheim'de öğrenmişti. Sanki Inger oraya bilindiği gibi cezasını doldurmaya değil de bir kurs görmeye gitmiş; Drontheim'de dikiş dikme, bez dokuma, kumaş boyama, yazı yazma, bütün bunları görmüştü. Cezaevinden bir nevi sıra hasretiyle bahsediyordu; orada o kadar çok insan vardı ki: Amirler, gözcüler, gardiyanlar... Inger evine döndüğü vakit ruhunda derin bir yalnızlık hissetmiş; alıştığı o topluluktan ayrı düşmek, ona pek zor gelmişti. Hatta kendini, dışarının sert havasında kaldığı için üşütmüş gibi göstermişti: Evet, geldikten bunca sene sonra bile rüzgârda, sert havada durmak sıhhatine dokunuyordu. Ev dışındaki işlere bakacak bir hizmetçisi olmalıydı nitekim. "Öyle, Allah için", dedi Oline, "bunca ilmin, koca evin var madem; bir hizmetçi tutmalısın doğrusu!"

Halden anlar bir dosta rastlamak, hoş şeydi sahiden, ve Inger Oline'ye itiraz etmiyor, ortalığı vınlatarak makinesini gürül gürül işletiyor, parmağındaki yüzüğü ıslıl ıslıl ıslılatıyordu.

"İşte sen de gördün ya!" dedi Oline öteki kadına, "Bak, Inger'in altın yüzüğü olduğu yalan mıymış?"

Inger: "Görmek ister misiniz?" diye sorup yüzüğünü çıkardı. Oline saldırırcasına yüzüğü aldı, tam inanmış görünmüyordu, bir maymunun bir cevizi incelemesi gibi yüzüğü evirdi, çevirdi, damgasına da baktı: "Evet, dediğim gibi; bu Inger servet, refah içinde; her istediği önünde!" dedi. Öbür kadın da derin bir saygıyla yüzüğü eline aldı, çekingen gülümsedi, "Biraz da sende dursun!" dedi Inger. "Parmağına takıver, kırılacak değil ya!"

Inger güler yüzlü, iyi kalpliydi. Drontheim'deki büyük kiliseyi anlatmaya başladı: "Siz Drontheim'deki kiliseyi görmediniz herhalde? Öyle ya, Drontheim'e gitmediniz ki!" Bu kilise, âdeta Inger'in kendi malıydı; onu savunuyor, onunla övünüyor, enini boyunu söylüyor, âdeta masal olduğundan bahsediyordu. "İçinde aynı anda yedi rahip vazeder de hiçbiri, öbürünün sesini duymaz!" diyordu. "O halde siz Aziz Olaf'ın kuyusunu da görmediniz, değil mi? Kilisenin içinde, bir kenardadır; dibi yoktur. Gittik; yanımıza bir taş almıştık, taşı kuyuya attık, ama taş kuyunun dibini bulamadı." Kadınlar: "Kuyunun dibini bulamamış!" diye fısıldaştılar, başlarını salladılar Inger heyecan içinde: "Bundan başka kilisede binlerce şey var, binlerce!" dedi. "Meselâ gümüş hücre. Aziz Olaf efendimizin hücresi; o hücre onunmuş. Ya mermer kilise, baştanbaşa mermer o küçük kilise, ama Danimarkalılar harpte onu bizden almışlar..."

Kadınların gitme vakti gelmişti. Oline, Inger'i kenara çekti ve bildiği gibi, peynirlerin bulunduğu erzak odasına soktu ve kapıyı kapadı. "Ne istiyorsun?" dedi Inger. Oline fısıldadı: Os-Anders'in artık buraya gelmeye yüzü yok. Ben ona söyledim."

"Ya!" dedi Inger.

"Yaptığın kötülükten sonra, Inger'e hele bir git de gör, dedim."

"Peki, Peki", dedi Inger. "Ama Os-Anders, o zamandan beri birkaç kere buraya geldi; hem gelsin varsın, artık ondan korkum yok!"

"Ne korkacaksın", dedi Oline, "ama ben de bildiğimi biliyorum, eğer istersen Os-Anders'i hükümete haber vereyim."

"Ya!" dedi Inger. "Yok, istemez."

Ama Oline'nin kendisinden yana oluşu, Inger'in hoşuna da gitmiyor değildi; bu ona ufak bir peynire mal olmakla beraber Oline de nasıl teşekkür edeceğini bilemedi: "Dedim ya, her zaman da derim, Inger vereceği vakit uzun uzun düşünmez, verirken de iki eliyle verir. Hayır, senin artık Os-Anders'ten korkun yok; ama ben de ona, gözüne bir daha görünmemesini emrettim. Senin için yapabildiğim şeylerin en küçüğü bu."

Bunun üzerine Inger: "Gelse bile, bana ne yapabilir, bana artık zararı dokunmaz ki!" dedi. Oline kulaklarını dikti: "Ya, çaresini mi buldun?" "Benim artık çocuğum olmaz!" dedi Inger. Şimdi eşit durumda bulunuyorlar, ikisi de ellerinde iyi kozlar tutuyorlardı. Oline, Lâpon Os-Anders'in evvelki gün öldüğünü bilmiyor muydu?...

Inger'in neye artık çocuğu olmayacaktı? Kocasıyla arasında bir soğukluk yoktu, kedi köpek gibi değildiler, ne münasebet! İkisinin de kaprisleri vardı; ama binde bir kavga ediyorlar, bu çok sürmüyor, hemen barışıveriyorlardı. Çok kere Inger de yine eski günlerdeki haline dönüyor, ahırda ve tarlada büyük işler görüyordu; sanki uslanıyor, hastalığından kurtulup iyileşiyor gibiydi. O vakit Isak, minnettar gözlerle karısını seyrediyordu; eğer Isak hislerini hemen dile getirenlerden biri olsaydı: "Ne, vay canına! Şaka mı ediyorsun?" der yahut takdir yollu başka şeyler söylerdi. Fakat uzun zaman

susuyor: gelgelelim bu şekil, Inger'i şevke getirmiyor ve Inger hamaratlığına devam etmekten zevk almıyordu.

Inger ellisini aştıktan sonra bile yine çocuk doğurabilirdi; ama görünüşüne, kendini çekip çevirmesine bakılırsa belki kırkını bile bulmamıştı. Her şeyi cezaevinde öğrenmişti. Acaba kendi şahsı için de bazı mahrem bilgiler öğrenmiş miydi? Inger, öteki kadın katillerin yanından, hayli bilgi edinmiş, iyi ders almış bir halde dönüp gelmişti; belki oradaki erkeklerden, gözcü ve doktorlardan da şunu bunu öğrenmişti. Inger bir gün Isak'a genç bir doktorun, işlediği suç hakkında şunu söylediğini anlattı: "Çocuk öldürdü diye bir insanı cezalandırmak da ne oluyor; hatta sağlam, hatta sakat doğmayan çocukları öldürse ne çıkar? Olup olacağı et parçası!"

Isak: "Bu adam bir canavar mı?" diye karşılık verili. "Ne?" dedi Inger ve doktorun kendisine çok iyi davrandığını; kendisini bir arkadaşına dudağından ameliyat ettirerek, insana benzemesine yardım ettiğini anlattı. "Bak, şimdi dikiş yeri kaldı!" dedi.

Evet, şimdi sade dikiş yeri kalmış, Inger sahiden güzel bir kadın olmuştu; uzun boylu, yağ bağlamamış, buğday renkli ve gür saçlı bir kadın. Yazın çok zaman etekleri belinde, sere serpe bacaklarıyla yalınayak dolaşıyordu. Isak onları görüyordu, kim görmez ki!

Kavga etmiyorlardı, hayır, Isak kavga canlısı değildi; hem karısı, şimdi söz yetiştirmekte çok daha usta olmuştu. Aslı astarı olmayan bir çekişme için, bu çam yarmasının, bu değirmen ecinnisinin zamana ihtiyacı vardı; lâfları birbirine karıştırıyor, fakat söz söyleyemiyor, hem sonra Inger'e karşı bir muhabbet, kuvvetli bir sevgi duyuyordu. Isak'ın kendini savunmasına da hacet yoktu, Inger ona sataşmıyordu, Isak birçok bakımlardan mükemmel bir kocaydı, Inger onu hoş görüyordu. Neden şikâyetçi olacaktı ki? Doğrusu Isak hor hakir görülecek biri değildi, Inger daha kötü bir adama düşmüş de olabilirdi. Isak ihtiyarlamış, yıpranmış mıydı? Tabii, Inger kocasında yorgunluk belirtileri görüyordu, ama önemsenecek şeyler değildi bunlar. Isak yıllanmış sıhhatler ve bakir kuvvetlerle doluydu sanki tıpkı Inger gibi; ve evliliklerinin eylülünde muhabbetten yana payını en az Inger kadar istekle kullanıyordu.

Ama öyle apayrı bir gösteriş veya güzellik Isak'ta yoktu, asla. Hayır, bu bakımdan Inger ondan üstündü. Inger zaman zaman herhalde daha güzellerini gördüğü, o şık elbiseli ve bastonlu erkekleri düşünüyordu: Cepleri mendilli, yakaları kolalı, ah o şehir beyleri! Bu yüzden Isak'a, sırf Isak olarak, hani yalnız hak ettiği derecede yaklaşıyordu, o kadar! Isak ormanda yerleşmiş bir göçmendi; dudağı eskiden düzgün olsaydı Inger, Isak'a asla varmazdı; bunu şimdi biliyordu. Hayır, o zaman bir başkasını bulurdu. Kendisine bir vatan olan bu yerler, Isak'ın hazırladığı bütün bu ıssız hayat, aslına bakılırsa şöyle böyle bir şeydi; burada bu Allah'ın dağında bir orman cadısı olup kalacağına aşağıda kendi yurdunda evlenebilir, çevresinde görüşüp konuşabileceği insanları olurdu. Inger artık buraya uymuyor, başka türlü düşünüyordu.

Görüşlerin değişmesi garip değil miydi? Şöyle güzel bir buzağıya sevinmek yahut Isak büyükçe bir balık partisiyle avdan dönüp geldiği vakit hayran hayran el çırpma artık elinden gelmiyordu; hayır, altı sene, daha kibar bir hayat yaşamıştı, öyle, kocasını şefkat ve muhabbetle yemeğe çağırdığı o günler, gitgide geçmişe karışmışlardı. Şimdi: "Yemeğe gelmiyor musun?" diyordu. Böyle mi denirdi! Bu gerçekten can sıkıcı ve kaba çağırış tarzı, ilkin Isak'ın biraz tuhafına gitmiş: "Yemeğin hazır olduğunu bilmiyordum" demişti. Fakat Inger güneşin durumundan az çok anlaması gerektiğini iddia edince Isak, karşılık vermekten, bu konuda boşuna söz söylemekten vazgeçmişti.

Ama günün birinde Isak, Inger'i suçüstü öyle bir yakaladı, öyle bir girişti ki! Bu iş; Inger'in Isak'ın parasını çalmak istediği sırada oldu. Isak paraya düşkün falandı da onun için değil, hayır, bu para sırf

ve tamamen kendinindi de ondan dolayı. Haha, ömrü boyunca Inger'in bir yeri sakat da kalabilirdi hani! Fakat Inger bütün bütün soysuzun, Allah'tan korkmazın biri de değildi doğrusu: Aldığı para Eleseus içindi; şehirdeki Eleseus'u, yine bir taler yollamalarını rica etmişti. Kibar beylerin arasında cepleri bomboş mu dolaşındı? Inger'de ana kalbi yok muydu? Isak'tan para istemiş, ricası boşa gidince de işe girişmişti. Isak ondan şüphelendiği için mi, yoksa sırf bir tesadüf yüzünden mi, şu veya bu, her nasılsa, bu hıyanetin hemen farkına vardı; aynı anda Inger, kollarından kısıkvrak tutulduğunu hissetti; ilkin havaya kaldırıldığını, sonra küt diye yere çarpıldığını hissetti. Bu görülmedik bir şeydi, bir dağ göçmesi âdeta. Oo, Isak'ın elleri ne dermandan kesilmiş, ne de yorgundular! Inger inliyordu, başı geriye sarktı, vücudu titriyordu, aldığı taler'i Isak'a uzattı.

Ağzını açmasına Inger hiç de engel olmadığı halde Isak, o sıra yine fazla konuşmadı; yalnız soluyarak kesik kesik: "Sana dayak lâzım", dedi, "yoksa seni zapt etmek imkânsız."

Isak tanınmayacak hale gelmişti. Ama uzun zamandır baskıda tuttuğu hıncını boşaltıyordu herhalde.

Üzüntülü bir gün geçti, arkasından uzun bir gece; peşinden ikinci bir gün başladı. Isak, içeri çekilecek kuru otları yüzüstü bırakarak başını alıp gitmiş, ormanda uyumuştı; Sivert babasıyla beraberdi. Inger'in etrafında Leopoldine ve hayvanlar vardı; ama Inger kendini yalnız hissediyor, boyuna ağlıyor, başından geçenlere kafasını sallıyordu: Böyle büyük bir heyecanı hayatında, vaktiyle bir defa daha duymuştu; yeni doğmuş çocuğunu boğduğu o günü, şimdi elinde olmayarak hatırlıyordu.

Isak'la oğlu neredeydiler? Vakitlerini boş geçirmemişlerdi; gerçi ot işini bir iki gün yüzüstü bıraktılar. Ama yukarda göl kıyısında bir kayık yaptılar. Gerçi süsü gösterişi olmayan kaba saba bir tekneydi bu, fakat yaptıkları her şey gibi sağlam ve sıkı olmuştu. Artık bir kayık sahibiydiler, ağla balık tutabilirlerdi.

Dönüp geldikleri vakit ot, o kuru haliyle, olduğu gibi duruyordu. Havaya güvenerek Tanrıya bir oyun oynamışlar, ama sonunda kârlı çıkmışlar, oyunu onlar kazanmışlardı. Sivert birdenbire parmağıyla ileriye gösterdi ve: "Anam otları çekmiş! diye bağırdı. Babası çayıra bakarak: "Ya!" dedi. Isak, otun bir kısmının kaldırılmış olduğunu hemen anlamıştı. Inger şimdi içerde işleriyle meşguldü herhalde. Inger'i dün dayakla tehdit edip silkeledikten sonra bu çok önemli başarıydı doğrusu. Ot ağır ve özlüydü, Inger adamakıllı çalışmış, bundan başka da inekleri, keçileri sağmıştı. Isak, Sivert'e: "Git içeri de yemek ye!" dedi.

"Sen de gelmiyor musun?"

"Hayır."

Sivert eve girdikten biraz sonra Inger dışarı çıktı, uysal bir tavırla kapı eşiğinde durarak: "Sen de gelip biraz bir şey yemeyi canından esirgemesen olmaz mı?" dedi. Isak homur homur bir şeyler homurdandı, sadece: "Hu!" dedi. Fakat Inger'i böyle sinmiş görmek, son zamanlarda öyle seyrek bir olaydı ki inadı biraz olsun kırıldı. "Tırmığma birkaç diş takıversen otları toplamaya devam ederdim!" dedi Inger. Çiftliğin beyine, her şeyin âmirine bir ricada bulunuyordu; Isak'ın alaylı ve ters bir cevap vermeyişine karşı minnettarlık duydu: "Yetişir." demişti Isak, "o kadar topladın, içeri de çektin, yeter!"

"Yok, daha yetmez."

"Şimdi tırmık tamir edecek vaktim yok, görmüyor musun, yağmur geliyor." Ve Isak, işinin başına gitti.

Anlaşılan Inger'in yorulmasını istemiyordu; tırmığın tamirine harcanacak birkaç dakika, Inger'in çayırda Isak'la beraber çalışmasıyla on kere karşılanabilirdi. Zaten Inger tırmığı bozuk haliyle alıp

gelmiş, otları harıl harıl çekip toplamaya başlamıştı. Sivert atı, arabayı getirdi; hep birden olanca gayretlerini kullanıyorlar, alınlarından doğru ter sızıyordu. Ot çatı altına alındı ve bu, yaman bir iş oldu. Ve Isak yine düşüncelere dalarak, bir taler hırsızlığından başlayıp yığın yığın kuru otun sağlama bağlanmasına kadar, bütün teşebbüslerimizi yöneten o yüce kuvveti düşünmeye koyuldu. Üstelik yukarda, kayık da yapılmış bulunuyor; Isak'ın kırk yıldır yapmayı aklından geçirip durduğu kayık, şimdi orada, dağdaki gölde yapılmış duruyordu. "Allah büyük!" dedi Isak.

Bu akşam, önemli bir akşamdı kısacası; bir dönüm noktasıydı; uzun zamandır yolunu sapıtmış olan. Inger, yerden bir defa kaldırılıvermekle tekrar asıl yoluna konmuş oldu. İkisi de olup bitenin lâfını etmiyorlardı. Isak sonraları, azıcık bir para olan ve kendi rızasıyla yine Eleseus'a bağışlayarak elden çıkardığı bu taler'den ötürü, utanç duydu. Hem sonra bu taler, kendinin olduğu kadar Inger'in de değil miydi sanki? Bir zaman geldi ki, sinip küçülen Isak olmuştu.

Daha çok şeyler oldu; nitekim Inger de görüşlerini değiştirmişti. Evet, Inger değişmiş, kibarlık taslamaktan yavaş yavaş vazgeçerek tekrar ciddî, candan bir çiftlik kadını olmuştu. Bir erkeğin yumrukları neler de başarmazmış meğer! Yapmacık bir çevrede uzun zaman kalarak başı dönmüş güçlü kuvvetli, hamarat bit kadına böyle bir şey isterdi. Erkeğe çarpmıştı, ama erkek dimdik ve sağlam duruyordu. Erkek bu toprağın, arazisinin üstündeki tabii yerinden bir an bile kımıldamamıştı. Erkeği yerinden oynatmak mümkün değildi ki.

Çeşitli zamanlar oluyordu; ertesi yıl yine kuraklık başladı ve ekinlere gerçekten zarar verdi, insanların cesaretini kemirdi. Tarlalarda ekinler yanıyordu, patatesler — o garip patatesler — yanıp kavrulmadılar, aksine boyuna çiçeklendiler. Çayırlar gitgide kararıyor, fakat patatesler çiçekleniyordu. Her şeyi bir yüce kuvvet yönetiyordu, ama çayırlar kararmaya başlamıştı.

Derken günün birinde, Geissler, eski Lensmann Geissler çıktı geldi, nihayet tekrar geldi. Hayatta oluşu, birden yine ortaya çıkıveriş, tuhaftı doğrusu. Acaba neye gelmişti?

Bu sefer yanında öyle fazla eşya, tepe satışına ait çeşitli belgeler falan yoktu, aksine pek basit giyinmişti; saçına sakalına kır düşmüş, gözlerinin çevresi kızarmıştı. Yanı sıra öteberisini taşımaya adam filan da getirmemişti; sade içinde bazı kâğıtlar bulunan bir çantası vardı, yanına bir yol torbası bile almamıştı.

"Günaydın!" dedi.

Isak'la Inger: "Günaydın!" diye karşılık verdiler. "Yine geziye mi çıktınız?"

Geissler başıyla doğruladı.

"Drontheim'de bana uğradığınız için teşekkür ederim!" diye ekledi Inger.

Bunu başıyla Isak da doğruladı: "Evet, ikimiz de teşekkür ederiz!" dedi.

Ama Geissler sadece duygularını göstermeye alışmamıştı, hemen: "Dağı geçip İsveç'e gideceğim!" dedi.

Çiftliktekiler kuraktan dolayı üzüntülü oldukları halde Geissler'in gelişiyle canlanmışlardı; onu güzelce ağırladılar. Geissler'i candan karşılayabilmek, onlar için büyük bir mutluluk oluyordu; çünkü Geissler, kendilerine bunca iyilikte bulunmuştu.

Geisslerin yürek gücü yerinde idi; hemen şundan bundan konuşmaya başladı, dışarı tarlalara bakıyor; beğenmiş, başını sallıyordu; hey gidi, Geissler her zamanki gibi dimdikti, cebinde yüzlerce taler var gibi görünüyordu. Onunla beraber eve de hayat ve canlılık gelmişti; ortalığı gürültüye boğmuyor, ama neşeli neşeli konuşuyordu.

"Bu Sellanraa mükemmel bir yer!" dedi. "Yukarılara doğru gelenler de gitgide çoğalıyor Isak, ben beş çiftlik saydım, yoksa daha mı fazla?"

"Hepsi yedi tane, ikisi yoldan görülmez."

"Yedi çiftlik, şöyle böyle elli kişi. Bu civarda nüfus artıyor. Okul bölgesi oldunuz mu, okulunuz var değil mi?"

"Var."

"Duymuştum. Brede'nin toprakları içinde. Çünkü onun arazisi daha ortalara düşer. Demek Brede çiftçi oldu ha!"

Geissler, Brede'yi adamdan saymıyormuş gibi güldü. "Senden bahsediyorlardı Isak, buraların ustası senmişsin! Buna memnun oldum. Şimdi bir de hızarın varmış, öyle mi?"

"Evet, olduğu kadar. Ama işime yarıyor. Aşağıdakiler için ara sıra direk kestiğim de oldu."

"Öyleymiş!"

"Fikrinizi öğrensem pek sevinirim Bay Lensmann, beraber gitsek de hızarı görseniz!"

Geissler, bu işin uzmanı imiş gibi başıyla tasdik etti, hızarı göreceğini ve her şeyi bir bir gözden geçireceğini söyledi, "iki oğlun vardı, peki biri nerede?" diye sordu. "Şehirde mi? Bir büroda mı çalışıyor? Hu! Fakat buradaki yaman delikanlıya benziyor. Adın ne senin?"

"Sivert."

"Ötekinin adı?"

"Eleseus."

"Demek o, bir mühendisin bürosunda? Peki orda ne öğreniyor? Entipüften şeyler desene! Benim yanımda çalışabilirdi."

Isak nezaket için sadece: "Evet!" dedi. Geissler'in hali ona dokunuyordu. Ah, Geissler şimdi hiç de yanında yardımcı çalıştırabilecek bir durumda gözüküyor. Belki de kendini bile geçindirmekte güçlük çekiyordu; ceketinin kolları yenlerinden âdeta lif lif olmuştu.

Inger kendi çoraplarından yeni bir çift, kibarlık günlerinden kalma, ince ve yollu bir çift çorap getirerek: "Şu kuru çorapları giymez misiniz?" diye sordu.

Ayakları şüpheşiz su içinde olmasına rağmen, kısaca: "Hayır, teşekkür ederim!" deyip kesti Geissler.

Eleseus için: "Keşki benim yanıma gelseydi!" dedi. Cebinden küçük gümüş bir tabaka çıkarıp onunla oynayarak: "Benim ona çok ihtiyacım vardı!" diye ekledi. Elinde eskiden kalma biricik değerli şey, bu tabakaydı belki de.

Fakat içi daralıyor, bir şey üzerinde devamlı durmuyordu. Gümüş kutu yine cebe sokuldu ve Geissler yeni bir konuya geçti. "Çayır ne kadar da kararmış. Önce gölge diye düşünmüştüm. Burada toprağın kavrulmasına sebep ne? Gel benimle, Sivert!"

Sofradan acele kalkıp kapıya doğru yürüdü; yemek için, Inger'e teşekkür ederek gözden kayboldu, Sivert de onunla gitmişti.

Irmak kenarına vardılar. Bütün bu süre içinde Geissler, zeki gözlerini etrafta gezdirmişti; birdenbire durdu ve: "Burası!" dedi, sonra açıkladı: "Toprağın kavrulmasına göz yumuyorsunuz, ortada hiç sebep yok. Elinizde gür bir ırmak varken insan susuz kalır mı? Yarın çayır yine yeşerecektir."

Sivert hayretler içinde sadece: "Evet!" dedi.

"Sen şimdi ileriye doğru orta genişlikte eğri bir ark aç. Toprak düzdür, su başına da bir oluk yapalım. Hızarınız var, birkaç uzun tahtanız bulunur, değil mi? Alâ! Kazma ile küreği al gel de şuradan başla: ben de şimdi gelir, sana yolu gereği gibi işaretlerim."

Geissler bir koşu eve gitti, çizmeleri vıç vıç ediyordu, o kadar ıslaktılar. Isak'ı oluk işiyle görevlendirdi; birçok oluklar yapmasını, toprağın kazılamayan yerlerine bu olukların konacağını

söyledi. Isak; suyun oraya kadar pek gidemeyeceğini, yolun uzunluğunu, kavrulan yerlere varamadan toprak tarafından emileceğini söyleyerek itiraza kalkıştı. Geissler: "Evet, ama bir zaman için dediğin doğru!" cevabını verdi. "Toprak ilkin suyu adamakıllı emer, fakat sonra ıslaklık ilerledikçe ilerler. Yarın bu saatte tarla ve çayır, tekrar yeşerecektir."

"Ya!" dedi Isak ve olanca gücüyle tahtaları çatarak olukları yapmaya girişti.

Geissler, yine Sivert'in yanına gitti, "iyi", dedi, "devam et. Ben senin yaman delikanlı olduğunu hemen anladım. Ark, şu takozların istikametinde açılacak. Büyük taşlara yahut kaya parçalarına rastlarsan yana kay, ama yükseklik hep aynı kalsın. Anlıyor musun, yükseklik hep aynı!"

Sonra yine Isak'ın yanına. "Bir oluk tamam, ama altı tane ister. Ha gayret Isak, yarın her taraf yeşerecek, ekinin kurtuldu demektir!"

Geissler bir tümseğe oturdu, ellerini dizlerine koydu, sevinçten deli gibiydi; yarenlik ediyor, zihninde şimşek gibi düşünceler yanıp sönüyordu. "Zift var mı? Kıtık? Mükemmel, sende her şey bulunuyor. Çünkü önce oluklar sızıntı yapar, ama sonra sonra tahtalar kaynaşır, âdeta şişe gibi olurlar. Zift ve kıtık kayıktan arttı dedin, değil mi? Peki, kayık nerde? Yukarda gölde ha? Bir de onu görürüm."

İlâhi Geissler, ne de çok vaat ediyordu! Daldan dala atlayan bir beydi, şimdi eskisinden daha da sabırsız olmuştu, ona kalırsa her şey hemen bir çırpıda olup bitivermeliydi. Ama o vakit de işler bir fırtına gibi oluyordu. Düşüncesiz denemezdi. Tabii mübalâğaya, aşırıya kaçıyordu. Tarla ve çayır, nasıl olur da bir gecede yeşeriverirdi? Fakat Geissler işi kavrayıp derhal karar vermekte aceleciydi, Sellanraa'nın ekinleri kurtulacak olursa bunu gerçekten bu tuhaf tabiatlı adama borçlu olacaklardı.

"Kaç oluk yaptın? Az! Ne kadar çok olursa, su o kadar düzgün akar. On arşın boyunda on, on iki oluk yapsan işi başarmış olursun. Ne diyorsun, on iki arşınlık tahtaların mı var? O halde onları kullan, sonbahara kadar parasını çıkarır."

Bunun peşinden Geissler yine yerinde duramadı. Kalkıp bir koşu tekrar Sivert'in yanına gitti. "Mükemmel, Sivert, şimdi güzel oldu! Baban olukları çatıp deliklerini tıkıyor, düşündüğümde fazla oluk sahihi olduk; şimdi git, olukları al gel de işe başlayalım!"

Bütün bir öğleden sonra büyük bir çalışmadır gitti, Sivert'in o güne kadar katıldığı işlerin en cılgıncasıydı bu; onun hiç bilmediği bir tempo ile ilerliyordu. Yemek yemeye gidecek zamanı bile kendilerine çok gördüler. Ama sonunda su akmıştı! Kimi yerde toprağı daha derin kazmaları, kimi yerde oluğu biraz yükseltmeleri yahut daha derine yerleştirmeleri gerekti; ama su akıyordu! Akşam geç vakte kadar üç adam, oradan oraya gidip gelerek yaptıkları işin noksanlarını tamamladılar: kendilerini hep bu işe vermişlerdi ve ıslaklık kurumuş kısımlara doğru sızmaya başlayınca çiftliktekilerin kalplerinde berrak bir sevinç ışığı parıldadı.

"Saatimi almayı unutmuşum, acaba saat kaç?" diye sordu Geissler. "Evet, yarın bu zamanda yemyeşil!" dedi.

Hatta daha o gece Sivert kalktı, gidip arklara baktı. Aynı şey için dışarı çıkmış olan babasıyla karşılaştı. Hey Allah'ım, bu dağ başında bu ne heyecan, bu ne hâdise!

Fakat ertesi günü Geissler uzun zaman yataktan kalkamadı, bitkindi, hızı kesilmişti. Göldeki kayığı görmeyi canı istemiyordu, sırf utandığı için hiç olmazsa hızara kadar gitti. Arklara karşı bile dünkü ilgisi kalmamıştı. Geceleyin ne tarlanın, ne çayırın yeşermemiş olduklarını görünce cesareti kırıldı; suyun habire akmakta devam ettiğini ve durmadan yayıldığını düşünmüyordu. Fakat ne de olsa bütün bütün ümitsizliğe düşmemişti, nitekim: "Başarıyı görmek için galiba yarını beklemeli, ama sen

ümidini sakın kesme!" dedi.

Akşamüstü sallana sallana Brede Olsen çıkageldi. Yanına örnek kaya parçaları almıştı, Geissler'e göstermek istiyordu. "Kanaatime göre çok önemli şeyler olsa gerek!" dedi. Ama Geissler, Brede'nin taşlarını görmek istemedi. Alay ederekten: "Sen buralarda, ötede beride sürtüp altın arayarak mı çiftçilik yapıyorsun?" diye sordu. Ama artık Brede'nin, eski Lensmann'nın azarlarını yemeye karnı toktu; ters karşılıklar vererek, Geissler'e sen demeye başladı: "Sen bana vız gelirsin!" dedi. Geissler: "Hâlâ işe yarar bir şey yaptığın yok, boş şeylerle uğraşıyorsun!" cevabını verdi. "Ya sen?" dedi Brede. "Peki, bunca zamandır sen ne yaptın?" Yukarda bir tepe satın aldın, bir işe yaradığı yok, olduğu gibi de duruyor. Hahay, sen de bana akıl verecek adamsın ya, sen ha!"

"Defol buradan!" dedi Geissler, Brede de zaten fazla durmadı, ufak torbasını sırtlayıp selâm bile vermeden çıktı, evine yollandı.

Geissler tekrar oturdu, önündeki birkaç kâğıdı karıştırmaya başladı, habire düşünüyordu. Sanki bir kere tadını almıştı ve şimdi bakır ocağı işinin ne durumda olduğunu, kontratı ve tahlil raporunu görmek istiyordu. Hemen hemen halis bakır, kara bakır bulunmuştu; işi devam ettirmeli, yılgınlık getirip yüzüstü bırakmamalıydı.

"Gelişimin asıl sebebi, şu işi bir yoluna koymak!" dedi Isak'a. Buraya birçok işçi getirmek ve yukarda dağda büyük bir iş sahası açmak niyetindeyim. Sen ne dersin?"

Geisslere acıdığı için, Isak itiraz etmedi.

Geissler: "Bu iş seni de ilgilendirir!" diye devam etti. "Buraya birçok adam gelecek; bir telâş bir faaliyet gidecek; gürültü, patırtı olacak; kayalar dinamitlenecek bütün bunlar, bilmem hoşuna gider mi? Ama öte yandan bu bölgeye hayat ve hareket de girecek; sütlerin, yağların için büyük bir pazar bulmuş olacaksın, istediğin fiyata satabilirsin."

"Evet!" dedi Isak.

"Ocağın kârından alacağın yüksek yüzdeler de başka. Çok para alacaksın, Isak."

Isak cevap verdi: "Sizden şimdiye kadar aldıklarım çok bile...."

Ertesi sabah Geissler çiftlikten ayrıldı; doğuya İsveç'e doğru yola çıktı. Isak kendisine bir süre yoldaşlık etmeyi teklif edince, kısaca: "Yok, teşekkür ederim!" demişti. Isak, onun böyle perişan ve tek başına gideceğini görünce, gönlünün âdeta sızladığını duydu. Inger ona mükemmel bir yolluk hazırlayıp verdi, hatta onun için gözleme bile yapmıştı, ama bunlar yine de azdı doğrusu; götürmesi için ayrıca bir şişeye çiğ kaymak koymuşlar, bir sürü yumurta getirmişlerdi; fakat Geissler bunları taşıyamayacağını söyledi. Inger buna çok üzüldü.

Âdeti aksine, kaldığı günlerin parasını ödemedi. Sellanraa'dan ayrılmak; Geissler için kolay olmuyordu herhalde. Bunun için sanki parayı ödemiş; sahiden masaya büyükçe bir banknot bırakmış gibi davranmış, nitekim küçük Leopoldine'ye: "Sana da bir şey vereyim, al!" diyerek tabakasını, gümüş tabakayı uzatmıştı. "Yıkayıp temizler, içine iğne koyarsın. Bu işe pek yaramaz, ama hele bir eve gitsem, sana başka şey getirirdim; evde çok şey var!" demişti...

Geissler gitti, ama arklar kaldı; arklar geceli gündüzlü su dağıtıyor, hafta üstüne hafta, boyuna işliyordu; arklar tarlaları yeşertmiş, patatesleri yumru yumru etmiş, ekini de başaklandırmıştı.

Ta aşağı çiftliklerin sahipleri, peş peşe bu harikayı görmeye yukarıya Sellanraa'ya geldiler. Maaneland'ın sahibi Axel Ström de; kadın yardımcısı olmayan, her işini kendi gören o bekâr adam da geldi. O gün keyfi yerindeydi: Yaz için kendisine yardımcı bir kız vaat edildiğini, bu dertten de kurtulduğunu söylüyordu! Kızın ismini söylemedi, Isak da sormadı; ama vaat edilen kız Brede'nin

Barbro'suydu, iş sade Axel'in Bergen'e bir telgraf çekmesine bakıyordu. Eh, Axel şüphesiz gayet tutumlu, hatta hemen hemen cimri bir adam olmasına rağmen bu telgraf parasını da vermişti.

Bugün Axel'i yukarı çeken şey arklardı; bir uçtan öbür uca arkları gözden geçirdi, bu işle pek çok ilgilendi. Kendi arazisinde gerçi büyükçe bir ırmak bulunmuyordu, ama ufak bir dere vardı; oluk yapmaya tahtası da yoktu, fakat teknil su yolunu toprağa açmayı düşünüyordu, öyle de olurdu. Toprağı daha basıkta olduğu için durum pek öyle kötü görünmüyormuş, ama kuraklık devam ederse onun da sulaması lâzımmış... Görmek istediğini gördükten sonra, Allah'a ısmarladık, dedi. Isak'la karısı, onu eve davet ettilerse de vakti olmadığını, hemen bu akşam ark kazmaya başlayacağını söyledi ve gitti.

Brede'den apayrı bir adamdı Axel!

Oo, Sellenraa'daki su arkları, o harika hakkında çene çalmak üzere bataklıkları aşip ona buna gitmek için Brede'ye vesile çıkmıştı! "İnsanın, toprağında fazla çalışması hiç de iyi değil!" diyordu. "Isak, araziyi kurutmak için evvelce öyle çok hendek açmış ki, şimdi yeniden sulamak zorunda."

Isak sabırlıydı; ama çoğu vakit bu adamdan, Sellenraa'ya komşu bu çalçene heriften kurtulmayı özlüyordu. Brede'nin telgraf hattına bakması lâzımdı, çünkü resmen bu işe tayin edilmişti. Fakat telgraf idaresi, ihmali yüzünden kendisine birçok defalar ihtarda bulunmuş, bu görevi tekrar Isak'a teklif etmişti. Hayır, Brede'nin hatta baktığı yoktu, dağlardaki madenlerle uğraşıyordu; bu onda gerçek bir tutku, bir saplantı haline gelmişti.

Nitekim ikide bir Sellenraa'ya uğruyor, defineyi bulduğunu söylüyordu. Sonra başıyla doğruluyor, "şimdilik fazla bir şey söylemeyeceğim, fakat çok önemli şeyler buldum, bunu inkâr edemem!" diyordu. Zamanını ve bütün enerjisini boş yere, nafile yere harcıyordu. Yorgun argın evine döndüğü vakit örnek kaya parçalarıyla dolu ufak bir çuvalı yere atıyor, günlük işini bitirdiği için hohlayıp puflayarak ekmek parası için kimsenin bu kadar didinmediğini söylüyordu. Sulak, bataklık arazisine biraz patates dikmiş, evinin etrafında kendiliğinden bitmiş olan otları biçmişti; çiftçilik adına yaptığı, bu kadarcıktı işte. Brede, yanlış yola sapmış bir adamdı, sonu kötüye varacaktı. Kerpiç damı çoktan parça parça olmuş; mutfağın merdiveni, saçaktan akan yağmur sularıyla ürümüştü; ufak bir bileği taşı, devrilmiş yerde yatıyor ve araba, oldum olası açıkta duruyordu.

Brede, böyle ufak tefek şeylere hiç tasa etmemesi bakımından rahattı. Çocuklar oyun oynarlarken bileği taşını yuvarladıkça babaları hiç sesini çıkarmıyor, bundan hoşlanıyor, hatta vakit vakit taşın yuvarlanmasına kendi de yardım ediyordu. Gelgeç ve tembel yaradılışlıydı, ağırbaşlılık nedir bilmiyordu; eh hiç değilse tasalanmıyordu ya! Sorumluluk duygusundan yoksun, zayıf bir karakteri vardı; fakat ne olursa olsun geçimini sağlama çareleri buluyor, bir eliyle aldığını öbür eliyle harcayarak ailesiyle birlikte kavrulup gidiyordu. Fakat tabii ki tüccar, Brede ile ailesini kırk yıl besleyecek değildi, bunu ona zaman zaman hatırlatmıştı, sert bir tavırla şimdi de söylüyordu. Brede bunu kendi de görüyordu, işini bir yoluna koyacağını vaat etti; arazisini satacağını, belki de iyi para alacağını, o vakit borçlarını ödeyeceğini söyledi.

Evet, Brede, zarar bile etse çiftliğini satmak istiyordu; çiftçiliği ne yapsındı o! Tekrar köye taşınmayı özlüyor; havailiğe, gevezeliğe, mağazaya dönmek istiyordu. Buracıkta sessiz sakin çalışıp, bir iş görüp dünyayı unutacağına, özlüyordu. Ah, o ıslıl ıslıl ağacıyla Noel şenliklerini yahut 17 Mayıs millî bayramını veya belediye dairesinde fakirler yararına yapılan mezarları unutulabilseydi! Ötekiyle berikiyle yarenlik etmeyi, ne var ne yok sorup öğrenmeyi her şeyden çok seviyordu; ama bataklıklarda kiminle görüşüp konuşabilirdi ki? Sellenraa'nın Inger'i bir süre bu işe hevesli görünmüş, ama şimdi yine değişivermiş, konuşkanlığını tamamıyla bırakmıştı. Hem Inger hapse de

girmişti, Brede ise resmî bir memurdu, yakışık almazdı.

Ne çare, köyden ayrılmakla kendi kendisini kenara çekmişti. Şimdi Lensmann'ın bir başka mübaşir, doktorun da bir başka arabacı aldıklarını, kıskanarak görüyordu; kendisine muhtaç olan insanları bırakmış, onlar da artık Brede el altında olmadığı için başlarının çaresine bakmışlardı. Fakat mübaşirden, arabacıdan başka her şeye benziyordu, buldukları! Bilememişlerdi, atla arabayla Brede'yi tekrar köye götüreceklerdi!

Fakat ya Barbro, onu niçin Sellanraa'ya kapılandırarak istemişti? Haha, bu fikri karısıyla ölçüp biçerek düşündükten sonra ortaya atmıştı, işler yolunda gidecek olursa kızın istikbali için ümitler vardı, hatta belki de bütün aile için ümitler besleniyordu. Bergen'deki iki kâtibin ev işlerine bakmak işi de fena değildi, ama Barbro'nun bundan ne kazandığını Allah bilir! Barbro güzelce bir kızdı, çıkarımı biliyordu, ilerleyebilmekten yana herhalde burada daha iyi imkân bulacaktı. Sellanraa'lıların iki oğulları vardı.

Şu var ki Brede, bu plânın boşa gittiğini görünce bir başkasını düşündü. Hem canım, aslına bakarsan Inger'le, o hapis yatmış karıyla akraba olmaya çalışmak, didinmeye değer miydi; Sellanraa'dakilerden başka delikanlılar ne güne duruyordu? Meselâ Axel Ström. Çiftliği, kulübesi vardı; gitgide hayvan, mal mülk sahibi olan çalışkan ve tutumlu bir adamdı; fakat ne karısı, ne de kendisine yardım edecek bir kadını yoktu. "Bak ben sana söyleyeyim!" dedi Axel'e. "Barbro'yu yanına alırsan muhtaç olduğun yardımı bulmuş olursun. Al işte, fotoğrafına bak!"

Aradan birkaç hafta geçti, Barbro geldi. Axel o günlerde otları biçiyordu; otları gece biçiyor, gündüzleri de altını üstüne getiriyor, ister istemez her şeyi tek başına yapıyordu. Ama işte Barbro geldi, pek makbule geçen bir hediye gibi geliverdi. Hem çalışkan da çıktı: Çamaşırları, bulaşıkları yıkıyor, yemek pişirip hayvanları sağıyor, dışarıda da otların toplanmasına yardım ediyordu; evet, Axel'le beraber ot işinde de çalışıyor, otları birlikte içeri çekiyorlar ve işler yolunda gidiyordu. Axel, kıza iyi bir ücret vermeyi kararlaştırdı; yine de kazançlıydı.

Barbro, fotoğrafındaki gibi kibar çıkmamıştı. Uzun boylu, narin bir kızdı; sesi biraz kısık çıkıyor, birçok bakımdan tecrübeli ve pişkin görünüyor, hiç de ana kuzusuna benzemiyordu. Axel, yüzünün böyle cansız ve hasta görünmesine bir anlam veremiyordu: "Ben seni görünce tanımalıydım, ama hiç de fotoğrafına benzemiyorsun!" dedi. Barbro: "Evet, yolculuk beni yordu", cevabını verdi. "Şehrin havası da yaramadı." Nitekim çok geçmeden Barbro tekrar tombullaşıp güzelleşti: "Emin ol, o yolculuk, o şehir havası, insanı adamakıllı sarsıyor!" diyordu. Sonra hafif tertip, insanın Bergen'de baştan çıkabileceğine dokundurdu: "Ayağını denk almak lâzım!" dedi. Bu konuşma sırasında ayrıca Axel'in bir gazeteye, bir Bergen gazetesine abone olmasını, böylece dünyada olup biten şeyleri de öğrenmek istediğini söyledi. "Ben artık okumaya, tiyatroya, müziğe alıştım; burası bana pek sönük geliyor!" dedi.

Axel Ström, bu yaz mevsimi için böyle iyi bir yardımcıya düştüğünden dolayı, gazeteye abone olduğu gibi, Brede ailesinin ikide bir çiftliğine gelerek yiyip içmelerine de göz yumdu. Hizmetçisini memnun etmek istiyordu. Pazar akşamları Barbro'nun, kitarasının tellerini tıngırdatarak biraz kısık sesiyle şarkılar söylemesine doyum olmuyor; Axel bu bilmediği güzel şarkılardan, çiftlikte yanında birisinin durup kendisine şarkı söylemesinden duygulanıyordu.

Axel, yaz boyunca Barbro'yu başka cephelerden de tanıdı; ama umumiyetle memnun bulunuyordu. Barbro'nun kaprisleri yok değildi, sonra her şeye bir cevap yetiştiriyor, bunda biraz ileri de gidiyordu. Axel'in muhakkak köye, tüccara gitmesi gerektiği o cumartesi günü Barbro hayvanlardan,

kulübeden ayrılmalı, bunca şeyi hiç düşünmeden yüzüstü bırakıp gitmeli miydi? Buna ufak bir tartışma sebep olmuştu. Peki, Barbro nereye gitmişti? Sadece evine, Breidablick'e, fakat ne olursa olsun! Axel geceleyin dönüp geldiği vakit Barbro yoktu, hayvanlara kendisi baktı, yemeğini yedi ve yattı. Sabaha karşı Barbro çıkageldi. Alay eder gibi: "Tahta döşemeli bir evde insan kendini nasıl hisseder, tekrar bir anlamak istedim!" dedi. Axel, buna karşı tabii hiç sesini çıkaramadı; ne çare, onun kulübesi kerpiç damlı ve balçık döşemeliydi çünkü fakat kendinde de tahta bulunduğunu, inşallah günün birinde de tahta döşemeli bir ev yapacağını söyledi. Barbro yaptığına pişman olmuş gibiydi; hayır, fena kız değildi Barbro; nitekim pazar olmasına rağmen hemen ormana gitti, ardıc dalları aldı geldi ve balçık zemini bunlarla süsledi.

Eh, mademki Barbro böyle meziyetli ve iyi kalpli bir insandı, şu halde Axel'in de, o akşam köyde Barbro için satın aldığı o güzel başörtüsünü ortaya çıkarması gerekti; aslında örtüyü saklamayı, Barbro'nun bunu iyice hak etmesini beklemeyi düşünmüştü. Ama işte örtü Barbro'nun pek hoşuna gitti, hemen başına koyup tecrübe etti, yakışıyor mu diye de Axel'in fikrini sordu.

"Tabii, tabii, hoş, başına benim arka çantamı da koysan sana yine yakışır!"

Barbro güldü, altta kalmak istemedi, bunun için de: "Kiliseye ve şaraplı ekmek törenine şapka ile gideceğime bu örtüyle giderim daha iyi!" dedi "Bergen'de, köyden gelen adi beslemelerden başka, biz hepimiz şapka giyerdik."

Dostluk tazelenmişti!

Ve Axel, postadan verdikleri gazeteyi uzatınca Barbro oturdu, uzak kaldığı dünyaya ait son haberleri okudu: Rıhtım boyunda kuyumcu dükkânına giren hırsız, çingenelerin dövüşmesi, koltukları hizasından kesilmiş eski bir gömleğe sarılı bir çocuk cesedi körfezde bulundu... Barbro: "Acaba çocuğu suya atan kim?" diye sordu. Sonra eski alışkanlıkla piyasa fiyatlarını da okudu.

Ve zaman böylece geçti.

Sellanraa'da büyük değişiklikler olmuştı.

Evet, artık hiçbir şey Sellanraa'nın ilk zamanlardaki halini hatırlatmıyordu. Şimdi orada çeşitli binalar, bir hızar, bir değirmen yapılmış, boş arazi sürölüp ekilmişti. Daha da çok şeyler yapılmak üzereydi. Ama en göze çarpan şey Inger'di belki de; yine bütün bütün değişmiş, son derece çalışkan olmuştı.

Son yazın krizleri, Inger'in hoppalığını pek bir çırpıda yenememişti: önceleri delişmenliği tekrar tekrar tepti; cezaeviyle Drontheim'deki büyük kiliseden bahsetmek istediğinin, birdenbire farkına varıveriyordu. Ah bu ufak tefek, masum şeyler! Parmağından yüzüğünü çıkarmış, bacaklarını uluorta gösteren o kısa etekliğini uzatmıştı. Düşünceli bir hal almıştı; çiftlik sessizleşmiş, ziyaretçiler azalmıştı; Inger kendileriyle pek meşgul olmadığı için köyün yabancı kız ve kadınları artık seyrek geliyorlardı. Allah'ın dağında yaşayan bir kimse, hep gülüp eğlenmez ki; sevinç, taşkınlık demek değildir.

Orada o dağ başında mevsimlerin mucizeleri vardır; ama göğün ve yerin karanlık ve sonsuz sesleri, dört bir yandan kuşatılmışlık, ormanın loşluğu, ağaçların sevimliliği hep aynı kalır. Her şey hem ağırdır, hem yumuşak; akla imkânsız görünen bir şey yoktur. Sellanraa'nın kuzeyinde bir gölcük bulunuyordu: Ancak bir akvaryum büyüklüğünde bir su birikintisi içinde küçük küçük yavru balıklar oynuyor ve hiç büyümüyorlardı; yaşayıp ölüyorlar ve hiçbir şeye yaramıyorlardı, fesuphanallah, hiç, hiç bir işe yaramıyorlardı! Bir akşam Inger bu suyun başında durmuş, ineklerin çingirak seslerine kulak kabartmıştı. Hiç ses seda duyulmuyor, etrafta derin bir sessizlik hüküm sürüyordu; fakat birdenbire Inger, akvaryumdan gelen ezgileri duydu. Çok hafifti bu ses, ancak işitilebiliyordu, sönüp gidiyormuşçasına, ancak! Minik balıkların şarkısıydı bu.

Sellanraa öyle bir yere kurulmuştu ki çiftliktekiler, her güz ve her bahar, bu dağlar üzerinden uçup giden yaban kazlarını görüyor, havada seslerini, çağırışlarını işitebiliyorlardı; karmakarışık bir konuşmaya benzerdi bu sesler. O vakit sürü geçip gidene kadar dünya dururdu sanki insanlar, üzerlerine halsizliğe benzer bir şeyin çöktüğünü hissetmezler miydi? Bıraktıkları işlere tekrar başlarlar, ama önce derin bir nefes alırlardı: Bir başka dünyanın soluğu, yüzlerini yalayıp geçmişti.

Her zaman için büyük mucizelerle çevriliydiler. Kışın yıldızlar ve kuzey fecri olur, gök kubbe alev içinde kalır, Tanrı katında bir yangın çıkmışa benzerdi. Vakıt vakıt, pek sık değil, her zaman değil, arada bir, gök gürlemeleri de işitirlerdi. Daha çok sonbaharda ve bu, insanlar ve hayvanlar için hüznölü ve heybetli bit şey olurdu. Yakındaki çayırda otlayan sürü, birbirine sokulur ve öylece, yan yana dururdu. Neyi dinlerler, bitmesini mi beklerlerdi? Ya insanlar, gökler gürölderken başları öne eğik neyi beklemekteydiler?

İlkbahar... Evet, aceleci, ele avuca sığmaz ve coşkundu ilkbahar; ama sonbahar! Sonbahar insanları başkalaştırıyordu. O vakit karanlıktan çok kere korkuyorlar, akşam dualarına sığınarak bilinmez gelecekleri görüyor, belirtilerini işitiyorlardı. Bazen bir sonbahar gününde dışarı çıkıyorlar; erkekler ihtimal odunları, kadınlar o sırada deli gibi mantar aramakta olan sürüyü içeri almaya gidiyorlar ve kalpleri esrarlı duygularla dolu, eve dönüyorlardı. Kazara bir karıncanın üstüne basılmış, arka tarafı toprağa yapışmıştı da ön taraf, hayvancağızı topraktan kurtaramıyor muydu? Yoksa bir kartavüğünün yuvasına yaklaşmışlardı da ana tavuk tıslayarak yüzlerine doğru mu atılmıştı? İri iri inek mantarları bile beylik şeyler değildiler. Onlara sadece bakıp geçiverdiği vakıt uyuşup kalmaz, sararmaz insan. Bir inek mantarı çiçek açmaz, yerinden kımıldamaz, ama onda insanı sarsan bir hal vardır, bir

canavara benzer, kendisini örten bir vücuttan yoksun ve çıplak, bağımsız bir hayat süren bir akciğer gibidir o.

Inger, sonunda enikonu efkârlı bir hal almıştı, bu dağ başları onu sindirmiş ve Inger sofulaşmıştı. Kendini bundan kurtarabilir miydi? Oralarda hiç kimse bundan kurtulamaz; orada yalnız dünya telâşı, dünya işleri yoktur; orada sofuluk, Allah korkusu ve bir sürü batıl inanç da bulunur. Inger, Tanrının yollayacağı cezayı herkesten çok kendisinin beklemesi gerektiğini sanıyordu. Herhalde; bu cezayı er geç çekecekti, akşamları Tanrının bu dağlar boyunca dolaştığını ve harikulade kuvvetli gözleri olduğunu biliyordu; Tanrı Inger'i er geç bulacaktı. Gündelik hayatında değiştirebileceği şey, pek yoktu, işte, altın yüzüğünü sandığının en altına saklamış ve Eleseus'a dindar olmasını yazmıştı; bunun dışında yapılacak tek şey, iyi çalışmak ve nefsini feda etmektir herhalde. Evet, bir şey daha yapabilirdi, doğru! Hırpani esvaplar giyinmek ve yalnız, pazar günleri, öbür günlerden farklı olması için boynuna ensiz, mavi, ipek bir kordelâ takmak. Bu mecburiyet sonucu değil, yapma ve özentili yoksulluk; bir nevi felsefeyi, kendini hor hakir göstermeyi, stoacılığı ifade ediyordu. Mavi ipek kordelâ eskiydi, Leopoldine'ye artık küçük gelen bir başlıktan sökülmişti, yer yer sararmış, işin doğrusu az çok da kirlenmişti. Inger, mütevazî pazar süsü olarak işte bunu kullanıyordu. Evet, mübalâğalandırıyor ve kulübelerdeki fakirliği taklit ederek sahte bir sefalet manzarası yaratıyordu. Bu kadar az bir gösteriş içinde yaşamaya mecbur kalsaydı sevabı daha mı büyük olurdu acaba? Inger'i rahat bırakın, rahatı hak etmiştir!

Inger işi büyütüyor, mecbur olduğundan fazlasını yapıyordu. Çiftlikte iki erkek olduğu halde Inger onların gitmesini kolluyor, sonra odun kesiyordu; bunca zahmet, bunca nefis terbiyesi ne işe yarayacaktı ki? Hiçbir değeri olmayan, çok küçük bir insandı: kabiliyetleri sıradan şeylerdi; bu dağ başı hariç, memleketin hiçbir yerinde öldüğü veya kaldığı bilinmeyecekti. Bu civarda âdeta bir varlıktı Inger, oraların kadınları arasında en kıymetlisi oydu ve kendine uyguladığı bütün bu nefsin terbiye işine lâayık olduğunu sanıyordu. Kocasını: "Sivert'le ben bu meseleyi görüştük, odunlarımızı keseceğim diye yoruluyorsun, buna asla razı değiliz!" demişti de Inger: "Ben bunu vicdanım için yapıyorum!" cevabını vermişti.

Demek vicdanı için? Isak yine düşüncelere daldı.

Artık yaşını başını almış bir adamdı; düşünüp karar vermekte yavaş davranıyor, fakat sonunda fikrini açıkladığı vakit ağır basıyordu. Inger'i bu derece noksansız ters yüz ettiğine göre bu vicdan, pek kuvvetli bir şey olmalıydı. Ne olursa olsun Inger'in sofulaşması, Isak'da da etkisini gösterdi, Inger kocasını da aşılamış, artık Isak da düşünceli ve uysal bir hal almıştı. Gayet ağır, hemen hemen başa çıkılmaz bir kış geçiriyorlardı; Isak yalnızlığı arıyor, uzleti arıyordu. Kendi ormanına dokunmamak için İsveç sınırındaki devlet ormanından birkaç düzine iyi ağaç satın almıştı. Bu ağaçların kesilmesinde kimseyi yanına yardımcı istemiyordu, yalnız olmak istiyordu, Sivert'e evde kalması, annesine göz kulak olarak fazla çalışmasını önlemesi emredildi.

Böylece kısa kış günleri Isak, ortalık henüz aydınlanmadan ormana gidiyor, ancak hava karardıktan sonra dönüp geliyordu. Her vakit ay ve yıldızlar olmuyor, sabahki ayak izlerini çok defa kar örtmüş bulunuyordu; o vakit yolunu bulmakta güçlük çekiyordu. Ve bir akşam başından bir vaka geçti.

Yolun çoğunu bitirmişti; parlak ay ışığında Sellanraa'nın ileriki yamaçta uzandığını görüyordu; zarif, muntazam, fakat küçüktü Sellanraa; kar altında gömülmüşe benziyordu. Isak şimdi yine kereste hazırlıyordu, Inger'le çocukları keresteleri nereye kullanacak, yine ne harika bina yapmayı tasarlıyor diye şaşırıp kalacaklardı. Isak karların üstüne oturdu, eve yorgun argın dönmek için biraz

dinlenmek istedi.

Etraf derin bir sessizlik içindedir; bu sessizlik, bu kendini dinleyiş hali için şükür olsun Tanrıya, bir mutluluktur bu! Isak ne de olsa bir çiftçidir, karşıdaki arazisine bakıyor, daha hayli toprağı sürüp tarla yapması lâzım. Hayalinde koca koca taşları söküyor, bataklık kurutmaktan yana üstüne yoktur. Ve ilerde, hayli derin bir de bataklık bulunduğunu biliyor. Bataklık, maden yuvasıdır, her su birikintisinin üstü madenden bir kabukla kaplı; işte şimdi bu bataklığı kurutmayı düşünüyor. Gözleriyle sahayı birer dörtgen halinde bölüyor; bu dörtgenler üzerinde tasarıları, plânları vardır, niyeti onları enikonu yeşil ve verimli hale koymak. Ah, tarla haline konan her toprak parçası bir nimettir; Isak'ta intizam gibi, adalet gibi bir etki yaratır, üstelik haz gibi bir etki...

Isak ayağa kalktı, birdenbire gideceğı tarafı şaşırdı. Bak hele! Ne olmuştu? Hiç, sadece biraz dinlenmişti. Şimdiyse karşısında bir şey, bir görüntü, bir hayal, gümüş ipeğe benzer bir şey duruyordu... Hayır, bir şey yoktu. Isak bir acayip oldu; öne doğru kısa, kararsız bir adım attı ve düpedüz, fal taşı gibi açılmış bakışlara, kendisine bakan bir çift göze doğru ilerledi; aynı anda yakınındaki akçakavaklar hışırdayıp fısıldaşmaya başladılar. Akçakavakların kötü, sevimsiz bir hışırtı çıkardıklarını herkes bilir, ama Isak o andakinden daha çirkin bir hışırtı ömründe duymamıştı; sırtından aşağı bir ürperti geçtiğini hissetti. Elini de öne doğru uzattı; ama bu, elinin o ana kadar yapmış olduğu en biçare hareketti belki de.

Peki, ya karşısında duran şey neydi; belirli bir şekli var mıydı, yok muydu? Isak, ki ömrü boyunca bir yüce kuvvetin varlığına yemin eder dururdu, bir keresinde bunu gözleriyle de görmüştü; fakat şimdi gördüğü, Tanrıya benzemiyordu. Yoksa Ruhülkudüs böyle mi idi? Peki ama şimdi niçin burada bulunuyor: bu geniş düzlükte sadece iki göz, bir bakış halinde görünüyordu? Onu almaya, ruhunu almaya geldiyse eh ne çare nasıl olsa olacaktı bu iş, olunca da Isak Allah'ın rahmetine kavuşacak ve cennete gidecekti.

Isak, işin sonunu merak ediyordu; vücudundan bir ürperti geçti: Görüntü, etrafına bir soğukluk yayıyor, insanı üşütüyordu; şeytandı her halde. O anda Isak, âdeta bildiğı bir zemine ayak basmış gibi oldu; şeytan olması uzak bir ihtimal değildi hani. Peki, ama burada ne arıyordu? Isak'ın nesini yakalamıştı? Isak bu dağ başı topraklarını sürüp ekmeyi düşünmüştü, bunda onun kızacağı bir şey yoktu ki. İşlenmiş bir başka günahı olduğunu Isak bilmiyordu, işte sadece ormandan eve dönmekteydi, yorgun ve acıkmış bir işçiydi, Sellanraa'ya kavuşmak istiyordu, bunların hiçbirinde bir kötülük yoktu ki!

Isak tekrar öne doğru bir adım attı, ama kısa bir adım; hem atmasıyla çekmesi de bir oldu. Karşısındaki görüntünün yerinden kımıldamadığını görünce artık bu durumdan şüpheleniyormuş gibi alnını kırıştırdı. Şeytan olsa bile ne çıkar, şeytanda yüce kuvvet yoktu ki. Luther vaktiyle şeytanın vücudunu hemen hemen yok etmiş; birçokları da istavroz çıkararak, Hazreti İsa'nın adını anarak onu ürkütüp kaçırmışlardı. Isak tehlikeye meydan okuyup da sonra bir kenara oturarak kahkahayla gülmedi, ama ilkin hayalinden geçirdiğı, ölüp Tanrının rahmetine kavuşmak düşüncesinden de vazgeçti, görüntüye doğru iki adım atıp istavroz çıkardı ve: "Ya Hazreti İsa!" diye seslendi.

Ne mi oldu? Kendi sesini işitir işitmez ansızın âdeta kendisine geldi, yamaçta Sellanraa'yı gördü. Akçakavakların hışırtısı kesilmiş, boşluktaki iki göz birden yok olmuştu.

Yolda daha fazla oyalanıp tehlikeye meydan okumaya kalkmadı. Ama kapısının eşiğine vardığı vakit ferahlamış, hızlı hızlı öksürdü; sonra başını dik tutarak bir erkek, hatta bir kahraman gibi odaya girdi.

Inger şaşırmıştı, yüzünün niçin kül gibi sararmış olduğunu sordu.

Isak şeytanla karşılaştığını saklamadı, söyledi.

"Nerde?" diye sordu Inger.

"İlerde. Çiftliğin tam karşısında."

Inger bir kıskanma eseri göstermedi. Gerçi ne mutlu sana gibilerden bir söz söylemedi, ama hareketlerinde azar veya itiraza benzer bir şey görülmüyordu. Yoo, aksine, Inger'in gönlü son günlerde biraz aydınlığa çıkmış bulunuyordu, her nedense daha samimî olmuştu; sadece: "Gördüğün, şeytanın kendisi miydi?" diye sordu.

Isak başıyla doğruladı, yanılmıyorsa öyle olduğunu söyledi.

"Ondan nasıl kurtuldun?"

"Ya Hazreti İsa diyerek üzerine yürüdüm!" cevabını verdi Isak.

Inger, kendinden geçmiş, başını sağa sola sallıyordu; sofraya yemek getirmesi için aradan epey zaman geçmesi gerekti. "Her halde bundan sonra ormana yapayalnız gitmemelisin!" dedi Inger.

Kocasının üzerine titriyor ve bu ilgi, Isak'ın hoşuna gidiyordu. Isak, eskisi kadar cesurmuş tavırları takınıyor, ormana yalnız gitmekten asla çekinmiyormuş gibi davranıyor, ama bunu sırf, başından geçen dehşet verici olayı düşünerek Inger'in lüzumundan fazla korkmaması için yapıyordu. Evin erkeği, direği, hepsinin koruyucusuydu çünkü.

Onun aklından geçenleri Inger de hissetti ve: "Öyle, öyle" dedi, "senin maksadın sırf beni telâşlandırmamak, ama yanına Sivert'i de almalısın!" Isak, küçümseyerek gülümsedi, o kadar.

"Ormanda, olur a, hastalanırsın, başın darda kalır; hem ben öyle sanıyorum ki şu son zamanlarda biraz hastasın sen!"

Isak yine küçümser gülümsedi. Ne hastası? Yorgundu, bitkindi, evet; ama hastalık nerde? Inger onu gülünç düşürmemeliydi, sapasağlamdı ve sağlam da kalacaktı; yemek yiyor, uyuyor ve çalışıyordu; âdeta iflâh olmaz derecede sağlamdı o. Kestiği ağaçlardan biri bir gün üzerine devrilmişti de kulağı kopmuştu. Isak sarkan parçayı kaldırıp kasketiyle gece gündüz yerine yapışık tutmuş, kopuk yer tekrar kaynayıp iyi olmuştu. Isak vücudunda bir rahatsızlık olsa sıcak süte meyankökü özü katıp içiyor ve böylece terliyordu; demek ki tüccardan aldığı meyankökü sınanmış bir deva idi, eskilerin panzehiri idi. Elini kesecek oldu mu üzerine o sudan döküyor, tuz ekiyor ve yara birkaç gün içinde iyi oluveriyordu. Sellanraa'ya şimdiye kadar hiç doktor çağırılmamıştı.

Yok, Isak hasta değildi. Zaten şeytanla karşılaşıp karşılaşıp turp gibi sağlam bir adam karşılaşılabilirdi. Hem, Isak bu tehlikeli serüvenin sonradan hiçbir fenalığını da görmedi, aksine bu olay onu daha da kuvvetlendirmişti sanki. Kış mevsiminin sona ermekte olduğu, ilkbaharın gitgide yaklaştığı sıralarda evin erkeği ve reisi yavaş yavaş kendine âdeta bir kahraman gözüyle bakmaya başladı: "Ben bu işlerden anlarım; gelin, yalnız benim dediklerimi yapalım; gerekirse cinleri, şeytanları bile büyülerim ben."

Şimdi günler genellikle daha uzun, daha aydınlık olmaya başlamıştı: paskalya geçmiş, kesilmiş ağaçlar çiftliğe taşınmıştı; her taraf ıslık ıslık parlıyordu, insanlar kışı atlattıklarından dolayı rahat bir nefes aldılar.

Inger ayaklananların yine birincisi oldu, epeydir keyfi yerinde gidiyordu. Niçin mi? Haha, sebebi vardı da ondan: Karnı tekrar şişmişti, yeni bir çocuğu olacaktı. Hayatında her şey düzeliyor, her isteği oluyordu. İşlediği bunca kabahate rağmen en büyük inayete eriyordu, mesuttu, saadet onun peşini bırakmamıştı! Bu hal günün birinde gözüne çarpınca Isak, sormak zorunda kaldı: "Galiba yeni

bir yolcu var, nasıl oldu bu iş?"

"Evet, hamdolsun, olacağa benziyor!" cevabını verdi Inger.

Bu işe ikisi de şaşıyordu. Tabii pek yaşlı değildi Inger, Isak'a pek yaşlı görünmüyordu, ama ne de olsa tekrardan bir çocuk sahibi olmak, garip şey! Küçük Leopoldine senede birkaç kere Breidablick'deki okula gidiyor, uzun zaman orada kalıyor, şimdi evde küçük çocuk bulunmuyordu: zaten Leopoldine de artık koca kız olmuştu.

Aradan birkaç gün geçti; bir cumartesi Isak, köye gitmek için harıl harıl yol hazırlığı gördü: ancak pazartesi sabahı dönüp gelecekti. Ne yapmaya gittiğini söylememişti, fakat bak hele, yanı sıra bir kız getirdi. Adı Jensine idi kızın. "Anlaşılan sen aklını kaçırdın!" dedi Inger. "Benim hizmetçiye ihtiyacım yok."

Isak: "öyle, asıl şimdi ihtiyacın var!" cevabını verdi.

Ama ne olursa olsun Isak'ın bunu akledişi hoşuna gitti, kocasının bu iyi kalpliliği karşısında Inger çok duygulandı, utandı; gelen hizmetçi, demircinin kızıydı, şimdilik yaz boyunca onların yanında kalacaktı, sonrasına Allah kerim!

"Ayrıca Eleseus'a da telgraf çektim!" dedi Isak.

Inger birdenbire irkildi, telgraf mı çekmişti? Yoksa Isak, bu kalb yüceliğiyle Inger'i öldürmek mi istiyordu? İşte, Inger'in uzun zamandır büyük derdiydi bu: Eleseus'un şehirde olması, o fesat yatağı şehirde olması! Inger oğluna yazdığı mektupta Tanrıdan söz açmış; ayrıca babasının ihtiyarlamakta olduğunu, halbuki çiftliğin günden güne büyüdüğünü, küçük Sivert'in ise işlere yetişemediği gibi, zaten günün birinde Sivert Dayı'nın mirasçısı olacağını açıklamıştı. Hatta her ihtimale karşı yol parası da göndermişti. Fakat Eleseus bir şehirli olmuştu, köylü hayatına dönmek istemiyordu; yolladığı cevapta, orada aşağı yukarı ne iş yapacağını sormuş: "Çiftlikte çalışayım da bunca bilgimi, bütün öğrendiklerimi bir tarafa mı atayım? Hem doğrusunu isterseniz bu işe hiç hevesim yok!" diye yazmıştı. "Bana yine biraz bez gönderirseniz çamaşır için borca girmekten kurtulurum!" diye de eklemişti. Evet, doğru, anası ona çamaşır bezi gönderiyor, gariptir hem de sık sık yolluyordu; ama uyanıp da sofı oldu olalı gözlerinden sanki bir perde kalkmıştı; artık Eleseus'un, gönderilen bezleri el altından sattığını, aldığı paraları başka yerlere harcadığını anlamış bulunuyordu.

Baba da aynı şeyin farkına varmıştı. Bu konuda ağzını açıp tek söz söylemiyor; çünkü Eleseus'un anasının gözbebeği olduğunu; Inger'in, oğlu için yanıp yakıldığını biliyordu; ama gelgelelim çift en, dokuma bezleri de peş peşe eksiliyordu. Isak şu dünyada kimsenin bu kadar çok çamaşır eskitemeyeceğini çok iyi anlıyor; durumu toptan düşünecek olursa evin erkeği ve reisi sıfatıyla işe karışmak yine ona düşüyordu. Tüccarın aracılığıyla çekilen telgraflar, gerçi alabildiğine pahalıya oturur; ama bir kere oğlu üzerinde şüphesiz şiddetli bir etki göstereceği gibi, eve dönüşünde karısına telgraftan bahsetmek, Isak için de pek bambaşka bir şey olacaktır. Çiftliğine dönerken hatta hizmetçinin bavulunu da sırtında taşıyor ve kendini, Inger'e altın yüzüğü getirdiği günkü haliyle mağrur, esrarengiz hissediyordu.

Mutlu bir dönem başlamıştı. Inger iyi ve faydalı işlerin hangisine koşacağını şaşıırıyordu. Eskiden olduğu gibi çok vakit kocasına: "Elinden her iş geliyor!" diyordu. Bir başka defasında: "Bu ne gayret, kendini öldürüyorsun!" diyor, yeniden: "Yok, artık içeri gir de yemek ye, sana gözleme pişirdim!" diye ekliyor, kocasını memnun etmek için soruyordu: "Bu kalasları nereye kullanacaksın, ne yapacaksın, ben de bilsem olmaz mı?" ve Isak: "Olmaz, ben kendim de henüz pek bilmiyorum!" cevabını veriyor, esrarlı tavırlar takınıyordu.

Şimdi yine tam eski günlere dönmüştü. Ve çocuk doğduktan sonra — bir kız; topaç gibi, özürsüz, kusursuz bir kız — Isak'ın Tanrıya şükretmemesi için bir taş yahut bir köpek olması gerekirdi. Peki, ama ne binası yapıyordu? Tam Oline'lik bir konu; o olsaydı ne dedikodular ederdi: Isak, eve ek yeni bir oda daha yapıyordu. Sellanraa'daki ailenin fertleri artık çoğalmıştı: Bir hizmetçileri vardı, Eleseus'un eve dönmesini bekliyorlardı; yepyeni minimini bir kız dünyaya gelmişti... Eski oturma odasını artık yatak odası yapmalıydılar, başka türlü olamazdı.

Ve tabii Isak, günün birinde bunu İnger'e nihayet anlatmaya mecbur oldu; Inger de öğrenmeye can atıyordu zaten. Inger, bütün sırrı Sivert'ten belki de çoktan işitmiş olduğu halde — ana oğul arada bir fısıldaşırlardı — enikonu şaşırmış göründü, kollarını yana sarkıtıverdi: "Sahi mi söylüyorsun?" dedi. Duyduğu mutluluktan nerdeyse patlayacak halde, Isak cevap verdi: "Yeni yeni çocuklar doğuruyorsun, ya ben onları nereye yerleştireyim?"

Erkekler her gün yeni temel duvar için habire taş kırmakla meşguldüler. Bu işte artık birbirlerinin hemen hemen dengi olmuşlardı: Biri genç vücuduyla dinç ve sağlam; en uygun durumları hemen kavrayıp en elverişli taşları çarçabuk tanıyan bir delikanlı; öteki yaşlı, dayanıklı, uzun kollu ve küsküyü kullanmakta dev gibi bir kuvvet sarf eden bir adam. Ve tam bir kuvvet isteyen böyle bir işi başardıkları vakit bir süre hızlı hızlı soluyorlar; hoşça, efendice yarenlik ediyorlardı.

Babası: "Brede satmak istiyormuş!" dedi, oğlu: "Evet!" cevabını verdi.

"Acaba ne kadar istiyor?"

"Evet, kim bilir?"

"Sen hiçbir şey duymadın mı?"

"Hayır, şey, iki yüz istiyormuş."

Baba biraz düşündü, sonra: "Ne dersin, bundan bir köşe taşı çıkar mı?" dedi. "Kayayı yontmamıza bağlı!" diye cevap verdi Sivert ve hemen ayağa kalkıp babasına küsküyü uzattı, kendisi de tokmağı aldı. Kan ter içinde kalıyor, bütün heybetiyle doğrulup elindeki tokmağı vınlatarak indiriyor, sonra yine doğrulup tekrar vuruyordu. Hepsi birbirinin aynı yirmi vuruş, gök gürlemesine benzer yirmi darbe! Ne elindeki aleti, ne de kendini sakınıyor, yaman iş görüyor, gömleği sıyrılıp pantolonunun üstüne sarktıkça karnı meydana çıkıyordu; her vuruşta tokmağa daha fazla kuvvet yükleyebilmek için ayak parmakları üzerine kalkıyordu. Yirmi vuruş!

Babası: "Dur bakalım!" diye seslendi. Oğlu durdu ve sordu: "Kayada bir çatlak görülüyor mu?" ikisi de uzanıp baktılar, kayayı incelediler: O koca herifi, o maskarayı gözden geçirdiler; hayır, ne çatlak, ne de yarık görülüyordu. Isak: "Şu tokmakla yalnız başıma bir de ben deneyeyim!" dedi ve ayağa kalktı. Daha kaba bir gayret, sade güç, yalnız kuvvet. Tokmak kızdı, çelik eğildi, Isak'ın yazdığı kalemin ucu kütleşti. Isak: "Tokmağın sapı çıkıyor!" dedi ve çalışmasını kesti. "Ben bittim!" dedi Isak.

Oysa takatinin tükendiğini aklından bile geçirmiyordu!

Bu baba, bu mavna, bu gösterişsiz adam, bu sabır ve iyilik hazinesi; son darbeyi indirip kayayı yarmak şerefini oğluna bağışlıyordu... Kaya, iki parçaya bölündü. Anlaşılan sen işin püf noktasını biliyorsun!" dedi babası. "Hu, Breidablick, bir şeye benzetilebilirdi.

"Evet, elbette."

"Öyle, bataklıkta hendekler açılıp toprak iyice sürülse..."

"Çiftlik düzene konmalıydı."

"Ya, tabii, düzene konmalıydı, ah orada çok şey yapılabilir, fakat... Ha, annen sana söyledi mi,

pazar günü kiliseye gidecek mi?"

"Evet, bahsetti."

"Ya! Hadi şimdi gel de etrafı iyice araştıralım, belki yeni odanın kapısına güzel bir taş eşik buluruz. Hiç uygunca bir şey görmedin mi?"

"Hayır!" diye cevap verdi Sivert.

Sonra çalışmaya devam ettiler.

Birkaç gün sonra her ikisi, kırdıkları taşları duvar için yeter gördüler. Bir cuma akşamıydı, bir parça dinlenmek için oturdular, yine bir süre yarenlik ettiler.

"Hu. Ee, ne dersin, biraz şu Breidablick işini düşünelim mi?"

"Niçin?" diye sordu Sivert. "Ne yapacağız ki?"

"Evet, ben de bilmiyorum. Ama okul orada, sonra Breidablick'in yeri de ortaya düşüyor."

"Peki, sonra?" diye sordu oğlu.

"Ben orasını ne yapayım, benim bir işime yaramaz ki."

"Sen bunu mu düşünüyorsun?" diye sordu Sivert.

Babası cevap verdi: "Yok, ben Eleseus'u düşünüyorum. Acaba orada çalışmak ister mi?"

"Eleseus mu?"

"Evet, ama bilmem ki."

İkisi de uzun uzun düşündüler. Sonra baba, aletleri topladı, sırtına yükleyip çiftliğin yolunu tuttu. Sivert: "Bence, sen Eleseus'la konuşmalısın!" dedi sonunda. Babası, bu konuşmayı şu sözlerle bitirdi: "Ne çare, kapı eşiğine, bugün de güzel bir taş bulamadık."

Ertesi gün cumartesiydi, bebekle birlikte dağı vaktinde aşmak için çok erken yola çıkmaları gerekiyordu. Hizmetçi Jensine de birlikte gidecek, tanıgın biri o olacak, öbür tanıklar dağın öte yamacında Inger'in akrabaları arasından sağlanacaktır.

Inger pek şık olmuştu; kendisine pek yakışan bir basma entari dikmiş, boynuna ve bileklerine beyaz şeritler takmıştı. Bebeğe bembeyaz bir zıbın giydirilmiş, yalnız alta, etek tarafına yeni ve mavi bir kordelâ geçirilmişti; ama bu bambaşka bir bebektir zaten: gülümseyen, daha şimdiden yarenliğe başlayan, odadaki saat çalacak olsa durup dinleyen bir bebek. Konacak ismi baba seçmişti. Bu onun hakkıydı, buna o karıştırdı, siz hele beni dinleyin! Isak, kendisiyle az çok ilgisi olan Jakobine ve Rebekka isimleri arasında duraklamış, sonra Inger'e giderek çekingen sormuştu: "Şey, Rebekka ismini nasıl buluyorsun?" Inger: "Çok güzel!" cevabını vermiş, Isak da bunu duyunca bayağı erkekleşmiş ve sert bir sesle şöyle demişti: "Şayet bir isim konacaksa Rebekka ismi konsun. Bu iş benim işim!"

Ve nitekim kiliseye Isak da gitmek istedi; hem âdet yerini bulsun diye, hem de çocuğu taşımak için. Küçük Rebekka, iyi bir vaftiz alayından yoksun kalmamalıydı. Isak sakalını kırpıp bir biçime soktu; gençlik yıllarında olduğu gibi, kırmızı renkte temiz bir mintan giydi; güzel ve yeni, kışlık bir elbisesi vardı, en sıcak günlerde bulunmalarına rağmen sırtına onu geçirdi. Zaten Isak, israf ve hovardallığı vazife edinmiş bir adam değildi; bu yüzden dağ yoluna çıkarken ayaklarına, o masallara yakışan zebellâ gibi çizmelerinden bir çiftini giydi.

Sivert'le Leopoldine, hayvanlara bakmak için çiftlikte kaldılar.

Yolcular dağdaki gölü, kayığa binip geçtiler. Eskisine göre bu, büyük bir kolaylık oldu; evvelce gölü yaya olarak karadan dolaşmak zorunda kalırlardı. Ama suyun ortasında Inger bebeğe meme vermek istediği sırada Isak, karısının boynunda ipe bağlı parlak bir şeyin asılı olduğunu gördü. Neydi

acaba? Ve kilisede Inger'in, altın yüzüğünü parmağına takmış olduğunu fark etti. Ah bu Inger, yüzüksüz olamamıştı!

Eleseus çiftliğe geldi.

Şimdi birçok yılını şehirde geçirmiş, boyu babasının boyunu geçmiş bulunuyordu; uzun beyaz elleri, ince siyah bıyığı vardı. Kendine bir büyüklük, bir paye vermiyor, tabilik ve içtenliği prensip edinmiş benziyordu; anası onun bu haline hayret etti, memnun oldu. Ufak odayı Eleseus'la Sivert'e verdiler; iki kardeş iyi geçiniyor, birbirleriyle şakalaşarak hayli eğleniyorlardı. Ama tabii Eleseus'un, yeni yapının tahta işlerinde yardım etmesi gerekiyor, fakat beden çalışmasına hiç alışık olmayan Eleseus çabucak yorulup kesiliveriyordu. Sivert'in, işi ikisine bırakmak zorunda kalışı pek fena oldu; evet, babaları bundan fayda yerine âdeta zarar gördü.

Peki, Sivert nereye gidiyordu? Nereye mi: Günün birinde Oline dağı aşır gelmiş, Sivert Dayı'nın ölüm döşeğinde yattığı haberini getirmemiş miydi? Bu durumda küçük Sivert kalkıp gitmese olur muydu hiç? İşte sana bir mesele! Dayı beyin, Sivert'i şu sıra yanına isteyişi, pek biçimsiz zamana rastlamıştı, ama ne çare!

Oline: "Bu elçiliği kabul edecek vaktim yoktu, şu kadarcık vaktim yoktu!" dedi. "Ama ne yaparsın, bu çocukları, hele Küçük Sivert'i severim; Sivert'in mirası işinde benim de tuzum bulunsun, dedim."

"Sivert Dayı, o kadar hasta mı?"

"Hey ulu Tanrım, günden güne eriyip gidiyor."

"Yatakta mı?"

"Yatakta ya! Yarabbi sen bilirsin, ayol din iman yok mu sizde? Sivert Dayı, artık şu dünyada zıplayıp oynayacak değil ya!"

Bu cevap karşısında tabii hepsi, Sivert Dayı'nın ecelinin pek yakın olduğuna inanmak zorunda kaldılar ve inger, küçük Sivert'in, elini çabuk tutmasında ısrar etti; Sivert hemen gitmeliydi.

Gelgelelim Sivert Dayı, o soytarı, o maskara herif hiç de ölüm döşeğinde bulunmuyor, hatta devamlı olarak yatakta bile yatmıyordu. Küçük Sivert, ufak çiftliğe vardığı vakit korkunç bir dağınıklık ve bakımsızlıkla karşılaştı; evet, hatta bahar işleri bile doğru dürüst yapılmamıştı, ne gezer, kış gübreleri bile dışarı çekilmemişti; sonra o sıra ölüm de pek yakınlarda görünmüyordu doğrusu. Fakat Sivert Dayı ne de olsa ihtiyar bir adamdı; yetmişini aşmış, kuvvetten düşmüştü; yarı giyinik evde dolaşıp duruyor, bazen de yatakta yatıyordu; birçok işlerden yana muhakkak yardıma ihtiyacı vardı. Söz gelişi kayıkhanede asılı ve gitgide çürümekte olan ringa ağının tamiri gerekiyordu. Orası öyle, ama Dayı bey hiç de ayağı çukurdaya benzemiyor, nitekim pekâlâ salamura balık yiyor, çubuğunu tütürebiliyordu.

Sivert, yarım saat kaldıktan, durumu görüp anladıktan sonra hemen kalkıp eve dönmek istedi. "Gidiyor musun?" diye sordu ihtiyar.

"Evet, yeni bir oda yapıyoruz da, babama yardım etmem lâzım."

"Ya!" dedi ihtiyar. "Peki, evde Eleseus yok mu?"

"Var, ama o bu işlere alışkın değil."

"Öyleydi de niçin geldin?"

Sivert, Oline'nin getirdiği haberi açıkladı, "ölüm döşeğinde miymişim?" diye sordu ihtiyar. "Demek beni ölüm döşeğinde sanmış. Hay nâlet karı hay!" Sivert bir kahkaha attı. İhtiyar, gücenmiş, yeğenine baktı ve dedi ki: "Ölmek üzere bir insanla eğleniyorsun, bir de seni benim isimle vaftiz ettiler!" Üzülmüş gibi görünmeyi bilmeyecek kadar toydu Sivert; dayısına hiçbir zaman öyle önem

vermemiştii, şimdi de dönüp çiftliğine gitmek istiyordu.

İhtiyar adam: "Ya, demek sen de beni ölüm döşeginde sandın da onun için koşup geldin ha?" dedi. Sivert: "Bunu Oline söyledi!" diye ısrar etti. Kısa bir sessizlikten sonra dayısı bir teklifte bulundu: "Kayıkhanedeki ağımyı yamayıp tamir edersen sana bir şey gösteririm."

"Olur!" dedi Sivert, "Peki ne göstereceksin?" İhtiyar, somurtarak: "Sana ne!" deyip tekrar yatağına yattı.

Anlaşılan anlaşılmak için zaman lâzımdı. Sivert ne yapacağını pek bilmiyordu. Dışarı çıkıp etrafına göz gezdirdi, her şey kargaşalık, bakımsızlık içinde yüzüyordu, bunca işe girişmek saçma bir şey olacaktı. Sivert, dönüp gelince dayısını kalkmış, sobanın yanında oturuyor buldu.

İhtiyar: "Bunu görüyor musun?" diye sordu, ayaklarının arasında, yerde duran meşe sandığı gösterdi: Para sandığı. Aslında memurların ve diğer kibar kimselerin eskiden, yola çıkarlarken yanlarında götürdükleri, içerisi göz göz, şişe sandıklarından biriydi bu. Şimdi içinde şişe bulunmuyor, ihtiyar kasadar evrakını ve parasını burada saklıyordu. Hey gidi şişe sandığı, içinde dünyalar kadar servetin olduğu söyleniyor, köy halkının ağzında: "Ah, Sivert'in sandığındaki para bende olsaydı!" sözü dolaşıyordu.

Sivert Dayı, sandıktan bir kâğıt çıkardı ve bir törende gibi: "Okumak biliyorsun, değil mi? Oku şu vesikayı!" dedi. Küçük Sivert evrak okumaktan yana hiç de usta değildi, hayır, o kadar bilgin değildi o; ama o anda kâğıtta, dayısının bütün terekesine kendisinin mirasçı tayin edildiğini okudu. "Şimdi artık istediğini yap!" dedi ihtiyar ve belgeyi tekrar sandığa koydu.

Sivert, kendinde pek öyle heyecan hissetmemişti, bu belge ona evvelce bildiğinden fazla bir şey öğretmiyordu, günün birinde dayısının mirasçısı olacağını ta çocukluğundan beri dinleyip durmuştu. Sandıkta kıymetli şeyler bulunduğunu görmüş olsaydı o zaman başka. "Sandıkta önemli şeyler var galiba!" dedi. Dayısı, kısaca: "Umduğundan da fazla!" cevabını verdi.

Ama yeğeni onu hayal kırıklığına uğratmış, canını sıkmıştı; sandığını kapatıp yine yatağına gitti. Sonra yattığı yerden çeşitli şeyler anlatmaya başladı: "Tam otuz sene, bu köyün muhasebe işlerini ben yürüttüm, kimseden bir yardım dilenmeye ihtiyacım yok. Ölmek üzere olduğumu Oline nerden biliyormuş? Sanki ben, istedikten sonra, üç adam gönderip doktoru getirtemez miydim? Siz benimle alay edemezsiniz. Sana gelince Sivert, ruhumu teslim edeyim diye bekleme. Sana yalnız şunu söyleyeyim ki, vesikayı kendin de okudun; kâğıt, para sandığımda duruyor, işte bu kadar. Eh şayet beni bırakıp gidiyorsan kardeşin Eleseus'a söyle de buraya o gelsin. O benim adımyı taşımyor, benim şu dünyadaki isimle adlandırılmış değil, fakat hele bir gelsin!"

Bu sözlerdeki tehdide rağmen Sivert, durumu kendi kendine ölçüp biçti, sonra: "Dilediğini Eleseus'a söylerim!" dedi.

Sivert döndüğü vakit Oline, Sellanraa'dan henüz ayrılmamıştı. Bir kolayını bulup etrafı dolaşmaya çıkmış, hatta Axel Ström'le Barbro'nun olduğu çiftliğe kadar gitmişti; dönüp gelince çok esrarlı ve önemli tavırlar takındı. Sesini yavaşlatarak: "Barbro'nun karnı şişmiş!" dedi. "Sizce bunun altında bir çapanoğlu yok mu? Ama kimseye duyurmayın, sakın! Vay sen dönüp geldin mi Sivert, dayının öldüğünü sormaya lüzum yok herhalde? Eh, ihtiyar bir adamdı, bir ayağı çukurdaydı zaten. Nee? Ölmedi mi? Hamdolsun, şükür olsun Tanrıya! Benimkisi kuru gürültü müymüş, neler de söylüyorsun? Ah, her şeyde bunun gibi suçsuz olsaydım! Dayının Tanrıya karşı yalan söylediğini nereden bileyim ben? Ben günden güne eriyip gidiyor dedim; Tanrı huzurunda yine de aynı şeyi söylerim. Neler de söylüyorsun, Sivert? Peki ama ben oradayken dayın yatağında yatmış, çubuğunu tutturmüyor muydu;

ellerini göğsünde katlamış, işte yatıp kaldım, sonuna kadar dayanacağım demiyor muydu?"

Oline ile tartışmaya girişmek imkânsızdı; hasmını lâf kalabalığına boğuyor, ağız açtırmıyordu. Sivert Dayının, Eleseus'u çağırdığını duyunca hemen bu fırsatı da yakalayıp kendi yararına kullandı: "İşte siz de işitin, sözlerim kuru gürültü müymüş, öğrenin. Sivert Dayı, akrabasını çağırıyor, kendi kanından, kendi canından birini özlüyor, artık sonu yaklaşıyor. Bunu ona çok görme Eleseus, hemen bil ki dayına ölmeden yetişesin. Ben de öte yamaca gidiyorum, beraber gideriz."

Fakat Oline, Inger'i bir kenara çekip ona Barbro hakkında şu sözleri de fısıldamadan Sellanraa'dan ayrılmadı: "Kimseye söyleme, ama gören göz kılavuz istemez! Kız şimdi herhalde çiftliğin hanımı olmayı düşünüyor. Bazıları böyledir işte; ilkin kıyıda kum gibi küçük oldukları halde sonra zeytinyağı gibi üste çıkarlar. Barbro'nun bunu yapacağı kimin aklına gelirdi! Axel, şüphesiz çalışkan adam, şu sizin dağ başındaki büyük çiftlikler dağın öte yamacında, bizim tarafta ne gezer, bunu sen de bilirsin Inger, sen de bizim köydensin, orada doğdun. Barbro'nun sandığında birkaç kilo yünü vardı, halis kış yünü; ne ben bir parça istedim, ne de o biraz vereyim dedi; sadece günaydın dedik, selâmlaştık, o kadar; hâlbuki ben onu ta küçüklüğünden tanırım, vaktiyle ben burada Sellanraa'da bulunduğum sırada, hani sen çıraklığa şehre gitmiştin..."

Inger: "Aa, Rabekka'cık ağlıyor!" diyerek onun sözünü kesti, sonra da Oline'nin eline bir avuç yün daha sıkıştırdı.

Oline, teşekkür gösterilerine başladı: "Evet, Barbro'ya da söyledim ya zaten; Inger gibi eli açık biri daha bulunmaz, dedim, vere vere eli yorulur âdeta, yine de surat asmaz. Eh hadi içeri, minimini meleğinin yanına git. Hiçbir çocuk, seninki kadar anasına benzememiştir, küçük Rebekka tıpkı sen! Aklında mı Inger, hani bir zamanlar, artık çocuğum olmayacak, demiştin? İşte bak! Yoo, çoluk çocuk sahibi ihtiyarların sözü boş değil elbet, Rabbimin hikmetinden sual olunmaz."

Sonra Eleseus'un peşi sıra orman boyunca tırıs tırıs yürümeye başladı, ihtiyarlıktan iki büklümdü, renksiz, kara kuru olmuştu, her şeye burnunu sokardı; hep aynı Oline. Şimdi Sivert Dayı'ya gidecek, ona Eleseus'u, kendisinin kandırıp getirdiğini söyleyecekti.

Şu var ki Eleseus kendini hiç naza çekmemiş, onu razı etmek hiç de güç olmamıştı. Eh, aslında görüldüğünden de iyi idi zaten, sahiden de iyiliği kimseninkine benzemez bir delikanlıydı o; iyi kalpli, güler yüzlüydü, sadece pek kuvvetli değildi, o kadar. Şehirden köye dönmek istemeyişinde haklı bir sebep vardı: Annesinin çocuk katili olduğu için hapse girdiğini biliyordu; şehirde bundan bahsedildiğini hiç duymamıştı, ama köyde bunu bilmeyen yoktu tabii. Hem sonra hislerinin öncekine göre daha incelemesine yardım etmiş arkadaşlarla senelerce beraber yaşamamış mıydı? Bir çatal da bir bıçak kadar lüzumlu değil miydi? Orada her gün kron ve öre üzerinden hesap görürdü, burada ise hesaplar hâlâ hep eski taler esasına göre yapılıyordu. Doğru, dağı aşıp bir başka bölgeye giderken gönlünde bir sevinç duyuyordu; hâlbuki baba ocağında üstünlüğünü her an frenlemek zorunda kalmış, öbürlerine uymak için kendini zorlamış, bunu başarmıştı da. Ama çok dikkatli olması lâzım gelmişti, meselâ birkaç hafta önce, Sellanraa'ya henüz döndüğü zamanlar. Gelirken, yaz ortalarında bulunmalarına rağmen, yanında açık gri mevsimlik bir pardösü getirmişti; pardösüyü oturma odasında çiviye asarken üzerinde markası yazılı küçük gümüş plâkayı dış tarafa getirebilirdi, ama öyle yapmamıştı. Bastonu, gezinti bastonu için de aynı şey! Gerçi bu, aslında, kumaşı ve telleri çıkarılmış bir şemsiye sopasıydı; fakat ne çare, Sellanraa'da onu serbestçe kullanıp neşeli neşeli sallayamamış, ne gezer, âdeta kalçasına yapışık bir halde, saklar gibi taşımıştı.

Yok, Eleseus'un, dağın öte yamacına gitmesine şaşmayınız! O yapı işlerine değil, yazı yazmaya yarardı; rastgele bir insanın yapacağı bir iş değildi bu; ama yurdunda onun okumuşluğunu, onun

sanatını takdir edebilecek, belki bir annesinden başka, kimse bulunmuyordu. İşte şimdi memnun bahtiyar, Oline'nin önü sıra ormandan dağa doğru yürüyor, Oline'yi ta yukarda durup beklemeyi düşünüyordu; bir buzağı gibi koşuyor, enikonu acele ediyordu. Eleseus, çiftlikten âdeta gizlice kaçmıştı, evet, pardösü ile bastonunu yanına aldığı için görülmekten korkuyordu. Dağın öte yamacında ola ki kibar insanlara rastlayıp şıklığını gösterebilir, hatta belki de kiliseye giderdi. Bu yüzden yazın kızgın sıcağı ortasında bu hiç lüzumsuz pardösü ile tatlı canına eziyet ediyordu.

Geride bir boşluk bırakmamıştı, yapıda onun yokluğunu hissetmediler, aksine, babaları böylece Sivert'e tekrar kavuşmuş oldu; Sivert çok daha faydalı oluyor, sabahtan akşama kadar işe dayanıyordu. Hem yapının meydana çıkması için fazla zamana da lüzum yoktu: bu sadece ekleme bir odaydı, üç duvardan ibaret; tomrukları bir bir yontmalarına da hacet kalmadı, bu iş hızarda oluverdi. Tomrukların kenar tahtalarını da çatıya kullandılar. Günlerden bir gün oda, bitmiş durumda, gözlerinin önünde beliriverdi: Üstü örtülmüş, zemini döşenmiş, pencereleri takılmıştı. Hasattan önce bundan daha fazlasını yapamazlardı. Odanın dış kaplamaları, boyanması sonraya kalabilirdi.

Derken birdenbire, yanında birçok adam, Geissler, dağın ardından çıkageldi! Yanındakiler atlıydılar, sarı eyerli, pırıl pırıl atlara binmişlerdi; ihtimal zengin seyyahlardı bunlar, kellifelli ve şişmandılar, bindikleri atların bellerini çökertmişlerdi. Bu beylerin ortasında Geissler yayan yürüyordu. Geissler dahil beş kişiydiler, ayrıca arkalarından birer yük hayvanı çeken iki uşak geliyordu.

Atlılar, çiftliğin avlusunda atlarından indiler, Geissler: "İşte Isak!" dedi. "Uçbeyi Isak burada. Merhaba Isak! Bak, işte söylediğim gibi, yine geldim."

Geissler hiç mi hiç değişmemişti; yayan gelmiş olmasına rağmen, kendini ötekilerden aşağı görüyorsa asla benzemiyordu; evet, eskimiş ceket, çökmüş omuzlarından aşağıya uzun ve boş sarkıyor, ama yüzünde üstün ve mağrur bir ifade okunuyordu. "Bu beyler ve ben şöyle dağa kadar çıkmak niyetindeyiz, çok şişmandırlar, yağlarını biraz eritmek istiyorlar!" dedi.

Ama beyler güler yüzlü, iyi kalpliydiler, Geissler'in sözlerine gülümsediler, sanki bir harpteymiş gibi çiftliğe baskın yaptıklarını söyleyip özür dilediler: "Yanımızda yiyeceğimiz var, seni kıtlığa uğratmayız, ama bize geceleyin başımızı sokacak bir çatı altı gösterirsen memnun oluruz. Müsaade edersen şu yeni yapıda geceleyelim!" dediler.

Onlar bir süre dinlendiler, Geissler ise içerde Inger'in ve çocukların yanında oturdu, sonra bütün misafirler hep birden dağa çıktılar ve akşam geç vakte kadar orada kaldılar. İkindiye doğru çiftliktekiler, zaman zaman, ne olduğunu hiç bilmedikleri bazı sesler, infilâk sesleri işittiler ve beyler dönüşlerinde, çuvallar içinde yeni kaya örnekleri getirdiler. Siyah bakır, dediler ve başlarını sallayarak doğruladılar bunu. Sonra uzun ve bilgiççe bir görüşmedir başladı, bir taraftan da kabataslak çizip hazırladıkları bir haritaya bakıyorlardı. Aralarında bir uzmanla bir mühendis bulunuyor; içlerinden birine kaymakam, bir başkasına demirhane sahibi diyorlardı. Havai hat lâfi geçiyor, tel hat sözü oluyordu. Geissler ara sıra ortaya bir lâf atıyor, bu hatırlatma her seferinde beyleri âdeta aydınlatıyor, onun sözlerine çok önem veriliyordu.

Kaymakam, Isak'a: "Gölün güneyindeki arazi kimin?" diye sordu. Geissler derhal: "Devletin!" cevabını verdi. Geissler uyanık ve zekiydi, Isak'ın vaktiyle imzaladığı senedi elinde tutuyordu. "Devletin malı olduğunu söyledim ya, neye tekrar soruyorsun?" dedi Geissler. "Beni kontrol etmek istiyorsan, hayhay!"

Geceleyin Geissler Isak'ı alıp odaya kapandı ve: "Bakır tepeyi satalım mı?" dedi. Isak cevap

verdi: "Ama siz tepeyi benden satın aldınız, parasını da ödedinizdi."

"Doğru", dedi Geissler, "evet, satın aldım. Fakat sen sonraki satışlardan veya madenin işletilmesinden de yüzde alacaksın, şimdi bu yüzde hakkını da satmak istiyor musun?" Isak bu işi anlamadı, Geissler'in açıklaması gerekti: "Sen", dedi, "madeni işletemezsin, çiftçisin, toprağı sürüp ekersin; ama bu madeni ben de işletemem. Para, sermaye bakımından mı? Yoo, para bende istediğın kadar! Fakat vaktim yok, yapacak bunca işim var. Daima oradan oraya gidiyorum, kuzeydeki, güneydeki çiftliklerime bakmam lâzım. Onun için tepeyi bu İsveçli beylere satmak istiyorum, hepsi de karımın akrabasıdır, zengin insanlar, bu işin ehlidirler, madeni açıp işletebilirler. Şimdi anladın mı?"

Isak: "Pekâlâ, siz nasıl isterseniz!" dedi.

Garip şey, bu büyük güvenden zavallı Geissler pek memnun oldu: "Evet ama bilmiyorum, acaba bu işten sen kârlı çıkacak mısın?" dedi, düşünmeye başladı. Fakat birdenbire duraklaması geçti, devam etti: "Ama işi bana bırakırsan ben senin çıkarını muhakkak senden daha iyi gözetirim."

Isak: "Şey", dedi, "siz ilk günden beri burada bize karşı nice iyiliklerde bulundunuz..." diye söze başladı. Geissler kaşlarını çatıp onun sözünü kesti: "Peki, peki!"

Ertesi sabah beyler, yazıp çizmeye oturdular. Çok ciddî şeyler yazdılar: Önce bakır tepe için kırk bin kron'luk bir satış kontratı; sonra Geissler'in, bu kırk bin kron'dan beş para bile almayarak hepsini karısıyla çocuklarına bıraktığını bildiren bir senet kaleme aldılar. Isak'la Sivert içeri çağrıldı, bu belgeleri tanık olarak imzaladılar. Bu iş olup bittikten sonra beyler, Isak'ın yüzde hakkını pek ufak bir para, yani beş yüz kron karşılığında satın almak istediler. Fakat Geissler: "Şakanın yeri değil!" diyerek sözlerini kesti.

Isak, bütün bu olup bitenlerden pek bir şey anlamıyordu; vaktiyle satmış, parasını da almıştı, hem de kron veriyorlardı, neye yarar, taler olmadıktan sonra. Sivert ise bu sırada daha başka şeyler düşünüyor, görüşmenin şekli dikkatini çekiyordu: Burada halledilip yoluna konan şey, bir aile meselesiydi besbelli. Nitekim beylerden biri: "Azizim Geissler, gözlerinizin etrafındaki bu kırmızı halkalara hiç lüzum yoktu!" demişti de Geissler zeki, ama kaçamak bir cevap vermişti: "Evet, cidden lüzum yoktu. Fakat insan şu dünyada değerine göre mükâfatlanmıyor ki!"

Yoksa Bayan Geissler'in ağabey ve akrabaları Geissler'i para ile razı edip ihtimal bir çırpıda ziyaretlerinin arkasını kesmek, bu tatsız akrabalıktan kurtulmak mı istiyorlardı? Bakır tepenin kıymetsiz bir şey olmadığı anlaşılıyordu, kimse aksini iddia edemezdi, fakat pek sapa bir yerdeydi; beyler burasını, tesisat kurup işletmesini kendilerinden daha iyi becerebilecek kimselere devretmek üzere satın aldıklarını âdeta düpedüz söylüyorlardı. Bunda bir gayritabiîlik görülmüyordu. Nitekim madenin ne kâr getireceğini bilmediklerini de açıkça söylediler: "Bir ocak açılacak olursa belki de kırk bin kron para bile değildir, ama tepe bugünkü haliyle kaldı mı bu para sokağı atılmış olur. Fakat biz ne olursa olsun bu işi temizlemek istediğımız için, hissesine karşılık Isak'a beş yüz kron teklif ediyoruz!"

Geissler: "Ben Isak'ın vekiliyim", dedi, "hisselerini satış tutarının onda birinden aşağıya satamam."

Beyler: "Dört bin kron eder!" dediler.

Geissler: "Evet, dört bin!" diye ısrar etti. "Bu tepe Isak'ın malıdır, dört bin kron almalıdır. Benim malım olmadığı halde ben kırk bin alıyorum. Beyler, lütfen bir zahmet, bu meseleyi düşününüz."

"Evet ama dört bin!"

Geissler ayağı kalktı ve: "Ya böyle olur yahut da satış durur!" dedi.

Düşündüler, fısıll fısıll konuştular, çiftliğin avlusuna çıkıp işi mahsus uzattılar. Sonra uşaklara:

"Atları hazırlayın!" diye seslendiler. Beylerin biri içeriye, Inger'in yanına girdi; kahveye, birkaç yumurtaya ve gecelemelerine karşılık bol keseden para verdi. Geissler hiç oralı değilmiş gibi ortalıkta dolaşıyor, ama kafası yine eskisi gibi işliyordu: "Geçen seneki arklar bir işe yaradı mı?" diye sordu Sivert'e.

"Bütün ürünlerimizi onlar kurtardı."

"Bakıyorum, geçen gelişimden beri ileriki bataklığı tarla yapmışsınız."

"Evet."

"Bir beygir daha almanız lâzım!" dedi Geissler. Her şeyi görüyordu.

Demirhane sahibi: "Gelin de şu işi bitirelim!" diye seslendi.

Bunun üzerine hep birden yeni yapılan odaya gittiler, Isak'a dört bin kron'u ödendi. Geissler'e de bir senet verdiler, Geissler zerre kadar kıymeti yokmuş gibi kayıtsız bir tavırla senedi cebine soktu, ötekiler ona: "Bunu iyi sakla!" dediler. "Karına da banka cüzdanı birkaç gün içinde teslim edilecektir." Geissler kaşlarını çatı ve: "Peki, peki!" diye cevap verdi.

Ama henüz Geissler'den kurtulamamışlardı. Ağzını açıp kendine de bir pay istemişliği yoktu, fakat işte halinden belliydi, ne halde olduğunu görüyorlardı, belki de paranın ufak bir kısmının kendisine ayrılmasını şart koşmuştu. Demirhane sahibi ona bir deste banknot uzatınca Geissler sadece başını sallayıp tekrar: "Peki, peki!" dedi. "Eh, şimdi Geissler'le de bir bardak bir şey içelim!" dedi demirhane sahibi.

İçtiler, artık işleri bitmişti, Geissler'le vedalaştılar.

Tam o anda Brede Olsen çıkageldi. Şu sıra ne istiyordu? Dünkü infilâk seslerini tabii Brede de işitmiş ve yukarda, dağda bir şeyler olduğunu anlamıştı, işte şimdi gelmişti, o da dağdan bir kısım arazi satmak istiyordu. Geissler'in önünden geçerek beylerin yanına gitti ve: "Dikkate değer birkaç kaya çeşidi keşfettim" dedi, "görülmemiş cinsinden, kimi kan kırmızı, kimi açık gümüş renginde. Oraları karış karış bilirim, sizinle yukarı çabucak gidebiliriz, uzayıp giden bir sürü maden damarı biliyorum. Acaba ne madeni dersiniz?"

Madenlerden anlayan zat: "Yanında örnek var mı?" diye sordu.

"Evet. Ama aynı şey, benimle dağa kadar çıkamaz mısınız? Çok uzak değil, örnek, hayhay! Çuvallar dolusu, sandıklar dolusu; şimdi yanımda yok ama evde var, bir koşu gidip getireyim, beklerseniz dağdan daha çabuk getirebilirim."

Fakat beyler, başlarını sallayarak bekleyemeyiz demek istediler, atlarına binip yola çıktılar.

Brede, kırgın bir halde arkalarından bakakaldı. İçinde beliren ümit bir an sürmüş, sonra yine sönüvermişti; talihsizlik içinde çabalıyor, eline aldığı her şey yarıda kalıyordu, iyi ki her şeye boş veriyor, böylece hayata tahammül ediyordu. Atlıların ardından baktı baktı da: "Eh, yolunuz açık olsun!" dedi.

Ama şimdi Geissler'e, eski Lensmann'ına karşı yine saygılı, uysal bir tavır takınmıştı; ona artık sen diye hitap etmiyor, önünde eğiliyor ve siz diyordu. Geissler, bir bahane ile cüzdanını çıkarmış, şöylece gösterivermişti: Tıklım tıklım banknot doluydu. Brede: "Siz bana yardım edemez misiniz, Lensmann?" dedi. Geissler: "Çiftliğine git de bataklıklarını sür, tarla yap!" dedi, ona zerre kadar yardımda bulunmadı.

"Bir çuval dolusu taş getirebilirdim, ama hazır buraya gelmişken beyler tepeleri gözleriyle görseydiler iyi olmaz mıydı sanki?"

Geissler, Brede'nin söylediklerini duymazdan gelerek Isak'a sordu: "Senedi ne yaptım, sen biliyor

musun? Çok da önemliydi, binlerce kron eder. Hah, buldum, banknotların arasındaymış." Brede: "Kimdi bu adamlar, bir at gezisine mi çıkmışlar sade?" diye sordu.

Biraz önce hep tetikte olan Geissler'in şimdi gevşediği hissediliyordu. Ama yine de şu bu işi yoluna koymaktan yana gücü, isteği yerindeydi henüz. Sivert'e kendisiyle birlikte dağa gelmesini söyledi, yanına büyük bir kâğıt almıştı, gölün güney hududunu apaçık, bu kâğıdın üzerine çizdi. Acaba ne yapmayı düşünüyordu? Birkaç saat sonra dönüp çiftliğe geldiği vakit Brede henüz gitmemişti, ama Geissler onun sorularından hiçbirine cevap vermedi, yorgundu, sadece eliyle işaret ederek Brede'yi başından savdı.

Ertesi sabaha kadar deliksiz bir uyku çekti, doğan günle birlikte yataktan kalktı, şimdi yine eski dinçliğine kavuşmuştu. Çiftlik avlusuna çıkıp dört bir tarafına uzun uzun bakarak: "Ah Sellanraa!" dedi.

"Aldığım paralar benim mi?" diye sordu Isak.

"Şu sorduğun şeye bak!" cevabını verdi Geissler. "Anlamıyor musun ki sen, hatta daha fazlasını almalıydın. Hem aslında, aramızdaki kontrat gereğince, sen bu parayı doğrudan doğruya benden alacaktın, ama gördün ya, bu kabil olmadı. Ne kadar aldın? Eski hesaba göre yalnız bin taler. Düşündüğüm bir şey daha var, çiftliğe bir at daha almalısın."

"Evet."

"Senin için uygun bir at biliyorum. Lensmann Heyerdahl'in şimdiki mübaşiri çiftliğini dağıtıyor; oraya buraya koşup borçluların mallarına haciz koymak, onun için daha zevkliymiş. Hayvanlarının bir kısmını satmış bulunuyor, şimdi de atını elden çıkarmak niyetinde."

"Onunla görüşeyim!" dedi Isak.

Geissler, eliyle uzaklara doğru etrafı gösterdi ve: Hepsi de Uçbeyi'nin!" dedi. "Evin barkın, hayvanların, iyi ekilmiş tarlaların var: seni kimse aç bırakamaz."

"Doğru," cevabını verdi Isak, "Tanrının yarattığı her şey var."

Geissler daha bir süre çiftlikte dolaştı, sonra birdenbire içeriye Inger'in yanına girdi. "Bugün de yine bana biraz yolluk verebilir misin?" diye sordu. "Yalnız birkaç gözleme, o kadar. Ne yağ, ne de peynir istemez; bunlar hem besleyici, hem de zaten yağlıdır. Yok, sen benim dediğimi yap, başka bir şey taşımak istemiyorum."

Geissler yine dışarı çıktı. Anlaşılan bazı şeyler düşünüyordu. Yeni yapılan odada masa başına geçip bir şeyler yazmaya başladı. Önceden aklında iyice tasarlamış olduğu için yazısını kısa zamanda bitirdi. Ağırdan alarak, Isak'a: "Hükümete bir dilekçe!" dedi. "Dahiliye Nezaretine. Halletmem gereken işler öyle çok ki!"

Yol azığını alıp da vedalaştığı sıra, aklına birdenbire bir şey daha gelmiş gibi durdu. "Sahi, bak geçen gelişimde unuttum. Giderken cüzdanımdan bir kâğıt para çıkarmıştım, ama yine yeleğimin cebine sokuvermişim. Sonradan orada buldum. Ne yaparsın, işlerim başımdan aşkın!" Bu sözleri söyleyerek Inger'in avucuna bir şey sıkıştırdı ve gitti.

Evet, Geissler gitti, kendinden emin görünüyordu. Hiç de ipin ucunu koyuvermişe benzemiyordu, nitekim daha uzun zaman yaşadı. Sellanraa'ya tekrar geldiği de oldu ve ancak aradan birçok yıllar geçtikten sonra öldü. O gittikten sonra çiftliktekiler, onun yokluğunu hissetmişlerdi; Isak, Breidablick işinde ondan akıl danışmak istemiş, ama bir fırsat bulup da soramamıştı. İhtimal Geissler, o çiftliği almaktan Isak'ı caydırır: "Eleseus gibi bir kâtip için Allah'ın kırında arazi satın almak, boş şey!" derdi belki de.

Doğruydu, Sivert Dayı nerdeyse ölmek üzere bulunuyordu. Eleseus üç hafta kadar ihtiyarın yanında kalmış ve sonunda dayısı, ölmüştü. Eleseus ölünün gömülmesi işiyle meşgul oldu, bu gibi işleri iyi beceriyordu, oradan buradan birkaç saksı küpe çiçeği, ödünç bir bayrak buldu, bayrağı yarıya çekti, indirilmiş perdelerin üzerine asmak için tüccardan siyah tül satın aldı. Kendilerine haber gönderilen Isak'la Inger, cenaze törenine geldiler. Ev sahipliği vazifesini Eleseus yapıyor, davetlilerin hizmetine hep o koşuyor, bu işleri iyi çeviriyordu; hatta tabut başında ilâhiler okunduktan sonra Eleseus uygun birkaç söz bile söyledi; annesi bu manzara karşısında öyle duygulandı, öyle kıvanç duydu ki mendilini çıkarması gerekti. Her şey pek mükemmel oldu.

Baba ocağına dönerlerken Eleseus'un, pardösüsünü açıkça taşıması gerekti, ama bastonunu kolunun içinde gizliyordu. Kayığa binip göle açılmalarına kadar her şey yolunda gitti; derken Isak kazara Eleseus'un koluna çarptı, çat diye bir ses duyuldu. "Neydi bu?" diye sordu Isak. Eleseus: "Hiç, bir şey değil!" cevabını verdi.

Fakat kırılmış baston, kaldırılıp atılmadı; çiftliğe vardıkları vakit Eleseus, kırılan yere takmak için uygun bir halka aradı. Sivert, o şakacı herif: "Bir takoz çaksak olmaz mı?" diye sordu, "iki tarafına birer yonga koysak da ziftli telle bağlasak nasıl olur?"

"Öyle, ziftli telle ben seni bağlayacağım!" dedi Eleseus.

"Haha! Anlaşıldı, kırmızı çorap bağı bağlamak istiyorsun, galiba ?"

Eleseus da haha diye güldü, ama sonra içeriye annesinin yanına gitti, ondan eski bir yüksük aldı, tepesini torpilleyip çıkararak baston için pek hoş bir halka yaptı. Ah, Eleseus o uzun parmaklarıyla hiç de beceriksizin biri değildi hani.

İki kardeş birbirlerine takılmakta devam ediyorlardı. "Sivert Dayı'nın mirası benim olsun mu?" diye sordu Eleseus.

"Senin mi olacak? Ne kadar tutuyor?" dedi Sivert.

"Bak hele! Önce miktarını öğrenmek istiyorsun öyle mi, seni cimri seni!"

"Eh, al da güle güle kullan!" dedi Sivert.

"Beş binle on bin arasında var."

Sivert "Taler mi?" diye bağırdı, kendini tutamamış, sormuştu. Eleseus, taler üzerinden hesap görmeye alışık değildi, ama bu şimdi işine geldi, başıyla doğrulayarak Sivert'e, ertesi güne kadar, bunda yanlış olduğunu söylemedi.

Ertesi gün Eleseus, bu meseleye tekrar döndü. "Dünkü hediyene pişman mısın?" diye sordu. "Ne aptal şeysin!" dedi Sivert, "Tabii değilim, ama beş bin taler de hani beş bin taler'dir, az para değil. Eğer hasis yahut fena bir adam değilsen bu parayı benimle paylaşırsın."

Nihayet Eleseus: "Şimdi sana bir şey söyleyeceğim," diye işi açığa vurdu, "bu mirastan elime fazla bir şey geçeceğini ben hiç sanmıyorum."

Sivert, hayret içinde gözlerini açtı: "Ya, sahi mi?"

"Evet, bir şey geçmeyecek, pek fevkalâde bir şey geçmeyecek."

Eleseus tabii hesap işlerinden anlıyordu; dayı beyin kasası, şu meşhur şişe sandığı onun gözü önünde açılmıştı; Eleseus evrakı ve hesapları bir bir gözden geçirip kasa mevcudunu çıkarmıştı. Sivert Dayı, yeğenini toprak içlerinde yahut balık ağının tamirinde kullanmayarak hesapların, rakamların korkunç kargaşalığı başına oturtmuştu. On yıl önce borcunu, bir keçi yahut bir kutu kuru

balık getirmek yoluyla ödemiş bir vergi mükellefinin ne geçisi, ne de balıkları kayıta görünmedi mi Sivert Dayı o adamı belleğinde canlandırıyor: "Evet, borcunu vermişti!" diyor, bu durum karşısında Eleseus: "Eh, o halde bunu çizelim!" cevabını veriyordu.

Eleseus bu işin tam adamıydı, nazikti, her şey yolunda diyerek hastayı şevke getiriyordu; ikisi de birbirlerine pek ısınmışlardı, hatta zaman zaman şakalaştıkları da oluyordu. Eleseus'un tabii bazı kaçıkça tarafları bulunuyor, ama ihtiyar Sivert de ondan aşağı kalmıyordu. Adeta tantanalı bir üslûpla evraklar kaleme almışlar; bunu yaparken yalnız Küçük Sivert'in değil, köyün; ihtiyarın, uğrunda otuz yıl hizmet ettiği halkın da menfaatini düşünmüşlerdi. Ah ne günlerdi o günler! Sivert Dayı, Eleseus'a: "Senden daha iyisini bulamazdım!" diyordu. Birisini gönderip, yaz ortasında, kesilmiş bir koyun satın aldırıyor, denizden taze taze balıklar geliyor, Eleseus'a parasını kasadan ödemesi emri veriliyordu. Bir arada güzel güzel yaşıyorlardı.

Oline'yi de getirttiler, bir ziyafet sofrasına kurulmaktan yana ondan daha münasibini de bulamazlardı; o, ihtiyar Sivert'in son günlerinin dört bir yana nam salması konusunda da biçilmiş kaftandı. Birbirlerinden karşılıklı hoşnuttular. "Bence Oline'ye de ufak bir hisse ayırmalıyız," dedi dayı bey, "duldur, zar-zor geçiniyor. Küçük Sivert'e yine de çok şey kalır." Eleseus, usta eliyle kalemi alıp vasiyetnameye ek olarak bir iki satır çiziktiriverince mirasçıların arasına Oline de katılmış oldu. "Seni de düşünüyorum," dedi ihtiyar Sivert, Oline'ye; "iyi olmaz da bu dünyaya gözlerimi kaparsam aç açık kalmayasın istiyorum." Oline şaşkınlıktan dilini yuttuğunu söyledi, ama hiç de yutmuşa benzemiyordu; bu onu pek heyecanlandırmıştı, ağlıyor, teşekkür ediyordu; hayır hiç kimse dünyalık bir bağış ile meselâ onun "ahretteki ecir ve mükâfatı" arasındaki ilintileri Oline kadar bilemezdi. Hayır, hiç de dilini yutmuş değildi Oline.

Ya Eleseus? Dayısının malî durumu belki başlangıçta ona uygun ve sevindirici gözükmüşse de sonra sonra durumu yeniden ölçüp biçmek ve hakikati açıklamak zorunda kalmıştı. Bu işi hafiften itiraz ederek yapmayı düşündü: "Kasa hesabı biraz karışık gibi!" dedi. "Evet, ama ya bıraktığım öteki şeyler?" — Eleseus, halkın ağzında dolaşan söylentileri düşünerek sordu: "Evet, hem sonra ihtimal orda burada bankaya yatırılmış paran da vardır." — İhtiyar: "Hıh, olmuş olmamış, ne çıkar!" cevabını verdi. "Fakat büyük ağ, çiftlik, binalar, hayvan sürüsü, beyaz inekler, kırmızı inekler! Sen saçmalıyorsun galiba, azizim Eleseus!"

Eleseus ağın ne para edeceğini gerçi bilmiyordu, ama ihtiyarın sürü dediği şeyi görmüştü: Bir inekti olup olacağı; beyazlı kırmızılı bir tek inek! Sivert Dayı belki de uyduruyor, sayıklıyordu. Zaten Eleseus'un da, ihtiyarın hesaplarını tam olarak anladığı yoktu ya; hesaplar adamakıllı keşmekeş içindeydi, çiftit çarşısına dönmüştü. Hele para biriminin talerden kron'a çevrildiği seneden bu yana kasadar, çok vakit, ufak kronları birer taler gibi göstermişti. Bu halde kendisini zengin saymasına hiç şaşılır mı? Ama Eleseus hesaplar şöyle bir temizlenecek oldu mu geriye pek fazla bir şey kalmayacağından, hatta ne kalması, olanın borçlara bile yetişmeyeceğinden korkuyordu.

Öyle, küçük Sivert, dayısının bırakacağı mirası Eleseus'a bol keseden bağışlayabilirdi!

İki kardeş bu konu üzerinde şakalaşıyorlardı. Sivert üzgün değildi; hani sahiden beş bin taler olsaydı da bunu kendi ayağıyla tepmiş bulunsaydı, eh o zaman belki üzülürdü. Sırf bir hesap sonucu dayısının adını aldığını biliyordu, mirası hak edecek bir hizmette bulunmamıştı ki. Şimdi mirası kabul etmesi için Eleseus'u enikonu zorluyordu: "Evet, şüphesiz kabul etmelisin, gel şu işi yazıyla yapalım!" diyordu.

"Bununla zengin olacaksan memnun olurum. Hediye mi reddetme!"

Birbirleriyle hayli şakalaşıyorlardı. Gerçekte Eleseus'a en çok yardımı dokunan Sivert oluyor, onun çiftlik hayatına katlanmasını Sivert kolaylaştırıyordu; Sivert olmasaydı birçok şeyler Eleseus'a güç gelirdi.

Üstelik şimdi Eleseus yine iyice yoldan çıkmış, dağın öte yamacında üç haftalık bir avarelik hayatı onun zararına olmuştu; orada kiliseye de gitmiş, bir hayli süsleyip püslenmiş, hatta genç kızlarla buluşmuştu. Sellanraa'da kız ne arardı. Hizmetçi Jensine'yi bir kalem geçmek lâzımdı, o bir dolap beygiriydi, daha çok Sivert'in dengiydi. Eleseus: "Acaba Breidablick'in Barbro'su, büyüyle beri ne halde?" demiş, Sivert de: "Axel Ström'ün çiftliğine bir git de kendin gör, anla!" cevabını vermişti.

Bir pazar günü Eleseus yola çıktı. Çiftliğinden bir süre ayrılmış olması, eski cesaret ve neşesini tazelemiş, işin tadını almıştı: Axel'in kulübesinde Eleseus yeniden dirildi. Hani hiç de yabana atılacak biri değildi Barbro! Hiç olmazsa buralarda böylesi bir taneydi, kitara çalıyordu, konuşkandı, üstelik üstü başı tarhun otu değil sahici kokular, kolonya kokuyordu. Beri tarafta Eleseus, sırf tatil dolayısıyla çiftlikte bulunduğunu, yakında büro tarafından geri çağrılacağını hafiften çıtlattı. Yurda dönmenin, ana-baba ocağına gelmenin ne de olsa hoş bir şey olduğunu, şimdi ayrı odası bulunduğunu söyledi, "Ama nerde şehir, nerde burası!" diye de ekledi.

"Doğru, Allah bilir ya, bu dağ başları şehirden çok farklı!" diye doğruladı Barbro.

Axel ise bu iki şehir çocuğunun yanında pek silik kalıyordu. Aralarında canı sıkıldı, dışarı çıkıp tarlalarına gitti. Şimdi kendi kendilerine kalmıştılar, Eleseus'a diyecek yoktu. Öbür köye gittiğini, ölen dayısını gömdüğünü anlattı, tabutu başında bir de nutuk verdiğini söylemeyi de ihmal etmedi.

Kalkıp giderken Barbro'ya kendisine biraz yol arkadaşlığı yapmasını söyledi, sonra: "Yok, neyse, kalsın!" dedi. Barbro: "Şehirde âdet böyle midir, bayları bayanlar mı evlerine götürür?" diye sordu. O anda Eleseus gerçekten kızardı, kızı gücendirdiğini anladı.

Bununla beraber ertesi pazar, komşu çiftliğe tekrar gitti, bu seter yanına bastonunu da almıştı. Her ikisi geçen defaki gibi konuşuyorlar, Axel'e yine hiç aldırıyorlardı. "Babanın çiftliği şimdi hayli büyüdü, pek çok binalar yaptı!" dedi Axel. Eleseus: "Evet, inşaata sarf edecek parası da var. Babam her istediğini yapabilir!" cevabını verdi, fırsat bu fırsat övünmeye başladı: "Biz zavallılar için bu iş pek kolay değil.

"Ne gibi?"

"Duymadınız mı? Geçende birkaç İsveçli milyoner, çiftliğine geldiler, ondan bir bakır tepe satın aldılar."

"Ne diyorsun? Baban çok para aldı mı?"

"Müthiş para aldı. Evet, övünmek gibi olmasın ama hiç değilse birkaç bin. Ha, ne diyecektim, inşaattan bahsediyordun, değil mi? Bakıyorum dışarıda kerestelerin var, evini sen ne zaman yapacaksın?"

Barbro: "Yapacağı yok!" diye ortaya atıldı.

Yapacağı yokmuş! Münasebetsizlik yahut mübalâğa değil de neydi bu? Axel geçen sonbaharda kayalardan taş kırmış, kışın bu taşları çiftliğe çekmiş, bu yazın da ambarın ve öteki yapıların duvarlarını çıkmış, yapılacak sade bir ev kalmıştı. Sonbahar bitmeden de evin çatısını tamamlamayı ümit ettiğini, Sivert'ten kendisine birkaç gün yardım rica etmeyi düşündüğünü söyleyerek Eleseus'un bu konuda fikrini sordu. "Çok güzel!" dedi Eleseus, sonra gülümseyerek ekledi: "Fakat yanına beni al!" Axel saygılı bir tavırla: "Sizi mi?" dedi ve ona birdenbire siz diye hitap etmeye başladı: "Siz başka işlerde zekâ sahibisiniz!" — Kıymetinin hatta bu Allah'ın kırında takdir edildiğini duymak,

insanın hoşuna gidiyordu. "Korkarım ki şu ellerim, bu işe yaramayacaktır!" dedi Eleseus ve pek kibar bir insan tavrı takındı. "Bakayım!" dedi Barbro, Eleseus'un ellerini tuttu.

Axel yine bir kenara itildiğini hissetti, çıkıp gitti; ikisi yine yalnız kalmışlardı. Yaşıttılar, okula beraber gitmişler, beraber oyun oynamışlar, orada burada oynayıp öpüşmüşlerdi; şimdi çok, çok yukarılardan o çocukluk anılarını tazeliyorlardı; Barbro enikonu kuruluyor, kendine pek de önem verdiği görülüyordu. Tabii ki Eleseus, Bergen'deki o kelebek gözlük takıp altın saat taşıyan büyük kâtiplerle bir olamazdı; ama burada, bu dağ başında Allah için tam bir efendiydi o da. Barbro, Bergen'de çektiirdiği fotoğrafını getirip gösterdi: "Bir o zamanki halime bak, bir de şimdiki halime!" dedi. Eleseus: "Şimdi ne kusurun var?" diye sordu.

"Ya, sence şimdi bozulmamış mıyım?"

"Bozulmak mı? Sana ilk ve son şunu söyleyeyim ki şimdi iki kat güzelsin, üstelik daha da toplusun!" dedi Eleseus. "Bozulmak mı? Bu ne biçim söz!"

"Peki ama yavrum; boynumun, ensemin açıklığı resimde pek zarif değil mi? Hem sonra görüyorsun ya, bir de gümüş zincirim var, yanlarında çalıştığım kâtiplerden biri hediye etmişti. Ama sonradan kaybettim, hoş, pek kayıp sayılmaz ya, köye dönerken paraya ihtiyacım oldu."

Eleseus: "Bu fotoğraf bende kalsın, olmaz mı?" diye sordu.

"Sende mi kalsın? Karşılığına ne vereceksin?"

Oo, bu söze verilecek en uygun cevabın ne olduğunu Eleseus pekâlâ biliyordu, ama söylemeye cesaret edemedi, bunun yerine: "Şehre dönünce fotoğraf çektireceğim, o zaman da ben sana veririm!" dedi. Ama Barbro, resmi geri aldı: "Olmaz" dedi, "bende de yalnız bu kaldı!" Eleseus, genç kalbinde bir hüznün hissetti, elini resme doğru uzattı. "Peki, peki, ama karşılığına hemen şimdi bir şey isterim!" dedi Barbro, gülerек. Eh, madem öyle, Eleseus Barbro'yu kucakladı, onu öpücüklerle boğdu.

Artık sıkılmak çekinmek kalmamış, Eleseus açılmış, yaman olmuştu, işveli cilveli bakışıyorlar, gülüşüp şakalaşıyorlardı. "Sen elimi tutunca kadife dokunmuş gibi oldum!" dedi Eleseus.

"Ha, ha, yakında şehre döner, bir daha da buraya uğramazsın sen!" dedi Barbro.

Eleseus "Beni bu kadar kötü mü sanıyorsun?" cevabını verdi.

"Orada seni alıkoyacak kimse yok mu?"

"Hayır. Bak, yalnız sana söylüyorum ben nişanlı değilim!" dedi Eleseus.

"Hadi canım, nişanlısındır."

"İnan ki yalanım yok."

Uzun zaman şakalaşıp cilveleştiler. Eleseus abayı adamakıllı yakmıştı. "Sana mektup yazmama müsaade eder misin?" dedi. Barbro: "Hay hay!" cevabını verdi. Eleseus: "Müsaaden olmadan yazarsam görgüsüzlük etmiş olurum da!" dedi, ama birdenbire kıskançlık damarları kabardı, sordu: "Senin için Axel'le nişanlı diyorlar, doğru mu?"

"Axel'le mi, onunla ha?" dedi Barbro, ama bunu öyle küçümser bir dille söyledi ki Eleseus'un yüreğine su serpti. "Hele dokunsun eli yanar!" dedi Barbro. Sonra da söylediklerine pişman olarak ekledi: "Axel hiç de fena adam değil. Bana gazete alıyor, sık sık hediyeler getiriyor, Allah için konuşmalı."

"Aksini iddia edemem; o kendi sahasında mükemmel, eşi bulunmayan bir adamdır", diye Eleseus doğruladı, "ama esas mesele bu değil ki!"

Axel'in hatırlanışı, Barbro'yu biraz huylandırmış olacak ki kız ayağa kalktı. Eleseus'a: "Artık gitmelisin", dedi, "benim ahırda işlerim var."

Ertesi pazar Eleseus, aşığı çiftliğe her zamankinden hayli geç gitti, yanına yazdığı mektubu da almıştı. Ama ne mektup! Aygın baygın, tam bir hafta kafa patlatmış, sonunda hu şaheseri yaratmıştı! Matmazel Barbro Bredesen'e: *Bundan böyle iki üç defadır ki seni görmenin, tarafımdan asla ifade edilemez saadetine nail olmuş bulunuyorum...*

Çiftliğe böyle akşam geç vakit varırsa Barbro, ahırdaki işlerini herhalde bitirmiş olacak, hatta belki de yatağına yatmış bulunacaktı. Ama bu hiç de zarar etmez, aksine daha da iyi olurdu.

Fakat Barbro henüz yatmamıştı, kulübede oturuyordu. Şu var ki artık güler yüz göstermek istemiyormuş, hayır, asla istemiyormuş gibi bir tavır takınmıştı. Eleseus'ta, Axel'in herhalde kıza tebelleş olduğu, onun kulağını büktüğü düşüncesi uyandı.

"Buyur, işte sana vaat ettiğim mektup!"

"Mersi!" dedi Barbro, mektubu açıp okumaya başladı, yüzünde bir memnunluk görülmüyordu. "Senin kadarını ben de yazardım!" dedi. Eleseus hayal kırıklığına uğramıştı, nesi vardı Barbro'nun? Axel neredeydi? Axel başını alıp gitmişti. Herhalde bu aptalca pazar ziyaretlerine kanıksamış, yanlarında bulunmak istememişti; fakat önemli bir işi vardı da köye dünden gitmiş de olabilirdi. Her neyse, çiftlikte yoktu Axel.

"Bu güzel akşam vakti sen niçin bu sıkıntılı kulübede oturuyorsun? Gel, dışarı çıkalım?" dedi Eleseus. Barbro: "Axel'i bekliyorum!" diye cevap verdi.

"Axel'i mi bekliyorsun? Axel'siz olamaz mısın?"

"Olurum, ama gelince yiyecek yemek bulmasın mı?"

Zaman geçiyordu, boşu boşuna geçiyor, birbirlerinden uzak duruyorlardı; Barbro'nun huysuzluğu devam ediyordu. Eleseus, bir tecrübe, tekrar komşu köyden söz açtı, bir nutuk söylediğini bildirmeyi bu sefer de unutmadı: "Pek öyle fazla bir şey de söylemedim ama bazılarının gözleri yaşardı."

"Ya!" dedi Barbro.

"Bir pazar günü kiliseye de gittim."

"Orada bir kızla ahbap olmadın mı?"

"Ahbap olmak mı? Ben şöylece gitmiştim, sağa sola bakındım. Rahibin vaizi pek enteresan değildi. Tabii benim fikrim bir ölçü olamaz, ama iyi değildi işte."

Zaman geçiyordu.

Barbro birdenbire: "Axel böyle geç vakit seni burada görürse aklına neler gelir dersin?" dedi. Ah, Barbro göğsüne bir yumruk indirseydi Eleseus bu kadar ümitsizliğe düşmezdi. Yoksa Barbro, geçen seferi bütün bütün unutmuş muydu? Eleseus'un bu akşam gelmesini sözleşmemişler miydi? Eleseus fena gücenmişti, mırıldandı: "Ben de kalkıp giderim!" Bu söze karşı Barbro kılını kıpırdatmadı. Dudakları titreyerek: "Ben sana ne yaptım?" diye sordu Eleseus. Bu ona çok dokunmuşa benziyor, çaresizlik içinde kıvranıyordu.

"Bana mı? Yoo, sen bana hiçbir şey yapmadın!"

"Peki, bu akşam sana ne oluyor böyle?"

"Bana mı?" deyip güldü Barbro. "Fakat Axel kızarsa hiç de şaşmam hani."

Eleseus: "Giderim!" diye tekrarladı. Ama Barbro yine bana mısın demedi, Eleseus'u adam yerine koymuyor; Eleseus karşısında oturuyor, hisleriyle boğuşuyormuş, Barbro'ya vız geliyordu. Ah, alçağın biriydi Barbro!

Eleseus'un gönlünde öfke kızışmaya başlamıştı. Hiddetini dışarıya ilkin kibarca vurdu: Barbro'ya,

kadın cinsinin meğer hiç de güvenilir bir temsilcisi olmadığını söyledi. Bu da para etmeyince... eh, iyisi mi susmalı, katlanmalıydı, Barbro daha da huysuzlaşıyordu. Ama Eleseus da rahat edemiyordu: "Böyle olduğunu bilseydim bu akşam buralara hiç de gelmezdim!" dedi. "Ne olurdu?" cevabını verdi Barbro. "Şu elindeki bastonla yaptığın gezintiden mahrum kalırdın!"

Öyle ya Barbro, Bergen'de bulunmuştu, alay edebilirdi, hem sonra mükemmel bastonlar da görmüştü, onun içindir ki: "Caka satarak taşıdığın bu yamalı şemsiye sapı da ne?" diye dobra dobra soru sormaktan çekinmedi. Eleseus bunu da sineye çekti. "Şu halde fotoğrafını da geri almak istersin belki?" diye sordu Eleseus. Bu da kâr etmezse başka hiçbir şey kâr etmezdi. Verilen hediyeği geri almak, şu Allah'ın kırında akla gelebilecek şeylerin en sonuncusuydu! Barbro, kaçamak bir cevap verdi: "Zaten resmin sence ne değeri var?"

Eleseus: "Âlâ!" dedi, her şeyi göze almış, "resmini hemen göndereceğim. Sen de şimdi bana mektubumu geri ver!"

Dedi ve ayağa kalktı.

Evet, Barbro mektubu verdi, verdi ama gözleri de yaşardı, huysuzluğu bir anda yok oldu. Bu davranış hizmetçi kızın içine işlemişti; dostu onu bırakıyor, ona son defa olarak hoşça kal diyordu. "Gitmene lüzum yok!" dedi, "Axel ne sanırsa sansın, umurumda değil!" Fakat şimdi Eleseus, elde ettiği zaferden iyice faydalanmak istedi, Barbro'ya veda etti. "Bir bayan bana senin gibi davrandığı zaman ben hemen çekilip giderim!" dedi.

Kulübeden çıkıp yavaş yavaş, çiftliğine doğru yürüdü; ıslık çalıp bastonunu sallıyor, hiç oralı değilmiş gibi davranıyordu. Adam sende! Az sonra Barbro da kulübeden dışarı çıktı, birkaç kere arkasından seslendi. Evet, Eleseus durdu, yaptı bu işi, ama hakarete uğramış bir aslana benziyordu. Barbro fundaların arasına oturmuştu, yaptıklarına pişman görünüyordu, bir funda demetini yolmaya başladı, Eleseus gitgide yola geliyor gibiydi, evet hatta bir öpücük daha istedi, "Ayrılıyoruz, son defa!" dedi Eleseus. Yoo, Barbro bunu istemiyordu. "Geçen sefer ne kadar cana yakındın, yine öyle olsana!" dedi Eleseus. Kızın etrafında yaltaklanarak dolaşıyor, bir pundunu bulup bir fırsat yakalamak için gittikçe hızlanıyordu. Ama Barbro cana yakın olmak istemedi bir türlü, ayağa kalktı ve olduğu gibi durdu. Bunun üzerine Eleseus, sadece başıyla selâm verdi, yürüdü gitti.

Eleseus gözden kaybolduktan sonra fundaların gerisinden birdenbire Axel meydana çıktı. Barbro irkildi: "Bu da ne, sen yukardan mı geliyorsun?" diye sordu. "Hayır, aşağıdan geldim", cevabını verdi Axel, "ama ikinizin bu tarafa gittiğinizi gördüm." Barbro birdenbire öfkelenerek: "Vay, demek böyle! Bununla eline ne geçecek?" diye bağırdı. Eski huysuzluğu yeniden patlak vermişti. "Her şeye burnunu sokmaktan ne kazanacaksın? Sana ne bundan?" Axel'in de tersliği üstündeydi: "Ya, demek o bugün yine buradaydı!" dedi.

"Olsa bile ne çıkar? Ne istiyorsun ondan sen?"

"Ben mi? Sana sormalı, sen ne istiyorsun? Utan, utan!"

"Ne diye unutacakmışım? Susalım mı, yoksa konuşalım mı dersin?" dedi Barbro, eski bir deyimini kullanarak "Ben senin kulübende kukumav gibi pinekleme istemiyorum, bunu bilmiş ol. Neden utanacakmışım? Evine bakacak bir başka kadın alacaksan, ben çeker giderim. Sen ağzını tut kâfi, bunu sana hatırlatmam bile yersiz. İşte cevabım. Şimdi hemen içen gidip yemeğini hazırlar, kahveni pişiririm, sonra da canımın istediğini yapabilirim."

Barbro söylene söylene içeri girdi.

Hayır, Axel'le Barbro her zaman anlaşamıyorlardı. Barbro, iki sene var, onun yanındaydı ama

aralarında ikide bir hır çıkıyordu, hele Barbro gideceğim diye tutturduğu için. Axel ısrar ediyor, onun hep evinde kalmasını, bütün bütün yanında yerleşmesini, kulübesini, hayatını paylaşmasını istiyor, yardımcısız kalmanın zorluğunu biliyordu. Barbro, teklifini kabul etmeye birçok defalar söz de vermişti, evet, dostluk saatlerinde buradan gitmeyi aklından bile geçirmiyordu. Ama bir kavga koptu mu Axel'i kalkıp gitmekle korkutuyor, hiçbir şey söylemese bile şehre gidip dişlerini yaptıracağını, yoksa hepsinin döküleceğini öne sürüyordu. Gitmek de gitmek! Axel'in, onu ne yapıp yapıp çiftliğe bağlaması gerekti.

Bağlamak mı? Her türlü bağla alay eden bir hali vardı Barbro'nun.

"Yani şimdi gitmek mi istiyorsun?" dedi Axel. Barbro: "İstesem ne çıkar?" cevabını verdi.

"Gidebilir misin bakalım?"

"Niçin gidemem? Kışa giriyoruz diye param olmaz mı sanıyorsun? Ben Bergen'de her zaman iş bulabilirim."

Bunun üzerine Axel, çok sakın: "Bunu hiç değilse şu sıra yapamazsın. Çocuğun olmayacak mı?" dedi.

"Çocuk mu? Yoo, sen hangi çocuktan bahsediyorsun?"

Axei gözlerini dikip bakakaldı. Barbro, aklını mı kaçırmıştı?

Axel'de kollayış yeteneğinin her halde oldukça az oluşu da ayrı mesele. Barbro üzerinde böyle bir hak iddiasına kalkıştı kalkışalı, oldukça aşırı bir güvenle ileri atılmıştı, akıllıca bir davranış değildi bu. Barbro ile ikide bir zıt gitmek, onu hırslandırmak sanki neden gerekiyordu; ilkbaharda patates dikmesini âdeta emretmek şart mıydı sanki Axel lüzumunda bu işi tek başına da yapabiliirdi. Hele evlensinler, ondan sonra erkeklik taslamak zamanı gelirdi; ama o vakte kadar aklını kullanması, her şeyi hoş görmesi gerekiyordu.

Fakat asıl rezalet; şu ağzında kaypak lâflar, elinde baston, salına salına gelen kâtip Eleseus meselesinde idi. Onun durumunda nişanlı bir kız için bu hareketler yakışır mıydı? Aklın alacağı bir iş miydi bu? Şimdiye kadar Axel, burada rakipsiz kalmıştı. Evet, şimdi iş değişiyordu!

"İşte sana yeni gazeteler!" dedi Axel. "Şu da senin için aldığım değersiz, bir hediye. Bak bakalım, beğenecek misin?" Barbro, istifini bozmadı. İçmekte oldukları kahve ateş gibi sıcaktı, ama Barbro buz gibi soğuk bir sesle cevap verdi: "Bahse girerim, altın yüzüktü bu! Bir yılı geçti, hâlâ alacaksın!"

Axel'i adam yerine koymayışında yanılmıştı, çünkü Axel sahiden yüzük getirmişti. Şu var ki altın değildi, zaten Axel de ona altın yüzük vaat etmemişti, Barbro bunu şimdi hatırlıyordu: ama işte üzerinde altın kaplama iki el şekli bulunan, damgalı gümüş bir yüzüktü bu fakat ah şu nâlet Bergen hayatı! Barbro, Bergen'de sahici nişan yüzükleri görmüştü, kendisini kandırmaya kalkışmalarına müsaade edemezdi, hayır!

"Bu yüzüğü al da başına çal!" dedi.

"Peki ama ne kusuru var?"

Barbro: "Ne kusuru mu var? Hiçbir kusuru yok!" cevabını verdi, ayağa kalkıp masayı temizlemeye başladı. "Canım, şimdilik bunu tak da ileride belki başkası da alınır!" dedi Axel. Barbro, bunun üzerine hiç sesini çıkarmadı.

Gelgelelim bu akşam Barbro'nun huysuzluğu üzerindeydi. Yepyeni gümüş bir yüzük, teşekkürle değmez miydi hiç? Bu beyzade kâtip herhalde kızın aklını çelmişti. Axel, kendini tutamayıp Eleseus'un ikide bir burada ne işi olduğunu sordu: "Senden ne istiyor?" dedi.

"Benden mi?"

"Öyle ya, bu herif senin durumunu anlamıyor mu? Gözleri kör mü?"

Barbro, Axel'in önüne dikildi: "Ya!" dedi, "Yoksa beni artık kendine bağladığını mı sanıyorsun, fakat bunun aslı olmadığını göreceksin."

"Ya!" dedi Axel.

"Evet, buradan çekip gittiğimi de göreceksin."

Bunun üzerine Axel dudaklarını hafifçe büktü, gülümsedi, fakat bu hareketini açıkça ve göze batacak şekilde yapmaktan çekindi, Barbro'yu kızdırmak istemiyordu. Sonra yatıştırıcı bir sesle, bir çocuğa söyler gibi: "Ne olur, makul ol, Barbro!" dedi. "Biliyorsun, ikimiz de biliyoruz!"

Ve tabii, gecenin geç saatinde durum, Barbro'nun tekrar uysallaşması, hatta gümüş yüzük parmağına takılı uyumasıyla sona erdi.

Eh, herhalde işler düzeleceğe benziyordu!

Durum, kulübedeki bu iki kişi için gerçekten de düzeldi, ama Eleseus için kötüleşti. Eleseus uğradığı hakarete bir türlü katlanamıyor, isterinin ne olduğunu bilmediği için mahsus enayi yerine konduğunu sanıyordu. Breidablick'in Barbro'su, Bergen'i görmüş olduğu da hesaba katılsa bile, biraz fazlaca küstah olmuştu.

Eleseus, Barbro'ya resmini şu şekilde geri verdi: Bir gece vakti resmi yine kendisi getirip kızın yatağının serili olduğu samanlığa atıverdi. Ama bu işi hiç de kaba, nezaketsizce yapmamıştı, hayır; Barbro'yu uyandırmak için uzun zaman kapıyı elleriyle yordamlamış, Barbro, dirseğine dayanıp doğrularak: "Bu gece içeriye nasıl girildiğini unuttun mu?" diye sorunca da bu mahrem soru, Eleseus'a bir iğne yahut bir kılıç gibi saplanmıştı; ama Eleseus acıdan haykırmamış, sadece fotoğrafı, içeriye yere bırakıvermişti. Sonra geriye dönüp yürümeye başlamıştı. Yürümeye mi? Aslında ancak birkaç adım atmış, sonra koşmaya başlamıştı, koşmaya! Çok heyecanlıydı, âdeta sevinç içinde yüzüyor, göğsünde kalbi küt küt atıyordu; bir fundalığın gerisinde durup arkasına baktı, hayır, Barbro peşinden gelmiyordu! Ah, bunu yarı yarıya beklemişti oysaki! Barbro, ona hiç değilse bu kadarcık bir yakınlık gösterseydi. Ama lânet olsun, Barbro; üzerinde bir gömlek, bir kombinezon, üzgün, bitik, Eleseus için sorulmamış o mahrem sorudan dolayı gönlü paramparça, peşini izlemedikten sonra ne diye koşuyordu?

Evine gidiyordu, bastonu yoktu, ıslık çalmıyordu, hayır, bir beyefendi değildi artık. Göğsüne bir bıçak yemek az şey miydi?

İş bununla bitti mi?

Bir pazar günü Eleseus, yine aşağıki çiftliğe indi, sırf gözetlemek için. Adeta hastalık derecesinde ve inanılmaz bir sabırla, fundaların gerisinde pusuya yattı, gözlerini kulübeye dikti. Kulübede nihayet bir hayat ve hareket belirlediği vakit Eleseus, bütün bütün mahvolmuşa döndü. Axel'le Barbro beraberce kulübeden çıkmış, ahıra gidiyorlardı. Birbirlerine karşı muhabbetliydiler, evet, dostluk saatlerinden birini yaşıyorlar, kol kola yürüyorlardı; herhalde Axel, ahırda Barbro'nun işlerine yardım edecekti. Bak hele! Eleseus, karşısındaki çifte her şeyi elden gitmiş, mahvolmuşçasına bakıyor; belki de şuna benzer şeyler düşünüyordu: "Axel Ström'le kol kola gidiyor, bu iş nasıl oldu, anlamıyorum; bir zamanlar kollarını benim boynuma dolamıştı."

İkisi, ahıra girip gözden kayboldular.

Eh, ne yapalım! Boş ver! Fundaların arasında kalıp kendini mi unutsundu? Yüzü koyun yatmalı, kendinden mi geçmeliydi? Barbro da kim oluyordu? Ama Eleseus, Eleseus'tu işte. Hadi bir kere daha: Sat anasını!

Birdenbire fırlayıp dimdik ayakta durdu. Sonra pantolonundaki yaprakları, fundaları silkeledi, yine dimdik doğruldu. Hiddetini, taşkınlığını garip hır şekilde dışa vuruyordu. Acz içindeydi, hayli açık saçık bir şarkı tutturdu. En bayağı yerlerini söylerken sesini bile bile yükselttikçe, yüzünde bir canlılık belirliyordu.

Isak, köyden bir atla döndü.

Evet, mübaşirin atını satın almıştı, Geissler'in dediği gibi satılıktı zaten, ama Isak'a iki yüz kırk kron'a, yani altmış taler'e mal oldu. At fiyatları şimdi ateş pahasına çıkmıştı, Isak'ın çocukluğunda en iyi atlar elli taler'e alınırdı.

Fakat ne diye kendisi at yetiştirmemişti sanki? Ha ha, bu işi de tasarlamış, yavru bir tay almayı düşünmüştü. Bir, hadi iki sene beslemesi yeterdi. Tarla işlerinden baş kaldırabilecek bir kimsenin harcıydı bu; hasadını içeri çekecek bir at sahibi olana kadar bataklıklarını yüzüstü bırakabilecek, sürüp tarla haline koymak lüzumunu hissetmeyecek bir kimsenin işiydi. Mübaşir ne güzel söylemişti: "At beslemeye hiç de heves yok içimde. Ben vazifeyle oraya buraya gittiğim vakit, otları bizim kadınlar içeri çekerler."

Bu yeni beygir, Isak'ın evvelce de düşündüğü bir şeydi, bu fikri Isak'ın aklına Geissler sokmamış, Isak bunu birkaç senedir kendisi de düşünmüştü. Nitekim bunun için elden geldiği kadar hazırlıklarda bulunmuş, ahıra yeni bir yemlik daha yapıp otlağa yaz için yeni bir kazık daha çakmıştı; küçüklü büyüklü bir sürü arabası vardı, sonbaharda daha da yapacaktı, işin en önemli tarafını, ot meselesini de tabii unutmamıştı; ineklerini azaltmaya mecbur kalmak tehlikesini önlemek istemeseydi, hiç daha geçen seneden, bataklığın son parçasını da sürüp ekilebilir hale koyar mıydı? Şimdi bataklığa, buzağılayan inekler için çimen ekilmiş bulunuyordu.

Evet, her şey bir bir düşünülmüştü. Inger'e eskisi gibi, sevinçten ellerini çırpması için bol bol fırsat çıkıyordu.

Isak, köyden yeni haberler getirmişti: Breidablick'in satılacağını, bunun için kilise meydanında tellâl çağırttıklarını söyledi. Ekili bir iki tarla, çayırlar, patates dikili yerler hepsi satışa giriyor; belki sığır ve ineklerle birkaç baş hayvan da satışa dahil ediliyordu. Inger: "Ne var ne yok, her şeyi satıp savıp ortada sipsivri kalmak mı istiyor bu adam?" dedi, hayret içinde. "Peki nereye gidecekmiş?"

"Köye."

Doğruydu, Brede köye göç etmek istiyordu. Şu var ki ilkin Axel Ström'ün yanına yerleşmeyi düşünmüştü, hazır Barbro da ordaydı zaten. Ama bu iş olmadı. Brede her ne pahasına olursa olsun, kızıyla Axel arasındaki ilişkiyi bozmak istemiyor, Axel'in üstüne düşmekten yana ayağını denk alıyordu; ama tabii bundan vazgeçmek, onun için bir kayıp olmuştu. Madem Axel, sonbahara kadar yeni evinin çatısını bitirmek istiyordu. Axel'le Barbro yeni eve geçince Brede ile ailesi, kulübeye yerleşemezler miydi? Hayır! Buyurun. Brede bir göçmen kafasıyla düşünmüyor; Axel'in, kulübeyi, çoğalan hayvanları barındırmakta kullanmak üzere taşınmak zorunda olduğunu anlamıyordu. Kulübenin, burada da hayvan damı haline konması gerekiyordu. Durum kendisine açıklandığı halde Brede'nin kafası bunu yine almadı. "Canım, insanlar hayvanlardan önce gelir!" dedi. Hayır, göçmen olan böyle düşünmezdi, nerde! önce hayvanları barındırmalıydı, insan kısmı kendine nasıl olsa kışlık bir yer bulabilirdi. Derken lâfa Barbro da karıştı: "Ya, demek hayvanları insanlardan üstün tutuyorsun?" dedi. "Bunu iyi ki öğrendim!"

Doğru, Axel, barındıracak yeri olmadığı için bütün aileyi kendine düşman etmişti. Fakat dediğinden de dönmedi. Zaten öyle enayi ve uysal bir insan da değildi, aksine zamanla daha da hasis olmuştu, onları evine alacak olursa doyuracağı boğaz sayısının artacağını pekâlâ biliyordu.

Brede, kızını yatıştırdı ve ona, kendisinin en büyük arzusunun zaten yine köye dönmek olduğunu; bu kirlara, bu dağlara tahammül edemeyeceğini anlattı, çiftliğini sırf bu yüzden sattığını söyledi.

Evet, ama aslında çiftliği satan Brede Olsen değil, Breidablick'i paraya çevirenler banka ile tüccardı: fakat görünüşü kurtarmak için bu iş Brede adına yapılıyor, Brede böylece şerefini kurtaracağını umuyordu. Hem Brede, Isak'a rastlayınca öyle pek fazla ümitsiz de görünmemiş, kendisini henüz telgraf hattı müfettişi olmakla teselli etmişti: Onun için emin bir gelir kaynağıydı bu; zamanla yine köydeki eski görevini de elde edebilir, çalışarak yine Lensmann'ın yardımcısı, yol arkadaşı mevkiine yükselirdi.

Bununla beraber Brede üzgündü tabii. Bu, şundan ileri geliyordu: "İnsanın sevdiği, hoşlandığı, üzerinde senelerce yaşadığı, çalışıp ekmeğini çıkardığı bir yerden ayrılması; zor şey doğrusu!" diyordu. Ama Brede'ciğin ümitsizliği uzun sürmüyordu, asla, bu onun iyi tarafıydı, hoş tarafı. Günün birinde aklına esmiş, şu Allah'ın kırımını kalkındırmak istemiş, başaramamıştı; ama aynı neşeyle başka işlere el atmış, bunlarda daha fazla muvaffak olmuştu. Evet, kim bilir, taş örnekleriyle ilerde büyük vurgunlar vurmayacağını? Barbro'yu olsun Maaneland'a yerleştirmişti ya! Barbro, artık Axel Ström'den hiç ayrılmayacaktı, orası garanti, herkes görmüyor mu?

"Hayır, sağlığım yerinde oldukça; kendim için, ailem için çalışabildikçe mesele yok!" diyordu Brede Olsen. "Zaten çocuklar da büyüdüler, gidip başlarının çaresine bakıyorlar!" diyordu. "Helge ringa balıkçılığına gitti, Katrine doktorun evine hizmetçi oluyor. Bize de kala kala iki küçük kaldı. Gerçi bir üçüncüsü de yolda, fakat..."

Isak, köyden yeni bir haber daha getirmişti: Lensmann'ın hanımı bir çocuk doğurmuş. Inger birdenbire canlandı, sordu: "Kız mı, oğlan mı?" Isak: "Orasını bilmiyorum!" cevabını verdi.

Demek bayan Lensmann'ın bir çocuğu olmuştu, o ki Kadınlar Derneği'nde fakirlerin habire çocuk doğurmalarına karşı cephe alıp dururdu. Kadına seçim hakkı vermeli, kadın kendi kaderini tayinde özgür olmalı, der, dururdu. Şimdi kapana tutulmuştu. Rahibin hanımı: "Eh, özgür olduğunu gösterdi işte, ama yine de kaderinden kurtulamadı!" diyor, kahkahayı basıyordu. Bayan Heyerdahl hakkında sarf edilen bu nükteli söz köyde herkesin ağzında dolaşıyor ve pek çok kimse bunun manasını anlıyordu; ihtimal Inger de anlıyor, yalnız Isak hiçbir şey anlamıyordu.

Isak çalışmaktan anlıyordu, işiyle gücüyle uğraşmaktan anlıyordu. Şimdi zengin bir adam olmuştu, kocaman bir çiftlik sahibiydi, ama tesadüfün kucağına bırakıverdiği bunca nakit paradan yararlanmasını bilmiyor, parasını saklıyordu. Isak'ı bu dağ başları kurtarıyordu. Köyde oturmuş olsaydı belki o modern dünya onun üzerinde de az çok etkisini gösterirdi, orada bunca güzel şeyler vardı, kibar hayat vardı; Isak olur olmaz şeyler alır, iş günlerinde eğnine kırmızı mintan giyerdi. Burada, bu dağlarda israfın her türlüsüne karşı korunuyordu; temiz havada yaşıyor, pazar sabahları elini yüzünü yıkıyor, yukarda dağ gölüne çıktıkça banyo ediyordu. Bin taler'i — evet, Tanrının bağışındı bu — tek kuruşunu bile harcamayıp saklaması lâzım! Hem neye harcasındı? Olağan masraflarını hayvanlarından, tarlalarından elde ettiği ürünleri, şunu bunu satarak kolayca karşıladıktan sonra!

Eleseus, bu işten herhalde daha iyi anlıyordu, babasına parasını bankaya yatırmasını tavsiye etmişti. Akla en uygunu da buydu belki, şu var ki yapılması hep sonraya bırakılıyordu, belki de hiç yapılmadı lâfla kaldı. Isak oğlunun öğütlerine hiç kulak asmıyordu da ondan mı, hayır; Eleseus gerçekten işe yaramaz bir insan değildi hani, Isak bunu son günlerde anlamış bulunuyordu. Otların biçildiği şu sırada, bu işi Eleseus da denemişti. Yok, pek usta değildi öyle; Sivert'in yanından

ayrılmaması, her seferinde tırpanını Sivert'e biletmesi gerekiyor, ama uzun kollarıyla otları tam bir erkek gibi kavrayıp kaldırmasını da beceriyordu. Eleseus, Sivert, Leopoldine ve Jensine çayırdıydılar; ilk ot demetlerini çatkılara asmış bulunuyorlardı; Eleseus bu işte de olanca kuvvetini harcamış, su toplamış ellerini sargılara sarmaya mecbur kalana kadar bahçıvan tarağıyla habire çalışmıştı. Haftalardır iştahtan kesilmiş olmasına rağmen işten kaçmıyordu. Delikanlıya bir hal olmuştu anlaşılan, herhalde bir sevda işinde bahtsızlığa uğramış, ya da başından buna benzer bir şey geçmişti: Büyük bir acı veya bir hayal kırıklığı, ama hakkında hayırlı olmuştu bu. Bakındı, hatta şimdi şehirden gelirken getirdiği tütünden kalan son partiyi de içip bitirmişti; bu durumda başka bir kâtip olsa kapıları çat pat kapar yahut şu veya bu konuda sinirli sinirli konuşmaya kalkardı: ama hayır, Eleseus sadece sakin, uslu bir hal almıştı; hiçbir taşkınlığı yoktu, Allah için erkekçe hareket ediyordu.

Peki sonra, maskara Sivert, ağabeysini kızdırmak için aklınca neler uyduruyordu? O gün iki kardeş, ırmaktaki taşların üstüne diz çökmüş, su içmekte idiler. Sivert boş bulunup Eleseus'a, iyi cins bir yosunu kurutarak tütün yapmayı teklif etti. "Yoksa kurutmadan, olduğu gibi mi içmek istersin?" dedi. Eleseus: "Sana tütünü ben vereyim!" diye cevap verdi, kolunu uzattığı gibi kardeşini başından omuzlarına kadar suya soktu: "Hadindi, al bakalım!" Sivert, uzun zaman ıslak başıyla dolaştı durdu.

Babası, oğlunu çalışırken gördükçe: "Galiba Eleseus, yavaş yavaş yamanlaşıyor!" diye düşünüyordu. "Şey, acaba Eleseus artık bütün bütün burada kalır mı?" diye Inger'e sordu, Inger aynı garip çekingenlikle: "Ne diyeyim bilmem ki. Hayır, kalmaz!" dedi.

"Ya, sen kendisiyle konuştun demek?"

"Hayır. Fakat, dur hele, bir parçacık çıtlattım. Ama tahmin ediyorum."

"Kendisinin bir çiftliği olsa acaba ne yapar?"

"Ne gibi?"

"Yani ekip biçer, uğraşır mı?"

"Hayır."

"Ya, sen onunla bu meseleyi görüştün mü?"

"Görüşmeye ne hacet? Ne kadar değişti, görmüyor musun? Onu artık tanıyamaz hale geldim."

Isak, taraf tutmayan bir sesle: "Onu ne diye kötülemeye kalkıyorsun?" dedi. "Tarlada her gün mükemmel işler başarıyor. Ben başka bir şeyini göremiyorum."

Inger, çekingen bir tavırla: "Ha, öyle, doğru!" dedi. Isak öfkeli öfkeli: "Anlamıyorum, onu böyle neye kötüleyip duruyorsun, başka ne bekliyorsun?" dedi, yüksek sesle, Inger mırıldandı: "Eleseus, eskisi gibi değil. Sen onunla yelek işini konuşmalıydın!"

"Yelek işini mi? Ne gibi?"

"Yazın şehirde beyaz yelek giyermiş."

Isak düşündü, düşündü, bir şey anlamadı. "Peki, beyaz yelek giyerse ne çıkar?" diye sordu. Isak'ın zihni karışmıştı, bütün bunlar kadın gevezeliğinden başka bir şey değildi tabii. Isak, beyaz yelek işinde oğlanı haklı buluyor, hem ayrıca bundan ne mana çıkacağını pek anlamıyordu, bunun için bu konuyu bir kalem geçmek istedi: "Peki, ne dersin, Brede'nin çiftliği onun olsa da kendi kendine çalışıp orasını bir yoluna koysa?"

"Kim?" diye sordu Inger.

"Eleseus."

"Breidablick'i mi?" diye sordu Inger. "Bu işi yapmaya sakın kalkışma!"

Durum şuydu: Inger, bu tasavvuru Eleseus'la uzun uzadıya konuşmuştu; bu işi ağzını sıkı tutmasını

beceremeyen Sivert'ten öğrenmişti herhalde. Hem canım, Sivert, babasının şüphesiz sırf görüşüsün diye açığa vurduğu böyle bir niyeti niçin onlara söylemesindi? Babasının, Sivert'i bu şekilde aracı yapması ilk olmuyordu ki. Eh, ama Eleseus ne cevap vermişti? Eskisi gibi şehirden yazdığı mektuplardaki gibi: Hayır, öğrendiklerimi bir kenara atıp da yine bir hiç olmak istemiyorum, cevabını vermişti. Evet, bunun üzerine annesi, makul sebepler öne sürerek harekete geçmiş, ama Eleseus bunların hepsine birden olumsuz cevaplar verip hayatı için başka plânları olduğunu açıklamıştı. Genç kalplerin hikmetinden sual olunmaz ki, Eleseus olup bitenlerden sonra Barbro'ya komşuluk etmeyi belki de imkânsız görüyordu. Bunu kimse bilemezdi. Annesine sadece üstünkörü açıklamada bulunmuş, şehirde şimdikinden daha iyi bir mevki elde edebileceğini, belki de valiye veya kaymakama kâtip olabileceğini söylemişti. İnsanın yükselmesi gerektiğini, birkaç sene sonra belki de Lensmann veya fener bekçisi olabileceğini, yahut gümrüğe geçeceğini anlatmıştı. Az çok okumuş kimseler için sürü sürü imkânlar bulunduğunu bildirmişti.

Ama nedendir kim bilir, annesi birdenbire fikrini değiştirmiş, oğlu gibi şevke gelmişti; zaten Inger'de pek öyle dayanıklı değildi ki, dünya tuzağına yine kolayca düşebilirdi. Hatta kışın, Drontheim cezaevinden ayrılırken verdikleri o canım dua kitabını okumuş olduğu halde şimdi? Acaba Eleseus'un Lensmann olabileceği doğru mu? Eleseus, buna evet cevabını vermişti: "Lensmann Heyerdahl, evvelce bir kalemde çalışmış bir kâtipten başka nedir sanki?"

Büyük ümitler! Nerdeyse annesi, Eleseus'a hayatını değiştirip kendini heba etmemesini tavsiyeye kalkışıyordu. Böylesine bir adamın bu dağ başlarında işi neydi?

Peki ama Eleseus'un şimdi bunca çaba gösterip yurt topraklarında bunca ter dökmesinin anlamı? Allah bilir, belki de bir maksat güdüyordu! Herhalde onun kanında da az çok bir çiftçi kibri vardı da ötekilerden geri kalmak istemiyordu. Hem yurdundan ayrılacağı günde babasıyla arası iyi olursa zarar mı ederdi. Gerçeği söylemek gerekirse şehirde şuna buna ufak tefek borçlar da bırakmıştı, bunları temizlemesi hayrına olurdu, büyük ve yeni kredilerin açılması demektir bu. Mesele sadece yüz kron'luk bir banknotla kalmıyor, işin içinde daha büyük bir para dönüyordu.

Eleseus budala değildi, budala ne kelime, hatta karınca kaderince kurnazdı da. Anlaşılan babasının eve girdiğini görmüştü, şu anda odada pencere kenarında oturup dışarıya baktığını biliyordu. Eh, Eleseus çalışmasını özellikle şu anda hızlandırıyorsa bu, belki asıl şimdi kendi çıkarına oluyor, hem böylece kimseye bir kötülük de etmiş bulunmuyordu.

Eleseus'un yaradılışında şu veya bu bakımdan ne olursa olsun incelmış bir taraf vardı: Fakat aynı zamanda bozuk düzen, âdeta kırılıp parçalanmış bir taraf; şirret değildi, ama inatçıydı bir parça. Geçen yıllar boyunca üzerinde bir baskı olmadığı için mi böyle olmuştu? Anası onun için şimdi ne yapabilirdi? Sadece yardım! Oğlunun, geleceğe ait büyük ümileriyle gözleri kamaşmış bir halde, babasına karşı onun tarafını tutabilirdi. Bunu yapabilirdi.

Ama Isak, sonunda Inger'in muhalefetine içerledi, Breidablick hakkındaki niyetini hiç de fena bulmuyordu. Hatta bugün evine dönerken kendini alamamış, atını durdurarak o bakımsız çiftliğe alıcı gözüyle çarçabuk şöyle bir göz gezdirmişti: Çalışkan ellere düşecek oldu mu bir şeye benzetilebilirdi. Şimdi Inger'e soruyordu: "Bu işe, bir cesaret, niçin girişmeyeyim? Hem Eleseus'u çok sevdiğim için, onun bir çiftlik sahibi olmasına yardım etmek istiyorum."

"Ah, eğer seviyorsan, onun yanında bir daha Breidablick lâfi etme!" cevabını verdi Inger.

"Ya!"

"Öyle, çünkü o bizden çok daha yüksek şeyler düşünüyor."

Isak da bu işten yana henüz bocalıyor, bunun için kesin konuşamıyordu; ama projesini açığa vurmakla ihtiyatsızlık etmiş olmasına içerliyor, bu yüzden plânından pek vazgeçmek istemiyordu. Birdenbire: "Canının istediğini yapsın!" dedi. Bu sözlere, Inger'in iyice işitmesi için mahsus daha yüksek ve tehditli bir sesle söylemişti. "Sen yüzüme bak dur, ben artık fazla bir şey söylemeyeceğim. Okul orada, orası köyle bizim çiftlik arasındaki yolun tam ortasıdır, falan filân. Ya onun kafasındaki büyük düşünceler de nelermiş, peki? Böyle bir oğul insanı açlıktan öldürebilir, bu daha mı iyi? Ama soruyorum sana, nasıl olur da benim kanımdan olan bir evlât, bana karşı isyan eder?"

Isak sustu. Konuştuğu ölçüde işin sarpa saracağını anlamıştı herhalde. Her şeyden önce köye giderken giydiği pazar esvaplarını soyunmak istedi; ama hayır, bu kararından vazgeçti, üstündekileri çıkarmamayı uygun gördü. Bundan maksadı neydi ki? Sonra: "Eleseus işini sen halletmelisin!" dedi. Inger: "En iyisi, ona sen kendin söyle. Beni dinlemiyor!" cevabını verdi. Evet, her şeyin başı Isak'tır, tabii bunda şüphe yok. Eleseus baş kaldırmaya kalksındı da görelim! Sözüünü geçiremeyeceğinden mi korkuyordu ne, Isak şimdi geri geri çekilmeye başlamıştı: "Evet, bana düşer ben söylesem daha iyi. Ama benim işini başımdan aşkın, düşünecek bunca şey var."

Inger, hayret içinde: "Öyle mi?" diye sordu.

Isak çekip gitti, sadece topraklarının bittiği yere kadar gitti, ama ne olursa olsun gitti. Esrarlı tavırlar takınmış, yalnız kalmak istemişti. Mesele şuydu:

Bugün köyden getirdiği haberlerin yanı sıra bir üçüncüsünü daha getirmişti; bu, öbür ikisinden daha büyüktü, çok büyük; onu ormanın eteğine saklamıştı. Çuval bezine, kâğıtlara sarılı, orada duruyordu. Isak sargıları çözdü: Büyük bir makineydi bu. Bak hele, kırmızılı mavili bir şeydi, görülmedik bir şey: Bir sürü dişleriyle, birçok bıçaklarıyla, eklemleri, kolları, çarkları, vidalarıyla bir ekin biçme makinesiydi bu. İşin içinde ekin biçme makinesi olmasaydı son defa aldığı beygiri yanı sıra bugün getirmezdi tabii.

Isak, derin derin düşünerek, tüccarın kendisine okumuş olduğu kullanış tarzı kâğıdında yazılı şeyleri başından sonuna kadar belleğinde bulup çıkarmaya savaşıyordu. Beride bir çelik yayı sıkıştırıyor, ötede bir cıvatayı pekiştiriyor, delik ve yarıkları yağlıyor, sonra bütün makineyi bir daha gözden geçiriyordu. Isak böyle bir dakikayı ömründe yaşamamıştır. Eline mürekkepli kalemi alıp bir senedin altına çiftlik armasındaki işaretleri yazmak... evet, o da tehlikeli ve zor bir işti doğrusu. İç içe giren bir sürü kıvrık bıçaklarıyla Reol pullukta da aynı şey. Sonra hızardaki büyük, yuvarlak testere; onun da noktası noktasına yatağında durması, sağa sola kaymaması — nerde kaldı ki yerinden fırlasın! — gerekiyordu. Ama biçme makinesi... Çelik kollarıyla, kancaları, aletleri ve yüzlerce vidasıyla tam bir saksığan yuvasına benziyordu. Ha ha, Inger'in dikiş makinesi bunun yanında çocuk oyuncağı kalırdı!

Isak, makineye kendini koştı ve denedi, işte en yüce dakikayı şimdi yaşıyordu. Makineyle ilk önce bir başına kalmayı, makineyi çekecek atın yerine geçmeyi de bunun için istemişti.

Çünkü ya aletleri yanlış takılmış olur da makine işlemez, çattadak kırılıverirse? Ama böyle bir şey olmadı, makine otları biçiyordu. Biçmeseydi vay haline! Isak derin incelemelere dalmış, orada saatlerce kaldı, o aralık güneş batmış bulunuyordu. Kendini tekrar makineye koştı, denedi, makine otları biçiyordu. Biçmeseydi vay haline!

Sıcak günün hemen peşinden çiğ düşüp de iki kardeş, yarın için ot biçmek üzere tırpanlarını alıp çayıra gelmişlerdi ki Isak binaların yanında belirdi ve: "Bu akşam tırpanlarınızı içeriye asın hele!" dedi. "Yeni beygiri koşup ormana getirin!"

Onlar akşam yemeklerini yemişlerdi, ama Isak yemek yemeye eve gitmedi, çiftlik avlusundan hemen geri dönüp geldiği yere gitti.

Sivert, peşi sıra: "Yük arabasını da koşalım mı?" diye seslendi.

"Hayır!" diye cevap verdi babası ve yoluna devam etti.

Her hareketinden bir sır taşıyor, coşkunluğundan durulmuyordu; her adım atışında dizlerini kırıyor, bir eda, bir çalım öylesine yürüyordu. Ölüme, mahvolmaya da gitse cesur bir adamdı o; ellerinde kendisini korumaya yarayacak hiçbir şey götürmüyordu.

Delikanlı atı alıp peşi sıra geldiler, makineyi görür görmez birdenbire durdular. Bütün oraların ilk biçme makinesi bu oluyordu, köyde bile yoktu henüz; kırmızı, mavi renkteydi, seyrine doyum olmuyordu. Babaları, her şeyin başi olan Isak, kayıtsız bir sesle, her zamanki gibi, onlara seslendi: "Buraya gelin de makinenin önüne beygir koçun hele!" Oğulları, beygiri makineye koştular.

Sonra makineyi sürdürler, babaları sürüyordu. Makine pır pır ederek işliyor, otları biçip biçip bırakıyordu. Oğulları makinenin arkasında, ellerini kollarını sallayarak, çalışmaksızın, gülümseyerek yürüyorlardı Babaları birdenbire durup arkasına baktı: Hani daha iyi de biçilebilirdi yani. Bıçakları toprağa daha çok yaklaştırmak için bir iki vidayı sıkıştırdı, yeniden denedi. Yok, düzgün gitmiyordu, eğri büğrü biçiyordu. Bıçakların toplandığı yatak, aşağıya yukarıya doğru biraz sallanıyor, oynuyordu. Baba ile oğulları bir iki konuştular. Eleseus, kullanım tarzı kâğıdını bulup okumaya başladı.

"İskemlesine oturursan makine sallanmazmış baba, burada öyle yazıyor!" dedi Eleseus.

"Ya!" dedi babası. "Ben de öyle biliyorum", diye ekledi, "her şeyi bir bir okudum."

Isak, makinenin üzerindeki iskemleye oturdu, atı yürüttü, şimdi sallantının önü alınmıştı. Ama ansızın makine işlemez oldu, hayır, bütün bıçaklar birdenbire duruvermiştiler. Ho! Peki bu da nesi? Isak yere atladı, ama artık coşkunluğundan eser kalmamıştı; makineye eğilen yüzünde tasalı, kuşkulu bir ifade okunuyordu. Baba ile oğulları gözlerini makineye diktiler, herhalde yanlış bir şey yapılmıştı, Eleseus açıklamayı elinde tutuyordu. "şurada bir cıvata var!" dedi Sivert ve yere eğilip aldı. Makinenin düzelmesi bir buna bakıyormuş gibi, babası: "Tamam, iyi ki buldun!" dedi. "Ben de bu cıvatayı arıyordum!" Ama şimdi de deliği bulamıyorlardı. Allah lâıyığını versin, bu cıvatanın yeri de neresiydi acaba" "şurası!" dedi Eleseus, parmağıyla işaret etti.

şimdi Eleseus'un, kendini bu işin az çok ehli sayması gerekiyordu; onun, bir kullanım kâğıdının sırlarını sökmekteki bu ustalığı, burada kimde bulunurdu? Artık lüzum kalmadığı halde uzun uzun deliği işaret etti ve: "Kâğıttaki resimden anlaşıldığına göre cıvatanın buraya takılması lâzım!" dedi. "Evet, yeri orası, ben de onu oraya takmıştım!" dedi babası ve eski otoritesini tekrar elde etmek için Sivert'e otların içinde başka cıvatalar aramasını emretti. Her şeyi önceden biliyormuşçasına, pek önemli bir tavır takınarak: "Bir tane daha olacak!" dedi. "Başka bulamadın mı? Eh, öyleyse yerinde duruyor."

Sonra, makineyi tekrar işletmek istedi.

"Fakat yanlış oldu!" diye seslendi Eleseus. Bak şu işe, Eleseus elinde resim, başlarında duruyordu, kanun ferman onun elindeydi, ona sen karışma denebilir miydi?

"şu yay dışta olacak!"

"Öyle mi?" diye sordu babası.

"Evet, hâlbuki içte duruyor, sen içeriye takmışsın. Bu, çelik bir yaydır, dışta olmalı, yoksa cıvata yine dışarı fırlar, bıçaklar işlemez. İşte, resimde de öyle!"

Babası, biraz küçülerek: "Gözlüğüm yanımda yok, bunun için resmi iyi seçemiyorum!" dedi. "Senin gözün daha iyi görür, yayı sen düzeltiver... Ama yanlış yapma sakın. Yeriniz uzak olmasa gidip gözlüğümü alırdım."

Şimdi her şey düzelmişti, babaları çıkıp iskemleye oturdu. Eleseus arkasından seslendi: "Hem az daha hızlı sür, daha iyi biçer. Burada öyle yazıyor!"

Isak, atı sürüyor, işler yolunda gidiyor, makine pır pır diye ses çıkarıyordu. Ardında biçilmiş otlardan bir yol meydana geliyor, otlar yaymaya hazır, güzel bir çizgi halinde uzanıyordu. Şimdi Isak, evden görünüyordu, bütün hatun kişiler dışarı koşuştular. Küçük Rebekka hanidir yürüyüp koşmasını becerdiği halde Inger, onu kollarına almıştı, işte büyüklü küçüklü dört hatun kişi, dördü de geliyor, gözleri fal taşı gibi açılmış, bu harikaya doğru koşuyorlardı; makinenin etrafını sardılar. Ah, Isak o anda ne kadar kuvvetli, ne kadar mağrurdu; makinenin üstünde serbestçe oturmuştu; sırtında pazar esvabı, bütün heybetiyle, ceketiyile, kasketiyle oturmuştu; ama alnından ter damlıyormuş, ne çıkar! Makinesini, uygun bir çayır parçasını geniş bir dörtgen haline sokarak yürütüyor, çark ediyor, yine yürütüp otları biçiyor; şaşkınlıktan ağızları açık kalmış, ne diyeceklerini bilemez olmuş hatun kişilerin önünden geçiyor, makinesi pır pır edip işliyordu.

Derken Isak makineyi durdurdu, yere indi. İşte, yerdeki insanların ne diyeceklerini öğrenmeye can atıyordu şüphesiz! Kulağına hafiften ünlemler çarpıyor, etrafındakiler eriştiği bu yüce mevkide onu rahatsız etmek istemiyorlar, ama Isak onların birbirlerine sordukları çekingen soruları işitiyordu. Ve şimdi hiçbirinden babalığını, dostluğunu esirgemeyen bir başkan olduğunu göstermek için Isak onları cesaretlendirmek istedi ve: "Eh, ben çayırın bu kısmını biçeyim, yarın da siz otları yayarsınız!" dedi. Büyülenmiş bir halde Inger: "Hiç vaktin yok galiba, eve gelip yemeğini yesen olmaz mı?" diye sordu. "Olmaz, daha yapılacak başka işlerim var!" cevabını verdi Isak.

Sonra makineyi tekrar yağlamaya koyuldu, oradakilere bu işin, zor bir bilgi işi olduğunu hissettirdi. Sonra makineyi tekrar işletip ot biçmeye devam etti. Hatun kişiler, nihayet dönüp eve gittiler.

Mutlu Isak! Sellanraa'nın mutlu kişileri!

Isak daha şimdiden aşağı komşularının gelmesini bekliyordu. Axel Ström bu işle çok ilgilenir, herhalde yarın sabah gelecektir. Ama Breidablick'in Brede'si daha bu gecedan damlar mı, damlar. Isak, biçme makinesi hakkında onlara açıklamalarda bulunmaya, her bakımdan onu kullanmasını bildiğini göstermeye hazırdı. Tırpanla imkânı yok bu kadar düz ve muntazam biçilemeyeceğini göstermek istiyordu. Ama böyle mavili kırmızılı, ekstra bir ot biçme makinesi kaç paraya mal olur, orasını sorma!

Mutlu Isak!

Fakat makineyi üçüncü defa durdurup tekrar yağlamaya kalkmıştı ki cebindeki gözlük yere düşüverdi. İşin kötüsü bunu oğulları da gördüler. Bunda bir yüce kuvvetin parmağı mı vardı, yoksa bu, kibrini azaltması için bir ihtar mıydı? Köyden çiftliğe dönerken ikide bir gözüne gözlüğünü takmış, bakışlarını kullanış kâğıdına dikmişti; ama bir şey anlayamamış, bunun üzerine Eleseus'un gelmesi gerekmişti.

Hey Allah'ım, doğru, okumuş olmak ne iyiydi! Şimdi Isak, kendi gururunu kırmak için, Eleseus'u çiftçi yapmaktan vazgeçiyor, artık bunun lâfını etmek istemiyordu. Ama delikanlılar gözlük işindeki aksiliği parmaklarına doladılar da ondan mı, hayır, onlar böyle bir şeye kalkışmadılar bile! Fakat maskara Sivert hiç sabredebilir mi, edemez tabii, hayır, nasıl sabredebilirdi, Eleseus'u kolundan çekti ve: "Gel, eve gidelim de tırpanlarımızı yakalım bari!" dedi. "Otları bizim yerimize babamız biçiyor!"

Bu şaka tam vaktinde yapılmıştı.

Birinci cildin sonu